HARVARD UNIVERSITY.

[redacted]

LIBRARY

OF THE

MUSEUM OF COMPARATIVE ZOÖLOGY.

4833

Exchange

November 15, 1888–December 12, 1890.

BIDRAG

till

KÄNNEDOM AF

FINLANDS NATUR OCH FOLK.

Utgifna

af

Finska Vetenskaps-Societeten.

Fyrationdesjunde Häftet.

BIDRAG

till

KÄNNEDOM AF

FINLANDS NATUR och FOLK.

Utgifna

af

Finska Vetenskaps-Societeten.

47

Fyrationdesjunde Häftet.

Helsingfors,
Finska Litteratur-sällskapets tryckeri,
1888.

INNEHÅLL:

NUMISMATISKA ANTECKNINGAR.

I.

HISTORIK

ÖFVER

FINSKA UNIVERSITETETS

MYNT- OCH MEDALJKABINETT.

SENARE STYCKET.

AF

WILH. LAGUS.

Innehåll:

Rättelse:

På sid. 76, rad. 25, bör läsas 1864 i stället för 1884.

I.

Åren 1836—40. Eftermäle om van Suchtelen. Hans stora dissertationssamling af kejsar Nikolai inköpt och förärad till finska universitetet. Våra numismatiska källskrifter. Inlösen af myntfynd m. m. Gåfvor, bl. a. Svenska Akademins medalj öfver Porthan och Per Brahe medaljen från Kajana. „Etnografiska Museum“ uppkallas. Jubelmedaljen 1840.

De 13 år, under hvilka Mynt-, Medalj- och Konstkabinettets angelägenheter ännu från och med 1836 fortfarande vårdades af Linsén i egenskap af inrättningens prefekt, kunna öfversigtligast fördelas i tvenne perioder, 1836—40 och 1841—48. För båda gemensam är samlingarnas genom gåfvor, inköp och jordfynd främjade tillväxt, medan deremot kabinettets utveckling med hänsyn till vissa allmännare förhållanden, och särskildt i dess medverkan för universitetets bildningsintressen öfver hufvud, visar sig ganska skiljaktig under hvardera tidskedet.

I förra stycket af denna historik föll talet ofta på de förbindelser, hvari universitetet, enkannerligen dess numismatiska kollektion, ända från gränseåret 1808 trädde till van Suchtelen. Denna ädla, ej blott som diplomat, men som befordrare af konst och vetenskap, icke mindre i Sverige än i Ryssland högt aktade man afled i Stockholm vid 85 års ålder den 18 januari 1836. Men ännu efter hans bortgång ur tiden tillförde oss en vänlig skickelse ny och mångfaldt

ökad anledning att med erkänsla minnas hans deltagande för vår högskolas syften.

Af pligt på valplatsen vår fiende i det hågkomstrika krig, hvars första och välsinnade tecknare han sedermera blef [1]), men under fredens och försoningens dagar vorden finsk både friherre och grefve, delade han i allo sin suveräns fördelaktiga tanke om vårt land [2]). Hans håg och studier som privatman gjorde honom företrädesvis intresserad af dess litterära häfder. Derför hade han ock under sin qvartsekellånga anställning som rysk minister vid svenska hofvet hvarken sparat omsorg eller kostnad att i sitt bibliotek sammanbringa, bland annat, ett oskattbart, i sitt slag ensamt stående förråd af äldre akademiskt tryck från Finland och Sverige.

Vid Suchtelens död förutsåg man i Stockholm med saknad [3]), att hans dyrbara samlingar, hvilka dittills, liksom äfven

---

[1]) I „Précis des Événements militaires des Campagnes de 1808 et 1809 en Finlande", S:t Petersbourg 1827. Af arbetet afdrogos endast 250 exemplar, af förf. sjelf „uniquement destinés à être distribués par lui à quelques militaires et amis". Vårt univ. eger ännu det af Suchtelen egenhändigt till Åbo akademi dedicerade exemplaret, hvilket genom någon lycklig tillfällighet undgått den stora vådelden samma år. — Arbetet är i svensk öfversättning utgifvet af R. F. Wrede, Sth. 1836.

[2]) „Toucher la Finlande, c'est toucher l'oeil de l'Empereur", yttrade Suchtelen 1812 varnande till Wallmark, då denne var i beråd att meddela ett rykte om landets afträdande till Sverige. Se Wallmarks sjelfbiografi i Sv. Biogr. Lex. XIX, 398.

[3]) I en välskrifven nekrolog öfver honom i Svenska Minerva 1836 $^{22}/_{1}$ läses bl. a. på tal om hans bibliotek: „Genom grefve van Suchtelens död kommer detta bibliotek ofelbart att gå förloradt för Stockholm. Det blifver en högst kännbar förlust. I synnerhet kommer denna förlust att drabba älskare och kännare af konsterna. För dem finnes hädanefter ingenting motsvarande. Stockholm har ingen magnat, som anskaffar och håller tillgängligt det märkvärdigaste och

hans prydliga landställe vid Ulriksdal, vissa dagar i veckan hållits tillgängliga för allmänheten, icke längre komme att stanna på orten. I sjelfva verket bortfördes de med första öppet vatten till S:t Petersburg. Till all lycka inköptes dessa skatter af kejsar Nikolai, som deraf till skilda offentliga inrättningar öfverlemnade de partier, hvilka för en hvar syntes nyttigast och värdefullast. Finska högskolan gick icke lottlös.

Nikolai hade redan som kansler altför ofta fått emottaga anmälningar om föräringar af Suchtelen till det i hans hägn stälda lärosätets myntkabinett, stundom äfven till dess bibliotek, att han skulle hafva glömt det. Såsom i det föregående erinrats (I, 65), fann han sig vid ett sådant tillfälle till och med uppmanad att i en särskild skrifvelse för den frikostige gifvaren betyga sin höga erkänsla. Förhållandet ändrades icke efter det Nikolai, blifven kejsare, ombetrott kansleriatet, i sin förstfödde sons namn, åt Rehbinder, som tillika egde inför tronen föredraga landets allmänna angelägenheter. Vi hafva redan ofvanför (I, 72) omnämt monarkens egna dyrbara gåfvor till kabinettet. Att åter Rehbinder höll Suchtelens hithörande förtjenster i godt minne, syntes nogsamt, då han till våra samlingar med bref af 1836 $^{19}/_{3}$ oförtöfvadt insände sitt undfångna exemplar af den i Stockholm kort efter Suchtelens död öfver denne slagna medaljen.

---

dyrbaraste, som utkommit och städse utkommer i dessa ämnen, såsom grefve van Suchtelen gjorde intill sin död". Äfven hans samling af svenska mäns autografer nämnes såsom högst anmärkningsvärd. Den förvaras nu mera i kejserl. biblioteket i S:t Petersburg, och är det troligen i den samma man, enligt hvad en finsk bibliognost (dr Wasenius) meddelat mig, återfinner, tecknade af Tegnér sjelf, de berömda verserna ur Svea:

O Finland trohets hem! O borg, som Ehrensvärd byggt,
Nyss lik en blodig sköld från statens hjerta ryckt.

Var sålunda under Suchtelens lifstid myntkabinettet den tidigast och i yttre måtto mest och ständigt framträdande föreningslänken mellan honom och finska universitetet, så förmedlade utan tvifvel denna synpunkt kejsar Nikolais beslut att till det samma såsom gåfva öfverlåta en ännu varaktigare minnesgärd af den ädle mecenatens nit att främja kännedomen om vårt och de svenska lärosätenas vetenskapliga sträfvanden i gångna tider. Donationen, hvarom konsistorium underrättades genom ett ty värr något knapphändigt affattadt kanslersbref[4]) af 1836 $^{7}(^{19})/_{1}$, bestod af icke färre än 30,000 i digra band inhäftade dissertationer. Att hafva, mer eller mindre direkt, föranledt äfven detta vedermäle af kejserlig ynnest, måste onekligen anses som en af de väsendtligaste tjenster myntkabinettet gjort högskolan.

Hvad kabinettets egna inre förhållanden närmare beträffar, så fortskredo de, samt synnerligast samlingarnas för-

---

[4]) Lydande: „H. K. M. har åter täckts lemna Un. ett bevis på Dess fortfarande hulda åtanke, i det H. K. M. Nådigst behagat till Un:s bibliotek förära den dyrbara samling af 30,000 akademiska dissertationer, som tillhört framl. ingeniörgeneralen grefve van Suchtelens för H. K. M:s räkning inlösta betydliga boksamling. Då jag nu till K:i akad. kunskap får bringa detta förnyade vedermäle af den Höga ynnest och frikostighet, hvarmed H. K. M. städse behagat omfatta Finlands högsta läroverk, anser jag mig böra tillika meddela, att någon katalog öfver nämnda dissertationssamling densamma nu icke åtföljt, men att en sådan af mig framdeles införväntas, efter hvars emottagande jag icke vill underlåta att deraf lemna Un:s bibliotekarie behörig del. Och skall merberörda samling på inträffande första tjenliga slädföre till Un. öfversändas. — *R. H. Rehbinder*". — Af någon katalog har derefter icke afhörts, liksom man måste beklaga, att hvarken öfver denna för oss så ovanligt värderika samling eller veterligen öfver det Suchtelenska biblioteket i dess helhet någon närmare beskrifning sett dagen.

ökelse, på förut inslagen väg. Vi påpeka dock, att källorna ingalunda tillstädja en fullt noggrann inblick härutinnan. Till något diarium eller inventarium förekommer ännu på länge intet spår. Rektorernes trienniiberättelser affattades altför godtyckligt och tillsvidare långt ifrån uttömmande rörande dylika detaljer, som de här i fråga kommande. Prefektens årsförteckningar, samtliga af mycket primitivt slag, saknas dessutom helt och hållet för de tre åren 1836—38. Konsistorii protokoll lemna visserligen fullständigare notiser, men blifva efterhand i samma mån mindre upplysande, som, under de allmänna ärendenas ständigt växande antal, myntkabinettets, liksom öfriga särskilda inrättningars acqvisitioner vanligen blott omförmälas i klump, der de ej alldeles förbigås. Detta sista inträffar väl sällan, om ej af rent förbiseende, med föräringar, men desto oftare med tillfälliga inköp. I sådana fall återstår ännu att rådfråga statsböckerna, men ty värr angifva dessa i regeln endast de respektiva köpsummorna, verificerade af helt knapphändigt uppsatta specialräkningar. Slutligen berör tidens ännu mycket torftiga periodiska press endast undantagsvis hithörande ämnen, — mest dock Helsingfors Tidningar från 1835 framåt.

Bland Inköpen åren *1836—40* märkas främst några Myntfynd (hvarom det närmare i ett följande häfte af dessa anteckningar). Sådana voro: ett från Vasa *1836*, hvarur ett icke nogare angifvet guldmynt om 2 dukaters vigt inlöstes för 26 rubel 25 kopek banko assignationer; ett annat från Lappvesi *1838:* 10 koppar dalersplåtar, alla inlösta för 11 rub. 42 kop.; ett tredje från Pyhäjärvi insjö i Viborgs län *1839:* 18 silfvermynt, deraf 12 svenska från Karl XI:s och XII:s tid 1666—1704, inlöstes för okändt pris; ett fjerde från Nurmijärvi *1839:* 340 gamla silfvermynt, deraf 16 (13?) präglade i Reval och Riga på stormästarnes tid, inlöstes för

1 rub. 30 kop.; ett femte från Vederlax, jemväl *1839.* Det sistnämnda skall hafva innehållit bl. a. omkring 4 lispund silfvermynt, hvaraf dock, efter många omgångar, endast 9 icke närmare angifna stycken, om till sammans $6^3/_4$ lods vigt, hamnade (1841) i universitetets samlingar och betalades med 4 rub. 34 kop. s:r. År *1840* inlöstes ur ett 1839 gjordt antiqvitetsfynd från Kuopio, Kusurila by, för 40 rub. 50 kop., 2 silfverbägare och 1 silfversked, tillsammans vägande 16 lod, men icke de dermed åtföljande 3 kopparplåtarna och 16 skiljemynten.

Ännu bristfälligare är för sagde tiderymd specifikationen af öfriga förekomna inköp. Räkningarna utvisa blott i allmänhet, att kabinettets utgifter, med inbegrepp af ersättningen för ofvannämnde hittemynt, belöpte sig: 1836 till 32 rub. 25 kop., deraf 6 för „en tysk thaler“; 1837 till 0; 1838 till 104 rub. 42 kop.; 1839 till 165 rub.; 1840 till 150 rub. 70 kop.; — således summa 452 rub. 37 kop. för alla 5 åren.

En enda detaljerad räkning, slutande sig å 67 rub. 10 kop., är bilagd, nämligen 1840 af ingeniöröfversten B. v. Schweder, som till kabinettet försålt 15 små ryska silfvermynt från Mikael Feodorovitsch' till Peter I:s tid, och 16 bronsmedaljer. Af de senare må anföras de öfver slaget vid Pultava (jfr Berch p. 256), öfver aktionen vid Perevolotschno d. 30 juni 1709 (3, 20; jfr B. p. 257), öfver Liflands och Finlands eröfring 1710 (3, 25; jfr B. p. 260), öfver intåget i Åbo 1713 (jfr B. p. 265), öfver freden i Nystad 1721 tvenne skilda (jfr B. p. 276), öfver slaget vid Vasa, Storkyro (jfr B. p. 265), öfver freden i Åbo 1743 (jfr B. p. 283), m. fl., betalade från 3 rub. 20 kop. till 4 rub. stycket.

I utgiftssumman för 1839 ingingo utan tvifvel prisen för de enligt prefektens förteckning „inköpte [7] mynt och medaljer“, nämligen 2 fyramarkstycken, Karl IX:s 1604 och

Kristinas 1647, samt Gustaf II Adolfs riksdaler 1632, äfvensom 1 medalj i silfver öfver svenska banken, jemte 2 tyska thaler 1719 och 1753 och 1 påfvemynt i silfver, Innoc. XI an. II („Portae inferi non praevalent").

Gåfvor inkommo fortfarande, ja ännu talrikare, änskönt af mindre omfång än under nästföregående period. En del utgjorde fynd, hvilka här först må uppnämnas. Så förärades: *1836* af öfversten Alex. Fock 9 österländska och 8 europeiska medeltidsmynt, det redan (i I, 85) omförmälda Rautus fyndet; *1840* af medicine doktor Kr. Äimelé bl. a. en 1815 i jorden i Storkyro hittad adlig signetring af jernblandadt silfver; af kaptenen O. D. v. Kraemer 3 smärre silfvermynt från Erik XIV:s och Johan III:s tid (ovisst, om jordfynd å Gammelgård i Lampis); af löjtnanten Gabr. Tandefelt 1 litet svenskt silfvermynt 1573 och 1 portugisiskt d:o 1790, hittade i trädgården å Rapola i Sysmä; af prosten K. D. Sipelius 1 svenskt kopparmynt 1645, funnet i Saltviks prestgårds åker.

Förutom dessa fynd skänktes: *1836* af grefve Rehbinder den samma år i Stockholm öfver van Suchtelen slagna medaljen (jfr ofvan sid. 3); af ryttmästaren J. Rosenström bl. a. 1 Domitiani mynt; *1837* af onämd gifvare 1 gammalt ryskt kopparmynt; af universitetet i Kiev bronsmedaljen öfver grundläggningen af dess nya hus; af en onämd och af Böning diverse mynt; *1838* af Upsala universitet medaljen i silfver öfver dess forne kansler grefve Hans Axel v. Fersen (Hildebr. p. 269); af kofferdikaptenen G. R. Born 4 medaljer öfver drottning Victorias kröning; af doktor Kr. Äimelé universitetets stiftelsemedalj 1640; *1839* af doktor J. K. Ebeling och andra Vasabor, — landskamrer F. G. Långhjelm, doktor Kr. Äimelé, handlanden Jak. Calamnius, assessor K. Stenhagen och guldsmeden Grenman — enligt skild förteckning, 16 äldre mynt och 9 medaljer, bland de senare tyska

af 1635, 1694 (öfver d:r Iser), 1700 och svenska öfver Karl XII:s död 1718 (H. 1 p. 592 f.), Fredrik I:s kröning 1720 (H. II p. 30), jubelfesten 1721 (H. II p. 33 f.), prinsessan Sofia Albertina 1783 („Vasorum Sorori“ i tenn; H. II p. 312); af öfversten K. A. Nordenstam 1 gammalt armeniskt guldmynt; af apotekaren K. Em. Synnerberg 2 abaser från Tscherkassien; af pastorsadjunkten Er. Klerck tennaftryck af Hedlingerska medaljer; af universitets ombudsmannen, häradshöfdingen A. J. Chydenius 6 romerska kopparmynt; af grefve Rehbinder medaljen i silfver öfver Pulkova observatorii invigning.

Böning ökade sina tidigare föräringar, enligt generel förteckning, *1839* med: 25 mindre och 21 större mynt, mest i silfver, — bland de senare: Sachsiska 1609, 1624, 1628, 1639, 1663 vid kurfursten Joh. Georg II:s kröning; Augsburgiskt 1641; Mainz, erkeb. Anshelm; Osnabrück, bisk. Ernst August 1691; Pommern, drottning Kristina 1642; Peter I:s rubel 1722; m. fl. — samt 6 medaljer, öfver Demidov, erkeb. Joh. Ernst af Salzburg 1694, polska kungen Fredr. Augusts uppstigande på tronen 1733, en med bild af en ren (i afskärningen: „Confraternitas“), dessutom Knoblauchska familjevapnet och furstliga Liewenska d:o, båda i silfver, äfvensom Karl IX:s guldmynt 1610 och, jemväl i guld, en minnespenning med inskrift „Confess. Luther. exhibet saeculum Joh. Georg 1530, 25 Junii“.

Samme gifvare inlemnade under året *1840* 20 silfvermynt och medaljer, — bland de förre: Karl IX:s fyraöre 1606, Sachsen 1615, 1625, 1630, — bland de senare exemplar: öfver Karl IX såsom krönt konung 1607 och öfver hans död, öfver Kronslotts anläggning af Peter I 1704 (B. p. 251), öfver hans seger vid Liesna 1708 (B. p. 256), öfver Peter II:s kröning 1728, öfver Elisabets d:o 1742, öfver stor-

furstinnan, sedermera kejsarinnan Anna („An Gottes Segen ist alles gelegen"), Katarina II:s tapperhetsmedalj 1789 för utmärkelse i finska skären, öfver kejsar Leopold 1625, m. fl.

Öfriga gåfvor *1840* voro: af professor Im. Ilmoni 1 medalj öfver sicilianske naturforskaren Gemellar, präglad i ett slags i Aetnas krater bildad jernmalm; af viceokonsul K. W. Lindeberg nyare portugisiska mynt, 9 i silfver och 2 i koppar; af kaptenen vid Semenovska gardet Schipov 2 smärre Elisabets och Katarina II:s guldmynt à $^{1}/_{2}$ rubel silfver; af konditor Bandly medalj i silfver öfver Nicol. Maurer 1644; af skräddaren Staudinger silfvermedalj 1629 („Ach Herr dein Volck und Wort behüt"); af apotekaren O. W. Montell på Åland svensk silfverklipping 1569; äfvensom de trenne här nedanför särskildt nämnda föräringarna af Svenska akademin, af landshöfdingen S. Fr. v. Born och af majoren Wulisma.

Svenska akademin hade 1839 ärat sekularminnet af Porthans födelsedag genom att låta prägla sin sedvanliga årsmedalj öfver honom. Tjugo exemplar deraf i silfver blefvo, beledsagade af en förbindlig skrifvelse [5]) tillsända finska uni-

---

[5]) Af 1840 $^{3}/_{2}$ och lydande: „Svenska Akademien har, med sin Skyddsherres H. M. Konungens nådiga tillåtelse, ådagalagt sin högaktning för minnet af Professoren vid Åbo universitet, Kansliràdet, Riddaren af Kongl. Nordstjerne orden, mag. Henrik Gabriel Porthan, medelst preglandet af en skådepenning öfver denna utmärkta man, hvars minne kommer att, enligt Akademiens uppdrag, tecknas af den hädangångnes frejdade landsman, Biskopen, Akademiens Ledamot Doktor Fr. M. Franzén. Den ärebevisning, som Akademien härigenom velat egna åt ett namn, hvilket Sverge ej skall upphöra att högt skatta ibland sina, under all den yttre verldens skiftningar, oförgängliga egodelar, skall säkerligen med välvilja upptagas af det Lärosäte, hvars prydnad Porthan under en mansålder varit. Svenska Akademien anhåller derföre att, såsom vedermäle af sin aktning, få till K:m Akad. öfverlemna 20 exemplar af minnespenningen öfver

versitetets konsistorium, dels till förvarande i myntkabinettet, dels för att utdelas bland Porthans närmaste ännu lefvande medbröder och lärjungar. Med hvilka känslor denna ärebevisning mot den hädangångne här på sidan mottogs, derom vitnar konsistorii af Linsén varmt och hugfullt uppsatta tackbref [6]).

Äfven t. f. kansler grefve Rehbinder till hvilken konsistorium öfverstyrt ett exemplar, uttalade i en hjertlig svarsskrifvelse sin erkänsla. Deri säges bl. a.: „Och får jag för detta bevis af konsistorii hågkomst aflägga min varma tacksägelse, under försäkran, att detsamma är för mig så mycket kärkomnare, som jag fordom stått i närmare förhållande till kansliKrådet Porthan samt tacksamt erinrar mig denna min Lärares sällsynta egenskaper och förtjenster, hvarföre jag vid

---

Porthan, för att dels förvaras bland Universitetets myntsamling, dels utdelas bland närmaste ännu lefvande medbröder och lärjungar af denne den Finska Historiens Fader och Grundläggare".

[6]) Af 1840 $^{29}/_{2}$ lydande: „För gåfvan af — — — aflägger Universitetet förbindligast sin tacksägelse. Af oskattbart värde för Un. är en gåfva, med hvars emottagande förknippar sig den upplyftande föreställning, att en Man inom detta Lärosäte genom utmärkta förtjenster berättigad till oförgänglig hågkomst, nu blifvit förevigad i Svenska Snillets häfder. Det är onekligt den oförgätlige Lärarens skönaste belöning att invigas åt minnets odödlighet af det Samfund, som räknar för sin prydnad den mest älskade af hans Lärjungar. Ännu dyrbarare blifver gåfvan genom närvarande tidsomständigheter. Det Finska Univ. bereder sig till begående af sin andra Sekularfest. Omotståndligt måste dervid tanken ofta vändas till det land, af hvilket Finnarne erhöllo så Christendomens som Vetenskapens första ljus. Att derifrån ännu i dag, under fjermande förhållanden härstädes, mötas af vänskaplig välvilja, är innerligen ljuft och tillfredsställande. Kejs. Alex. Univ. anser sig böra betrakta äfven detta vedermäle som ett erkännande, att Finland icke missvårdat den bildning, Svea fordom välgörande sådde i dess nybrutna jord".

närvarande tillfälle ej heller kan undertrycka min ledsnad att vi i Finland hittills gjort så litet för denna fräjdade Mans minne". Detta ord pekade mot en framtid som borde komma, och som kom.

En mer sällspord hågkomst var likaså förenad med den af landshöfdingen von Born erhållna skänken. Den bestod nämligen i Per Brahes silfvermedalj af 1665 med vidhängande silfverked, — samma exemplar, hvarmed grefven sjelf fordom belönat den bonde, som bygt första huset i Kajana, den nyanlagda staden i grefvens finska friherskap. Närmare redogörelse och beskrifning derom har, jemte afbildning af medaljen, af mig meddelats i det af finska litteratörer, på tvåhundrade årsdagen af P. Brahes död (1880) utgifna illustrerade jubelhäftet.

Slutligen synes äfven Wulismas gåfva ha varit ganska värdefull. Förteckningen deröfver uppnämner 70 stycken, mest antikt grekiska och romerska samt orientaliska mynt under 64 numrer, deraf, enligt Linséns årsberättelse, „7 i silfver och 57 i brons". De allra flesta anges vara funna på olika orter i Krim, särdeles Kertsch och herr Wulismas egendom nära Teodosia. Med ledning blott af den föga exakta förteckningen, låter sig dock en noggrannare granskning eller identificering af de bland andra dylika länge sedan instuckna pjeserna, svårligen åstadkomma.

Ökades sålunda under nu berörda quinquennium (1836—40), enligt hvad vi kunnat finna, den numismatiska samlingen i det hela ganska sparsamt — eller med inalles inköpta 84 (troligen dock något flera) och omkring 230 skänkta mynt och medaljer, — så gäller det samma ännu mer kabinettets öfriga förvärf. Bland dithörande inköp anföras från sagda tidrymd, eller rättare från året *1840*, som ensamt framträder i förteckningarna, blott det redan nämnda Kuopio-

Kusurila fyndet, 2 silfverbägare och 1 silfversked. Samma år påföras gåfvorna: af d:r Kr. Äimelé en adlig signetring, jordfynd 1815 i Storkyro, en messingsmedaljong, som möjligen tillhört ett brödragille i medeltiden, och en i sten skuren hund (kinesiskt arbete); af professor Im. Ilmoni en stenyxa, jordfynd i Kangasala; af lagman E. W. Sallmén en stenyxa, jordfynd i Uskela; af fänrik Spoof ett äldre bösslås.

Att hvarjehanda slika redskapsting, som de sist omförmälda, icke lämpligen hörde till ett numismatiskt kabinett, hade man redan härförinnan insett och derför, då de började hopa sig, 1835 anvisat dem en särskild lokal (I, 102). Fem år senare fingo de ock, då för första gången, ett eget klassificeringsnamn, — huru vida i allo träffande, kan dock sättas i fråga. På hemställan af Linsén beslöt nämligen konsistorium (1840 $^{15}/_{2}$) att: „universitetets samlingar af åtskilliga märkvärdigheter, tillkomna genom menskohand, såsom gamla vapen, klädedrägter, prydnader m. m. skulle få benämningen *Etnografiskt Museum* och denna inskription anbringas på dörren af det rum, hvari de samma förvaras“ [7]). Härmed hade separationen från myntkabinettet åter skridit ett stycke framåt.

Anteckningarna rörande den medalj, hvilken universitetet 1840 lät prägla till minne af dess andra sekulardag, höra i sitt sammanhang till ett följande häfte. Till kabinettets samlingar öfverläts af denna skådepenning trenne exemplar, ett i guld, ett i silfver och ett i brons. Dess utdelning för öfrigt bland ett större antal in- och utländska så väl enskilda lärde och högre embetsmän, som offentliga inrättnin-

---

[7]) Benämningen tyckes dock ansetts icke fullt exakt, ty redan i k:i prot. 1841 $^{30}/_{6}$ § 13 samt sedermera då och då kallas inrättningen nogare „historico etnografiska museum“. Om namnet „nationalmuseum“ se nedanför i kap. IV.

gar, föranledde från många håll skriftliga tacksägelser, betygande deltagande för den finska högskolans långvariga och fruktbringande arbete i vetenskapens och bildningens tjenst. De ingå in extenso i universitetets brefböcker.

II.

Åren 1841—48. Konsistorium och universitetets samlingar. Etnografiska museets tillväxt. Till frågan om finska konstföreningens uppkomst; Lauraei taflor; Antiker. Numismatisk transaktion med d:r Zipser i Ungern. Myntfynd, dels skänkta, dels inlösta. Andra myntgåfvor och -köp. Finansielt.

Genom konsistorii åren 1835 och 1840 vidtagna åtgärder tillskapades i sjelfva verket en ny afdelning vid kabinettet, — den etnografiska. Betingad af dit öfverfördt, under tidernas lopp hopadt material, var den dock icke direkt, utan, så till sägandes, blott implicite förutsatt i statuternas kombination af ett konstkabinett med det numismatiska. Den förra rubriken inbegrep onekligen också etnografiska föremål, men huruvida med företrädesrätt kunde sättas i fråga. Å ena sidan tillgjordes derför föga att anskaffa sådana, medan man vid tillfällen, såsom skall påvisas, hugfäldes att på egentliga konstverk uppoffra rätt betydliga summor. I den yttre ordningens intresse lät i alla fall den skedda fördelningen, först på skildt rum och sedan jemväl under skild benämning, väl försvara sig.

Dylika „egenmägtiga" tillvägagåenden af konsistorium sågos på dessa tider icke allestäds med blida ögon. Dertill funnos närmast personliga skäl, hvilka lätteligen under debattens gång kunnat erhålla allmännare, principiel betydelse. Den länge ventilerade frågan om universitetsbibliotekets ordnande vid snart stundande öfverflyttning till annan lokal, trängde alt mera på. Inrättningens åldriga prefekt befarade att tvingas frångå den af honom med ensidig förkärlek omfattade rena formatsmetoden, till förmån för den reala. Fåfängt sökte konsistorium genom positivt beslut (1842 $^{5}/_{11}$)

häfda sin rätt att föreskrifva prefekterne, den ena som den andra, huru i förekommande fall med samlingarna skulle förfaras. Saken drogs till kansler, som verkligen resolverade (se prot. 1844 $^{11}/_{5}$ § 10), att det icke tillkomme konsistorium bestämma om samlingarnas uppställande, utan blott att derom hemställa hos kansler.

Denna decision, helt generelt uttryckt, hade kunnat blifva af ganska ledsamma och inskränkande följder. Men man tillät sig fatta den såsom endast afseende biblioteks-tvisten, hvilken ock slutligen genom kanslers skrifvelse 1845 $^{4}/_{1}$ afgjordes efter konsistorii önskan [8]). Med universitetets öfriga vetenskapliga inrättningar förfors äfven framdeles, opåtaldt och obestridligen till deras båtnad, med full handlingsfrihet.

Anordningen i kabinettet, hvarigenom ett „etnografiskt museum“ kom till stånd, hade det goda med sig, att hänsigtliga föremål ställdes till hopa och sålunda bildade ett öfverskådligt helt för sig. Häraf åter lifvades småningom så allmänhetens som möjligen äfven prefektens eget intresse för samlingen. Voro ock framstegen ännu på länge ganska tröga, så inträffade likväl icke hädanefter, såsom förut, att hela år förgingo utan att någon enda ny acqvisition inkom eller antecknades. Alt fortfarande till största del åstadkommen genom skänker, och deribland åtskilliga jordfynd, gestaltade sig museets tillväxt under förevarande period, enligt flerstädes spridda, men här sammanstälda uppgifter, som följer.

År *1841* erhöllos flera ganska anmärkningsvärda föremål. Så omförmäler konsistorii protokoll för den $^{6}/_{3}$, att landshöfdingen i Uleåborgs län J. A. Stjernschantz skänkt 2 silfverpjeser af „synnerligt värde“, nämligen en bägare eller kalk,

---

[8]) Se derom i mitt minnestal öfver F. W. Pipping.

försedd med inskription på forntyska, samt en snäcka, inköpta i Lappmarken, dit de „förmodligen småningom kommit", genom från 30-åriga kriget återvändande finska soldater. Hvarjehanda fornsaker — en orientalisk vigtskål, silfverprydnader m. m. — beledsagade jemväl det stora myntfyndet i Kuolajärvi och Sodankylä gränsmarker, hvilket förärades af landskamreraren i Uleåborg assessoren K. G. Bergbom och den $^{27}/_{3}$ i konsistorium blef anmäldt. Liktidigt inlemnade enkan Nordberg i Helsingfors en marmorskifva med bild i basrelief, påträffad jemte ett par medaljer från Karl XI:s tid, vid grundläggning till hennes hus. I juni och juli antecknas som gåfvor, af vicepastor El. Ekbom: *a)* stenyxa eller kil, jordfynd i Ulfsby, *b)* stenhammare, hittad vid kanalgräfning 1834 i Luvia kapell, *c)* en perla, sannolikt hörande till Vörå fyndet 1834, *d)* stentafla med basrelief föreställande Salomos skiljedom mellan de två skökorna; samt af mamsell Sofi Zidén i Idensalmi en förgyld silfversked med årtalet 1543. Ändtligen skänktes i oktober af marinlöjtnanten O. Castegren en indisk gudabild i silfver samt en mumiebild i sten.

Någorlunda talrika, om ock af mindre värde, voro de 5 följande årens acqvisitioner. För *1842* nämnas, som gåfvor, af hofrättsrådet K. H. Asp i Vasa 1 runstaf jemte 2 ryska brudprydnader i silfver [9]; af handlanden Brunberg i Jakobstad 1 runstaf från 1590; af vicepastor Aspelin 1 afbruten spjutspets af sten, funnen vid Alavo kyrka; af handelsagenten G. F. v. Böningh oljemålning föreställande estniskt bondfolk; äfvensom från musei vaktmästaren Rosenbergs sterbhus inköptes Aleutiska klädedrägter för 7 rub. 15 kop. s:r. Dernäst förärades *1843* af vicepastor Engelbrekt Rancken i Mietois 1 afbruten gammal knif med benskaft och silf-

---

[9]) S. k. Bratzka, enl. Holmbergs katalog, sid. 26: Bratra.

verholk, funnen i en åker å Arpolax gård i Bjerno; af vicepastor Er. Klerck i Lemland 1 gammalt hänglås och en gammal yxa, uppgräfda i en äng på 3/4 alns djup; af possessionaten K. Fr. Timm 1 stenyxa och 1 med figurer prydd sten, funna i en åker, hörande till Eurakoski by i Eura socken; af studeranden Roos 1 kinesisk knif med slida och gaffiar; af kyrkoherden G. W. Homén i Eura jernspetsen af ett spjut och 1 kufiskt silfvermynt, funna derstädes i en sandbacke.

1844—46 erhöllos: af possessionaten E. Borgström 1 afbruten pil, tagen ur vingen på en i Pojo skjuten hafsörn, samt 1 stenyxa, jordfynd dersammastädes; af lektor Borenius 1 gammalt svärd; af apotekaren H. J. Kjöllerfeldt 1 gammal stridsbila samt 1 emaljeradt tvättfat med kanna; af studeranden K. O. J. Blåfield 1 medaljon med etsad bröstbild af konung Fredrik, fordom tillhörig landshöfdingen i Kuopio A. J. Ramsay; af riksantiqvarien J. J. Nordström 1 gipsaftryck af ett på godset Borkholm i Estland år 1792 funnet lerkäril, förfärdigadt 1592 och 1 gipsafbildning föreställande Loth och hans döttrar.

Åren *1847* och *1848* voro åter mera inbringande, särskildt det förra genom tvenne större föräringar, nämnvärda den ena ur etnografisk, den andra ur artistisk synpunkt. Dåmera amiralen A. A. Etholén förökade med nya betydande bidrag den samling af Aleutiska och Koljuschiska klädedrägter, vapen m. m., hvartill han under sin långa anställning i de rysk-nordamerikanska kolonierna lagt grund vid universitetet. Den andra gåfvan, hvilken efter vår likaså bekanta landsman statsrådet J. A. Ehrenströms samma år (1847 15/4) timade död, enligt hans i lifstiden gjorda disposition, tillföll universitetet, utgjordes af Karl XII:s i mer än kroppsstorlek målade oljeporträtt, samt Gustaf III:s bronserade gipsbyst

efter Sergell och en Rembrandts tafla i kopparstick (Kristi nedtagning från korset).

Ytterligare erhöllos *1847:* af öfversten K. A. Stjernschantz diverse Baschkiriska vapen; af skepparen Kr. Wennerholm i Nykarleby 12, enligt uppgift, antika medaljoner i marmor från Sicilien samt en lerartad sten med aftryck af en menniskofigur, funnen i nejden af Karthago; af kyrkoherden N. Äimelaeus i Reval ett antal miniatyrbröstbilder af namnkunniga personer; samt *1848:* af studeranden G. N. Laurell 1 tscherkessisk dolk; af tullförvaltaren P. J. Falck[10]), bland annat, *a)* 2 år 1686 oljemålade porträtt af kyrkoherden i Nystad M. Brunlöf († 1720) och hans hustru Maria Henriksdotter Wärdh, *b)* 5 små taflor i perlemor, *c)* 1 pansarskjorta af nitade jernringar, *d)* 1 runstaf, *e)* 1 svensk kommandostaf, *f)* 1 lapsk piskklubba, *g)* 1 äldre bösslås med lemning af silfver plätering, hittadt på Kjäfsalö holme i Perno skären under plöjning 1774; af kyrkoherden Homén i Eura derstädes å prestgårdens egor funna 1 gammalt svärd, 3 lansspetsar och diverse ringar eller kedjestycken, alla af jern; af enkefru Christén 1 ask af Jakutiskt arbete; samt slutligen af kommissarien Foudilainen i Kides 1 spjutspets.

Denna redogörelse öfver etnografiska museets första period (äfvensom universitetets statsbok) bevisar nogsamt, att man icke hade lust derpå slösa stora summor, — endast 7 rubel och några kopek under loppet af 8 år! — utan hellre lät den nybildade inrättningen ökas genom allmänhetens gunst. Sparsamheten var dock endast skenbar, och berodde af konkurrerande konstsyften, hvilka samtidigt började vinna insteg. Derom några ord, för att äfven från denna sida lemna ett litet bidrag till belysning af finska konstföreningens uppkomst.

---

[10]) Jfr hans skrifvelse 1848 $^{5}/_{6}$ bland till U:tet ankomne bref.

Sedan 1840 hade en yngre akademisk lärare, dåvarande adjunkten, slutligen professoren i grekiska litteraturen, N. A. Gyldén så i pressen som genom en specialskrift [11]) och i enskilda, mest akademiska kretsar uppträdt som en ifrig förespråkare för de bildande konsternas, — skulpturens och måleriets, — dittills i landet och hufvudstaden föga aktade, om ej förbisedda intressen. Hans enträgenhet verkade småningom på opinionen. Universitet egde ju ett officielt „konstkabinett", — ehuru ingen motsvarande samling, så vida ej dertill räknas porträtterna af dess kanslerer och andra förtjenta män samt några små taflor och teckningar i ritsalen, jemte hvarjehanda „stycken", gömda i någon vrå. Ja, numera fans ju ock ett etnografiskt museum. Dessa omständigheter blefvo för den goda viljan bevekande, och ledde till de veterligen första förslagen, att hos oss offra offentliga medel för ett artistiskt ändamål.

1842 $^{15}/_{6}$ meddelade Linsén i konsistorium, att 18 stycken större och mindre taflor, målade af Lauraeus, hembjudits universitetet för ett pris af 3,000 riksdaler svenskt banko. „Och som konsistorium", säger protokollet, „med afseende å så väl sjelfva konstvärdet uti dessa taflor, som den omständigheten att de utgått från en fräjdad landsmans pensel, önskade för den del af Mynt- Medalj- och Konstkabinettet, hvilken under benämning af *Etnografiska Museum* (!) blifvit särskildt ordnad och uppstäld, inlösa sagda taflor, helst priset å dem, enligt konstkännares utsago, äfven skall vara ganska billigt, men inköpssumman öfverstiger icke blott årsanslaget för ofvannämnda kabinett, utan äfven derutöfver

[11]) Betydelsen af den antika konstens studium, H:fors 1841, sedan ock: Om den bildande konstens ursprung och betydelse, H:fors 1850 samt: De gamla Grekernes rikedom på plastiska konstverk. H:fors 1851.

den behållning, som f. n. finnes uti fonden för denna inrättning och uppgår till 421 rub. 14 kop. silfver", — altså beslöts hemställa hos kansler om tillstånd, att de bristande medlen finge i förskott tagas ur andra universitetets fonder.

Huruvida Gyldén haft direkt andel i motionen rörande de Lauraeuska taflorna[12]), känner jag ej. Säkert är deremot, att han vid samma tid eller redan dessförinnan var både upphofs- och ifrigaste målsman för projektet om införskaffande till landet och universitetet af antika skulpturmodeller. Härmed sammanhängde i korthet sålunda:

„På väckt fråga" (nämligen i privat väg af Gyldén), infordrade kansler i skrifvelse 1842 $^{26}/_{10}$ konsistorii yttrande „ej mindre angående behofvet och nyttan af en slik samling (antika konstmonument) för universitetet, än rörande utvägarne att densamma anskaffa och underhålla". Det äskade betänkandet (af den $^{12}/_{11}$) innehåller, att en antiksamling „väl vore för universitetet så väl med afseende å klassisk som högre konstbildning både behöflig och nyttig, men att universitetet saknar utvägar att den samma anskaffa och underhålla" — helst fonden för universitetets *Mynt- Medalj- och Konstkabinettet*, hvarifrån kostnaden borde utgå, redan är med skuld belastad". Man hade glömt eller kanske kände icke till grefve Rehbinders löfte åt Gyldén[13]) om ett anslag af hela 10,000 rubel ass. för ändamålet.

Kansler gaf ofördröjligen (den $^{30}/_{7}$) sitt bifall till de Lauraeuska taflornas inlösande på antydt sätt, men resolverade (den $^{7}/_{12}$), att frågan om antikerna, på de af konsistorium framstälda skäl, „tillsvidare borde förfalla". Icke för ty blef den senare frågan tidigare löst, i det, åter på bedrif-

[12]) Sjelf nämner han ej ett ord om dessa taflor i sin skrift Finska Konstföreningens stiftelse historiskt framstäld, H:fors 1868.

[13]) Se hans sist åberopade skrift.

vande af den första förslagsställaren, högskolans studentafdelningar, hvilka [14]) „redan länge och lifligt känt behofvet af att vid detta universitet funnes helst något af den antika bildhuggarekonstens mästerverk, hvarigenom den plastiska skönhet som genomgår de gamles litteratur, äfven i lefvande bild här kunde åskådas", genom frivillig subskription inom sig sammansköto den för syftet nödiga summan [15]), och redan i mars 1844 anhöllo att få, „såsom vedermäle af deras kärlek för skön konst i allmänhet och en möjligen uppblomstrande fosterländsk i synnerhet", till universitetet förära trenne från Paris bestälda, i gips afbildade antika skulpturverk. Dessa verk voro, förutom några mindre, Laokoons grupp, Apollo Belvedere och Versailler Diana, hvilka, efter att på sommaren 1845 hafva anländt till orten, blefvo uppstälda först i universitetets ritsal, der de jemte några andra konstverk på föranstaltande af Gyldén och teckningsläraren Kruskopf exponerades [16]) i oktober, och framdeles i dess bibliotek, hvarest de ännu för närvarande ha sina platser.

Först i november sistsagda år afgjordes de Lauraeuska taflornas öde. Vissa, icke närmare uppgifna, „mellankomna omständigheter" hade hindrat verkställandet af konsistorii 1842 fattade beslut. Nu hade dock ryska generalkonsuln i Stockholm Lavonius, i afseende å försäljning, till vice landtmätaren M. v. Wright öfversändt 6 taflor af samma konstnär och 4 af okänd hand för ett pris af 146 rubel silfver. De inköptes genast efter sålunda specificerad räkning:

N:o 1. Landskap med eld och figurer af Lauraeus, till 35 rub.
„ 2. En brinnande qvarn af d:o . . . . . . „ 35 „

[14]) Enligt nedan åberopade inlaga.

[15]) Inemot 1700 fm, enligt Estlander, De bildande konsternas historia, H:fors 1867, sid. 593.

[16]) Se H:fors Tidn. 1845 n:o 84.

N:o 3. Jägare vid en eld af Lauraeus . till 17 rub. 50 k.
„ 4. D:o d:o af d:o . . . . „ 17 „ 50 „
„ 5. Eldstycke med figurer af d:o . . „ 5 „
„ 6. D:o d:o af d:o . . . . „ 8 „
„ 7 & 8. Italienska esqvisser af okänd
men god mästare . . . . „ 14 „
„ 7 & 10. Folkfester af okänd mästare „ 14 „

Summa 146 rub.

Att universitetet ansåg detta förvärf af vigt för sina egna odlingssyften, synes tydligen, då konsistorium 1846 $^{18}/_{4}$ afslog en af den då nyss bildade konstföreningen gjord anhållan att få för inköpspriset tillegna sig det samma. Gerna bifölls deremot, att taflorna och andra universitetets konstverk finge begagnas vid skeende expositioner.

Vända vi oss nu till kabinettets hufvudafdelning, mynt- och medaljsamlingen, så synes främst böra omnämnas en af utländsk man med vårt universitet inledd numismatisk bytestransaktion, hvilken i början af perioden, efter mångårig skriftvexling, ändtligen afslöts. Universitetets brefböcker från ett helt decennium veta mycket att förtälja i saken, hvars hufvuddrag här skola tecknas.

Redan 1832 och 1833 hade en ungersk naturforskare d:r C. A. Zipser i Neusohl, enligt egen uppgift „ein leidenschaftlicher Münzsammler der neuesten Zeit“, ej mindre hos grefve Rehbinder än hos konsistorium anmält sin afsigt att till universitetet förära en samling mineralier. Han förmäler tillika sig vara sysselsatt med ett arbete öfver „alle Ehrenzeichen des XIX Jahrhunderts“, och begär derför ett exemplar af den minnespenning, hvilken i anledning af kejsar Nikolais besök i Finland 1830 blifvit präglad och utdelad åt förtjente jordbrukare af bondeståndet, äfvensom ett nummer af någon finsk tidning.

År efter annat anlände verkligen från honom flera „centurier“ af de utlofvade mineralierna, merendels beledsagade af förbindliga skrifvelser, deri han bl. a. (1836 $^{2}/_{6}$) förklarade sig stolt „dass mein Vaterland, wenn auch durch tausendjährige Trennung entfremdet, mich gleichwohl mit einem Lande befreundet, das mit demmeinigen einst von gemeinschaftlichen Stammvätern entsprossen“. I tillkännagifvandet (1841 $^{20}/_{6}$) om 7:de centuriens afgång säger han sig ha under händer ett arbete kalladt „Die evangelischen Jubeljahre des XIX Jahrhunderts“, och anhåller af sådan orsak om de finska medaljerna öfver reformationfesten 1817 och öfver universitetets andra sekularfest 1840 jemte inslående litteratur.

En sådan kunds önskningar ville konsistorium gerna uppfylla. Beträffande den kejserliga bondemedaljen af 1830 mötte dock det hinder, att kabinettet blott egde ett exemplar deraf (jfr I, 100), hvilket icke kunde aflåtas. Men i stället öfversändes finska hushållningssällskapets både belönings- och s. k. Ahlmanska jeton, förutom numrer af tidningarna Turun Viikkosanomat, Oulun Viikkosanomia och Sanansaatuja Viipurista. Härom afgående skrifvelse (1835 $^{12}/_{6}$), — hvaraf Zipsers redan anförda framkallades, — erinrar hufvudsakligast om det deltagande, finska universitetet fått röna från skilda håll, tilläggande: „Auch unter dem Volke, welches obgleich einst von gemeinschaftlichen Stammvätern mit dem unsrigen entsprossen, aber durch tausende von Jahren getrennt und entfremdet worden, unter den Ungrern, schätzt das Consistorium in Ew. Hochwohlgeborenen einen Freund und Beförderer wissenschaftlicher Bildung in Finland“.

Hade man tyckt sig berättigad förutsätta någon finsk språkkännedom hos emottagaren, så visade sig denna väntan, hvaraf skrifvelsen utan tvifvel lånat sin patriotiska anstrykning, fullkomligt illusoriska. På hans begäran måste nämli-

gen i ett nytt bref till och med de tvenne på belöningsjetonen förekommande orden „Taito ja Toimi“ återgifvas på tyska. Icke heller sannades hoppet att få se dessa och de senare öfversända jubelmedaljerna publicerade, ty de skrifter, hvari sådant utlofvades skola ske, hade ännu icke 1843 $^{11}/_{11}$ då Zipsers senaste bref till vårt universitet afläts, trädt i dagen, och befinnes icke heller derefter ha kommit till utförande.

I allmänhet måste periodens (1841—48) numismatiska skörd, så vidt förefintliga källnotiser (jfr sid. 5) derom upplysa, betecknas som jemförelsevis ganska klen. Desto mera framstå genom sitt vetenskapliga värde åtskilliga af de genom gåfvor eller köp till kabinettet ingångna inhemska fynden, hvilka här främst skola anföras.

Tidigast, samt öfver hufvud ett af de för den finska arkeologin intressantaste, var det redan ofvanför från Lappmarken (Kuolajärvi och Sodankylä) af assessor Bergbom 1841 förärade; det innehöll, utom annat, icke färre än 174 anglosachsiska mynt. Samma år tillkommo, skänkta af enkan Nordberg, ett par svenska mynt, jordfynd i Helsingfors, och af vicepastor Er. Klerck 20 svenska brakteater, funna i S:t Olofs kapell, samt genom inlösen (för 7 rub. 55 $^1/_2$ kop.) 26 dels Sture- och Vasarnes mynt, en ringa lemning af ett å gårdstomt i Åbo uppgräfdt, men förskingradt fynd om inemot 700 stycken.

Smärre voro de följande årens bidrag, nämligen: *1842* ett sällsynt 3 markstycke, funnet jemväl i Åbo; *1843* af kyrkoherden Homén och vicelandtmätaren M. K. F. Tudeer 2 Samanider mynt, funna det ena redan 1826 i en sandbacke invid Eura prestgård, det andra i en sandgrop å Haga rusthåll i Sääksmäki; *1844* inlösta (för 45 rub. 16 kop.) 107 mest Karl XI:s och Karl XII:s silfver- och kopparmynt, funna

i Rovaniemi, Kemihaara by; *1845* af kyrkoherden J. H. Sirén en svensk 8 dalers plåt af 1662, upphemtad från sjöbottnen i Björkösund; *1847* af bergsrådet John Julin 6 smärre silfver- och 29 kopparmynt, funna i Maldola under Näsegård lydande äng; af kyrkoherden v. Knorring 1 Samanider dirhem, funnen föregående år på en åkerväg vid Finströms prestgård; af apotekaren Montell jemväl 1 kalifmynt, funnet i samma socken på Godby; samt inlösta (för 3 rub. 21 $^3/_7$ kop.) 12 icke närmare angifna „äldre mynt", jordfynd i Vichtis, Pakkasela by, och (för 65 kop.) 5 äldre silfvermynt, funna i Sunds socken, Tranviks by; slutligen *1848* inlöst (för 3 rub. 38 kop.) 1 äldre guldmynt, fornfynd i Saltvik.

Stundom omtalas äfven fynd af mynt och andra fornsaker, hvilkas inlösande af konsistorium, på prefektens tillstyrkan, afslagits, såsom de hvilka gjordes *1844* i Kristinestad, *1846* i närheten af Laihela sockens kyrkogård, *1847* i Thusby, Häkälä by, *1848* i Bjerno, Pojo gård.

Utom nyss uppräknade hittemynt fick kabinettet, under samma år, äfven emottaga andra mer eller mindre nämnvärda gåfvor, nämligen i ordningsföljd:

1841 af landskamrer P. G. Svinhufvud och hans bror, pastor J. F. Svinhufvud 1 tysk thaler och 1 Peter II:s rubel 1728; af viceháradshöfding Bl. G. Jägerhorn 1 öre 1725 och 7 kopparmynt; af studeranden J. H. Holm 1 femöre 1708 och 2 kopparmynt; af major Wulisma 2 grekiska mynt, graffynd på Krim; af kommerserådinnan Moliis 30 kopparmynt och mynttecken; af statsrådet O. af Schultén Guttenbergsmedaljen 1840 i brons; af hofrättssekreteraren H. Wärnhjelm en mängd kopparmynt och tecken; af pastorsadjunkten G. V. Limon i Tyrvis 1 silfvermedalj öfver Adolf Fredriks förmälning 1744 [H. p. 87]; af geheimerådet K. J. Walleen 1 Gustaf Adolfs dukat 1631, 1 kejsar Karls VI:s

guldmynt 1725, 4 romerska familje- och 1 kopparmynt, 2 större turkiska silfvermynt samt 33 äldre svenska kopparmynt; af studeranden J. A. v. Essen 1 svensk tvåmark 1649; af grefve Alex. Armfelt 1 bronsmedalj öfver unitariernes förening med ortodoxa kyrkan; af universitetets kansler, tronföljaren, 1 påflig minnespenning öfver hans höghets vistelse i Rom 1839; af generalmajor Finckenbergs sterbhus 1 finska militärens minnespenning 1811 i silfver samt 4 smärre danska och 1 svenskt-pommerskt silfvermynt.

1842 af verklige statsrådet J. V. Hisinger 6 silfvermedaljer: öfver Gustaf II Adolfs död, präglad 1633 [H. I, p. 193], öfver Fredrik I och Ulrika Eleonora [H. II, 74 f.], öfver Ulrika Eleonoras kröning [H. II, 8 f.], öfver Z. Strandberg 1794 [H. p. 229], öfver erkehertiginnan Claras af Braunschweig-Lüneburg död 1658 och öfver Kristian V af Danmark 1630 —, och 10 silfvermynt: Gustaf I 1542, Erik XIV:s åttamarks klipping 1563, Johan III:s fyramarks klipping 1571, Karl IX:s markstycke 1606, Kristinas riksdaler 1643 Fredrik I:s tioöre 1741, Salzburger erkebiskopligt mynt 1645 (?), kejsar Leopolds thaler 1659, Peter I:s halfrubel, Katarina II:s femkopek 1788; af revisor S. E. Forsén 1 Peter I:s silfverrubel; af postexpeditör M. Weckström 26 smärre silfvermynt, deribland 18 svenska, Johan III — Gustaf III; af vicepastor A. Lindholm i Mörskom 7 nyare kopparmynt; af häradshöfding G. A. Blåfield 8 nyare silfver- och 11 kopparmynt; af handelsagènten G. F. v. Böningh 10 större och 40 mindre silfvermynt, deribland Erik XIV:s 1562, Johan III:s tvåmarks klipping 1569, Karl IX:s riksdaler 1610, Karl XI:s fyraöre 1669, 1 Visbymynt, 8 smärre baltiska, 7 från tyska städer, ryska rublar m. m.; af kollegiiassesor A. V. Selin 1 rysk rubel 1740; af apotekaren G. Lidbeck i Gamla Karleby hans aflidne son, studeranden G. V. Lidbecks efter-

lemnade samling, bestående af 24 mest nyare silfver- och 124 kopparmynt, deribland Karl XII:s riksdaler 1713, ryska rublar 1734 och 1762, 1 Riga mynt, m. m.; af universitetet i Kristiania, genom professor C. J. Holmboe, 63 brakteater ur ett större jordfynd i Norige, med tryckt beskrifning.

1843 af handelsagenten G. F. v. Böningh 2 tyska silfvermedaljer, öfver kurfursten Johan Fredriks tillträde till regeringen 1535 och öfver freden i Prag 1625; af assessor G. M. Byman 30 (32?) nyare mynt, deribland 1 i guld, de öfriga i silfver; af studeranden F. V. Frenckell 3 bronsmedaljer öfver Hamburgs brand 1842 och 1 engelsk i tenn öfver Brunnel, i anledning af tunnelns fullbordan; af professor emeritus Joh. Gadolin 8 medaljer af gjutet stångjern; af studeranden grefve K. M. Creutz 9 romerska mynt funna vid Nizza och Nimes; af handlanden J. E. Hummelin i Åbo 1 svenskt konung Albrechts silfvermynt, 1 Gustaf II Adolfs fyrk och 1 danskt Fredrik IV:s silfvermynt.

1844 af handlanden G. O. Vasenius 1 tysk bronsmedalj 1837; af fänrik T. Forstén 17 diverse mynt, deribland 3 romerska i silfver; af pastor J. F. Svinhufvud, 45 diverse medaljer, mynt och mynttecken (jemte bifogad förteckning), deribland 7 i silfver, öfver C. Faxell [H. p. 199] m. m.; *1845* af handlanden G. O. Vasenius 1 bronsmedalj, präglad af staden Hamburg till betygande af dess tacksamhet för hjelpsändningar efter branden 1842; af studeranden K. A. Leidenius 4 äldre mynt; af kyrkorådet i Lund silfvermedaljen öfver dervarande domkyrkas sjuhundra årsfest [H. II, 409]; af studeranden O. R. Frenckell 260 aftryck af medaljer skurna efter antiker; *1846* af kapten J. F. Molander i Pieksemäki 1 bronsmedalj öfver Gustaf II Adolf; af öfversten K. A. Stjernschantz 12 diverse mynt och medaljer, deribland 1 drottning Kristi-

nas riksdaler samt minnespenningar öfver ryska tronföljarens besök i Peter I:s hus i Zaardam, öfver Valhalla i Bayern, m. m.; af studeranden F. V. Frenckell 2 engelska tennmedaljer, slagna i anledning af lagen om fri spanmålshandel; af studeranden K. Hultman 1 medalj öfver bibliskt ämne; *1847* af skepparen Kr. Wennerholm 4 nyare silfver- och 52 dels äldre dels nyare kopparmynt, hvaribland åtskilliga, de romerska och ptolemeiska, funna på Sicilien; af professor G. Toppelius 1 silfvermedalj öfver Sigismund III, slagen af Jesuiterne; af grefve Alex. Armfelt 1 gammal bronsmedalj; af hofrättsauskultanten Fr. Linder ett antal mynt, de flesta romerska; *1848* af apotekaren Maexmontan i Helsingfors 1 Stormoguls silfvermynt; af tullförvaltaren P. J. Falck 3 silfvermynt; af professor J. J. Tengström 6 gamla svenska skiljemynt i silfver; af kyrkoherden v. Knorring 270 svenska och ryska kopparmynt, de flesta från förra århundradet.

Granskas slutligen Inköpen till kabinettet, synnerligast till dess numismatiska afdelning, under förevarande 8 år, så voro de ganska ringa. Af de skilda posterna ha vi redan specificerat sammanlagda belopp för myntfynd af 59 rub. 96 kop. (7, 55 $^1/_2$ + 45, 16 + 3, 21 $^1/_2$ + 65 kop. + 3, 38), för etnografiska föremål (klädedrägter) 7, 15 och för de Lauraeuska taflorna 146 rubel, eller inalles 213 rub. 11 kop.

Tilläggas böra prisen för följande på olika håll inlösta diverse mynt och medaljer: *1841*, enligt prefektens lista, för svenska 8 mynt (riksdalrar af 1775, 76, 77, 80, 88, 92, 1801, samt ett Gustaf Adolfs mynt 1615) och de 5 medaljerna öfver Karl Gustafs död 1660 [Br. V, 2. H. I, 359], öfver Karl XI:s död 1697 [H. I, 452], öfver slaget vid Narva 1700 [B. 209, 35, H. I, 503] och öfver Gustaf III:s kröning 1772 [B. 314, 6. H. II, 150]; vidare för 146 ryska silfvermynt

från åren 1732—1832 af olika värden (34 rublar, 14 halfrublar o. s. v.) samt en österrikisk thaler 1627, ett preussiskt 1757, en spansk piaster 1792 och en fransk Ludvig XVI:s jeton 1744, — till sammans utgörande 96 rub. 78 kop.; *1842* för 16 guldmynt, deribland 11 ryska, 3 franskt-venetianska, ett portugisiskt och ett persiskt, — till sammans 71 rub, 43 kop.; *1844* för en silfvermedalj 3 rub.; *1846* för 16 svenska akademins minnespenningar, inköpta från grefve Rehbinders sterbhus, 13 rub. 71 kop.; slutligen för 908 af gravören Mellgren försålda jetoner „dels i vasformer (?), dels i tenn, dels i brons", 35 rub. — Summa summarum 213, 11 + 219, 92 (eller 96, 78 + 71, 43 + 3 + 13, 71 + 35) = 433 rub. 3 kop.

Den årliga utgiften hade således i medeltal stigit till knappa 55 rubel; hvadan, och då kabinettet, enligt stat, årligen uppbar 171 rub. 50 kop., samt dessutom egde äldre öfverskott, dess behållning vid slutet af 1848 i räkenskaperna salderas 1206 rub. 46 kop.

Denna i och för sig fördelaktiga finansställning motsvaras ty värr icke af lika gynsamt sakligt resultat. Visserligen belöpte sig antalet af de under åren 1841—48 inlösta mynten och medaljerna ända till 1255, men om de Mellbergska aftrycken, såsom rättast synes, borträknas, till endast 347, hvaribland icke flera än 151 hemtade ur jordfynd, oaktadt sådana, bevisligen, erbjudits i långt större mängd. Gratis förvärfvade kabinettet under samma tid öfver 1400 dock mycket blandade mynt och medaljer. Hela den numismatiska tillväxten (d. ä. mest med utslutning af förteckningarnas nu och då utan all närmare upplysning s. k. „aftryck", „medaljoner", „bröstbilder") torde kunna anslås till omkring 2000 stycken, deraf inemot 400 ur finska fynd och $^1/_3$ i ädel metall.

Ännu åren 1841 och 42 voro ganska inbringande, troligen delvis genom återverkan från universitetets 1840 firade minnesfest. Också blef det under loppet af 1842 nödigt att förse kabinettet med tvenne nya vitriner (jfr prot. $^{8}/_{10}$ § 23).

Deremot inträder med och efter 1843 en påfallande afmattning. Man synes berättigad att bland dess medverkande orsaker antaga, det prefektens energi nedstämts genom inträffade personliga missöden, särskildt en större eldsvåda i hans boning (1843) och tilltagande sjuklighet. Såsom redan antydts upphöra redogörelserna öfver kabinettets tillväxt helt och hållet med 1845, då endast 2 numrer deri äro antecknade. Året förut nämner väl konsistorii protokoll (för $^{12}/_{10}$ § 6) i förbigående „universitetets myntkatalog", men vi finna ej ett spår att dermed finge förstås annat än sagda tillfälliga förteckningar. Intet under derför, om efter Linséns död (1848 $^{16}/_{11}$) kabinettets tillstånd, vid inventeringen till annan prefekt lemnade rum för åtskilliga påminnelser (se följ. kap.).

Må slutligen till vår krönika för denna period erinras om konsistorii år 1846 (se prot. $^{28}/_{2}$ § 7) vidtagna åtgärd att för universitetets samlingar i gemen anställa en särskild agent. Då nämligen från S:t Petersburg en dylik funktionär sjelfmant och utan kostnad erbjudit sig och utverkat en förfrågan från kansler, kunde ett afböjande från konsistorii sida icke gerna komma i fråga. Mannen var dåvarande kommerserådet, slutligen kollegiirådet Vilh. Löwenstimm († 1862 $^{1}/_{12}$), f. d. hofjuvelerare, hvilken förmäles ha trott sig icke bättre kunna använda sina betydande rikedomar, än på förvärfvande af ordnar och titlar — i vetenskapens tjenst. Verkligen blefvo med åren hans förtjenster äfven om den finska högskolans samlingar, hufvudsakligast genom direkta och

vanligen hos kansler anmälda gåfvor, (deribland af ädla stenar till väl 10,000 rubels värde), ganska framstående. De bidrag, hvarmed han skildt ihågkom mynt- och medaljkabinettet höra dock, enligt tidsföljden, till ett senare kapitel.

III.

Åren 1849—52. Skilda prefekter för myntkabinettet och etnografiska museum, för det förra G. Geitlin, för det senare G. Rein. Statsanslaget delas. Inventering. Katalog upprättas, öfver de orientaliska mynten af Geitlin, öfver de vesterländska af J. Calonius. Tillväxten fortgår, dels genom föräringar — deribland de betydande af professor N. J. Berlin i Lund och af kammarrådet K. Schaumans arfvingar, — dels genom inköp. Kassabehållning.

Kort efter Linséns frånfälle vidtogos flera för kabinettets förvaltning vigtiga åtgärder. Den första och vigtigaste bestod deri, att tillsynen öfver inrättningen fördubblades, eller hellre tudelades, med fästadt afseende å dess tvenne sektioner, hvilka småningom altmera skilts från hvar andra. Beslut härom fattades i konsistorium 1849 $^{31}/_{1}$, då ock till prefekter utsågos, för myntsamlingen professoren i österländska litteraturen G. Geitlin, och för etnografiska museum, åt hvilket en ny lokal[17]) skulle anskaffas, professoren i historien G. Rein. Kansler, hvilken de mått och steg man tagit delgåfvos i enkel embetsskrifvelse, lät dervid bero.

I protokollen saknas hvarje motivering af denna nya anordning, ehuru den ingalunda kunde gå och gälla för en direkt tillämpning af statuternas § 155, som blott stadgar: „Kabinettet står under tillsyn och vård af den professor, som konsistorium dertill utser“. Sjelfva tystnaden tyckes dock

---

[17]) Enligt rektorsberättelsen för åren 1848—51, p. 17, hade de etnografiska föremålen ända tills denna tid (1849$^{31}/_{1}$) förvarats i samma lokal med myntsamlingen. Denna uppgift strider dock mot hvad vi inhemtat ofvanför.

innebära en viss kritik af det framfarna. Inrättningen hade altför länge, så till sägandes, fått sköta sig sjelf. I synnerhet behandlades de etnografiska föremålen ganska styfmoderligt; icke ens uppgifter om deras härstamning m. m. plägade annorlunda än helt knapt och tillfälligtvis antecknas. Icke sällan rönte myntskänkerna, ja ofta äfven myntköpen, dylikt öde, hvarför ock en fullt noggrann identifiering af deras så väl innehåll som gifvare eller förmedlare visat sig för en senare tid, ur diverse bristfälliga sekundära källor, nästan omöjlig. Ännu svalare var det omhuldande, som egnats jordfynden.

I betraktande af alt detta tarfvades visserligen en reform, och de båda prefektvalen måste betecknas som särdeles lämpliga. Af Geitlins språkinsigter kunde så mycket säkrare stor båtnad för inrättningen väntas, som han redan 1833 händelsevis blifvit föranledd att lägga åtminstone en flyktigare hand vid uppläggningen af den helt och hållet i oordning råkade orientaliska myntsamlingen samt derunder fattat det intresse för inslående forskning, som gifvit sig tillkänna i ett par tidningsnotiser om myntfynd [18]) och i hans 1848 på våren hållna och sedermera tryckta föredrag „Om österländska mynt funna i finsk jord“ [19]). Rein åter var som

[18]) Se Borgå Tidn. 1841 n:o 81 och 88 samt 1847 n:o 29.

[19]) Han berättar sjelf i sin 1862 utgifna Beskrifning, sid. 24: „Med anledning af ett år 1833 väntadt högt besök hade dåvarande prefekten för myntkabinettet, professoren J. G. Linsén, framtagit mynten ur deras hylsor, för att uppställas på parad. Då de toma kapslarne härigenom blefvo blandade om hvarandra, var det sedermera omöjligt att utan dechiffrering af myntens inskriptioner, hvilka alla voro arabiska, komma underfund med, till hvilken kapsel hvarje mynt hörde. Anmodad af professor Linsén att taga rätt på denna kinkiga sak, fick den som skrifver detta lof att nolens volens gifva sig in på ett nytt fält, hvilket för mig haft och har många och svåra stötestenar, men tillika skänkt mig mången fröjd“.

målsman för de historiska studierna mer än någon kallad att taga hänsyn till våra etnografiska fornminnen; och hindrades han äfven af sitt tillika innehafvande rektorsembete att för egen del mera specielt syssla med den förstnämnda detaljen, eger han dock förtjensten af flera förslag till dess fromma.

Såsom ett korollar till prefekturens klyfning följde, att det dittills för båda samlingarna gemensamma statsanslaget måste repartiseras dem emellan. Konsistorium beslöt härtill vid årets slut, i sessionen 1849 $^{13}/_{12}$. De närmare bestämningarna, intagna i protokollets § 8, innehålla: „att den hittills varande fonden för mynt-, medalj- och konstkabinettet skall från innevarande års början, så väl i afseende å behållning som ock sedermera influtet och inflytande statsanslag, delas i tvenne lika stora delar, hvilka hvardera böra af kamreraren särskildt bokföras och redovisas under namn af Myntkabinettsfonden och Etnografiska musei fond". Hvardera fondens nya konto begynte sålunda med 603 rubel 23 kopek silfver + hälften af statsanslaget 85, 75; = s:a 688 rub. 98 kop., eller i nuvarande mynt 2755 mark 92 penni.

Af det sagda synes, att detta dock så genomgripande tillvägagående fattades som en enkel bokföringsfråga, hvarför ingen hemställan eller ens anmälan derom skedde till högre ort. Förfarandet var nära beslägtadt med, men af ändå större bärvidd än det, då man gaf först skilda lokaler och sedan äfven skilda namn åt delar af det i gällande 1828 års statuter som ett helt betraktade kabinettet. När nu yttermera skilda prefekter tillsattes och skilda fonder tillskapades, kunna alla dessa åtgärder, hvarpå berott den utveckling inrättningen, eller hellre dessa båda totalt separerade afdelningar, dymedels gick till mötes, icke anses i strängare mening som officiela, innan de slutligen, i den form vi nedanför skola finna, genom statuterna af 1852 blefvo legaliserade.

Af sådana skäl har ock befunnits desto lämpligare att begränsa närvarande kapitel med sistsagda år, som den då för universitetet utfärdade nya lagstiftningen med det påföljande trädde i gällande kraft.

Emellertid hade med anledning af prefektombytet inventering i kabinettet försiggått 1849 $^{2}/_{4}$ (se konsistorii protokoll för den $^{22}/_{6}$). Resultatet var icke bättre, än med fog befarats. Det öfver förrättningen uppsatta instrumentet innehåller nämligen hufvudsakligast:

„Då af förhanden varande kataloger [20]) nu inhemtades, att jemförelsevis ett mindre antal af Universitetets mynt och medaljer blifvit förtecknadt och ordnadt, hvaremot den vida vägnar större massan af mynt låg oordnad i åtskilliga dels lästa, dels olästa lådor, kunde ett ordnadt upptecknande och specificerande af hvarje stycke nu så mycket mindre företagas, som detta hade fordrat ett i lång tid fortsatt arbete och studium af myntens inskrifter och betydelse. Vid anstäld jemförelse emellan katalogerne och de katalogiserade mynten, visade det sig ock, att en fullständig öfverensstämmelse dem emellan icke egde rum; så upptager t. ex..... Med anledning häraf beslöts, att alla i kabinettet befintliga mynt och medaljer nu endast skulle uppräknas, för att åt den nya prefektens vård öfverlemnas, med anmodan, att han med första möjliga må öfver dem författa en fullständig katalog, för att till konsistorium inlemnas“.

„Sedan till följe deraf alla mynt och medaljer, så väl de som voro ordnade uti för sådant ändamål inrättade pulpeter med glasdörrar, som de i lådor förvarade, blifvit sammanräknade, befans totalsumman af dem uppgå till fjorton-

---

[20]) Detta namn användes här högst oegentligt, såsom synes af det följande.

tusen femhundra nittioett (14,591) dels i guld, dels i silfver, koppar, brons, jern, bly och tenn [20 a]).

„Dessutom förvaras i kabinettet: *a)* 620 aftryck af gemmer i lack och svafvel; *b)* 964 d:o af medaljer i gips och svafvel; *c)* 4 stycken gamla silfverskedar och 3 mindre bägare; *d)* gammalt silfver, till det mesta bestående af dels hela, dels söndriga armringar, påträffade i jordfynd och till universitetet inköpte eller förärade, inalles 40 $^2/_3$ lod; *e)* en liten balans med vigtskålar med 12 stycken vigter, jordfynd beskrifvet af professoren Hällström i vetenskapssocietetens handlingar; *f)* en låda med dels adliga, dels embetsverks sigill; *g)* Lipperts daktyliotek, jemte tryckt beskrifning in 4:o, inbunden i läderband; *h)* Eckhels Doctrina numorum veterum, VIII tomer in 4:o, häftad; *i)* Namnkunniga svenska herrars och fruars skådepenningar, afritade och i koppar stuckne med bifogade lefnadsbeskrifningar af C. R. Berch, Sth. 1781, vol. 1 in 4:o — Deremot saknades tvenne i tillökningsförteckningen för år 1834 upptagna, till kabinettet inköpte arbeten, nml. Schmieder, Handwörterbuch der gesamm-

---

[20] *a)* Uppgifna summa understiger blott med mindre än 100 det totalantal (14,636 l. 14,653), som erhålles genom sammanslående af de skilda i det föregående observerade tillväxtposterna sedan år 1835. Vi böra dock genast anmärka, att antingen den ena eller den andra af dessa slutsummor lägges till grund för kontrollen, det i Calonii renskrifna katalog i september 1850 angifna totalantalet (14,795, se sid. 40), enligt tillväxtförteckningarna för åren 1849 och 1850, åtminstone borde ökas med 1000. Man finner således häraf, att vid närmare granskning ett stort antal mynt måste blifvit kasseradt. I sjelfva verket skräpa i kabinettet sedan äldre tider hela massor förrostade, skadade eller annars värdelösa samt aldrig noga räknade kopparslantar m. m., hvilka ingalunda förtjena plats i de trånga vitrinerna, men såsom, bevars, utgörande „föräringar", dock blifvit emottagna.

ten Münzkunde[21]), Halle & Berl. 1811 och densammes Nachträge zu dem Handwörterb. 1813".

Vid emottagandet förklarade Geitlin sig icke vilja ansvara „för alla de mynt, som i de gamla katalogerne och tillväxtförteckningarne finnas upptagna, emedan flera af dessa mynt i sjelfva verket för det närvarande icke stå att igenfinnas". Detta förhållande förmodades härleda sig deraf „att vid den brand, hvarigenom, sommaren år 1843, all professoren Linséns lösegendom förstördes, äfven någon mindre del af myntkabinettet i professorens boning möjligen qvarblifna tillhörigheter kunnat gå förlorade".

Beträffande Etnografiska museet innehåller inventeringsinstrumentet endast följande: „Skåpet 1: Aleutiska och Koljuschiska vapen och redskap; 4 stycken spjutbågar; en större samling pilar, pilspetsar och kastspjut; 3 st. koger; 2 st. harnesk af ben; 1 st. bälte; 2 st. metspön. Skåpet II: 15 stycken husbehofskäril, nyttjade hos Koljuscherne och Aleuterne; 1 st. tambour de basque hos d:o; 1 st. paraply hos d:o; 2 st. hattar hos d:o; 1 st. hufvudprydnad med fjädrar eller fjäderhjelm; 9 st. modeller af baidacker eller båtar hos d:o; ett par korgar hos d:o; 3 st. pipor af skiffer hos d:o; 4 st. stenkrukor hos d:o; 7 knippor metrefvar; 2 st. skedar; ett parti stenyxor; 1 större stenyxa. Skåpet III: 6 stycken gamla svärd; 2 st. pansarskjortor; 1 st. båge med bågrem; 3 st. gamla bössor; 1 st. gammalt så kalladt hjullås; 1 st. hirssvängare; 2 st. kruthorn; 2 st. stridsbilor; 1 st. ridsadel. Skåpet IV: 1 stycke mantel hörande till Koljuschernes högtidsdrägt, beredd af sjöbjörnstarmar; 4 st. mössor; 1 par byxor; 2 st. ridikyler; 4 st. väskor hos Aleuterne; 2 par

---

[21]) Ett exemplar af detta arbete skänktes sedermera 1850 till kabinettet af prosten lektor Borenius i Borgå.

byxor hos d:o; 2 st. mantlar hos d:o; 2 par vantar hos d:o; 7 st. runstafvar". Detta var alt!

Samlingarna förkofrade sig märkbart under de nya prefekternas uppsigt, nästan i täflan. Etnografiska museet blef visserligen ännu för de år, närvarande kapitel omfattar, och af orsak som redan antydts, ett stycke efter, men godtgjorde i nästföljande period det försummade genom så mycket anmärkningsvärdare framsteg. I sjelfva verket påkallade myntkabinettet snabbare tillgöranden. Framför alt var här en generel katalog af nöden.

Mer än andra hade, till följd af lätt insedda svårigheter, de orientaliska mynten blifvit eftersatta. Geitlin började derför utan dröjsmål lägga hand vid deras ordnande och förtecknande. Arbetet gick långsamt, men i alla fall framåt. Att derutöfver specielare syssla med de vesterländska mynten tillät hans af ordinarie embetsgöromål kringskurna tid honom icke. Men han visste råd härför, och nödvändigheteu att skaffa bot för det lägervall, hvari samlingen befann sig, gjorde konsistorium medgörligare än fordom. Han äskade och erhöll verkligen ett yngre biträde, som för sin möda skulle salarieras.

Tanken på en om ock anspråkslöst aflönad amanuens vid inrättningen skulle, om en sådan framstälts, ännu varit altför djerf; men ett interims förfogande ditåt lät dock höra sig. Vi få framdeles se samma procedere upptaget af prefekten för etnografiska museum, och det med ändå bättre framgång. Emellertid var det redan en stor vinst för kabinettet, att man vågade sig på en dittills i sitt slag oerhörd utgift för dess räkning. Man hade vant sig att vänta alt af den lönlöse prefekten ensam, så strängt sysselsatt af sin egentliga tjenst han månde varit.

En lycklig händelse fogade, att på denna tid i Helsing-

fors vid senaten var anstäld en ung jurist af synnerlig håg för numismatisk äflan, — vicehäradshöfdingen, slutligen protokollssekreteraren Johan Calonius (f. 1821 † 1863). Under sina studentår tillhörande vestfinska afdelningen, hade han blifvit känd af Geitlin, afdelningens inspektor, som nu ej töfvade att anlita honom för kabinettets behof. Calonius grep verket an med den drift, att han inom knapt ett års tid hade ordnat, upplagt och med behöriga etiketter försett samt förtecknat universitetets hela förråd af europeiska mynt och medaljer.

Geitlins anmälan härom i konsistorium 1850$^{10}/_{6}$ lydde: att Calonius, „enligt den lindrigaste beräkning, på ifrågavarande arbete, som omfattade en samling af omkring 15,000 mynt, användt minst 370 timmar å sjelfva kabinettet, oberäknadt all den tid, han hemma hos sig egnat dels åt studium af numismatiska arbeten och dechiffreringen af ovanliga och med svårighet igenkänliga mynt, dels på författande af en dittills saknad katalog öfver samlingen". Konsistorium fann Calonii möda böra godtgöras med en summa af 200 rubel silfver, att utgå ur kabinettets fond, men öfverlemnade saken till Kanslers ompröfning och afgörande.

Lifligt understödd af universitetets dåvarande vicekansler, generalmajoren, sedermera baron J. M. Nordenstam, blef konsistorii hemställan icke allenast bifallen, utan innehöll svarsbrefvet af 3 augusti tillika att Kansler „velat öka omförmälde gratifikation med 100 rubel silfver från de till H. K. Höghets disposition stälda medel, äfvensom behagat öfver professoren Geitlins med myntkabinettets ordnande ådagalagda förtjenst yttra sitt synnerliga välbehag, som skulle professoren meddelas". Alt detta visade, att inrättningen redan trädt ur skumrasket.

Så egde kabinettet ändtligen en ordentlig katalog. I

sitt renskrifna af Calonius 1850 $^{6}/_{9}$ undertecknade och i grönt saffian inbundna exemplar omfattar den 29 + 341 = 370 foliosidor, upplinierade med kolumner, hvari angifvas myntens och medaljernas metall (guld, silfver, koppar, jern, tenn och bly) samt antal (14,795, deraf i guld 119, i silfver 6,609, i koppar och annan metall 8,067). Pjeserna äro angifna utan närmare beskrifning, efter länder och folk, i kronologisk ordning, någorlunda motsvarande deras följd i de skilda med bokstäfver betecknade vitrinerna och till dessa hörande lådor.

Till närmare åskådliggörande af nyss antydda förhållanden kan följande öfversigt tjena. Under **A** upptagas Orientaliska mynt, till ett antal af 440, nämligen i guld 22, i silfver 311, i koppar 107, förtecknade af Geitlin, men sedermera betydligt förökade och noggrant beskrifna i en af honom utgifven monografi, hvarom längre fram; **B** och **C:** Antikt romerska mynt, till ett antal af 4486, deribland i guld 11, i silfver 1151, o. s. v.; **D:** Italienska städer jemte Kyrkostaten samt Forngrekland med kolonier och utländska stater; **E:** Ryssland, mynt och medaljer, till ett antal af 1100, deraf i guld 16, i silfver 448, o. s. v.; **F:** fortsättning, samt Finland, Polen, Lifland, Danmark, Holland; **G.** och **H:** Tyska stater och städer, England med kolonier, Frankrike, Spanien, Portugal, Grekland, Italien; **I, K, L, M:** Norige och Sverige, med antalet 4063, deribland i guld 37, i silfver 1869, o. s. v.

Anmärkas bör redan här, att endast ett högst ringa antal mynt och medaljer blifvit, efter det Calonius aflemnat sin katalog, deri införda. Man har icke velat med annan och sämre handstil misspryda det nitida exemplaret. Det stora flertalet senare tillkomna numrer har endast förvarats i konvolut. Ty värr befinnas dock dessa ända tills

1863, oaktadt sin under årens lopp starkt växande mängd, vanligen icke numrerade, hvarigenom innehållets konstaterande med afseende å dess tillkomst betydligt försvårats.

Deremot började Geitlin från hösten 1850 att öfver kabinettets tillväxt föra kladd eller diarium, hvars pålitlighet, vid jemförelse med uppgifter från andra håll, väl består profvet. Summariska utdrag derur förekomma regelmässigt i rektorernes treårsberättelser. För de sista åren af hans prefektur (1860—62) finnas dessutom meddelanden från kabinettet införda i Finlands allmänna tidning. Samtliga dessa skrifter jemte konsistorii protokoll och universitetets stats- och brefböcker samt tillfälliga, dock allaredan vida oftare än förr i landets press förekommande hithörande notiser, utgöra källor för det följande.

Kabinettets utveckling åren 1849—52 företer större lifaktighet än på länge. Flera värderika numrer införlifvades med samlingarna. Derom kortligen här nedanför under bibehållande af väsendtligen samma uppställning som hittills. Sålunda angifvas främst de numismatiska jordfynden, skänkta och inlösta, samt derefter öfriga acqvisitioner, skänkta och köpta, hvardera för sig. Andra slags arkeologiska till universitetet ingångna föremål komma deremot icke vidare att beröras, derest de icke som hittegods beledsagats af mynt, hvilket dock påfallande sällan inträffat i vårt land.

Myntfynden voro, efter ordningsföljd och härkomstort, *1849:* från Helsinge, Åggelby, Monsas hemman, 4 dukater, 4 guld- och 1 silfverring samt åtskilliga äldre silfvermynt, hvaraf dock endast inlöstes (för 3 rub. 25 kop.) tre svenska fyramarksstycken 1698, 1710, 1715; från Hövinsaari holme i Vuoxen 1 svensk tvåmark 1669, skänkt af kronolänsman Krook i Räiselä; från Jääskis, under kyrkogolfvet, svenska och ryska silfvermynt, präglade på Johan III:s, Gustaf II

Adolfs, Karl XII:s och Peter I:s tider, skänkta af magister Reinholm; från grannskapet af Vasa, vid nedrifning af den s. k. Korsholms vallen, 25 kopparmynt, icke närmare angifna, men troligen svenska plåtar, att döma af det höga inlösningspriset (3 rub.); *1850:* från Kivinebb, Ahijärvi by, 1 brandenburgsk dukat, präglad i markgrefven Kristians tid, ganska sällsynt, gåfva af kronofogden Söderhjelm; från Parikkala, Rautalaks by, vid flyttning af stenhägnad, 64 dengas från storfurstarna Ivan Vasiljevitsch' och Vasilj Ivanovitsch' tid, inlösta (för 5 rub.); *1851:* från Åbo, uppgräfda vid östra åstranden, 149 stycken (5 lod, enligt annan uppgift 164 stycken) mynt från Birger Jarls och Valdemars tider, inlösta (för 5 rub.) ur ett större antal (400); *1852:* från Vesilax, Laukko gård, 2 äldre svenska silfver- och 1 kopparmynt, skänkta af arkiater J. Agap. Törngren; från närheten af Tavastkyro prestgård, 1 böhmisk thaler från Ludvig I:s tid och 1 Karl XI:s tvåöre, skänkta af studeranden G. Z. Forsman.

Summa under dessa år skänkta 15 och inlösta 241 hittemynt. Deremot blefvo några till inlösen anmälda fynd afslagna, såsom *1851* ett från Tammela, Mustiala, Pietilä torp, 351 svenska kopparmynt 1730—68, och ett annat från Hattula, Iholampi by, 33 gamla, icke närmare angifna, i en messingshylsa inlagda mindre silfvermynt.

Större och mindre Gåfvor, utöfver de nyss bland fynden nämnda, inkommo ganska ymnigt. För *1849* hafva vi att anteckna, förutom obetydligare skänker af kyrkoherden K. Sirén, auskultanten J. Calonius och kapten Bartram, med till sammans 23 numrer, äfven en synnerligen värderik. Universitetet fick nöjet att af den bekanta kemisten professor N. J. Berlin i Lund emottaga icke färre än 597 äldre och nyare mynt, deraf 337 i silfver och 260 i koppar, samt dessutom 79 stenvapen.

Föräringen anmäldes i ett förbindligt bref, dagtecknadt i Lund den 16 februari 1849, hvari yttras: „Under en tid af år har det roat mig att samla gamla svenska och danska mynt, äfvensom stenvapen sådana som stundom anträffas i den skånska jorden. Sedan hvarken tid eller lust medgifva att ytterligare föröka denna samling, har jag funnit, att den kunde göra bättre gagn i en offentlig samling, och har dervid kommit att tänka på universitetet i Helsingfors, dels af den anledning, att dess myntsamling sköflades af eldsvåda 1827, dels med anledning af mina mångfaldiga relationer i vänskap och litterär väg med flere af detta universitets vetenskapsmän“ [22]).

Ur en närlagd förteckning inhemtas närmare, att donationen innehöll A) Svenska silfvermynt: 33 äldre än reformationen, deribland flera sällsynta från Folkungarnes tid; 7 Gustaf Vasa; 3 Erik XIV; 18 Johan III; 1 blodsklipping fyramark; 4 Sigismund; 2 interregnum; 9 Karl IX; 15 Gustaf II Adolf; 17 Kristina; o. s. v. ända till och med konung Oskar I:s regering; summa 215. B) Andra silfvermynt: 6 hanseatiska; 6 från danska borgarkrigens tid; m. fl. danska ända till och med konung Fredrik I:s regering; summa 162. C) Kopparmynt från Gustaf II Adolfs till Oskar I:s tid, inalles 260, hvaraf några, präglade under Karl XIII och Karl XIV Johan, angifvas dels som rara, dels som mycket rara. — Dessutom D) Flintvapen, uppgräfda i Skåne [23]), inalles 79, nämligen 24 yxor af 4—12 tums längd och 1—$1^1/_2$ tums bredd; 1 yxa med hål; 6 hålmeislar; 10 halfmån-

---

[22]) År 1842 fördes underhandlingar om att vinna Berlin för den kemiska professuren i Helsingfors, men han afslog anbudet sedan honom i hans hemland tilldelats ett extra löneanslag.

[23]) I Holmbergs tryckta katalog öfver univ:s etnografiska samling p. 23 saknas Berlins namn vid uppnämnandet af dessa föremål.

formiga knifvar; 1 borr; 12 lans- och spjutspetsar; 7 pilspetsar; 2 små d:o; 2 brynstenar; 5 trissor med hål; 6 flisor; 1 stycke, hvaraf flisor slogos; 2 runda stenar, kulor eller Lasso stenar.

Vid anmälan om denna Alexanders universitetet egnade hågkomst behagade H. M. Kejsaren, såsom ett vedermäle af sitt höga välbehag, i nåder utnämna professoren Berlin till riddare af kejserliga S:t Vladimirs ordens fjerde klass.

1850 års tillskott var icke lika betydligt. Dock förärades: af skeppsklareraren H. Unér i Norrköping 45 silfver- och 100 kopparmynt samt 5 jetoner; af generalskan Olga Nordenstam 6 diverse mynt, deribland 1 georgisk pagratid, 1 antikt i silfver från Magna Graecia, 1 d:o Augustus och 1 östromerskt Konstantin X sällsynta; af arkiater Törnroth 2 silfvermedaljer, den ena öfver freden i Nystad 1721, den andra öfver tronföljaren Alexander Nikolajevitsch' förmälning 1841; af bonden Kalkkila i Reso 1 kölniskt medeltids, 1 drottning Kristinas och 1 Karl X:s silfvermynt (möjligen jordfynd?); af finska vetenskapssocieteten 1 bronsmedalj öfver Berzelius; af sjökapten M. Mattsson i Åbo 3 turkiska silfvermynt, 3 muraveddis under Ferdinand och Isabella samt 1 äldre spanskt mynt; äfvensom af notarien Bergman, af sågbokhållaren Fabritius i Kides, af studeranden A. H. Wahlroos, af mamsell Ch. Europaeus, af hospitalssysslomannen J. A. Järnefelt, af sjökapten H. Sandström och af auskultanten J. Calonius diverse mest nyare mynt, till sammans 51 stycken. — Summa 220.

1851 nedgick antalet skänkta mynt till 144 stycken. Gifvarena voro: professoren G. A. Wallin, året förut återkommen från sin arabiska resa, 29 orientaliska och 20 vesterländska mynt; realskoleläraren S. P. Dahlbeck i Åbo: 10 antika kopparmynt: stabskapten Aug. Westermark:

19 dels silfver-, dels kopparmynt; mamsell Ch. Europaeus: 24 nyare silfvermynt; kontorsskrifvaren i Åbo K. G. Ekman: 7 orientaliska mynt; postexpeditören M. Weckström: 2 orientaliska och 4 vesterländska mynt; lagman Sallmén: 1 svenskt markstycke 1560; statsrådet N. Nordenskjöld; gelbgjutaren A. J. Lihr; klockaren T. Trapp; e. o. notarien J. Calonius; och kirurg. mag. A. Pippingsköld. — Af kontreamiralen Etholén förärades ett arbete öfver kinesiska och andra orientaliska mynt, samt af guvernören A. Lavonius den ansedda och sällsynta katalogen öfver Reichelska myntsamlingen (Th. 1, S:t Pet. 1842).

Året *1852* framstår åter som ett af de för kabinettet indrägtigare, vare sig med hänsyn till de förärade numrens antal (341) eller till deras så väl vetenskapliga som metallvärde. Särskildt bemärkes en donation af 153 ur framledne kammarrådet Karl Schaumans (f. 1778 † 1852 $^{30}/_{3}$) betydliga kollektion utvalda orientaliska mynt, hvarmed hans arfvingar ihågkommo landets högskola samt dymedels hedrade minnet af den kunskapsrike embetsmannens varma håg för litteratur och konst. Bland dertill hörande 14 guld- och 93 silfvermynt funnos åtskilliga mer än vanligt anmärkningsvärda, och blef en umajadisk dinar af 123 = 740 e. Kr. framdeles af kabinettets prefekt t. o. m. gjord till föremål för en skild uppsats [24]).

Än vidare inlemnades detta år gåfvor, 188 numrer: af landshöfdingen Abr. Stjernschantz 4 moderna mynt, deraf 2 i guld; af läraren Dahlbeck 14 antika och 20 orientaliska; af gardeslöjtnanten E. Wärnhjelm 23 diverse silfvermynt; af apotekaren F. Maexmontan 1 silfvermedalj

---

[24]) Se Geitlins föredrag Om ett gammalt kufiskt guldmynt, i F. Vetensk. Soc.:s Acta T. VI, 551 ff. Jfr ock hans Beskrifning etc., i samma Acta, T. VII, 186. 192 f.

öfver ryska akademin 1783; af statsrådet N. Nordenskjöld 1 bronsmedalj öfver hans bror viceamiralen friherre O. G. Nordenskjöld; af magister Reinholm 34 koppar- och 1 silfvermynt, mest svenska; af professor Berlin i Lund 28 gamla svenska mynt i galvanoplastiska aftryck; af kapten af första rangen Boris Nordmann 49 dels medaljer, dels antika, orientaliska och nyare mynt; äfvensom åtskilliga af senatskopisten L. F. Heimbürger, studeranden K. A. Bomansson, stabskapten Grahn och universitetsvaktmästaren A. Lundström.

Totalbeloppet af de till kabinettet under nu i fråga varande fyraårsperiod (1849—52) skänkta mynten och medaljerna utgjorde 1340 stycken.

Genom Inköp tillkommo inom samma tidslängd 596 numrer, för en summa af 116 rub. 67 kop. silfver. Såsom anmärkningsvärdast bland häri ingående särskilda poster kunna, vid sidan af de redan omförmälda hittemynten, betecknas följande trenne: *a)* 180 till största delen baltiska samt äldre svenska och några ryska, äfvensom 6 orientaliska mynt, — de sistnämda, enligt Geitlins i hans „Beskrifning" uttalade förmodan, troligen påträffade i finsk jord, — hvilka jemte deröfver upprättad förteckning, studeranden K. H. Forsberg, Viburgens, 1849 $^{19}/_{5}$ aflät till universitetet för ett pris af 40 rub.; *b)* 113 mynt och medaljer, 106 i silfver och resten i koppar, för 25 rub. 2 kop. köpta af protokollssekreteraren J. A. v. Born; och *c)* 1 orientaliskt Stormoguls guldmynt, inköpt för 12 rub.

Genom inköpen i förening med det åt Calonius ur myntkabinettsfonden erlagda honorariet och andra löpande utgifter hade vid slutet af 1852 fondens behållning nedgått till 530 rub. 75 kop. Vid samma tidpunkt visade kontot öfver den andra, till etnografiska museum öfverförda, anslags-

hälften i behållning 804 rub. 25 k. Det synes således, att båda afdelningarnas materiela ressurser visserligen icke understego de närmaste behofven, men dock, för att möta framtidens möjliga fluktuationer, väl påkallade den förstärkning, som i och genom de nya statuterna och staten af 1852 kommo dem till del.

IV.

Åren 1853—63. Statuternas af 1852 nya bestämningar rörande myntkabinettet och etnografiska museum. Störingar genom Krimkriget 1854—56. Landshöfding Stichæi tillärnade donation. Samlingarnas ringa tillväxt under sistsagda år. — 2. H. J. Holmbergs bemödanden i och för etnografiska museets uppkomst. Vidare åtgärder i samma syfte. — 3. Geitlin upplägger myntkabinettet ånyo. Råkar i polemik. Verksam som numismatisk författare. Afträder prefekturen 1863 $^1/_5$. Myntfynd. Gåfvor. Inköp. Högt besök i kabinettet.

Genom de för universitetet utfärdade nya statuterna och staten af 1 oktober 1852, hvilka från början af följande år blefvo gällande, trädde kabinettet i delvis icke obetydligt ändrade förhållanden. Vi lägga visserligen icke någon vigt derpå, att inrättningen numera uppkallades „Mynt- Medalj- och Konstsamlingarna", hvilken benämning qvarstod tills den år 1875 åter utbyttes mot den fortfarande här begagnade „Mynt- och Medaljkabinettet". Men den i sistnämnda titel uttryckta begränsningen kan dock sägas redan ha blifvit väsendtligen förberedd i och med uppkomsten samt det officiela erkännandet af ett vid sidan af den forna enhetliga inrättningen ställdt „Etnografiskt Museum". Också röjer det sig, att under ingående period de egentliga „konstsamlingarna", liksom ända sedan 1840-talet, icke vidare tillgodosetts med nya föremål, utan togo dylika, vid då och då förekommande fall af gåfvor eller inköp, sin väg till etnografiska museet, derest de icke sökte sig till ritsalen, hvilken ock ändtligen ihågkoms med eget anslag.

Årsanslaget så väl för kabinettet som för museet skulle hädanefter utgå med 100 rubel silfver, således med något

högre belopp än dittills. Härmed har ock det förra ända till den dag som är fått åtnöja sig, det senare deremot — enligt hvad nedanför skall framgå, — icke. Tillsynen öfver kabinettet borde jemväl framdeles, liksom förut, handhafvas af den professor, som dertill „af konsistorium utses", men vården af museet „tillkomme professorn i historien". I likhet med hvad af ålder endast för biblioteket fans stadgadt, föreskrefs, att samtliga universitetets vetenskapliga inrättningar „skola under vissa dagar i veckan både under läsetermin och ferier, på sätt konsistorium derom bestämmer och i den öfver föreläsningarna årligen utkommande förteckning tillkännagifves, hållas öppna för den bildade allmänheten".

Så nyttiga dessa större och mindre innovationer i och för sig syntes vara, dröjde det dock länge nog innan någon verkan deraf förmärktes. Det var visst en omedelbar och ingalunda ringa fördel för hvardera inrättningen att nu mera af lagen vara ställd på egna fötter och oberoende af hvar andra, samt att med stärkta finansiela medel kunna sköta sina angelägenheter. Man fick äfven hoppas, att allmänhetens deltagande och frikostighet, detta goda och ständiga stöd för samlingarnas förkofran, skulle växa med det henne lemnade friare tillträdet till de samma. De hade väl icke heller förut varit otillgängliga för intresserade, — tvärt om uttalade sig konsistorium sjelft redan 1813 derhän (se ofvan 1,62), att kabinettet borde stå „till allmänt begagnande", — men så länge uttrycklig föreskrift härom saknades och ingen bestämd veckodag eller timme för besöken var fixerad, måste dessa alltid bero på särskild anhållan hos prefekten. Äfven detta missförhållande skulle snarligast, tycktes det, afhjelpas.

Alla de sålunda öppnade ljusare utsigterna blefvo dock tillsvidare åter stängda genom en för hela landet ödesdiger tilldragelse, — det stora Krimkriget, hvars hot och förödel-

ser äfven hemsökte våra aflägsna bygder. Redan på vintern 1853 började konsistorium befara och öfverlägga om möjligheten af en „fuga tertia“ (jfr ofvan I, 16). I god tid på våren 1854 inpackades dess dyrbaraste lösegendom, biblioteket och samlingarna, för att vid farans annalkande bortflyttas till säkrare, längre från kusten belägna orter i omnejden. Myntkabinettets skatter fingo, jemte aerarium, till förvaringsplats sig anvisade landtränteriet i Tavastehus.

Man kan föreställa sig, hvilket ledsamt besvär dessa tillrustningar i kabinettet förorsakade dess föreståndare. Först härom året hade samlingen ordnats, och nu redan skulle den åter skingras. Det gälde att från vitrinernas sammetsmattor och lådor hopplocka många tusental små pjeser med deras på pappersremsor präntade etiketter, samt att derefter, så omsorgsfullt ske kunde, inhysa dem i en enkom för ändamålet förfärdigad och inredd rymlig kista. Geitlin var med detta sysslande strängt upptagen i april och maj 1854. Intet under således, om han följande höst, då samlingen förfogats till annan ort, troligen mera i tanke på det framdeles förestående bråket med dess förnyade uppläggande än, såsom föregafs, med anledning af sitt ofta vistande i sitt annex, Esbo, anmälde önskan att afgå från prefekturen. Dertill fann dock konsistorium icke lämpligt bifalla, särskildt emedan kabinettet i dess närvarande skick icke kunde till annans vård inventeras (jfr prot. 1854 $^{14}/_{10}$ § 5).

Detta kabinettets upplösningstillstånd varade ända till slutet af vårterminen 1856 och tills universitetet, efter det freden i Paris den $^{30}/_{3}$ s. å. återstält lugnet och säkerheten, ändtligen sett sig i tillfälle att från de interimistiska asylorterna reklamera och transportera sina skingrade tillhörigheter. Lokalerna för de skilda samlingarna blefvo under loppet af sommarferierna i stånd satta, hvarpå den egentliga

uppackningen först med höstterminen sagda år kunde vidtaga.

Berörda omständigheter gjorde tidskedet 1853—56 till ett af de, synnerligen för myntkabinettets förkofran, mest ogynsamma. Utom nyss påpekade rubbningar medförde krigsoroligheterna äfven den, att deltagandet från allmänhetens sida för inrättningen, hvilket redan åberopade nya föreskrift i de nya statuterna synts egnad att lifva, tvärt om råkade i stagnation. Ett enda mer lofvande mellanfall gör härvid undantag, ehuru också det, under sin utveckling, blef fullkomligt resultatslöst. Derom några ord.

År 1854 $^{22}/_{3}$ anmälde rektor för konsistorium, att utredningsmannen i sterbhuset efter framlidne landshöfdingen J. Fr. Stichaeus (f. i Helsingfors 1778 † 1853 $^{28}/_{11}$ å dess egendom Dampbacka i Askola kapell nära Borgå stad) till rektor aflemnat ett i boet förefunnet testamente, hvari universitetet, och särskildt dess myntkabinett, blifvit rikligen ihågkommet. Handlingen vore väl af den aflidnes egen handskrifven och underskrifven, men befans odaterad och obevitnad samt dessutom innehålla på flere ställen ändringar och rättelser, gjorda med den aflidnes handstil i blyerts.

Protokollet förmäler yttermera: „Och som uti detta dokument blifvit förordnadt, att efter Testators frånfälle skulle K. Alex. universitetet tillfalla alla hans samlingar af böcker, manuskript, kartverk, plancher, porträtter, mynt och medaljer, jemte 10,000 rubel silfver, hvaraf årliga räntan borde användas till lön för en docens eller amanuens, som vårdar samlingarna och i numismatiska vetenskaper undervisar de studerande, hvilka dertill hafva håg, äfvensom att längre fram, eller den 22 februari 1869, alla i sterbhuset, efter afdrag af särskilda legater, befintliga kontanta penningar och reverser, jemväl skulle till universitetet öfverlemnas, för att

bilda ett stående kapital, hvaraf årliga räntan skulle, efter konsistorii bepröfvande, användas till stipendier för en eller flere flitige, fattige studerande, födde inom Nylands eller Tavastehus läner: Så hade hr rektor ansett sig böra till konsistorii afgörande öfverlemna, huru med i fråga varande afhandling, som uti konsistorium af hr rektor upplästes och förevisades, skulle förfaras".

Konsistorium beslöt, att universitetets ombudsman borde i laga ordning bevaka testamentet, hvilket för sådant ändamål till honom aflemnades. Utgången blef icke annan, än man af rättsaktens beskaffenhet lätteligen kunde förutse. Det stora och dessförinnan i vårt land icke hos enskild person i samma grad förekomna intresse för numismatiken med dithörande forskning och samlande, hvilket Stichaeus i lifstiden ådagalagt, bar ingen frukt för landet eller dess högskola. Den vinnande parten, arfvingarne, sökte väl i framtiden ett par gånger, såsom vi få se[25]), angående den dyrbara kollektionens inlösande komma i uppgörelse med universitetet, men utan att vinna gehör.

Äfven för öfrigt visar sig kontingenten till kabinettet under krigsåren, hvilka vi här afskilja för sig, särdeles mager, så med afseende å gåfvor som inköp, både af fynd- och andra mynt.

Gåfvor inkommo väl ännu *1853* till ett antal af inalles 137 numrer, nämligen: af storfurstinnan Maria Nikolajevna minnespenningen i guld öfver hennes nyligen aflidna gemål, hertig Maximilian af Leuchtenberg; af vestfinska studentafdelningen bronsmedaljen öfver Fr. W. Pipping i 2 exemplar jemte stämplarna till den samma; af löjtnanten P. Collan 36 äldre och nyare silfvermynt; af statsrådet J. Grot

---

[25]) Jfr nedanför sid. 71 och i kap. V.

7 ryska och engelska silfvermynt samt en silfvermedalj öfver Hamburg 1708; af läraren S. P. Dahlbeck, i flera sändningar, 31 antika mynt, mest romerska äfvensom några grekiska och egyptiska från Ptolemeernes tid; af kommerserådet Justus Etholén 1 ungersk dukat 1685 samt 6 silfvermynt, deribland 1 Gustaf Vasas 1560; vidare diverse mynt i silfver och koppar af studeranden G. V. Grönfeldt, af hofrätts extranotarien T. Adlercreutz, af stabskapten Westermark, af lagman G. A. Ekelund, af sjökaptenerne Collan och Joh. Bonsdorff samt af mjölnaren Nordström.

Deremot inbragte de 3 åren *1854—56* till sammans i skänker endast 195 numrer, nämligen: af kapten F. W. Fraser 26 till största delen äldre ryska kopparmynt; af senatskanslisten G. Spåre 12 mynt och medaljer, deraf 9 i silfver; af universitetet i Moskva dess jubelmedalj 1855 $^{24}/_{1}$ i silfver; af öfverstelöjtnanten A. Tamelander under hans fångenskap samlade 67 mest antika romerska kopparmynt; af marinlöjtnanten Enqvist 5 japanska mynt, 3 i guld och 2 i silfver; af sjöfaranden H. Möller 8 mynt, deribland 1 malabariskt i guld; af professorskan Kastalia Lagus 28 turkiska mynt, deribland 25 i silfver; af sjöfaranden K. J. Wahlsten 20 antika mynt, samlade till en del från katakomberna på Malta, samt diverse andra mynt i oädla metaller; af vicehäradshöfdingen J. Calonius, af professor J. M. af Tengström, af universitetsvaktmästaren A. Lundström, af studeranden E. Roschier, af lyceisten R. Jägerhorn, af geheimerådet, baron L. v. Haartman, af landtmätaren A. O. Regnell, af studeranden Silvenius, af banksekreteraren W. Lagus, af statsrådet, baron Köhne i S:t Petersburg, af kollegiassessor Hoffman i Sordavala, af doktor Beläjev (en rysk polett i koppar 1725 öfver erlagd skägg-

afgift) samt af lektor K. Backmans sterbhus. Summa under åren 1853—56 skänkta mynt och medaljer 332.

Ändå vida mindre befinnes antalet samma år inköpta mynt och medaljer, — hvaribland särskildt märkes 1 Karl IX:s guldklipping, — nämligen endast 14 stycken, för hvilka erlades till sammans 19 rub. 85 kopek.

Allra sämst var dock beställdt med periodens jordfynd. Blott tvenne sådana hamnade i kabinettet, båda gjorda 1853: det ena, 2 gamla svenska silfver- och 5 kopparmynt, upphemtadt vid kanalgräfning i Åbo, skänktes af snickaremästaren Lindholm; det andra, 29 finska fyra- och tvådalers kopparplåtar, påträffade vid dikesgräfning i Tohmajärvi, Värtsilä by, inlöstes för 20 rub. 12 $^1/_2$ kop. År 1853 förärade väl possessionaten B. S. Gyldén till universitetet en länge sedan i Anjala sätesgårds mark hittad och då med silfvermynt uppfyld koppardosa, i hvars messingslock årtalet 1482 ingraveradt, men som innehållet förskingrats, ansågs dosan lämpligare förvaras i etnografiska museet[26]) än i kabinettet. Inlösen af de år 1854 anmälda fynden — 66 större och 154 mindre kopparmynt från Ruokolaks, Veherälä by, samt 24 ℔ svenska och ryska enahanda mynt från Kyro, Laitila boställe, — afslogs.

Jemväl följande fyndangelägenheter omnämnas här för tidssammanhangets skull. I skrifvelse 1854 $^{17}/_1$ påminde guvernörsembetet i Åbo och Björneborgs län om äskadt, men uteblifvet, svar rörande 9 i Pemar socken, Sievola by, i jorden påträffade gamla silfvermynt, hvilka samma embete redan 1842 $^2/_3$, i afseende å inlösen, öfversändt till universitetet. Saken kunde dock icke närmare utredas, än att både ur universitetets och ur postkontorets diarier upplystes, det en slik

---

[26]) Jfr Holmbergs tryckta katalog p. 16 och prott. den $^7/_{12}$ § 15.

sändelse aldrig framkommit till denna ort. 1855 skedde i Hauho, Lehdesmäki rusthåll, ett högst märkligt fynd af en silfverhalsked med vidhängande kufiska och andra medeltidsmynt, hvarom åter till året 1863, då det inlöstes af universitetet. Samma år (1855) hembjödos genom guvernörsskrifvelse af den $^{20}/_{10}$ till inlösen 704 i Paattis kapell, Urois hemman, ur jorden upplöjda gamla svenska silfvermynt (valören och präglingsåret oangifna). Härstädes förlagda på universitetskansliet, återfunnos de först 1858, såsom det heter i svarsbrefvet af den $^{17}/_{3}$, „sedan universitetets samlingar efter bortflyttningen nu åter uppstälts", och sändes såsom obehöfliga till baka. Dervid inträffade likväl det misstag, att 3 till fyndet hörande stycken om 1 $^{7}/_{8}$ lod qvarglömdes, hvilka derför, genom nytt bref af 1859 $^{17}/_{11}$, inlöstes med 3 rubel silfver, „d. ä. med mer än dubbla värdet".

2.

Ofvan anförda större och mindre fakta tala, också de, rätt tydligt om krigets störande verkningar. Lyckligtvis motsvarades de sedan freden återvändt, såsom äfven ofta förr i vår odlingshistoria sig företedt, på alla håll af desto intensivare bemödanden och åtgärder till godtgörande af det förlorade eller försummade. Ännu märkbarare och tidigare än från kabinettets sida, framträder dock denna företeelse på syskoninrättningens, det etnografiska museets, arbetsfält. Med afseende härå hafva vi ock, ehuru museet allaredan förde en sjelfständigt afskild tillvara, trott oss böra egna dess högst betydande, eller till och med grundläggande, utveckling under förevarande tidrymd några ögonkast, och det så mycket hellre, som vissa från det samma utgångna impulser utöfvat ett mer eller mindre direkt inflytande på kabinettet.

Rein, museets föreståndare, var visserligen för egen del ingen specialist i arkeologin eller etnologin, men han insåg och erkände varmt deras stora betydelse som hjelpvetenskaper för historien, särskildt den fosterländska. Härtill kom, att den hänsigtliga prefekturen genom de nya statuterna blifvit ett med hans ordinarie professorstjenst förenadt åliggande. Ändtligen underlättade hans ställning som rektor betydligt initiativen till alla de mått och steg, hvilka kunde anses främja det förut nog mycket vårdslösade etnografiska studiet vid universitetet.

Liksom Geitlin redan tidigare vid kabinettet, så lyckades Rein år 1856 vid museet vinna en särdeles skicklig medhjelpare. Denne var dåvarande bergskonduktören, slutligen fiskeriinspektören Henr. Joh. Holmberg (f. 1818 † 1864). Utan djupare lärd bildning, men lysten på „fria studier", hade denne energiske, mångkunnige och af naturen rikt begåfvade man, dels under tjensteresor i Finland och Ryssland (Ural), dels under vistelse ett par år i Nya verlden, — särskildt i de ryskamerikanska besittningarna med Sitka, hvarom han skrifvit berömda arbeten, — fattat en brinnande håg för etnografisk forskning. Rein, hans gynnare och forne inspektor vid viborgska studentafdelningen, underlät icke att i museets tjenst göra bruk af hans insigter och arbetsdrift.

Använd sedan vårterminen 1856, mot godtgörelse pro labore, att vårda och ordna universitetets etnografiska samlingar, lyckades Holmberg på några år uppbringa dem till en förut oanad omfattning och betydenhet. Gång efter annan blef han derför i konsistorium elogerad, såsom då det i protokollet 1857 $^{22}/_{4}$ § 8 antecknades, att han fullgjort sitt åtagande „med den skicklighet man af hans kända förmåga kunde vänta sig" (jfr prot. 1858 $^{30}/_{10}$ § 7 samt det särskilda

tacksägelsebrefvet till honom 1859 $^{17}/_{9}$). Man fann den af honom upprättade katalogen, anmäld i konsistorium 1859 $^{29}/_{1}$, ega det värde, att den borde till trycket befordras, hvilket ock skedde ännu samma år [27]). Ändtligen utgaf han ock 1863 som sjelfständig författare „Förteckning och afbildningar af finska fornlemningar, I Stenåldern, II Bronsåldern", hvars fortsättning ty värr afbröts genom hans frånfälle året derpå. Af denna upplysande, lika redigt som koncist sammanskrifna afhandling framgår bl. a., att universitetets etnografiska samling, hvilken 1856 blott egde omkring 30 finska stenredskap [27 a]) och några jordfynd, redan 6 år senare bestod af mera än 200 redskap af sten samt inemot 400 pjeser af jern, brons och silfver, alla funna i jorden. Det är i samma skrift Holmberg, såsom den förste i vårt land, vågat uttala tanken på „ett möjligen redan snart tillkommande inhemskt nationalmuseum" [28]).

Ett af de förnämsta befordringsmedlen för samlingarnas tillväxt fann Holmberg erbjuda sig i och genom resor. På sina egna geognostiska och mineralogiska exkursioner höll han tillika förstsagda mål ständigt i sigte, dertill ock outtröttligt och med bästa framgång uppeggande sina tjenstekamrater vid bergskontoret, bland hvilka i synnerhet bergmästaren A. F. Thoreld och öfvermasmästaren A. J. Wathén i samma hänseende ådagalade sällsynt ifver. På hans tillrådan hos prefekten för museet blef det sedan sommaren 1856 sedvanligt att, än af inrättningens anslag och be-

---

[27]) Katalog öfver K. Alex. Universitetets Etnografiska samlingar. Helsingfors 1859. 8:o. Sidd. 44.

[27 a]) Deri naturligtvis prof. Berlins gåfva icke inberäknad.

[28]) Man hade visserligen redan långt förut pläderat för inrättande af ett „national museum", men förstod dermed en särskild samling af „finska naturalster"; se k:i prot. 1821 $^{14}/_{12}$ § 22.

sparingar, än ur fiskus, understöd gåfvos åt unge universitetsmän [29]) för anställande af etnografiska resor i skilda delar af landet. Vinsten af dessa tillgöranden visade sig icke blott i museets raskt förökade material, utan derjemte i ett både vid högskolan och småningom äfven hos allmänheten växande intresse för kunskapen om och bevarandet af landets antiqviteter, — häri inberäknade dess fasta minnesmärken, såsom kyrkor, borgar, ättehögar o. d., hvilka förut så föga uppmärksammats.

Derhän hade inom några få år fornstudierna vunnit i aktning och anseende att deras främjande till och med från styrelsens sida allaredan kunde i fråga komma. På en af konsistorium förordad ansökan af lektor K. A. Gottlund beviljade nämligen senaten, med nästan oväntad liberalitet, honom åren 1859 och 60 särdeles rundliga understöd — ända till 1000 rubel årligen (se eckles. exped. bref 1859 $^{26}/_{2}$ och konsist. prott. 1860 $^{16}/_{6}$ § 7) — för antiqvariska resor och forskningar i landet. Anbefaldt att till senaten inkomma med yttrande öfver resultatet af dessa undersökningar, samt huruvida deras fortsättande förtjenade att med allmänna medel uppmuntras och bekostas, afgaf konsistorium, efter historisk-filologiska sektionens hörande, ett betänkande, hvilket kan anses uttala de rådande åsigterna i ämnet öfver hufvud.

Man fann sig icke ha skäl att särskildt rekommendera det förfarande, lektor Gottlund iakttagit; deremot hemstäldes „såsom den ändamålsenligaste utväg att befordra en på vetenskapliga insigter baserad fornforskning inom landet, det

---

[29]) Exempelvis åt kand. Er. Rudbeck (norra Tavastland) 1856, åt mag. K. A. Bomansson (Åland) 1857, 58, 59, åt mag. J. A. Lindström (Kumo) 1860, åt mag. A. O. Freudenthal (Nyland) 1860, 61, åt mag. K. E. F. Ignatius 1861, åt kand. J. V. Calamnius (norra Österbotten) 1862.

ett understöd till belopp af 600 rubel silfver kunde på historisk-filologiska fakultetens förslag tilldelas någon vetenskapsidkare, för att af honom åtnjutas under ett eller tvenne års tid för bedrifvande af antiqvariska studier i de skandinaviska länderna, hvarefter ett anslag till samma belopp kunde användas till bestridande af kostnaderna för forskningsresor inom eget land".

På detta utlåtande följde väl ingen omedelbar resolution, men dess ledande tanke bar dock i en framtid, och under förändrad form, goda frukter. För egen del gaf konsistorium, ur disponibla medel, år 1862 åt en yngre vetenskapsidkare (mag. A. O. Freudenthal, liksom senare, 1866, åt doktor Ignatius) ett bidrag af 300 rubel för idkande af arkeologiska studier i Köpenhamn.

Emellertid hade, till båtnad för museet och forskningen, från universitetet äfven ett par andra allmännare åtgärder vidtagits, hvilka här förtjena hugfästas. I konsistorii sammanträde 1858 $^{30}/_{10}$ påpekade Rein angelägenheten deraf, att fornsaker befintliga i landets kyrkor, men der obehöfliga, blefve räddade från förgätenhet och vanvård: „Och beslöt konsistorium att hos landets domkapitel uti afgående skrifvelse [30]) utverka, det dylika gamla saker finge till etnografi-

[30]) Af innehåll: „På särskilda orter i Finland, i synnerhet vid landets kyrkor, kunna åtskilliga gamla, för den historiska forskningen dyrbara minnesmärken och effekter ännu öfverkommas, men på sina nuvarande förvaringsställen äro dessa lemningar efter en förgången tid vanligen utsatta för vanvård och förstörelse, samt kunna derföre hastigt gå för vetenskapen förlorade. För att förekomma detta, och då dessa antiqvariska saker kunna finna ett lämpligt förvaringsrum uti Universitetets Etnografiska museum, der en mängd sådana redan äro ordnade och uppställda, har K:m ansett sig böra vända sig till Tit. med vänlig begäran, att Tit. behagade för sin del dertill välvilligt medverka. I sådant afseende får K:m anhålla, att

ska museum öfverlemnas, med eller utan lösen, efter omständigheterna". För ändamålsenligheten af detta tillvägagående, hvilket mycket erinrar om äldre dylika mått och steg (jfr 1,5 f.), vitnar den stora mängd antiqviteter, hvilka under närmast följande tvenne år till museet inkommo (bl. a. från Helsinge, Puumala, Sulkava, Sääksmäki, Loppis, Pargas, Vörå m. fl. församlingar). Såsom af principiel, ehuru för tillfället endast lokal betydelse omnämna vi ock en på konsistorii uppmaning 1860 $^{18}/_{1}$, med anledning af en fyndförsändelse från Sunds socken på Åland, genom vederbörande guvernör kungjord „vänlig erinran till allmogen och andra personer, som sakna antiqvariska insigter, att icke befatta sig med undersökande af ättehögar och andra fornlemningar i landet, emedan, emot deras vilja, derigenom kunde inträffa, att månget för fäderneslandet och vetenskapen dyrbart minnesmärke vid sådana undersökningar ginge förloradt".

3.

Ehuru mynt- och medaljkabinettet, då fredstid åter inföll, efter hand öfvervann sitt genom kriget iråkade obestånd,

---

Tit. ville genom Kyrkoherdarne och andra kyrkornas föreståndare i Stiftet utverka församlingarnas bifall dertill, att sådana vid kyrkorna befintliga fornlemningar, synnerligast från katolska och den äldre lutherska tiden, bestående af trädbilder, helgonskåp, reliker, skrudar, rökelsekar, harnesk, svärd, sporrar m. m., som i nämnda museum tilläfventyrs saknas, kunde varda till U:tet antingen emot eller utan lösen, efter vederbörandes benägenhet, öfverlemnade; samt att bemälde Föreståndare derjemte blefve anmodade att till U:tets Rektor insända skriftliga uppgifter på de fornlemningar, som sålunda kunde hembjudas U:tet, hvarefter nödig åtgärd härstädes skall vidtagas derom att de saker, som äro för U:tets samlingar behöfliga, kunde utan församlingarnas betungande komma U:tet tillhanda".

erbjuder det hädanefter, jemförelsevis, icke på långt när samma anblick af lifaktig utveckling, som vi nyss bevitnat hos dess yngre syster, att ej säga dess dotter, — det etnografiska museet. Museets, eller allmännare den inhemska fornforskningens, altför länge förbisedda intressen, då de ändtligen, nästan plötsligt, bröto fram ur skumrasket, hyllades och främjades med hela sympatin för en på samma gång patriotisk och vetenskaplig angelägenhet.

Kabinettet var och förblef visserligen, såsom vetenskaplig institution, samordnadt och ännu tillsvidare också, med afseende å statsanslag, likstäldt med museet. Men rollerna, uppgifterna, förbyttes så småningom. Det förra, i äldre och intill senare tider förenande med sina egna syften och samlingar äfven vården af det senares, hänvisades omsider uteslutande till sitt specifikt begränsade område, hvilket åter alt mera, åtminstone teoretiskt, uppfattades som blott en del af det hela, — af Holmbergs älsklingsdröm: ett national museum.

Myntsamlingens nyordnande begynte på hösten 1856. Det var ett petigt och ingalunda upplifvande göra. Vitrinerna fylde sig derför något motsträfvigt. Prefekten säger sjelf [31]), att dertill erfordrades „en längre tids arbete", enär den af kriget föranledda inpackningen skett „i största hast, hvarvid mycket blifvit rubbadt och kastadt om hvartannat". Ett annat skäl var det, att prefekten, till följd af sysslandets art, icke gerna ville anlita biträde, om han ock naturligtvis hade god hjelp af Calonii med vitrinerna korresponderande katalog, hvarförutan det förnyade uppläggandet blifvit ännu mera tidsödande. Huru länge det töfvade, innan kabinettet återvann sitt förra skick, kunna vi icke närmare

---

[31]) På första sidan i sin „Beskrifning".

ange, än att det, så vidt man får sluta af en ofvanför åberopad officiel skriftvexling angående Paattis fyndet, näppeligen skedde före vårterminen 1858.

Det redan i och för sig prefekten föga tilltalande åliggandet kryddades helt oförmodadt af en utifrån kommande förtretlighet. En liten episod derom torde desto mindre anses ligga på sidan om närvarande historik, som derigenom vissa äfven myntkabinettet rörande tidsförhållanden och synpunkter belysas.

Förtretligheten framkallades af Helsingfors Tidningar, hvilka 1857 $^{1}/_{4}$ producerande en reseskildring öfver Paris och den beredvillighet hvarmed dess offentliga samlingar öppnas för allmänheten, tecknade sin taflas bakgrund, någorlunda sökt, i följande skarpa drag: „Hos oss, i vårt kära Finland, der dock så litet finnes att skåda, har man af ålder lagt detta lilla i ett läst skrin ... Är hos oss något värdt att beses, så fordras dertill vanligen allehanda omgångar, och jag känner sådana föremål (exempelvis myntsamlingar), som med synnerlig omsorg begrafvas för alla nyfikna blickar, likasom vore de enkom till för att städas af föreståndaren engång om året. Jag vill påminna mig att konsistorium, åtminstone en gång, beslutat att samlingarna skola på bestämda tider vara för allmänheten tillgängliga, men jag har icke förnummit att detta beslut haft någon kraft och verkan“.

Om prefekten för myntkabinettet fattade det ofvanstående som en äfven mot honom vänd insinuation, så var väl sådant ursäktligt. En vecka senare insände han derför till bladet ett „Beriktigande“, hvari bland annat läses: .... „Icke berättigad att föra andras talan, får jag blott angående myntkabinettet nämna, att det samma, sedan det år 1850 hunnit blifva ordnadt och katalogiseradt, alldeles icke „med synnerlig omsorg hållits begrafvet för alla nyfikna blickar“

utan att det tvärtom stått hvar och en ... fritt att genom öfvervaktmästaren, hos hvilken nycklarne till rummet förvaras, få tillträde dertill. Att under krigsåren några besök icke emottogos, är så mycket mera ursäktligt, som hela myntsamlingen, i hast inpackad i påsar och kappsäckar, jemte andra dyrbarheter bortsändes från Helsingfors. Sedan de återhemtats, har ordnandet af dessa 14,800 mynt (jfr ofvan sid. 36) upptagit så mycken tid, att de först i dessa dagar hunnit något så när ställas på sina behöriga platser, och innan dess hafva, af lätt insedda skäl, några besök icke varit väntade, men icke heller nu, mer än någonsin förut, tillbakavisade ... Jag har under sistlidne och innevarande termin användt snart sagdt dageligen 3 à 4 timmars arbete i myntkabinettet för att ånyo bringa det i ordning och dymedelst motivera Consistorii för mig dyrbara förtroende; endast detta, och min önskan att kunna i Finska Vetenskapssocietetens akter meddela en fullständig beskrifning öfver vår orientaliska myntsamling, har föranledt mig att, utöfver mina egentliga tjensteåligganden, bibehålla denna, ingen materiel fördel medförande bibefattning. Offentligt klander anser jag mig derföre icke hafva förtjent" ...

Redaktionen för tidningen var icke sen att härpå aflåta ett svar i allmänna ordalag, hvilka slutligen utmynnade i förklaringen: „Den aktade ins. torde häraf finna, att syftet af våra ord gått något längre, än till ett klander mot föreståndarne för universitetets samlingar. Att dessa föregå med sitt exempel så snart det blir möjligt, är väl nu med visshet att hoppas. Äfven myntkabinettet (och alla öfriga publika myntsamlingar) har, för särskilda omgångar, härtills varit både dödt och begrafvet för en större allmänhet; men emedan samma förhållande existerat så länge man minnes tillbaka, hoppas vi att ingen föreståndare särskildt skall finna

sig deraf förnärmad, utan tvärtom anse för en glädje och en vinning att, på sätt Consistorium beslutit, nu se sina insigter, sin aktningsvärda och förvisso oegennyttiga möda allmänt fruktbärande". Härmed afstannade den temligen opåkallade polemiken.

Geitlins utlofvade Beskrifning lät ganska länge vänta på sig. Han gick visserligen väl förberedd till arbetet, såsom med skäl kan slutas af de numismatiska uppsatser, hvilka redan derförinnan, under årens lopp, flutit ur hans penna, men också fattade han sin uppgift särdeles grundligt. Icke nog dermed, att de till ett antal af 903 (959) uppgående mynten och deras inskrifter omständligen förklaras, hvarjemte historiska öfversigter vidfogas om de skilda dynastier, till hvilka mynten hänföra sig; men i en vidlyftigt tilltagen inledning inryckas dels undersökningar om vissa orientaliska folk, synnerligast Kazarerne, dels åtskilliga notiser rörande kabinettets äldre öden. Afhandlingen, hvilken i viss mening syftar att vara en lärokurs i orientalisk myntkunskap, blef jemte 3 blad dertill hörande litografiska myntbilder under titeln „Beskrifning öfver K. Alexanders Universitetets myntsamling", år 1862 offentlliggjord i Finska Vetenskapssocietetens akter, tom. VII, sidd. 161—244, samt dessutom i ett antal separatafdrag med skild paginering.

Såsom ett slags supplement dertill kunde anses den redogörelse och beskrifning öfver det 1855 i Hauho gjorda märkliga fyndet (jfr sid. 55), hvilken Geitlin år 1863 lät införa ej mindre i Litteraturbladet, n:o 4, än ock kortligen i nyssnämnda societets Öfversigt.

Med dessa skrifter afslutade Geitlin sin så förtjenstfulla verksamhet vid kabinettet. Den 1 maj 1863 anmälande i konsistorium önskan att lemna den prefektur, hvilken han i 14 år innehaft, begärde han tillika inventering

af den i hans vård anförtrodda samlingen. Konsistorium fann denna gång ingen anledning till vägran, helst dåvarande professoren i orientaliska litteraturen W. Lagus, på tillfrågan, förklarade sig villig att emottaga den ledig blifvande prefekturen, hvartill äfven kansler, på konsistorii hemställan, biföll [32]).

Inventeringen skedde oförtöfvadt, och befans dervid inrättningen i bästa skick, hvaröfver konsistorium i skrifvelse af den $^{3}/_{6}$ för den afgående föreståndaren uttryckte sin synnerliga erkänsla. I sjelfva verket öfverlemnades dock kabinettet först under senare hälften af följande hösttermin, sedan förenämnde beslut och åtgärder den $^{3}/_{10}$ justerats, i den nya prefektens uppsigt. Det synes derför lämpligt att utsträcka efterföljande tillväxtförteckning öfver hela året 1863.

Af Myntfynd ur finsk jord införlifvades under tidskedet 1857—63 blott ett jemförelsevis mindre antal med kabinettets samlingar, ehuru veterligen långt flere gjordes i landet. Sådana nämnas: *1857* intet, *1858* intet, *1859* fem, nämligen skänkta genom borgmästaren R. Örn 15 diverse silvermynt och kopparslantar från 15 och 16 seklen, hittade vid kajbyggnad i Viborg, och af pastorsadjunkten J. A. Lindström 1 äldre silfvermynt, funnet vid nedrifning af Kumo gamla träkyrka, samt fynden i Virmo, Mäkkilä hemman, 141 Peter I:s altinnikor och 62 silfvermynt från Karl XI:s och Karl XII:s tider, inlöst (för 4 rub.), och i Saltvik, Qvarnby by, hvaraf 2 holländska mynt från 1624 och 1657 inlöstes (för 3 rub. 40 kop.); om Paattis fyndet se ofvan (sid. 55). *1860* förärades åter af pastorsadjunkten Lindström 7 gamla kopparmynt, funna i Kumo, samt *1861* af borgmästaren R.

[32]) I rektors trienniiberättelse 1860—63 säges på sid. 32, att kabinettet stått under Geitlins inseende „intill slutet af h. t. 1862". Denna uppgift bör rättas enligt det ofvanstående.

Örn 1 halfdalers plåt 1720 och 28 blandade äldre och nyare mynt, funna vid rasering af Viborgs vallar.

År *1862* inlemnades ett par ganska värderika fyndgåfvor: af borgmästaren Juselius i Lovisa 2 små vigtskålar och ett antal fyrkantiga dukatvigter, de flesta tecknade med årtalet 1617, från Elimä, Rattula by, och af possessionaten A. J. Parmen Timm 16 silfvermynt från Johan III:s tid och 3 af 300 i Eura, Mäkelä by, Isoantti hemman, uppgräfda sv. denarier, äfvensom af studeranden J. W. Calamnius 1 femöre 1692, jordfynd från Tervola och, af onämd gifvare, diverse i Åbo vid gasrörsläggning påträffade gamla silfver- och kopparmynt. — Äfven året *1863* gjordes några goda förvärf, nämligen från Hauho fyndet af 1855 (för 20 rub.; jfr sid. 55) och från Pielisjärvi, Hattusaari by, 8 svenska riksdalrar 1776—83 (för 13 rub. 15 kop.); hvarjemte gåfvor erhöllos af kandidaten J. W. Calamnius hittemynt från Kemi, Paakkola hemman, 1 tvådalers plåt 1711, från Tammela, Saaris holme, af baron V. De la Chapelle 15 gamla svenska kopparmynt, och från Laihela, af vice häradshöfding A. Kehl 2 svenska mynt 1672 och 1688.

Ofvanstående ger vid handen att på sagda 7 år, 1857—63, inalles omkring 315 mynt ur 15 fynd, genom gåfvor (omkring 100 st.) eller köp tillföllo kabinettet. Deremot ansågos åtskilliga till inlösen erbjudna fynd, — 1860 från Ikalis, Haapima by, 35 plåtmynt, 1861 från Tyrvis, Lumaja by, 62 svenska af åren 1551—89, från Eura, Mäkelä by, 270 skadade mynt af åren 1524 etc., 1862 från Iittis 10 plåtmynt 1719—55, och från Parikkala, Rautalax by, 130 ryska kopparmynt, — för samlingarna obehöfliga.

Som Gåfvor tillföllo kabinettet under förevarande septennium, utom nyssnämnda fyndmynt och medaljer, sammanlagdt omkring 3,000 mynt och medaljer, till största delen i

oädel metall. De särskilda posterna voro: *1857* omkring 320 stycken, deribland af doktor A. Friman 96 polska, lithauiska och ryska kopparmynt; af vicehäradshöfding J. K. Svanljung 112 koppar- och 50 svenska, danska, orientaliska m. fl. silfvermynt, af ecklesiastikexpeditionen i k. senaten, dels för kabinettets räkning, dels till utdelning, 1 guld-, 10 silfver- och 36 bronsexemplar af samma år slagna jubelmedalj öfver kristna lärans införande i Finland för 700 år sedan; samt smärre skänker, från 1 till 20 numrer, af major Toll, af landshöfdingen i Upsala friherre R. F. v. Kraemer (den öfver honom af Upsala läns inbyggare 1855 slagna medaljen i brons; jfr H. p. 360), af statsrådet St. Baranovski, af magister Iv. Thuneberg, af pastor Kl. Collan, af hofrådet Nikkanen, af kapten Wallin, af referendariesekreteraren Ad. Hisinger, af enkeprofessorskan Ch. af Tengström, af professor Schröder i Upsala och af v. häradshöfding Hultman.

Året *1858*, då till sammans 887 numrer erhöllos, utmärktes genom tvenne större föräringar, nämligen af universitetets agent i S:t Petersburg hofrådet W. Löwenstimm (jfr sid. 52), utom annat, 412 ryska bronsmedaljer från Peter I:s till närvarande tid jemte förteckning, och af enkefru Ch. Thorell 353 diverse, äfven orientaliska mynt, deraf 31 i silfver, samt 53 bronsmedaljer. Dessutom insändes mindre skänker af öfversten K. G. v. Kraemer (silfvermedalj öfver K. Fr. Scheffer), af urmakaren Grönfors, af enkeprofessorskan Ch. af Tengström och af professor L. Lindelöf. Deremot äro som gåfvor antecknade *1859* in summa endast 164 numrer, deribland dock ensamt af öfversten baron Alfons Walleen 35 österländska m. fl. silfver- och 70 romerska, österländska m. fl. kopparmynt; för öfrigt mindre skänker af statsrådet v. Köhne, af kommissionslandtmätaren G. Nordberg, af herr M. Nordberg i Kajana, af borgmästaren K. Hildén, af boktryckaren

Friis, af statsrådet St. Baranovski, af kofferdikapten Möller och af hofrådet Löwenstimm.

Året *1860* ihågkoms kabinettet med inalles omkring 350 skänkta mynt och medaljer. Gifvare voro possessionaten Fr. af Björksten (1 medalj samt 37 mynt, alt i silfver), pastor J. F. Svinhufvud (21, delvis sällsynta, turkiska o. a. silfvermynt), apotekaren Alex. Bäcker, målaren Levander i Torneå, vicekansler baron R. Munck (1 förgyld silfvermedalj öfver Gustaf II Adolfs död[33]), sällsynt), ståthållaren i Polen (1 stor medalj i silfver öfver medikokirurgiska akademins i Varschau instiftelse 1857), prosten Hellén, kandidaten K. L. Lindeberg, pastor Peronius i Lifland, hofrådet Löwenstimm, kapellanen Bredenberg, apotekaren Salingre, guldsmeden Thureson i Åbo, kofferdikapten K. J. Sundman i Lovisa.

---

[33]) Geitlin skrifver derom i Finl. Allm. Tidn. 1860 n:o 130: „Denna högst sällsynta medalj är väl i hufvudsak lika med den af Brenner X, 2 afbildade, hvarat kabinettet eger ett aftryck i bly, men skiljer sig derifrån icke blott genom årtalet i omskriften, som här är 1633, hos Brenner 1634, utan ock genom de figurers ställning och utstyrsel, hvilka öfver den i en triumfvagn sittande konungens hufvud hålla lagerkransen; den till höger om konungen stående, som föreställer religionen, bär icke, såsom i de vanliga exemplaren, någon bibel vid altare med ett brinnande hjerta, utan blott korset och uppå hatten frihetens symbol. Figuren till venster föreställer här rättvisan, som synes af vågskålen, den han håller vid venstra handen; i Brenners exemplar afbildas i dess ställe tapperheten. Äfven saknas här bokstäfverne S. D. (initialerna till gravören Sebastian Dattlers namn), hvilka i Brenners exemplar finnas anbragta på triumfvagnens hjul. Äfven den under pegasernes fötter trampade hydran eller draken, som ses i de vanliga exemplaren, är här olika, jemte påfvens krossade insignier. Alla dessa olikheter finnas på frånsidan af medaljen. Åtsidan skiljer sig mindre betydligt". — Se dock härom Hildebr. I, 190 n:o 186, som icke ger medaljen högt värde.

År *1861* utgjorde hela antalet till kabinettet skänkta mynt och medaljer 233, nämligen af herr Axel Oldenburg i Björneborg 1 turkiskt guldmynt, 1 i silfver och 134 diverse kopparmynt; af skorstensfejaremästaren A. W. Andersson 3 orientaliska mynt, 3 kopparplåtar och 49 diverse svenska, ryska, tyska m. fl. kopparmynt; af kollegirådet Löwenstimm åtskilliga antika mynt, af inspektor Lund å Näsebruk i Bjerno; af guld- och silfverarbetaren Fagerroos bl. a. 1 polsk 2—zlot från år 1830, men med kejsar Alexander I:s bröstbild; af kanslirådet W. G. Lagus' arfvingar diverse mynt, deribland 1 orientaliskt i guld; af sjökapten Krogius, af handlanden J. G. K. Stålhane, af pastor Sirelius, af kollegiassessor G. Fr. v. Böningh 18 delvis sällsyntare ryska o. a. mynt, de flesta i silfver; af pastorsadjunkten Bergman i Esbo; af studeranden Fr. Bruce; af referendariesekreteraren baron Carpelan; och af fänrik Lundfelt.

Följande års (*1862*) gåfvokontingent steg till omkring 300 numrer. De voro förärade af borgmästaren Jul. Nygren i S:t Mickel: i silfver 8 medaljer och 51 mest svenska mynt, i koppar och brons 62 medaljer och jetoner, samt i bly 93 aftryck (jfr prot. 1862 $^{13}/_{12}$ § 1); af ingeniörlöjtnanten Aug. Thesleff 9 för samlingen nya mynt och medaljer; af v. pastor K. A. Calamnius 4 äldre silfver- och 56 kopparmynt; af kapten Hj. Granfelt 11 kopparmynt, mest gamla romerska, uppgräfda i trakten af Marseille; äfvensom smärre skänker af komminister Bergman i Duderhoff, pastor Stadius i Esbo, guld- och silfverarbetaren Fagerroos, kommissionslandtmätaren G. Nordberg, revisor Ans. Lagus, vaktmästaren Lundström, häradshöfdingskan E. Wahlberg (4 svenska silfvermynt från 1500-talet, funna efter branden i Björneborg), prosten Heickell i Nådendal, professor F. v. Willebrand, brukspatron K. v. Fieandt, as-

sessor Hj. Hallonblad (1 guld halfrubel från Katarina II:s tid och 4 svenska silfvermynt), Vetenskapsakademin i Stockholm (silfvermedalj öfver Leopold) samt konsul Hultman i Ekenäs.

Året *1863* var åter särdeles inbringande för samlingen, hvilken då erhöll i skänker inemot 800, om ock mycket blandade numrer. Att främst omnämnas förtjena de af sjökapten De Vienne förärade (se prot. $^{18}/_{2}$ § 6), — 11 i silfver, 590 i koppar och 12 i tenn aftryckta, — hvaribland Geitlin, i en kort redogörelse [34]), särskildt framhåller åtskilliga orientaliska och antika, förut i kabinettet saknade. Sällsynta, såsom allaredan ur rörelsen försvunna, voro ock 4 af kanslerssekreteraren grefve M. Wlad. Armfelt skänkta guldmynt af 1766, 1777, 1779 och 1832, det sistnämnda till 5 rubels valör och prägladt af guld från de samma år upptäckta Kolivanska grufvorna. Öfriga gåfvor voro: af magister F. F. Ahlman (18 silfver- och 24 kopparmynt, de flesta tyska), fiskeriinspektor Holmberg, kronobefallningsman Stenbäck i Nykyrka, statsrådet Pipping (diverse ur den bekante Pohtos qvarlåtenskap), mamsell Jansson, ryska finansministeriet (bronsmedaljen öfver Rysslands 1000 års fest), advokatfiskalen O. Martin, kofferdikapten Conradi och borgmästaren Jul. Nygren [35]).

---

[34]) I F. Vetensk. Soc:s Öfversigt V, 288 f.

[35]) Enligt en af d:r A. Reinholm uppgjord och i konsist. 1863 $^{3}/_{10}$ producerad samt numera i kabinettet befintlig förteckning skulle den Nygrenska föräringen innehålla bl. a. 4 guld- och 23 silfvermynt och medaljer. Deremot afgaf prefekten i k:m påföljande $^{28}/_{11}$ § 5 den förklaring, att intet enda af gåfvans sålunda rubricerade numrer var i ädel, utan endast i kompositionsmetall. Detta bevisar, med hvilken försigtighet gifvares eller deras ombuds anmälningar stundom böra emottagas.

I jemförelse med de uppräknade föräringarna voro Inköpen under samma tid icke särdeles betydande. Detta kan äfven lätteligen slutas redan deraf, att kabinettets kontanta behållning, som vid början af år 1857 utgjorde 874 rub. 32 $^1/_2$ kop. s:r = 3497 m. 21 p., vid slutet af 1863 ökats till summa 4796 m. 95 p. Med undantag af en post om 75 rub. 35 kop., hvilken år 1858, vid kabinettets nya uppstädning, inflöt genom försäljning af 48 i Åbo brand skadade medaljer, de der efter hand ersatts af bättre exemplar, hade endast det årliga statsanslaget bidragit till sagda facit.

För de redan ofvan angifna myntfynden hade betalts inalles 172 mark. Deremot belöpte sig de yttermera utgifna 1456 m. dels på inköp af omkring 100, till allra största anpart nyare mynt och medaljer, — deraf 11 i guld (medaljen öfver Tessin för 18 rub. = 72 m., 1 amerikansk femtiodollar för 75 rub. = 300 m., medaljen af 1681 öfver Hamburgs bank för 118 m., o. s. v.), 70 i silfver, mest ryska och svenska större mynt, 20 i brons och koppar, samt af numismatisk litteratur (Grässes Handbuch d. alten Numismatik etc.), dels på expenser och vaktmästarens aflöning.

Tilläggas bör, att universitetet för sitt myntkabinett år 1858 fick emottaga ett högst notabelt anbud. Framlidne landshöfdingen Stichaei stora myntsamling, hvarom i det föregående (sid. 51), hade genom arf tillfallit hans måg, postmästaren löjtnant K. W. v. Qvanten, hvilken nu i inlemnad skrift till konsistorium erbjöd sig att föryttra den samma för ett pris af 16,000 rubel silfver = 64,000 mark.

Samlingen bestod af icke mindre än 10,999 mynt och medaljer, deribland 369 i guld och platina, 6,061 i silfver, 4,569 i brons och oäkta metall, förutom 3,751 dupletter, näml. 33 i guld, 1,587 i silfver samt 1,731 i brons etc., d. ä. till sammans 14,750 numrer, eller närmare lika stort antal, som uni-

versitetets kollektion innehöll. Det kan ej nekas, att anbudet varit frestande, derest icke priset stälts så afskräckande högt.

Man kan derför icke undra, om prefekten, hvars yttrande infordrades, utan särdeles betänklighet kort om godt afstyrkte inköpet. Det heter derom i konsistorii protokoll 1858 $^{24}/_{3}$ § 7: „Som professoren Geitlin, till hvilken särskild förteckning öfver samlingen blifvit aflemnad, efter tagen närmare kännedom af densamma, nu förklarade, att universitetet redan förut uti sitt myntkabinett eger det bästa och mesta af hvad som finnes uti den nu erbjudna myntsamlingen, så fann konsistorium sig icke kunna å ifrågavarande anbud fästa något afseende“.

Vi få längre fram lära känna ett nytt och allvarligare försök till uppgörelse i samma sak, om ock äfven det aflopp utan framgång.

Slutligen hör till historiken för år 1863 att omnämna en särskildt framstående händelse. H. M. kejsar Alexander II behagade nämligen under sin vistelse i och för öppnandet af den minnesvärda landtdagen i Finlands hufvudstad äfven besöka universitetet och, bland andra dess vetenskapliga inrättningar, myntkabinettet. Åtföljd af hela sin svit försmådde den ädle fursten icke att i det öfverfylda rummet egna en god stund till betraktande af den till så väsendtlig del under högstdensammes kansleriat uppväxta samlingen. Synnerligast ådrogo sig jemte Karl XII:s här upphängda kolossala med prydlig guldram under kongl. krona och insignier försedda kolossala porträtt (jfr sid. 17), de dyrbara af kejsar Nikolai förärade persiska guldmedaljerna (jfr I, 72) samt den rikhaltiga, i skildt skåp upplagda, Löwenstimmska kollektionen af ryska minnespenningar (jfr sid. 67) de höge besökandes uppmärksamhet.

V.

Åren 1864—73. Inventeringen af 1863. Kabinettets trånga lokal och olägenheter deraf. Samlingarnas temporära bort- och återflyttning. Plan för deras förvaltande. Angående de Walleniuska och Stichaeuska myntkollektionerna. Bidrag åt finska fornminnesföreningen. Gåfvor, särskildt af baron Simolin och finska litteratursällskapet. Inköp; bl. a. af den Lindmanska kollektionen. Boksamling. Finansielt; besparingar förräntade m. m.

Ur det instrument, som uppsattes öfver senast nämnda inventering (sid. 65), äro några utdrag här på sin plats. Det heter der bland annat: „Mynt- och Medaljsamlingen, som af professoren Geitlin blifvit emottagen i ett mindre ordnadt skick, befans nu vara till största delen förtecknad... Mynten och medaljerna voro uppstälda i särskilda pulpeter, betecknade med bokstäfverna A, B, C, D etc. ända till M, och den af universitetsagenten kollegiirådet Löwenstimm förärade rika samling af ryska medaljer i brons var insatt i ett enkom derför inrättadt skåp med glasdörrar".

Derpå fortsättes: „Vid jemförelsen af de öfver samlingen... författade kataloger (af hvilka den ena hänför sig till de i pulpeterna uppstälda samlingarne, den andra åter utgör en tillväxtförteckning sedan 1850) med de på sina behöriga platser uppstälda mynt och medaljer befans, att dessa senare i allmänhet ganska noga öfverensstämde med katalogerna, men att dock några, redan förut med frågetecken utmärkta ställen i den af Calonius uppsatta förteckningen funnos, hvilka icke i allo motsvarades af sjelfva mynten... Härvid anmäldes, att orsaken till denna stundom förekommande olikhet emellan katalogen och de uppstälda mynten härledde sig deraf, att hela samlingen, med anledning af det år 1853

inbrutna Krimkriget, hastigt måste inpackas och försändas till Tavastehus, hvarvid rubbning i myntens ordningsföljd icke kunnat undvikas".

Vidare: „De mynt och medaljer, hvilka tillkommit efter det katalogen år 1850 upprättades, voro af professoren Geitlin förtecknade i ett särskildt häfte in folio med titel „Myntkabinettets tillväxt 1850—$18^{30}/_{5}63$ samt, försedda med nödiga omslag och påskrift, insatta i tio lådor hörande till pulpeten D. De flesta af dessa äro således ännu icke införda på sina egentliga platser, hvartill jemväl för närvarande saknas utrymme".

Slutligen: „Utom nu omnämnda mynt och medaljer, utgörande enligt katalogerna 14,591 [36]) och enligt tillväxtförteckningarna 5,123 eller tillsammans 19,714 dels i guld, dels i silfver, koppar, brons, jern, bly och tenn, förvarades i kabinettet" ... 1:o — 4:o, 6:o & 7:o liksom ofvan sid. 36 under *a* — *c*, *e* & *g*, men till 5:o anmärkes, att vigten af löst silfver nu blott utgjorde $36^3/_8$ lod, emot $40^2/_3$ lod enligt *d* i inventeringsinstrumentet 1849, emedan en del deraf blifvit försåld (jfr här sid. 71), samt 8:o böcker — 20 skilda numismatiska skrifter af Eckhel, Fliesbach, Grässe, Holmboe, Chaudoir, Kunik, Sonzov, Viljamin, o. a. [37]).

I föregående redogörelse beröres synnerligast ett moment, som här påkallar uppmärksamhet, det nämligen, der det

[36]) Uttrycket „enligt katalogerna" borde heta „enligt inventeringen år 1849"; se not 20 a. Tillväxten 5,123 är beräknad till slutet af v. t. år 1863, men upptagen åtminstone ett par hundratal för låg, hvarom jfr i allmänhet åberopade not.

[37]) Berchs arbete „Namnkunniga svenska herrars och fruars skådepenningar, 1781", anges såsom förkommet. Det har sedermera (1886) blifvit på antiqvarisk väg till kabinettet åter inköpt. — I instrumentet 1849 upptages under f) en låda sigill, hvarom intet i instrumentet 1863, ehuru den ännu är qvar.

nämnes om bristande utrymme i kabinettet. Rättmätigheten af denna klagan låter lätteligen styrka sig.

Samlingarna förvarades alt fortfarande (liksom ännu den dag som är) i samma, ifrån stora korridoren till höger omedelbart belägna hörnrum af $14^1/_2$ alns längd och $10^3/_4$ alns bredd, der de år 1832 blefvo inhysta (jfr I, 101). Kring väggarne stodo på golfvet, förutom pulpeterna eller vitrinerna A—D och tvenne större mahognyskåp med glasdörrar, inneslutande det ena Löwenstimms medaljkollektion, det andra den lilla boksamlingen samt diverse undanlagda papper och effekter, jemväl två enkla målade bord med Porthans gipsbyst (jfr I, 86) och Lipperts daktyliotek (jfr I, 88), samt vidare Gustaf III:s byst på piedestal (jfr sid. 17) och slutligen en klädeshängare. Midten af rummet upptogo de öfver $2^1/_3$ aln långa och $2^1/_3$ aln breda 4 dubbelvitrinerna E—M. Huru mycket bättre och spatiösare var icke kabinettet logeradt redan i Åbo! (jfr I, 63).

Man finner nogsamt af det sagda, att blott altför liten fri golfyta återstod i lokalen, som dock var bestämd, bland annat, äfven att emottaga besök af en skådelysten allmänhet. Dessutom voro de allra flesta vitrinerna, hvari likväl hufvudsakligast endast mynt och medaljer i guld och silfver inordnats (medan de i oädel metall förvisats till draglådorna), så smäckfulla, att de näppeligen tilläto ytterligare insatser.

En eller annan af de sålunda uppkommande svårigheterna måste här något närmare påpekas. En sådan, väl af yttre men ganska besvärlig art, rörde uppstädningen. Så och då ibland annat skildt arbetsrum saknades, måste alla till samlingarna ankommande, ofta i bomull eller blår inlagda remisser öppnas i sjelfva kabinettet, hvarigenom dampartiklar kringspredos och äfven aflagrade sig på vitrinernas inre sammetsbeklädnad. Rengöringen, verkställd förmedelst en

liten belg och viska, erfordrade synnerlig varsamhet, att icke myntens eller etiketternas lägen deraf skulle rubbas.

I detta sammanhang nämna vi ock följande. År 1868 på våren måste till och med hela kabinettet, der en grundlig reparation från golf till tak förestod, utrymmas och samlingarna flyttas öfver korridoren till annan lokal. Dervid gjordes den ledsamma upptäckt, att flertalet af vitrinerna voro ett par tum bredare än dörren och endast genom att omstjälpas läto sig utbära. Man blef således tvungen att först tömma alt deras innehåll. För att icke nu mynten skulle råka i oordning, blef det nödvändigt att upprada dem, stycke för stycke, på enkom för ändamålet förfärdigade tunna brädskifvor, en hvar noga passande till sin vitrin. De fullbesatta skifvorna förflyttades aktsamt undan och, efter verkställd reparation, till baka i kabinettet, hvarpå mynten uppdades på sina förra platser. Detta sysslande kräfde hela påföljande höstermin, ehuru prefekten dervid nitiskt biträddes af sin värderade elev, den unge orientalisten mag. K. F. Eneberg.

Dessa och dylika praktiska olägenheter blefvo, ju längre det led, desto brydsammare, som samlingarna ovanligt starkt tillväxte, och det till stor del genom högst betydliga och prydliga föräringar (t. ex. de Simolinska), hvilka icke gerna kunde inlåsas i dunkla gömslen. Man vardt för ty redan vårterminen 1864 (se k:i prott. den $^{8}/_{6}$ § 2) tvungen att minska det redan så knappa utrymmet med tvenne nya dubbelvitriner N—Q, — hvartill framdeles kommo yttermera tvenne R—T, en enkel och en dubbel, äfvensom en större och en mindre bokhylla, ett skrifbord, en tvättkommod, ett mindre bord för uppställning af den Stickelska myntramen samt tvenne större underlag för den hastigt tilltagande samlingen af skrymmande myntplåtar.

Gång efter annan bragtes den så förtretliga trängseln i kabinettet till tals, än hos rektor, än hos konsistorium eller ekonomie divisionen. Att härtill råda bot var dock ogörligt, då flera af högskolans vetenskapliga inrättningar befunno sig i enahanda trångmål. Ofta, och i synnerhet sedan omsider (1872) åt den forna syskoninrättningen, det etnografiska museum, ljusa, rymliga salar inredts i den s. k. laboratorii byggnaden, dryftades frågan, huruvida icke myntkabinettet kunde dermed ställas i sammanhang. Deremot reste sig dock det hindret, utom andra, att den nybildade skulptursamlingen hade ännu oafvisligare anspråk på förvaringsrum. Kabinettet fick lof att vänta!

Hade sålunda universitetets myntsamling vid början af 1860-talet (kanske rigtigare redan ett decennium dessförinnan) nått en utveckling, som i sjelfva verket försatte den i ett blott provisoriskt tillstånd, pekande mot ouppfylda önskningsmål, så fick icke derför deltagandet för dess vidare förkofran mattas. Det återstod endast att efterse, hvad omständigheterna kräfde och tilläto.

En blick i vitrinerna och i den af Calonius uppgjorda katalogen öfvertygade snart, att duplettkollektioner allaredan kunde, ja må hända vid det första uppläggandet äfven bort, utbrytas. Derigenom skulle många platser vunnits för rekryter ur de förut blott i kapslar förvarade mynten, och öfversigtligheten af det hela befordrats. En dylik åtgärd, hvilken länge nog föresväfvade den nya prefekten såsom särdeles behöflig, måste dock vika för kinkigare motigheter, än i förstone beräknats, alldenstund å ena sidan utrymme näppeligen kunnat beredas för de reservvitriner, som derigenom blefve nödiga, och å den andra sidan sjelfva hufvudkatalogen måst omskrifvas eller åtminstone ändras och kompletteras med ständiga tillägg. Dertill kom, att ett noggrannare ut-

skiftande af de talrika myntkonvolutens brokiga innehåll, ovilkorligen skulle erfordrat, utom mycken ledig tid, äfven ett särskildt arbetsrum, då ju kabinettet icke opåtaldt finge stängas för allmänheten.

Till följd af alt det anförda befans rådligast att, vidgående kabinettets nykomlingar, i det väsendtligaste fasthålla det af Geitlin, och delvis ändå tidigare, använda förvaringssättet. Endast åt nyare finska medaljer i ädel metall eller åt annars märkligare numrer (exempelvis silfverstängerna från kazanska guvernementet) öppnades rum i de äldre vitrinerna. Påkalladt ansågs ock, att större och för allmänheten sevärdare kollektioner, hvilka erhållits antingen i föräring, såsom de båda Simolinska, den Michelsonska och Finska litteratursällskapets, eller genom inköp, såsom den Lindmanska, togo plats, jemte tillhörande kataloger, i nybestälda vitriner. Alt öfrigt inlades tillsvidare i signerade konvolut eller pappersaskar, hvilka likväl icke undangömdes i mörka draglådor, der de voro svårtillgängliga för kontroll och jemförelser, utan i en öfre afdelning af de nya vitrinerna.

Särskild uppmärksamhet påkallade myntfynden. De hade fordom på ett nästan obegripligt sätt förbisetts eller ringaktats. Man får väl betrakta detta som en återverkan från den låga ståndpunkt, hvarpå den inhemska fornforskningen i allmänhet så länge dvaldes. Brenner, Brovallius, Clevberg och Bilmark gjorde visst en lofvärd början (jfr I, 15 ff.), men det tillfälligtvis vunna fyndmaterialet var då ännu altför knapt eller drogs till Sverige i okända öden. Hvarken Porthan eller Wallenius ha direktare uttalat sig om fyndens betydelse, troligtvis emedan dylika på deras dagar så sällan hamnade i kabinettets ego (jfr dock I, 36. 64). Men ännu på 1830-talet, då de redan började oftare hembjudas till inlösen, afgaf Linsén ett utlåtande, hvaraf man

torde få sluta, att han ansåg hittemyut förnämligast, om ej uteslutande, af intresse, i fall de företedde i rent numismatisk hänsyn „rara“ stycken (jfr I, 86). Geitlin slutligen inlade onekliga förtjenster om förklaringen af åtskilliga i Finland gjorda fynd af orientaliska mynt, men tyckes varit likgiltigare för dylika af senare datum. Så mycket angelägnare att omsider med mera ifver söka rädda alla de spillror, som möjligen äfven från detta område stode att sammanleta till tjenst för vårt lands kulturhistoria. I hvad mån detta lyckats skall i sinom tid en monografi, afsedd att utgöra häftet II af dessa anteckningar, utvisa. Säkert är att kabinettet numera förvarar ett ganska rikligt material för berörda forskningsgren. Till befordrande af öfversigtligheten har sagda material erhållit egen, afskild förvaringsplats.

Liksom vid härbergerandet af kabinettets nykomlingar, så förfors ock vid deras inskrifning hufvudsakligen på redan häfdvunnet sätt. Medan den Caloniuska generalkatalogen, af förut angifna skäl, lemnades orörd, fortsattes den af Geitlin i foliokladd påbegynta tillväxtförteckningen. En enda egentligare förändring infördes, bestående i fortlöpande numrering af inkommande förvärf, till underlättande af deras igenfinnande vid behof. Äfven myntfynden upptogos i serien, änskönt de, såsom nyss nämndes, blefvo aflagda för sig.

Med hänsyn till öfliga uppgifter från kabinettet för rektorernes berättelser öfver universitetets förvaltning, hade ända sedan Wallenii prefektur (för att ej gå längre till baka) stor godtycklighet varit rådande, hvarför, exempelvis, den som blott med ledning af de samma ville lära känna helst hufvuddragen af våra samlingars successiva utveckling inom en viss tidrymd, skulle finna sig mycket besviken. Som dock detta förhållande vid tillfällen redan i det föregående kommit till tals, må här allenast ett par anmärkningar tilläggas.

Man hade ögonskenligen fattat saken så, som egde endast gåfvor och gifvare rätt till ett omnämnande, inköpen, hvilka ju skedde med universitetets egna medel, deremot icke. Men en ur antiqvarisk synpunkt ändå ledsammare bristfällighet var den, att i sagda berättelser myntfynden och de orter, der de skett, så ytterst sällan och blott slumpvis särskildt beaktades. Det syntes altså väl motiveradt att i dessa punkter införa den förändring, som i trienniiprogrammen sedan år 1863 konseqvent fasthållits, och hvarigenom dessa skrifter i sin mån, om ock endast registeraktigt, antyda kabinettets medverkan inom ett ingalunda oväsendtligt område af vår fornkunskap.

Derjemte offentliggjordes, såsom äfven förr plägat ske (jfr sid. 41), genom tidningspressen, förnämligast i Finlands allmänna tidning [38]), fortlöpande notiser om till kabinettet ingångna föräringar; — detta i afsigt att sålunda lifva eller konstatera allmänhetens välvilja för inrättningen. Emedan dock dessa meddelanden hvart tredje år upprepades i nyss omförmälda fullständigare form, blefvo de efter en följd af år instälda, desto hellre, som den under tiden (1870) bildade finska fornminnesföreningen, af hvilken sagda skänker sedermera och ända till 1880 ofta förmedlades, tillika i sina protokoll och publikationer lemnade anledning till längre eller kortare notiser rörande jemväl numismatiska detaljer, för hvilka kabinettet utgjorde hufvudkällan.

De pekuniära vilkoren för inrättningens förkofran, hvarom en noggrannare redogörelse läses mot slutet af detta kapitel, voro jemförelsevis ganska gynsamma. Deraf kunde likväl sjelfgifvet intet sträfvande efter en allmännare fullständighet på det föreliggande området motiveras. Å andra sidan borde,

---

[38]) Jfr 1864 n:o 132, 1866 n:o 31, 1868 n:o 7, 1869 n:o 61, 1870 n:o 250, 1873 n:o 47.

åtminstone vidkommande inköpen, ett blott samlande på måfå i möjligaste mån, och säkert mer än i äldre tider, undvikas. Hvilken var då den tillbörliga normen vid användandet af kabinettets tillgångar? För den af prefekten tillämpade uppfattningen af denna kardinalfråga fick han några år framåt tillfälle redogöra i en embetsskrifvelse (jfr nedan sid. 104), hvarur några utdrag redan här skola meddelas.

Såsom ledande princip uttalades, att inrättningens uppgift skäligen icke vore annan, än den att lemna „jemte nödigt underlag för studium af numismatiken öfver hufvud, ett verksamt biträde och tillskott åt den inhemska fornforskningen“. Angeläget vore derför att, vid handel af till salu utbjudna mynt och medaljer, dessas relativa värde för samlingarna blefve uppskattadt efter en viss skala eller i viss ordningsföljd. Denna graderades närmare sålunda: „1) alla större eller mindre fynd ur finsk jord, hänförande sig till tiden före Karl XII; 2) fynd ur finsk jord, hänförande sig till en senare period, — då de blifva ganska allmänna, — blott efter urval; 3) alla orientaliska, anglosachsiska och tyska medeltidsmynt, hvilka genom prägelns tydlighet eller på annat sätt underhjelpa förklaringen af jordfynden; 4) alla under medeltiden i Finland slagna mynt, der sådana kunna öfverkommas; 5) alla medaljer öfver Finnar eller för Finland vigtiga händelser, till och med i dubbla exemplar; 6) svenska, ryska och finska mynt i sviter; 7) svenska och ryska medaljer efter urval; samt 8) antika och moderna mynt och medaljer af särdeles skönhet eller märkvärdighet“.

Vidgående de nu och då sig erbjudande tillfällena att inlösa hela privatkollektioner ansågs, på grund af deras vanligen mycket blandade innehåll, „icke rådligt att begagna dem i andra fall, än då derigenom här ofvan framhållna syftemål i märkligare grad kunna befrämjas“.

Annat var, att ju de större eller mindre gåfvor, hvilka fortfarande kunde emotses, om ock i och för sig tacknämliga, dock mången gång föllo på sidan om alla förutbestämmelser och i vitrinerna öppnade sviter, hvilka aldrig varit påtänkta.

Periodens acqvisitioner, så köpta som förärade, specificeras nedanför. Dessförinnan synes lämpligen några inom samma tidsgränser fallande, ej mindre för universitetets samlingar, än för våra numismatiska förhållanden i allmänhet notablare tilldragelser böra omförmälas.

Mot slutet af år 1864 förfrågade sig delegarne i sterbhuset efter framlidne kontraktsprosten Gabr. Wallenius, huruvida universitetet vore hugadt inlösa större eller mindre delen af hans utmärkta myntsamling. Att döma af meddelade bristfälliga förteckningar och muntliga upplysningar, innehöll den samma ganska mycket af verkligt värde för kabinettet, såsom åtskilliga fyndmynt, förutom ett större antal, i synnerhet svenska, mynt och medaljer i vackra exemplar. Konsistorium fann godt bestämma (den $^{12}/_{12}$ § 5), att ända till 800 mark finge för ändamålet användas, derest säljarene ville särskildt aflåta de pjeser, hvilka prefekten vid skeende närmare granskning ansåge behöfliga, utan den öfriga delen.

Derefter afhördes på länge intet i saken; ty den myntsamling, hvilken pastor J. R. Wallenius, i företalet till genealogin öfver sin slägt, säger ha „råkat i profana händer och förskingrats“, är en annan än den nu i fråga varande. Dock synes mer än sannolikt, att åtminstone partier af den senare på omvägar och alldeles gratis sökt sig till universitetet åter. Enligt en notis [39]) skall nämligen ännämnda kollektion „under nödåren insändts till Helsingfors att bestämmas och derefter 1869 genom hr Nottbecks bemedling för-

---

[39]) Från fornminnesföreningen, i H:fors Dagblad 1879 $^{13}/_{4}$.

sålts till hr C. Michelson i Petersburg". Man måste således antaga, att den stora och värdefulla myntföräring, hvarmed den sistnämndes enkefru, såsom på sitt ställe längre fram skall erinras, år 1880 uppvaktade finska högskolan, äfven bildats ur den Walleniuska samlingen[40]).

Det andra anbudet gjordes i början af år 1867, och gälde resten af den omfattande Stichaeuska samlingen, hvilken åter ombytt innehafvare. I konsistorium togs frågan denna gång på renaste allvar, helst kändt var, att underhandlingar äfven öppnats angående samlingens försäljande till England[41]), men att dess dåvarande egare, Stichaei dotterson, possessionaten H. v. Qvanten å Andersberg i Mäntsälä, af pietet för sin morfaders minne, högst ogerna ville besluta sig dertill, samt derför förklarat sig nöjd med minsta möjliga ersättning, endast inländsk köpare kunde finnas, företrädesvis universitetet. Något fixt pris angafs tillsvidare icke, utan meddelades blott, att samlingen kostat grundläggaren inemot 60,000 mark och vid arfskiftet efter honom emottagits af hans måg för 32,000 mark. Enligt hvad man väl visste, hade dock samlingen minskats med ett större antal mynt, sedan den 9 år förut hembjudits universitetet till inlösen för 16,000 rubel silfver (d. v. s. med 100 procents vinst för säljaren).

Konsistorium, som äskade närmare utredning af alla på det möjliga köpet inverkande omständigheter, särskildt sam-

---

[40]) Detta slutes bl. a. i förmodan, att det i den Michelsonska donationen förekommande enda kufiska myntet är det samma, hvilket, enligt åberopade tidningsnotis, blifvit af Geitlin beskrifvet för den Walleniuska samlingen.

[41]) I prefektens händer hade näml. råkat en „Catalogue of a Collection of Coins and Medals of various Countries brought from Finland and exposed for Sale", s. a. tryckt i Helsingfors 8:o, sidd. 4.

lingens metallvärde, uppdrog åt prefekten och professoren Moberg att i sådant afseende, biträdde af en guldsmed, å ort och ställe taga kännedom om förhållandet. Så skedde ock, hvarpå de utsände, sedan i fråga varande mynt och medaljer i två dagars tid (7—9 febr.) blifvit granskade och noggrant uppvägde, stannade vid den åsigt, att samlingen, i sitt dåvarande skick räknande 11,928 stycken mynt och medaljer, hvaraf i guld 156, i silfver 6,737, i koppar och andra oädla metaller 5035, kunde betalas med en summa af 15 till 16 tusen mark, efter beräkning af 13,256 mark för dess guld och silfver, 744 mark för kopparmynten och 1,000 mark för det antiqvariska värdet, hvartill komme godtgörelse för ett femtiotal till samlingen hörande numismatiska arbeten.

Vid anmälan härom [42]) yppades i konsistorium (1867 13/4

---

[42]) Ur prefektens utlåtande må här meddelas följande: „Samlingen, hvilken sedan Stichaei död undergått många rubbningar, innehåller f. n. omkring 12,000 stycken mynt och medaljer, bevarade i ett starkt och för ändamålet ganska beqvämt skåp med draglådor. I synnerhet äro titlarna Sverige och Ryssland välförsedda, hvarjemte de utmärka sig genom exemplarens skönhet, ofta äfven stora sällsynthet. Likaså förtjenar den antika afdelningen framhållas för deri befintliga mynts öfverhufvudtaget prydliga beskaffenhet, ehuru deras antal icke är större än 293, eller 133 i silfver och 160 i koppar“.

„I vigt och penningevärde ger samlingen, efter måttlig uppskattning, följande siffror:

Koppar mynten	5,035 st.	(blefvo icke uppvägde).			
Silfver „	661 „	af minsta storlek (vägdes ej).			
„ „	6,076 „	väga 5,084 lod, deraf			
		2,600 (à 2,40) =	fm. 6,240	l. (à 2,80) =	7,280.
		2,484 (à 1,80) =	„ 4,472	„ (à 1,40) =	3,477.
Guld mynten	156 „	212 duk. (à 12) =	„ 2,544	„ (à 11 m.) =	2,332.
	11,928 st.		13,250 „		13,089.
Antiqvariskt värde för guld och s:r mynten			1,000 „		1,000.
„ „ för koppar mynten . . .			744 „		744.
		Summa	15,000 l.		14,833.“

§ 4) skiljaktiga meningar. Omröstningen gaf vid handen, att af 13 närvarande ledamöter 4 påyrkade hela frågans förfal-

---

„Sannolikt synes, att af dessa alternativa summor den förra (15,000 fm.) kommer verkliga förhållandet närmare än den senare“.

„Häremot har egaren uppstält sin beräkning sålunda:

Guld		fm.	2,544.
3,000 lod fint silfver .	à 2,80	„	8,400.
2,469 „ sämre d:o .	à 2,40	„	5,925.
1,094 „ dåligt d:o .	à 1,20	„	1,312.
661 små silfvermynt		„	319.
Det antiqvariska värdet . . .		„	1,500.
		fm.	20,000.

Kopparmynten på köpet.

Numismat. biblioteket på köpet“.

— — „I anledning af hr Rektors till mig stälda förfrågan, huru stor del af samlingens innehåll Universitetet kan anses ega förut, bör jag vidhandengifva, att härom ingen tillförlitlig upplysning, utan föregången speciel och tidsödande jemförelse af mynt för mynt, står att vinna; ty å ena sidan korresponderar Stichaei i tiden med stor noggranhet uppgjorda och af sådant skäl värderika katalog icke mera med samlingens närvarande skick, och å den andra äro icke heller våra förteckningar, med undantag af den öfver de orientaliska mynten, fullständiga och i alla detaljer rigtiga. Redan vid en flygtigare öfverblick röjer sig dock, att U:tets kollektion, särskildt i dess svenska afdelning, hvarken till pjesernas antal eller utseende ens aflägset låter likställa sig med den Stichaeuska, såsom för öfrigt lätt kan slutas äfven af det kända faktum, att det mesta hvad vi i denna väg ega, är en fragmentarisk återeröfring ur gruset och askan från Åbo brand“.

„Dessa vidbrända reliker hafva visst för vårt U:tet en egen betydelse af sorgligt minne, men de äro så talrika, att man väl kunde nöja sig med färre, helst de för ingen del pryda sina platser och derjemte taga rummet bort. Jag utgallrade härom dagen och lät uppväga 176 bland de mest skadade svenska medaljerna; de gåfvo, till sammans med 20 bättre konditionerade, af hvilka vi ega 10—12 dupletter, i vigt 796 lod, d. ä. (à 2,20) fm. 1,920. En dubbelt större

lande, sedan numera inhemtats, att det gälde en summa, som altför betydligt öfversteg kabinettets egna tillgångar, hvaremot alla de öfriga höllo före, att det sällsporda tillfället borde begagnas, — Fr. Cygnaeus yttrade till och med att „universitetet skulle åsamka sig ett evärdeligt ansvar genom att tillbakavisa ett anbud, sådant som det nu i fråga varande", — desto mer som ju köpesumman till största delen återficks i och med samlingens metallvärde och dessutom, utan synnerlig svårighet, kunde förskotteras ur universitetets rika nybyggnadsfond, hvilken småningom skulle godtgöras dels af kabinettets besparingar, dels genom försäljning af de många myntdupletter, köpet skulle åstadkomma.

Så långt alt godt och väl, men man hade uppgjort räkningen utan värden. Underrättad om konsistorii anbud af 15,000 mark (till 16,000 var man beredd att gå, men det meddelades icke genast), bestämde samlingens egare dess pris oåterkalleligen till 20,000 mark, under förklaring, att äfven detta för honom skulle medföra en ekonomisk förlust. Transaktionen kunde i följd deraf icke från universitetets sida fortsättas. Det är visst sant, att samlingens antiqvariska värde, fattadt i och för sig, af de kommitterade uppskattats nog lågt, men ur synpunkten af kabinettets och den inhemska fornforskningens behof fick det icke gerna ställas högre [43]).

---

summa kunde säkert sammanbringas, derest K:m ansåge det ligga i U:tets intresse att genom försäljning af bristfälliga och mindre rara dupletter förskaffa medel till inköp af vackrare exemplar". — —

[43]) Ty i betraktande borde tagas: att den Stichaeuska samlingen befann sig i största oordning, utan motsvarighet till katalogen; att en mängd dupletter genom dess inköpande skulle uppstå; att ej blott de antika, utan ock medeltidsmynten (särskildt de i Åbo präglade) i den samma voro ganska fåtaliga; att nästan inga myntfynd deribland funnos angifna.

Den omständigheten åter, att samlingens grundläggare för sin del bestämt den som föräring åt landets högskola (se sid. 51), kunde ingalunda för henne utgöra en bevekelse till stegring af köpesumman.

Okändt är, huru och till hvad pris den ursprungligen så sällsynt dyrbara kollektionen, utan jemförelse den största dittills i Finland sammanbragta, slutligen förskingrats.

Här något om relationerna till Finska Fornminnesföreningen. Stiftad år 1870, på initiativ af några yngre vänner och idkare af antiqvariska forskningar, medförde denna förening icke ringa gagn för universitetets vidkommande samlingar, i ty att hon, af brist på egen lokal, till dessa öfverlät sina från skilda orter i landet rikligen ingående sändelser. Brorslotten tillföll visserligen det etnografiska museet, hvilket ock för egen del redan förut liksom alt framgent [44]) åtnjöt, låt vara merendels mot kontant vedergällning, landsmäns åtanke. Men äfven myntkabinettet bidade sin beskärda andel, såsom icke annorlunda kunde väntas af de åsigter i numismatisk väg, föreningens till allmänheten stälda upprop uttalat [45]).

Å sin sida var äfven universitetets konsistorium (se prot. 1871 $^{8}/_{3}$ § 9) benäget att visa det unga löftesrika samfundets sträfvanden ett välvilligt tillmötesgående. Fördenskull, och då föreningen med anhållan om understöd tillkännagaf sig sinnad att sommaren 1871 utsända en konsthistorisk expedition, afsedd för Åland och ett bälte från Åbo och Pargas till Ulfsby och Kumo, tilldelades henne för ändamålet ett bidrag, stort 1,000 mark, att utgå till hälften ur myntkabinettets fonder.

---

44) Jfr i nästa kap.

45) Jfr Prospekt öfver Fornminnesföreningens Ändamål och Verksamhet, H:fors 1871, sidd. 30—33, särskildt om myntfyndens betydelse.

Kabinettet kunde gerna visa sig frikostigt, då ock de gåfvor, hvarmed dess egna samlingar under decenniet riktades, voro ganska ansenliga. Bland dessa tilldraga sig förnämligast trenne en större uppmärksamhet.

Den första, hvilken anlände på våren 1864 från preussiska kammarherren baron Alexander Bathor Simolin var en verklig öfverraskning, och skulle varit det i än högre grad, derest den icke föregåtts af en skrifvelse från universitetets t. f. kansler, ministerstatssekreteraren grefve Alex. Armfelt, upplysande dess närmaste anledning. Baron Simolin[46]),

[46]) Enligt tyska genealoger, hvilka stöda sig på ett formligt rättsutslag af juridiska fakulteten i Leipzig 1852, skall denna slägt hafva utgått från och uppkallats efter ungerska orten Simony samt i rakt nedstigande led sammanhänga med den berömda ungerska ätten Bathori, hvarför ock dess medlemmar tillerkänts rätt att förena detta namn med sitt eget. Huru än härmed må förhålla sig, känner man något säkrare, att slägten på 30-åra krigets tid emigrerat, samt att en Mattias (Mikael?) Karl Simolin (f. 1639 † 1706) bosatt sig i Sverige eller Finland. Dennes son Johan Mattias Simolin (f. 1690 i Vasa, enligt annan uppgift 1684, död 1753) var sedan 1702 eller 1703 inskrifven som student i Åbo, kallades 1710 till kyrkoherde i Reval och gifte sig 1713 med Kat. Elisab. Rotkirch. Deras söner, de bekanta diplomaterna Karl Gustaf (f. 1715 † 1777) och Johan Mattias (f. 1720 † 1799 barnlös) uppgifvas vanligen ha skådat dagen i Åbo, men detta låter mindre troligt, enär fadren redan 1710 flyttade till Reval och der bodde till sin död. Ingenderas namn förekommer i det bevarade registret till Åbo universitets matrikel, hvilket dock, såsom kändt, är ofullständigt. De baroniserades 1776 af polske konungen Stanislaus August. En syster till dem, Charlotta Simolin, blef gift med fadrens efterträdare, kyrkoherden i Reval Joh. Roos (f. 1703 † 1790). En sonson till ofvannämnda baron Karl Gustaf Simolin var kammarherren baron Alexander Henrik Bathor Simolin (f. 1800), om hvilken i texten. Han nämnes som lyrisk skald samt författare i heraldik och genealogi. För närvarande fortlefver slägten i flera linier, egande gods i Estland, Lifland och Preussen.

hette det deri, „kurländsk adelsman och räknande sin härkomst från Åbo stad, vid hvars universitet farfadren baron Karl, sedermera rysk minister vid hofvet i Mitau och dennes broder baron Johan, rysk ambassadör vid hofvet i Tuilerierna och S:t James, hvardera jemväl födde i nämnde stad, idkat sina studier, hade med en ständigt kär hågkomst af detta förhållande velat till K. Alexanders universitetet förära en myntsamling ända till 500 stycken, några af sällsynt art“.

Enligt bilagda, visserligen icke fullt korrekta, förteckningar, utgjorde de öfversända mynten och medaljerna, hvaraf mesta delen i guld och silfver, till antalet 494 [rätteligen 507], nämligen från Schweiz 252 [rätteligen 264], deribland R 2, RR 6 och RRR 8, från Belgien 98 (åren 1312—1861), deribland R 24, RR 9 och RRR 5, från Nederländerna 44 (åren 1350—1861), deribland R 14, RR 4 och RRR 8, samt från Orienten 101 (Sassanider 5, Umaijader 7, Abbasider 17, Samanider 3, Sefider 12, Indien 19, o. s. v.). Vid åtskilliga anges äfven de numismatiska prisen, såsom för en medalj Berchtold från Bern, för en écu 1622 och två klippingar från S:t Gallen, för en écu från Solothurn, för en écu 1526 från Zürich, för en biskoplig écu 1625 från Basel, för en d:o från Coire (Jean Fluy d'Aspremont), respektive 85, 150, 48, 60, 60, 400, 107, 120 francs. Ensamt den kolossala jubelsilfvermedaljen öfver Calvin af 1835 väger i det närmaste 2 skålpund [47]). Samtliga pjeser äro synnerligen väl konditionerade, en stor del medaljer, i all synnerhet de belgiska, af verklig konstskönhet.

Konsistorium underlät icke att genom en af kabinettets prefekt på romarspråket uppsatt skrifvelse (af 1864 $^{8}/_{6}$) be-

---

[47]) En närmare beskrifning öfver denna sällsynta, sköna och dyrbara medalj af 108 millimeters diameter läses bl. a. i Leitzmanns Numismatische Zeitung 1869 n:o 21, sid. 99; jfr ibid. 1870 n:o 9, sid. 52.

tyga den frikostiga donatorn sin erkänsla, hvarförutom samtidigt ett tillkännagifvande om den dyrbara gåfvan infördes i landets tidningar [48]). Tackskrifvelsen tyckes, ehuru öfversänd på ministeriel väg, icke desto mindre råkat på irrfärd, ty först 1865 $^{25}/_{5}$ blef den af baron Simolin besvarad [49]), jemväl på latin och med upprepad försäkran om hans fosterlandskärlek „a primis cunabulis relatus". Det låg utan tvifvel mer än en tom artighet i dessa ord, ty de efterföljdes två år senare af ett nytt bevis på deltagande för det finska universitetet, en ny betydande föräring, hvilken för sådant ändamål antagligen insamlats under mellantiden.

Denna baron Simolins andra gåfva, åter förmedlad af grefve Armfelt, anlände på våren 1867 (se prott. den $^{11}/_{5}$ § 2). Den bestod af 360 till största mängd skandinaviska, polska och tyska samt dernäst österrikiska, italienska, span-

---

[48]) Juni 1864.

[49]) I en så lydande skrifvelse: „Perillustri ac doctissimo, clarissimo simulque eximio Senatui Academiæ Universitatis Helsingforsiensis S. P. D. Liber Baro Bathor Simolin. Literae, ex aula vestra de die VIII mensis Junii an. MDCCCLXIV, quas mihi misistis, magnum et cordi et animæ meæ gaudium procurarunt, non solum gratitudine vestra ibi exposita, sed admiranti quoque acutum vestrum et intentionis causarumque simul muneris mei intellectum, quem multis mihi laudibus mox meritis et sententia vestra „me de Academia vestra magnopere meruisse" affirmati estis. Quantopere exinde patriae meae amor primis a cunabulis relatus crescere possit ac veneratio Academiæ illius vetustae et praeclarae, e qua tot multi scientiarum heroes inclyti prodierunt, verbis exprimere nescio; sed hoc unum vestram in salutem votum vobis fero: Deum omnipotentem viribus vestris ad humanitatis verae cultum et studiorum unitatis utilium progressum impletis suam de coelis altis impendere dignari benedictionem, ut literarum Universitas vestra semper floreat, crescat et nomen ejus sit in ore omnium. Scripsi Thermis Carolinis in Bohemia die XXV Maji an. MDCCCLXV. Bathor-Simolin Liber Baro".

ska, portugisiska, franska, engelska, jemte några nederländska, schweiziska, ryska och österländska mynt och medaljer från 1500-talet till närvarande tid (dock äfven äldre, särskildt de spansk-kastilianska), deraf i guld 16, i silfver 297, i brons och oädla metaller 47. Också denna samling vitnar synbarligen om urval af sköna och sällsynta exemplar; i medföljande katalog betecknas icke färre än 140 med R, 81 med RR, 17 med RRR och 3, — nämligen stormästaren Walthers af Plattenberg tiodukatstycke s. k. Portugalöser 1525, Edvard IV:s Groat of Dublin och Karl I:s Halfpenny i silfver 1642 — med RRRR. — Konsistorium frambar sin erkänsla på samma sätt som senast.

Blott några dagar efter den Simolinska föräringens ankomst utbad sig Finska Litteratursällskapet i skrifvelse af den $^{18}/_{5}$ „att få till universitetet öfverlemna sina arkeologiska och etnografiska samt mynt- och sigillsamlingar för att å universitetet förvaras och blifva särskildt etiketterade i skild katalog såsom sällskapets egendom". Det var af denna egendomliga proposition mer än klart, att sällskapet önskade skjuta från sig omvårdnaden af föremål, hvaraf det kommit i besittning på tider, då dess egentliga uppgift ännu icke nogare begränsats. Konsistorium svarade derför afböjande, att universitetet ej ville förvara egendom, som ej tillhörde det (se prott. 1867 $^{22}/_{5}$ § 3).

Efter delfående af detta förklarade sig sällskapet i ny skrifvelse 1868 $^{14}/_{2}$ villigt att afstå från alla vilkor vid öfverlåtelsen „endast på något sätt betecknades, hvarifrån gåfvan kommit". Med samtycke härtill beslöts, att berörda föremål skulle „i katalogerna öfver universitetets enahanda samlingar anges såsom af sällskapet förärade" (se prott. $^{22}/_{2}$ § 5). Hvad särskildt myntkabinettet anbelangar, vann det sålunda en tillökning af 1335 mynt och medaljer, deraf 364, mest smärre,

i silfver, resten i oädel metall, visserligen hopförda alldeles slumpvis, men dock ej utan värde till de partier, de antingen angåfvos som jordfynd (se nedan) eller voro för universitetets samlingar nya, eller ock tjenade att med förut saknade dupletter komplettera dessa. En af sällskapets sekreterare med några numrer påbörjad förteckning medföljde.

Den tidrymd af fem år, 1864—68, till hvilken nu förskottsvis omnämnda trenne donationer om till sammans 2202 mynt och medaljer höra, förökades kabinettets samlingar dessutom med 1964 numrer af större eller mindre intresse. Enligt förteckningarna, och sammanstälda på förut användt grupperingssätt, visa sig enskildheterna dervid som följer.

Jordfynden, inalles 1555 numrer, voro dels *a)* skänkta (158), nämligen år *1864* af prosten A. Sirén 2 silfver- och 3 kopparmynt, från Hauho; af öfverstelöjtnanten Munsterhjelm 1 kufiskt silfvermynt, från Tuulois, Toivaniemi; *1865* af landthushållaren G. A. Strandman 1 kopparmynt, från Vichtis, Haapkylä by, Kopu hemman; af kronolänsman G. V. Malm 1 silfvermedalj „för tapperhet till sjös", från Finström, Grelsby kungsgård; af possessionaten Fr. Tamelander 5 ryska dengas och 13 kopparmynt, från Teisko; af pastorsadjunkten Skogman 1 öre 1655 och 36 ryska dengas från Tuusniemi; *1866* af rektor K. W. Ahrenberg 5 dengas, från Parikkala; af vicehäradshöfding L. af Forselles 56 anglosachsiska mynt, från Nastola, Toivanoja; af fru S. E. Norrmén 1 Gustaf II Adolfs koppar- och 1 Kristinas silfvermynt, från Birkkala, Lielaks; *1867* af nämdeman Hoikka 1 äldre svenskt silfvermynt, från Rovaniemi, Muorola; af fru Tudeer 13 äldre mynt, från Sääksmäki, Lahis (fynd?); af ryttmästaren G. R. Munsterhjelm 1 kufiskt silfvermynt, från Tuulois, Toivaniemi (funnet 1864); af fröken Olga Svinhufvud 1 Johan III:s kopparmynt, från Sääksmäki; af stu-

deranden T. Heikel 1 gammalt svenskt kopparmynt, från Pedersöre; af kronofogden A. Bernitz 8 gamla svenska silfvermynt, från Jääskis, Laukkola; *1868* af kronofogden K. E. Lundbohm 1 österrikiskt silfvermynt 1623, från Utsjoki (jordfynd?); ur finska litteratursällskapets gåfva 6 smärre silfvermynt, nämligen enligt uppgift 2 tyska biskopliga, funna år 1802 i Lempälä, Kaakola by, 3 gamla revalska, funna nära Viborg och 1 d:o „funnet i Finland".

dels *b)* inköpta (1397), nämligen år *1864* från Pedersöre, Bennes by, Skrups hemman, 2 silfvermynt (för 7 m. 68 p.); från Rantasalmi, Osikonmäki (Pesolanmäki?) by, 29 svenska och ryska silfvermynt 1754—1804 (för 81 m. 56 p.); från Saltvik, Berdtby by, 2 kopparmynt (för 80 p.); från Idensalmi, Salahmi by, Postila hemman, 30 diverse silfvermynt och 1 tvådalersplåt 1744 (för 148 m. 28 p.); *1865* från Ijo, Haukipudas kapell, Rehu hemman, 1 fyramark 1664 (för 4 m. 40 p.); från Kuhmois, Kuttila hemman, 29 svenska silfvermynt (för 23 m. 51 p.); *1866* från Hausjärvi, Erkkylä gårds egor, 3 äldre svenska mynt (för 50 p.); från Åbo, Puolola backen, 847 diverse svenska mynt (för 31 m. 84 p.); *1867* från Kronoborg, Taskinens hemman, 37 anglosachsiska mynt (för 10 m. 50 p.); från Sjundeå, Myrans, 1 fyramarks klipping (för 2 m.); från Åbo, lägerplatsen för Bjälomorska regementet, 351 svenska silfver- och kopparmynt (för 35 m.); från Lovisa 63 svenska silfvermynt 1665—1749 (för 42 m. 75 p.); från Sibbo, Löparön, 1 äldre danskt mynt (för 50 p.).

Gåfvor (348 numrer) utöfver de bland fynden uppräknade, inkommo: *1864* af kapten J. Sibelius 7 spanska kopparmynt; af hofrådet K. Schvindt 1 porslins medalj öfver Kexholms intagande; af doktor J. M. af Tengström 1 messings skandalmedalj 1744: „Die entblöste Königin von Ungarn"; af borgmästaren K. Hildén 1 svenskt silfvermynt;

af generalen, baron A. E. Ramsay 1 polsk silfvermedalj öfver Warschau—Brombergska jernvägens öppnande 1862; af apotekaren Björklund 1 marokkanskt mynt, hittadt bland droger; af magister Löfström 1 tunesiskt mynt; af rusthållaren Abr. Hansson 1 litet silfvermynt; af kollegiassessor J. Iversen 1 rysk medalj i tenn öfver Gustaf IV Adolfs besök i S:t Petersburg, ноября 29 дня 1800 года [50]); af doktor O. Donner 16 diverse mynt; af vaktmästaren A. Lundström 1 groschen; af universitetet i Kristiania 1 bronsmedalj öfver dess 50-åriga tillvaro.

1865 af handlanden Tekin 1 denga; af finska myntverket ur första hundradet af derstädes (i nov. 1864) präglade 1 Marka, 50 Penniä och 1 Penni; af assessor M. Lavonius 1 silfverjeton öfver tornerspelet på Drottningholm 1799 samt 3 svenska och ryska kopparmynt 1721 etc.; af vaktmästaren A. Lundström 1 svenskt kopparmynt; af kassör Åkerman 2 myntplåtar 1719 och 1734; af guldsmeden Ekholm 3 äldre silfvermynt samt 1 medalj i zink öfver Rysslands tusenårshögtid 1862.

1866 af Ekonomiska sällskapet i S:t Petersburg 1 bronsmedalj öfver dess 100-åriga tillvaro; af lyceisten R. Ehrnrooth 1 belgisk bronsmedalj öfver Getry; af Finlands senat 1 guld-, 1 silfver- och 1 + 14 bronsexemplar af landtdagsmedaljen 1863 (samt 75 exemplar till utdelning); af prosten Hellén 1 peruanskt silfvermynt; af friherre B. v. Beskov 1 af Svenska akademin vid hans 71 födelsedag öfver honom slagen medalj, med anledning hvaraf konsistorium i särskild skrifvelse [51]) för den åldrige skriftställaren uttryckte sin erkänsla

[50]) Betecknas i Reichelska katalogen p. 232, såsom R[4].

[51]) Uppsatt af prof. B. O. Lille och erinrande bl. a. att v. Beskov „stått till Finlands Franzén och Runeberg i ett vänskapsförhållande, som en dag med skära färger skall tecknas i litteraturens häfder“.

och högaktning; af guldsmeden Ekholm 2 smärre ryska silfvermynt; af kollegiirådet Jascherev 1 bronsmedalj öfver Lomonosov; af kapten K. F. W. Schreck 8 silfver- och 10 kopparmynt, deribland några ganska sällsynta polska revolutionsmynt 1831; af friherrinnan Minette Munck 85 diverse mynt och medaljer, hvaraf 9 i guld och 40 i silfver.

1867 från etnografiska museet till kabinettet öfverflyttade 21 diverse mynt, deribland 4 orientaliska och några (redan här ofvan införda) jordfunna; af Svenska akademin dess guldmedalj öfver Jak. Frese, „såsom en gärd af svenska vitterhetens förbindelse till det gamla Brödralandet, enär denna skald var bördig från Finland“, af professor F. v. Becker 1 litet kinesiskt mynt; af marinlöjtnanten Achates Gripenberg 4 antika mynt, inköpta i Athen och vid pyramiderna; af vicebibliotekarien S. G. Elmgren 21 diverse mynt, deraf 11 i silfver; af postexpeditör M. Weckström 1 orientaliskt silfvermynt; af doktor K. G. Estlander 38 diverse mynt; af föreningsbanken i Finland dess profsedlar på 100, 25 och 15 mark; af kronolänsman K. W. Forsberg i Rautavaara 2 silfvermedaljer, den ena öfver regementsförändringen i Sverige 1772; af referendariesekreteraren M. Etholén 1 förgyld silfvermedalj öfver Karl XI:s skånska fälttåg 1676, 77 [H. I, 414]; af statsrådet Alex. Collan 7 diverse mynt, deribland ett ungerskt revolutionsmynt 1848 (K. B. = Kossuth, Batyanyi).

1868 af studeranden Rikberg 1 japanskt kopparmynt; af kronolänsman G. E. Forss 1 litet ryskt silfvermynt; af professor F. W. Mäklin 1 tysk silfvermedalj 1718; af öfversten K. D. Malm 1 polskt 1666 samt 18 på Krim funna kopparmynt; af borgmästaren Jul. Nygren 1 rysk denga, 1 rubel 1727 och Hamburgs bronsmedalj 1842; af expeditionsfogden K. J. Nohrström 4 äldre kopparmynt; af

vicehäradshöfding K. A. Weckström 1 tennaftryck af frånsidan till medaljen öfver Porthan, taget af en 1867 å Hagnäs verkstad bland gammalt jern funnen stämpel; af statsrådet H. Furuhjelm 23 diverse kinesiska o. a. mynt; af universitetet i Lund 1 exemplar i silfver af dess jubelmedalj 1868; af studeranden D. Hahl 20 äldre kopparmynt; af handlanden A. Donner 1 Maximilians mexikanska silfvermynt 1866; af protokollssekreteraren K. Ehrnroth 1 silfvermedalj öfver Bestuschev Riumin 1762; af universitetet i Leiden ett numismatiskt arbete.

Genom Inköp ändtligen tillfördes kabinettet under samma år (1864—68), oberäknadt de redan bland fynden uppnämnda (1397 stycken till 388 m. 57 p.), endast 61 mynt och medaljer, för en summa af 562 m. 59 p. Det ovanligare förhållandet mellan pjesernas antal och pris berodde derpå, att bland dem ingingo 4 särskildt dyrbara, nämligen guldmedaljen vid kejsar Nikolajs kröning 1826, betalad med 200 mark, den i Hamburg 1717 präglade stora guldmedaljen öfver Luther, betalad med 130 mark, den af majoren H. M. v. Wright burna tapperhetsmedaljen i guld, betalad med 57 mark, och Geografiska societetens i Paris vackra silfvermedalj öfver G. A. Wallins resa i norra Arabien 1849, enligt konsistorii beslut (1868 $^{2}/_{3}$) inlöst af hans syster för 60 mark [52]).

Till föregående utgiftsposter böra ytterligare tilläggas, jemte åtskilliga bokköp, hvarom i slutet af detta kapitel, lösen för tvenne till kabinettet öfvergångna äldre silfverpokaler 40 + 80 = 120 mark. Hvardera egde ett numismatiskt in-

---

[52]) I kabinettets tillväxtförteckning upptages för året 1868, under n:o 109, äfven en Salzburgisk dukat 1631, hvilken i 200 år gått i arf inom en (tavastländsk) bondes slägt, och för hvilken erbjöds i inlösen 15 mark. Detta köp blef dock icke af, såsom äfven framgår af räkenskaperna.

tresse: den ena, räddad (1867) genom myntverket, dit den blifvit försåld för metallens pris, genom deri inlödda 1 Karl XII:s 4 karolinerstycke 1718 (jfr Berch p. 245) och 10 samma konungs mynttecken, således väl fordom tillhörig någon af hans bussar; den andra, ett gammalt arfvegods inom familjen Wrede, genom deri inlödda 4 silfvermedaljer, nämligen öfver Fabian Wrede 1696 [H. p. 80], öfver G. F. Creutz 1786 [H. p. 213], öfver Hans Wrede af Svenska akademin 1805 [H. p. 12] samt öfver C. G. Wrangel i ciseleradt arbete [H. p. 38].

Samlingarnas tillökning under i fråga varande fem år utgjorde således, enligt ofvanstående specifikationer, 4166 nummer, deraf skänkta 2708 och köpta 1458 samt de på båda dessa summor fördelade myntfynden.

Jemförelsevis mindre fördelaktigt ter sig kabinettets tillväxt under decenniets senare hälft, åren 1869—73. Acqvisitionerna uppgingo visserligen ännu till summa 3150 nummer, men de bestodo till vida ringare delen af gåfvor (1181), och bland dessa blott färretalet mer framstående genom numismatiskt eller metallvärde, medan inköpen (1969) betydligt öfvervägde, hvarför ock fondens behållning märkbart minskades (se nedan). De närmare detaljerna inhemtas af följande.

Myntfynden voro som vanligt, *a)* skänkta (184 numrer), nämligen *1869* af gästgifvaren G. Räikelä 1 litet svenskt silfvermynt, från Janakkala; af doktor Reinholm 1 revalskt mynt, från Bjerno, och 1 svensk kopparklipping, från Halikko, Åminne gårds egor; af doktor K. A. Bomansson 20 kufiska mynt, från Saltvik, Åsgårda by, Sjöviks hemman; *1870* [53]) af inspektor E. Börtzell 4 smärre silfvermynt,

---

[53]) Jfr för det följande W. Lagus, Myntfynd i Finland, i F. fornminnesföreningens tidskr. I, 44 ff.

från Halikko, Åminne gård; *1871* af magister V. Öhberg 1 holländskt kopparmynt 1741, från Perno kyrkoby; af studeranden Joh. Lagus 1 sachsiskt silfvermynt 1658, från studenthusets tomt; af hofrådet K. Wulisma 1 mindre svenskt silfvermynt 1583 samt 1 svenskt och 2 ryska kopparmynt, från nejden af Ekenäs; af borgmästaren Ad. Juselius 27 kufiska, anglosachsiska och tyska medeltidsmynt, ur ett större fynd 1841 i Pemar, samt 1 kufiskt mynt, från Kexholms trakten; af gästgifvaren Piiranen 1 svenskt kopparmynt 1636, från Ilomants; af pastor Albinski 1 svenskt silfvermynt 1691, från Ilomants; af fröknarna A. Häggström och J. Montin 3 Gustaf I:s svenska kopparmynt, från nejden af Brahestad; genom etnografiska museum 11 svenska kopparslantar 1744—74, funna år 1863 under grundvalen till Salingreska stenhuset i Helsingfors, och 2 hela samt bitar af medeltida silfvermynt, enligt annotation på omslaget: „4 lod bonden Joh. Kummola fråntaget silfver“; af studeranden R. Hertzberg 3 Kristinas och Karl XI:s kopparmynt, från Loimijoki, Kartanomäki backe; af konstförvandten J. Lindström 7 ryska och svenska kopparmynt samt 1 svenskt silfvermynt 1692, alla från Viborg; af guldsmeden Fagerroos, genom fornminnesföreningen, 1 äldre turkiskt guldmynt, från Lojo, Hiiris (väl Hiitis?) backe.

1872 af studeranden H. Grotenfelt 9 äldre ryska och svenska kopparmynt samt 1 svenskt silfvermynt 1655, från Jokkas, Vehmais gård; af tulluppsyningsman A. Alopaeus 4 dengas, från Kronoborg, Savioja by; af klockaren Klemetti 7 svenska kopparmynt 1606—1806, från Kuortane under kyrkans golf; af pastor K. Stråhlman 4 dengas, från Kattila i Ingermanland; *1873* genom fornminnesföreningen: 4 Karl XI:s kopparmynt, från Ylivieska; af fröken J. Montin 2 Karl XI:s kopparmynt, från Vihandi; af studeranden Arv.

Genetz 2 anglosachsiska och 1 kölner silfvermynt, från Kronoborg, Kuuppala by, samt 23 dengas, från Kronoborg, Savioja by; af studeranden J. Foudila 1 polskt silfvermynt 1593, från Limingo, samt svenska mynt, 1 af år 1778 och 4 af år 1666, från Temmes, Puutala gård; af nämdeman Joh. Hoikka 1 kopparmynt, från Rovaniemi; af forstmästaren B. F. Andström 1 Gustaf III:s silfvermynt och 15 ryska dengas, från Pielisjärvi, Lieksa kyrkoby; af en onämd 8 svenska kopparmynt 1666—1707, från Pyhäjoki, Limingoja by, Palles hemman; af arrendator Lagström 1 Johan III:s kopparklipping, från Kalajoki; af skoleleven A. Lundenius 2 äldre svenska kopparmynt, från Borgå socken, Källsund; af prosten G. M. Jäderholm 1 österrikiskt silfvermynt, från början af 1600-talet, från Jaakimvaara, Metsänmigli by; af forstmästaren K. Dyberg 1 Johan III:s silfvermynt, från Pielisjärvi, Lieksa kyrkoby; af J. E. Viklund 1 litet Kristinas silfvermynt, från Qveflax, Vassor by; af studeranden P. W. Harald 1 kopparklipping, från Kuopio, Hatsalo boställe.

och *b)* inköpta (1005 numrer), nämligen *1869* från Gammelstaden vid Helsingfors 1 litet silfvermynt (för 50 p.); från Saltvik, Åsgårda by, 47 (egentligen 43 hela och 17 smärre bitar) kufiska mynt (för 28 m. 13 p.); *1870* från Eckerö, Storby, 426 koppar- och 12 silfvermynt, alla 1600- och 1700-talen (för 34 m. 81 p.); från Parikkala[54]), Koitsanlaks by, 20 Karl XI:s och XII:s silfvermynt samt 1 silfverring (för 49 m. 50 p.); från Libelits, Liperi by, Itraniemi udde, 200 dengas (för 24 m. 30 p.); från Sysmä, Väärämaa by, 98 silfvermynt, 2 armringar och 1 spänne af silfver (för 42 m. 86 p.); från Limingo, Lumijoki kapell, 36 silfvermynt 16—18 seklen

---

[54]) Jfr W. Lagus, anf. st.

och 1 dukat (för 176 m. 96 p.); *1871* från Utsjoki 1 nederländskt silfvermynt 1660 (för 4 m.); från Hogland 2 dengas och 7 Erik XIV:s silfvermynt samt 12 svenska kopparmynt (för 20 m.); *1872* från fru Karamsins villaområde vid Helsingfors 1 sachsiskt silfvermynt (för 2 m.); från Idensalmi, Salahmi bruks Postila hemman, 72 svenska silfvermynt 1660—1739 (för 90 m. 96 p.); från Tuusniemi by och socken 1 Kristinas, 1 ryskt 1739 och 1 holländskt 1620 (för 13 m. 16 p.); från Storkyro, Varpula kapellansbol, 1 klipping 1564 (för 4 m. 40 p.); från Gustaf Adolfs socken, Joutsjärvi by, Koljoki hemman, 6 svenska silfvermynt 1779—82 (för 25 m. 38 p.); *1873* från Muhos, Anttila hemman, 58 svenska myntplåtar och skiljemynt 1710—68 (för 244 m. 90 p.); från Kumo, Ranta hemman, 1 litet silfvermynt 1559 (för 1 m.).

Dessutom skänktes: *1869* af kandidaten K. F. Eneberg 1 Kristinas öre; af skoleleven Boström 3 äldre kopparmynt; af professor G. Frosterus 1 romerskt kopparmynt, funnet vid Montpellier; af doktor A. E. Hirn 101 diverse nyare mynt, deribland 49 i silfver; af konstförvandten K. F. Engberg 1 lübskt silfvermynt; af sjökapten K. G. Bergman 30 diverse kopparmynt; af kommissionslandtmätaren G. Nordberg i Kajana 2 smärre koppar- och 1 silfvermynt; af universitetet i Lund 1 dess sekularmedalj 1868 i brons; ur Pohtos qvarlåtenskap 71 diverse kopparmynt; af hr R. Schilling i Riga 1 danskt silfvermynt 1636; af magister J. R. Aspelin 5 äldre kopparmynt; af generalkonsul A. E. Schwabe i S:t Petersburg 1 silfvermedalj öfver domkyrkans i Reval 550 år; af postexpeditör M. Weckström 15 diverse mynt och spelpenningar; af studeranden J. O. Carlenius 5 diverse mynt; af guvernementssekreteraren B. V. Torcken 3 äldre silfvermynt; af borgmästaren Jul. Nygren 5 diverse mynt och medaljer; af fröken A. Gavri-

lov 1 rysk bronsmedalj och 1 spelpenning; af studeranden J. Judén 1 engelsk bronsmedalj 1854; af handlanden A. F. Baeck 55 äldre kopparmynt, mest svenska.

1870 af fröken Markov 65 nyare mynt; af kapellanen J. A. Lindström 1 turkiskt kopparmynt och 2 svenska kopparmynt, det ena ompräRgladt mynttecken 1717; af kapellanen N. Wirén 12 svenska och ryska mynt; af k. senaten 1 silfver- och 1 bronsmedalj öfver 6:te allmänna finska landtbruksmötet 1870; af borgmästaren Jul. Nygren 1 fransk bronsmedalj 1791 samt 1 svensk mark 1608; af doktor Reinholm 9 diverse kopparmynt; *1871* af magister V. Öhberg 1 äldre kopparmynt; af kapten J. Boucht 1 litet japanskt mynt; af magister G. E. af Hällström 7 moderna mynt; af kollegiassessor L. Lagus i Odessa 11 äldre silfvermynt, jordfynd i Bessarabien; från etnografiska museet öfverflyttade 358 diverse mynt; af universitetet i S:t Petersburg 1 dess halfsekelmedalj i brons; af amanuensen B. O. Schauman 2 femlire stycken, slagna af venetianska republiken 1848.

1872 af magister R. Oppman 4 antika mynt, funna i Kairo; af forstakademin i Chemnitz 1 dess jubelmedalj 1871; af hofrådet K. Wulisma 6 diverse mynt; af finska vetenskapssocieteten 1 bronsmedalj öfver agrikulturexpositionen i Tromsö 1870; af fornminnesföreningen 1 liten silfvermedalj, 1 äldre polskt silfvermynt samt 38 diverse mynt och medaljer i tenn, jern och koppar; af studeranden Gustafsson 2 svenska bronsmedaljer; af generalen G. Cygnaeus 1 silfvermedalj öfver kejsar Alexander II:s kröning 1856 samt 10 smärre silfver- och 1 kopparmynt, mest tyska, jemte 1 spelpenning; af professor K. G. Ehrström 2 smärre silfvermynt; af kollegiirådet A. Nygren i S:t Petersburg 2 franska kopparmynt 1870; af herr W. Forsander i S:t Petersburg 78 diverse äldre kopparmynt; *1873* af studeranden

P. W. Harald 3 smärre silfver- och 1 kopparmynt; af provisor Ignatius 2 tunesiska kopparmynt; af svenska kammarherren Liljenstolpe 1 konung Oskar III:s kröningsmedalj; af finska vetenskapssocieteten 1 Norges tusenårsmedalj i brons; af fornminnesföreningen 1 bronsmedalj öfver Skogman [H. p.] samt 69 diverse, mestadels kopparmynt; af kapten Nyberg 1 romerskt silfvermynt, funnet i Tiflis.

Inköpta blefvo under åren 1869—73, förutom de nyss bland fynden anförda 1005 numrer (till 795 m. 6 p.), ytterligare 964 diverse mynt och medaljer, för en summa af 1323 m. 54 p. Den Lindmanska samlingen (se strax nedan) utgjorde häri den ojemförligt största kontingenten. För öfrigt äro blott ett par numrer särskildt nämndvärda, såsom: 1 exemplar (f. d. handlanden Linderts i Borgå) af den guldmedalj om 20 dukater, hvilken kejsar Alexander 1808 $^{17}/_{3}$ förärade åt de honom i Petersburg uppvaktande finska deputerade, inlöst för 300 m. (k:i prott. 1869 $^{22}/_{12}$ § 6); silfvermedaljen öfver Borgå landtdag 1809, inlöst för 6 m.; 1 kon. Sigismunds dukat, inlöst för 11 m.; 1 tyska orientaliska sällskapets jubelmedalj 1870, subskriptionspris 25 m.

Redan år 1868 väcktes genom etnografiska museet underhandling med slottspastor A. Lindman i Åbo om inköp af hans för en summa af 1640 m. hembjudna dels etnografiskt-arkeologiska, dels numismatiska och mineralogiska samlingar (se k:i prott. $^{17}/_{10}$ § 5). Prefekten för kabinettet, som borde yttra sig öfver myntkollektionen, fann denna bestå af 930 (icke 984, såsom förteckningen angaf) numrer, deraf 4 i guld och platina, 368 i silfver och 558 i koppar m. m., samt på sin höjd kunna betalas med 820 m. Emellertid utanordnades, då slutliqviden år 1872 uppgjordes och museifonden redan befans mycket medtagen, ur kabinettets fond 947 m. 4 p. Detta var för visso *sat superque.*

Kollektionen innehöll för det mesta nyare europeiska mynt (de ryska och polska 175, de svenska 253, omkring 130 tyska, 62 engelska, 25 spanska o. s. v.) af lägre valörer, några tyska medeltidsmynt, 13 antika, några orientaliska (intet kufiskt, ehuru katalogen förmenar 5), intet anglosachsiskt. Bland hittemynt förekommer 1 Katarina II:s rubel 1726 från Åland samt 31 — de allra flesta svenska, tillhörande 1500 och 1600-talen, blott 1 Folkungarnes tid samt 2 nederländska (det ena dukat af 1645) — från Åbo. Dock saknas uppgift, vare sig om tiden när fynden skett, eller om deras skilda satser; blott angående folkunga myntet, hvilket är från Magnus Erikssons tid, heter det i katalogen „funnet å Klösterbacken i en bergsrefva". Sistsagda mynt samt några andra äro präglade i Åbo.

Under årens lopp förökades äfven kabinettets lilla boksamling, till en del genom gåfvor, till en del genom köp. Så förärades: af lektor K. Collan Catalogue des Camées etc. par Chabouillet, Paris 1858; af generalkonsul A. E. Schwabe, jemte den förut (sid. 100) nämnda medaljen, Beitr. zur Gesch. d. Estländ. Ritter- u. Domschule zu Reval, 1869; af kollegiirådet J. Iversén några af honom författade broskyrer rörande ryska medaljer; af postexpeditör M. Weckström en af honom handskrifven förteckning öfver myntfynd i Finland [55]). Inköpta blefvo: Brenners Thesaurus nummorum; Berchs Beskrifning etc.; Rentzmann, Numismat. Legenden, Berlin 1865; v. Sacken u. Kenner, Münzkab. in Wien, Wien 1866; Schlickeysen, Abkürzungen auf Münzen, Berlin 1855; Leitzmann, Bibl. Numaria, 1867; Minutoli, Topogr. Übers. d. Ausgrab., Berlin 1843; Stickel, Handb. zur Morgenl.

---

[55]) Jfr derom W. Lagus i F. Vet. Soc.:s Öfversigt 1866, sid. 65 ff.

Münzkunde, Lpzg 1870; Revue de la Numismatique Belge, 4:e Série, T. III—V, Bruxelles 1865—1867.

Ett af prefekten väckt förslag, att all i universitetets bibliotek förvarad numismatisk litteratur skulle, liksom fordom i Åbo (jfr I, 53), öfverföras till kabinettet, vann icke konsistorii samtycke, emedan det ansågs, att den senare inrättningen kunde utan synnerlig olägenhet vid behof anlita den förra, hellre än att dennas förråd minskades.

Hvad slutligen angår kabinettets finansiela förhållanden under här berörda decennium (1864—73), så är derom i det hela intet annat än godt att säga, om ock till följd af redan omnämnda stora utgiftsposter, konto kredit i periodens senare hälft visar ett nedgående. Vidkommande fonds kontanta behållning, som vid slutet af år 1863 utgjorde 4796 m. 95 p. och år 1869 stigit till 5555 m. 52 p., hade vid utgången af år 1873 minskats till 4370 m. 95 p. Men just denna påfallande starka minskning, oaktadt årsanslaget fortfarande inflöt med 400 m., föranledde en åtgärd, hvilken ända till den dag som är burit de bästa frukter, och hvarigenom behållningen redan på det följande decenniets första år åter uppgick till 4862 m. 45 p. samt derefter oafbrutet ökats. Härmed förhöll sig som följer.

Anmodade af det utskott, som uppgjorde förslagen till ny stat (den af år 1875) för universitetet, afgåfvo på hösten 1873 samtlige prefekter skriftliga promemorior öfver önskningsmålen för de i deras vård stående särskilda inrättningarna. I en längre framställning af 1873 $^{22}/_{10}$ påpekades angående myntkabinettet bland annat, hurusom genom kapitalisering af dess då ännu förefintliga tillgodohafvande, en stadig inkomst utöfver årsanslaget kunde tillskapas. Derjemte hemstäldes likväl, huruvida särskild ränteförvaltning (utom universitetets allmänna fiskus) kunde medföra någon

olägenhet. Men utskottet, samt sedermera äfven konsistorium, skänkte förslaget sitt godkännande. Resultatet blef som nyss angafs. Vid årets bokslut reserverades af behållningen ett räntebärande kapital, stort 4000 m., hvilket sedermera vuxit. Man kan derför icke utan skäl säga, att året 1873 gör epok i kabinettets drätsel.

Omförmälda, till en lika gynsam som snar åtgärd befordrade förslag tenderade, vid uppgörandet, mindre att i allmänhet stärka kabinettets fond för kommande inköp, än att, utan det ordinarie anslagets höjande (hvartill föga utsigt förefans), vinna medel till bekostande af ett arbete, hvilket, angeläget till sin art, då ännu tänktes såsom nära förestående. Härmed syftas på alla de förefintliga myntens och medaljernas fullständiga uppläggande och samfäldta förtecknande i en ny hufvudkatalog [56]). Medel vunnos verkligen och ha nog

[56]) Prefekten skref derom i åberopade framställning af 1873 $^{22}/_{10}$: „Jag har tvekat, om jag borde förorda, att en särskild amanuens vid kabinettet blefve anställd. Mot 1 timmes daglig tjenstgöring kunde hans arfvode icke gerna ställas lägre än till 400 mark. Sannolikt skulle dock, när de förutnämnda större arbetena blifvit undangjorda, hans biträde visa sig mindre behöfligt, om ej att med prefekten dela besväret vid besökandes emottagande. Det synes mig derför, åtminstone för ett antal år framåt, fördelaktigare att ur kabinettets besparingsfond honorera någon ung vetenskapsidkare, som kunde finnas hugad och skicklig att taga i med katalogiserandet och uppläggandet af mynten. Sedan åter detta blifvit verkställdt, är det i alla hänseenden lämpligast, att den numismatiska kollektionen öfverflyttas till det etnografiska museets lokal, eller åtminstone ställes i närmaste förening med denna, för att dermed bilda stommen till ett nationalmuseum. Dessförinnan är det dock, till undvikande af all blandning och kollision, angeläget, att hvardera kollektionen för sig skall hafva uppnått ett vetenskapligt ordnadt skick och bestånd. Derefter torde vid den ombildade inrättningen en äldre och en yngre amanuens blifva af nöden“.

underhjelpt samlingarnas tillväxt, men deras för tiden i främsta rummet afsedda användande blef genom mellankomna, i det följande berörda, omständigheter tillsvidare skjutet åt sidan.

VI.

Åren 1874—87. Allmänna åtgärder till den inhemska fornkännedomens främjande; vid universitetet; från lagstiftningens sida. I hvad mån myntkabinettet deraf berörts. Kabinettets inre angelägenheter. Från orientalistkongressen i S:t Petersburg. Samlingarna; myntplåtarnas talrikhet; de Bergmanska, Näslindhska, Stendalska och Michelsonska privatkollektionerna; andra gåfvor; fynd; inköp. Återblick. Framtidsutsigter.

Förevarande sista tidskede i vår historik kännetecknas af liffull nitälskan för landets arkeologiska intressen öfver hufvud. Väckelserna från föregående period ej blott fortverka, men vinna ökad styrka under sträfvan mot ett alt klarare fattadt praktiskt slutmål. Högskolan, dessa impulsers fostrarinna, uppbjuder sitt yttersta att värdigt tillgodose de nya krafven af det fosterländska kulturarbetet. Och då hennes hägn icke mera räcker till, är man snart enig att anlita den kraftigare handräckning, hvilken blott representation och regering i samråd kunna lemna. Holmbergs tidiga dröm om ett nationalmuseum nalkas sin uppfyllelse.

Hvad som mer än annat bidrog att underhålla all denna äflan, var tillståndet i universitetets etnografiska museum, — denna inrättning, hvars pregnant patriotiska uppgift redan vid slutet af femtiotalet vunnit så mycken tillslutning hos allmänheten och, att döma af enskilda företeelser, äfven hos styrelsen. Genom 1852-års statuter fullständigt skildt från myntkabinettet och hugnadt med eget årsanslag, såg museet sina samlingar med ständigt ökad hastighet tillväxa, märkbarast likväl sedan 1871 framåt, under medverkan af den året förut stiftade finska fornminnesföreningen.

Så glädjande detta förhållande annars var, medförde det äfven månget bryderi. Lyckligare i detta hänseende än myntkabinettet, fick museet visserligen år 1872 sin trånga lokal utbytt mot en rymligare. Också erhöll det genom konsistorii bevågenhet förmånen att kunna använda extrabiträden för samlingarnas vård. Men då, jemte annat, dessa biträdens arfvoden måste utgå från inrättningens egna medel, råkade hennes drätsel i rätt bedröfligt skick [57]).

Det återstod för konsistorium intet annat, än att härom anmäla vid förberedelserna till den emotsedda nya staten, hvilken utfärdades 1875. Utgången blef den önskligaste: museets skulder gäldades ur annan fond; dess årsanslag höjdes från 400 till 1000 mark; för samlingarnas vård anstäldes en ordinarie amanuens med lön af 1200 mark. Derjemte förändrades inrättningens officiela benämning, för att närmare ange dess omfattning, till „Historiskt etnografiska museum“. — På samma gång affördes „Konstsamlingarna“ från sin, mer nominela än verkliga, förening med „Mynt- och medalj-kabinettet“.

Nu gick man vidare; konsistorium lät sig angeläget vara att på hvarje tänkbart sätt befordra det inhemska fornstudiets utveckling. Till samlingarnas båtnad anvisades, utöfver det förhöjda ordinarie anslaget, hvilket raskt förbrukades [58]), gång efter annan rätt betydliga extrasummor. Mu-

---

[57]) Räkenskaperna uppvisa ännu år 1870 en behållning af 1228 m. 27 p., hvilken dock följande år nedgått till 739 m. 21 p. samt derefter tillsvidare utbytts mot skuld, nämligen år 1872 med 231 m., år 1873 med 1744 m. 79 p., år 1874 med 4175 m. 47 p. År 1875 gäldades skulden ur tullmedelsfonden, hvarpå behållningen, genom anslagets förhöjning åter steg till 194 m. 91 p.

[58])

seet sattes i tillfälle att, på universitetets bekostnad, dels genom resande landsmän göra värderika antiqvariska uppköp på egnade orter, dels representeras vid flera arkeologiska utställningar och sålunda tillgodogöra sig nya erfarenheter, nya vyer.

Den vigtigaste hithörande konsistoriela åtgärden var dock utan gensägelse hemställan till styrelsen om inrättande af en extraordinarie professur i nordisk arkeologi, hvars innehafvare tillika skulle, i egenskap af intendent för museet, „ordna och uppställa de arkeologiska och etnografiska föremålen, så att de verkligen komma universitetet och undervisningen till godo“ (prot. 1877 $^{5}/_{12}$ § 2). Sedan detta önskningsmål år 1878 förverkligats, kunde universitetet med fog hoppas, att alt var väl beställdt och tryggadt åt detta håll. Men allaredan stod en genomgripande reform för dörren.

Parallelt med förberörda tillgöranden vid högskolan sysselsatte samma eller närskylda frågor, under en lång följd af år, äfven ständer och lagstiftning. Uppslaget dertill hade gifvits af etnografiska museets f. d. prefekt, kanslirådet Rein, som vid landtdagen 1867 hos ridderskapet och adeln inlemnat en, sedermera af alla stånden omfattad, petition derom, att regeringen måtte förelägga nästa landtdag förslag till skyddslag för landets fornminnen.

Ständermötet 1872 fick verkligen mottaga nådig proposition i sagda ämne, hvari öfvervakandet af alla inhemska forntida minnesmärken uppdrogs universitetets konsistorium. Dessutom inlemnades i preste- och borgarestånden särskilda petitioner i antiqvarisk syftning, såsom afseende dels förhöjande af finska vetenskapssocietetens årsanslag med 27,000 mark, bland annat, för aflönande af en arkeolog, (en meteorolog och en geolog), dels inrättande af en vetenskapsakademi för 7 olika ämnen, deribland arkeologin, dels inrättande af

en akademi för finsk historia och arkeologi med en statsantiqvarie, hvilken institution tillika borde åhvälfvas de i regeringens proposition konsistorium tilldelade åliggandena. Ständerna antogo den förstnämnda petitionen samt äfven regeringens förslag, dock detta med några ändringar.

Verkan af dessa ifriga ansatser vardt tillsvidare ganska ringa, eller blott den, att regeringen år 1874 höjde vetenskapssocietetens stat med 5000 mark, att användas jemväl för tillfälliga arkeologiska ändamål, hvaremot berörda lagförslag, i dess äskade lydelse, icke stadfästes.

Så stodo sakerna, när den årslånga landtdagen 1877—78 sammanträdde. Man hade väntat ny proposition angående skydd för landets antiqviteter. Enär dock en sådan uteblifvit, men petition derom och om särskilda dermed sammanhängande ämnen i stånden väckts och sakkunnigt motiverats, afläto ständerna en gemensam framställning af följande slutyrkanden: „*a)* om tillsättande af en statsarkeolog med tillräcklig lön och uppgift att ha inseende öfver landets forntida minnesmärken; *b)* att nådig proposition till författning angående forntida minnesmärkens fredande och bevarande måtte näst sammanträdande landtdag föreläggas; samt *c)* att uti den blifvande propositionen de åligganden beträffande forntida minnesmärkens fredande och bevarande, hvilka propositionen af år 1872 afsett att öfverlemna åt universitets konsistorium, blefve öfverflyttade på en af styrelsen utsedd arkeologisk kommission, hvaruti statsarkeologen såsom verkställande ledamot komme att ingå“.

Häraf föranledd, framlade regeringen till landtdagen 1882 det begärda författningsförslaget, hvilket, för öfrigt af väsendtligen samma innehåll som enahanda proposition 1872, dock öfverlemnade den legala tillsynen öfver landets fornminnen åt en blifvande arkeologisk kommission, i stället för

konsistorium; skolande, sedan detta lagförslag blifvit hos ständerna behandladt, anhållan om tillsättande af en statsarkeolog tagas i underdånigt öfvervägande.

I fråga varande lagförslag vann till alla sina hufvudsakliga delar representationens godkännande, hvarpå regeringen utfärdade år 1883 $^{2}/_{4}$, „med landets ständers bifall och samtycke“, „nådig förordning angående forntida minnesmärkens fredande och bevarande“, samt 1884 $^{19}/_{6}$, „på underdånig framställning af senatens ekonomie departement“, „nådig kungörelse angående inrättande af en arkeologisk kommission för vården af landets fornminnen“, i hvilken kommission statsarkeologen ingår som ständig ledamot, men öfriga sex ledamöter tillsättas för tre år i sender.

Kommissionen, presumtiv arftagerska äfven till de omsorger i arkeologisk hänsyn, hvilka af ålder tillhört universitetet, verkar tillsvidare blott bredvid och jemte detta. Uppbärande årsanslag till inköp af fynd m. m., hvilka stanna i hennes värjo, eger kommissionen sålunda att för egen del, d. ä. för statens räkning, hopbringa samlingar. Men hon får och bör rigta blicken ändå längre.

Det heter nämligen i berörda kungörelses § 6: „I händelse för bevarandet af föremål, som tjena till belysning af landets historia och forntid, ett nationalmuseum, till hvilket universitetets, finska litteratursällskapets och finska fornminnesföreningens arkeologiska samlingar, efter derom med vederbörande träffad öfverenskommelse, kunna öfverföras, framdeles kommer till stånd, åligger det arkeologiska kommissionen att hafva uppsigt öfver detsamma ... Men dessförinnan må de antiqviteter, som på ett eller annat sätt komma kommissionen till handa, tillsvidare förvaras i universitetets historiska museum“. I och med dessa föreskrifter ställes horoskopet för samtliga våra fornminnens framtidsöden.

Som man ser, har under senare tiders flitiga rådslag i fornforskningsfrågor, universitetets etnografiska museum nog varit i stöten, men myntkabinettet knappast ihågkommits. Kanske är hufvudskälet härtill endast det, att den senare inrättningen sjelf förhöll sig passiv och, exempelvis, icke ens då 1875 års stat förbereddes, trädde fram med pretentioner på ökade pekuniära subsidier, tjenstebiträde, beqvämare lokal o. s. v. Säkert är emellertid, att från kabinettets sida den löftesrika rörligheten på angränsande gebit ingalunda med likgiltighet förbisågs, om ock vissa mer stadgade resultat ansågos böra afvaktas.

Statsanslagets förhöjande kunde icke gerna sättas under debatt, då ju erfarenheten utvisade, att genom införd strängare princip för skeende inköp (jfr sid. 81), och särskildt i följd af vidtagen finansiel reglering (jfr sid. 104), respektive fond årligen balanserade med öfverskott, och sålunda kunde möta äfven tillfälliga större utgifter. Hvad åter angår det gamla önskningsmålet om lämpligare lokal, så var nog antagligt, att det icke längre skulle stött på motsägelse, eller att åtminstone dess uppfyllelse kunnat förberedas, sedan konsistorium mot utgången af sjuttiotalet beslöt den utvidgning af universitetets byggnader, hvilken ändtligen år 1884 gick i verkställighet. Men under tiden hade, såsom vi sett, den allmänna ställningen betydligt ändrat sig. Det skulle varit planlöst att blott ad interim nyordna och omflytta samlingar, för hvilka förestod att kanske om få år öfvergå i statens ego, samt hvilka dervid sjelfgifvet borde om igen, och åter i annan förvaringslokal, troligen ock i åtminstone delvis nya och förändrade vitriner uppläggas. Härtill kommer, att utbytet af redan häfdvunnet provisorium mot ett annat skulle minskat förefintliga katalogers användbarhet.

Såsom skönjes, har kabinettet, ehuru lemnadt utanför

den allmänna diskussionen, sjelfmant förberedt sig på en tid, när det skall åter sammanbo, och då under ny, gemensam firma, med den inrättning, som ursprungligen derifrån utgått och sedermera trampat så breda fosterländska vägar. Väl sant, att vidkommande författnings ordalag icke äro nog uttryckliga, nog bjudande, men de innebära lika litet ett veto, och då måste saken med dess inneboende kraftskäl tillerkännas vitsord. Kortligen, det är otänkbart, att lagstiftaren velat ett nationalmuseum, från hvilket landets numismatiska minnesmärken och hela den offentliga samling, som företrädesvis tagit vård om dessa, vore uteslutna.

Merberörda kungörelse kan, oaktadt vidhäftande otydlighet, så mycket mindre berättiga till en annan uppfattning, som sjelfva lagen angående fornlemningars fredande och bevarande innehåller ett stadgande (§ 10), hvilket äfven af andra skäl här intresserar oss, lydande: „Hvar som i jord, vatten, gamla byggnader eller annorstädes finner forntida mynt... eller andra fornsaker, skall kronan sådant fynd hembjuda och för detta ändamål de funna mynten eller fornsakerna, utan att desamma genom brytning, filning, skurning eller på annat sätt skada, omsorgsfullt förvarade inlemna till närmaste kronobetjent eller guvernören i länet, med noggrann uppgift om fyndstället, sättet huru fyndet blifvit anträffadt, om någon fornlemning finnes i grannskapet, med hvad mera till upplysning i ärendet tjena kan. Om fyndet af kronan inlöses, åtnjute upphittaren i ersättning fulla värdet och en fjerdedel derutöfver eller, der visst saluvärde ej åsättas kan, efter pröfning, men i annat fall skall fyndet till upphittaren såsom dess tillhörighet återställas. Den som sådant fynd icke angifver“ o. s. v. (straffbestämningar).

Har lagstiftaren sålunda till fullo erkänt myntfyndens

antiqvariska vigt och betydelse samt utsatt vid deras inlösande till och med dubbelt högre fyndpremie än af ålder varit stadgad, så är ock klart, att de sist och slutligen äfven skola bärgas i den afsedda nationalasylen.

Men dessförinnan? Två vägar öppna sig: den ena leder till universitetets historiska museum, den andra till dess myntkabinett. Oftanämnda kungörelse vet blott af den förra, och det är just denna oegentlighet vi velat påpeka. Praktiken deremot, sådan den ter sig i remisser från kronans funktionärer, guvernörsembetena och öfverordnade expeditioner i k. senaten, går helst ännu, såsom den i decennier gått, via konsistorium till myntkabinettet. Äfven denna divergens förutsätter, att slutmålet tänkts som ett och samma.

I sjelfva verket har kabinettet längesedan, och i alla fall ett godt stycke före uppkomsten af sjuttiotalets legislativa fornifver, länkat sin utveckling, så vidt på det samma ankommit, i enlighet med fosterländska synpunkters kraf, samt för ty arbetat det kommande i handen. För ett inhemskt arkeologiskt studium af mer omfattande eller djupgående rigtning kan det sålunda inhöstade materialet allaredan anses lika oumbärligt som upplysande och lärorikt. Att samlingarna dessutom, såsom vi sett och yttermera här efteråt få se, riktats med många, vore det ock endast till metallpriset, dyrbara föräringar af allmännare, historisk eller artistisk betydelse, detta är ju, minst sagdt, en kontant ersättning för härberget i hvilket „kronoqvarter“ som helst.

Men lemnom tillsvidare dessa och andra genom lagstiftningen väckta framtidsfrågor, för att efterse huru i verkligheten kabinettets inre angelägenheter, innan de ännu i väsendtligare mån influerats af de förra, förelupit och gestaltat sig. Såsom antydts, voro hufvudfaktorerna dervid å ena sidan kabinettets egna tillgöranden, å den andra allmänhetens fria

deltagande för det sammas syften. Från hvartdera hållet träda äfven under förevarande tidrymd vissa tilldragelser genom sin innebörd framom mängden. Vi börja med de förra.

Tredje internationela orientalistkongressens sammanträde i S:t Petersburg $1876\frac{1-12}{9}$, hvilket äfven kabinettets prefekt bivistade, erbjöd ett gynsamt tillfälle att genom en liten utställning göra fackmän bekanta med våra numismatiskt vetenskapliga och fosterländska samlingar. I sådan afsigt hade utvalts en centurie af de mer än 800 under senast gångna sommar på Åland i Berdtby by uppgräfda kufiska mynt, jemte åtskilliga andra äldre och nyare enahanda fynd ur finsk jord, — såsom mynt-vigtskålen från Kuolajärvi (jfr sid. 16), den myntbehängda halskeden från Hauho (jfr sid. 55), delar af Sysmä fyndet (jfr sid. 99), m. m. Till dessa föremåls framläggande blefvo tvenne vitriner i kongressens sessionslokal (inrikes ministeriets praktfulla våning) benäget upplåtna. Bland mynten, öfver hvilka kort beskrifvande förteckning närslöts, utmärkte sig de flesta genom skönhet eller tydlighet, några ock såsom inedita, särskildt ett till och med prägladt å förut i den österländska myntkunskapen okänd ort, Chosru Schad Hormuz.

Kabinettets debut lyckades förträffligt. Med stort bifall hälsades så väl utställningen som det i anledning deraf hållna orienterande föredraget [59]). En af nutidens främsta numismatiker, geheimehofrådet professor Stickel från Jena, för att här endast åberopa hans omdöme, har i sin redogörelse [60])

---

[59]) Se Bulletin du Congrès international des Orientalistes, N:o 10. Föredraget ingår, under titel Numi cufici aliaque Orientis monumenta vetera in Finlandia reperta, i kongressens Travaux, Vol. I.

[60]) Ingår i Zeitschr. d. Deutsch. Morgenl. Gesellsch. Bd. XXXI, 1877, s. 529 ff.

om kongressen icke underlåtit att egna de finska fynden en erkännande anmälan; också är det hans derefter anstälda undersökning, som lemnat närmare besked om det nya präglingsnamnet på Berdtby myntet — ännu i denna dag ett unicum.

Ett annat minne för kabinettet från samma kongress må anföras i förbigående, — nämligen inköpet af en s. k. myntram efter den af nyssnämnde berömde numismatiker konstruerade och förevisade modellen. Apparaten bildas hufvudsakligast af tvenne i mahognylister infattade glasskifvor till en vanlig fönsterrutas storlek, mellan hvilka mynten inskjutas och sålunda, utan att vidröras, låta sig läsas och examineras på båda sidor. Utom sagda fördel framför vanliga vitriner, hafva dylika ramer äfven den att lätt och beqvämt kunna flyttas utan att innehållet rubbas. De falla sig dock genom hvarjehanda bipartier i inredningen något dyra, samt medföra äfven den olägenhet, att en omrangering af en gång deri inneslutna mynt blir nog omständlig. Med synbar förnöjelse åberopar konstruktören i sin uppsats vårt kabinett såsom ett af de första, hvilka tillegnat sig den nya uppfinningen.

Då nyss anförts Berdtbyfyndet, kunde synas följdrigtigt att med ens beröra jemväl vissa andra, om ej i samma likväl i hög grad anmärkningsvärda fyndköp. Omförmälandet redan här af det förra berodde dock på gifvet skäl, hvaremot de senare för vårt ändamål tillfyllest framstå (redan genom prisen) i efterföljande förteckning. En inslående erinran till sagda förteckning af generelare natur bör emellertid här förutskickas.

Man skall troligen förvånas öfver det stora antalet deri upptagna myntplåtar. Sådana ha onekligen i alla tider framgräfts ur finsk jord: hvadan då deras numera mot förr så

påfallande ymniga inträde i kabinettet, under det äfven hela massor visats till baka? Har detta berott blott och bart på en slump eller på någon enkom vidtagen åtgärd? Det senare alternativet kan godt besvaras nekande, men förhastadt vore ock att reservationslöst godkänna det förra. Skulle det påpekade förhållandet ögonskenligast visa sig efter vår nya fyndlags utfärdande, läte hembudens påskyndade förökelse fatta sig som en omedelbar följd af den legala fyndpremiens stegring. Så har dock hittills fallet icke varit, utan visar sig tillväxten redan vidpass ett decennium tidigare.

Visserligen lägger förteckningen jemväl i dagen, att likaledes hembud, och synnerligast skänker, af andra slags hittemynt varit i ständigt tilltagande. Då emellertid progressionen här ter sig mindre snabb och liflig än bland de förra, torde just denna omständighet, i förening med en i bygderna allmännare spridd kännedom om jordfyndens betydelse, förhjelpa oss till gåtans lösning. Åtminstone ligger denna tydning mycket nära, då man besinnar att myntplåtarna, i jemförelse med de smärre hittemynten, för sin storleks skull ej blott under odlingsarbeten lättare påträffas och dessutom betinga sig proportionsvis bättre hittarlön [61]), men tillika äro svårare att undandölja eller föryttra på orättmätigt håll.

[61]) Att man dock icke alltid är nöjd med den lagstadgade hittarlönen, bevisas af ett egendomligt fall. Guvernörsembetet i Uleåborg hade med skrifvelse 1885 $^{31}/_{3}$ till univ. insändt en i Siikajoki, Toppila hemman, vid nedrifning af ett gammalt boningshus i trossbottnen funnen 4 dalers kopparplåt af 1739 och denna blifvit uppvägd samt till univ:s kabinett inlöst för 8 m. 75 p. Ett nytt bref från samma guvernörsembete meddelade, att upphittaren icke mottog lösen, utan fordrade sin egendom till baka. Det kan väl ej betviflas, att i fall af rättegång univ. skulle blifvit vinnande part, men emedan plåten blott inlösts som duplett, biföll konsistorium dess återgång.

Likaså kunna från föräringarnas område särskildt beaktansvärda fall framhållas. Vi syfta mindre på de många spridda intyg, specialförteckningen härom innehåller, än på de flerfaldt förekomna öfverlåtelserna till kabinettet af hela privatkollektioner. Bör ock dessas värde bedömas objektivt — och domen utfaller delvis sällspordt gynsamt, — så ega dock derutöfver äfven de på sjelfva samlandet nedlagda omsorger och kostnader, icke mindre än det i och genom gåfvorna röjda intresset för en publik inrättning, anspråk på erkännande och erkänsla.

Om det första här påsyftade fallet upplyser konsistorii protokoll 1875 $^{7}/_{4}$ § 3. Då anmäldes, att en året förut i Heinävesi afliden skräddaregesäll, Eman. Bergman, till universitetet testamenterat en samling af 618 diverse mynt, deribland 4 i guld, 136 i silfver och 476 i koppar. Några få befunnos vara moderna och orientaliska, men det största antalet antika. Såsom senare erfors, hade testator hopbragt sin skatt, den enda han egde, under arbete i S:t Petersburg. De utblottade omständigheter, hvari han dött, förmådde dock konsistorium att på hans äfvenså fattiga anförvandters enträgna bön för samlingen erlägga 300 mark, eller något mer än dess metallvärde.

Nästa större föräring ingick år 1877. Den utgjorde en kollektion af 691 mynt och medaljer, hvilken enligt förordnande af forne egaren, handlanden M. Näslindh i S:t Petersburg, delegarne i hans efterlemnade sterbhus öfversände till universitetet. Dertill hörande pjeser, företrädesvis ryska dengas (580 stycken) från storfurstarnes tid, men äfven åtskilliga andra, mest moderna europeiska, jemte 15 antika och 4 orientaliska, äro hufvudsakligast (641 stycken) i silfver och välbehållna.

Redan följande år ihågkoms kabinettet åter med en

betydande och vacker gåfva, desto mera oförtänkt välkommen, som föräraren veterligen icke stod i några, vare sig slägtskaps- eller andra relationer till vårt land. Förtecknad i ett handskrifvet häfte, på hvars sista sida läses: „Foranförte Mynter & Medalier anholles herved i al Erbödighed at måtte blive modtagne som Gave til Helsingfors Universitets Myntkabinet, i al Underdanighed G. H. Stendal, Civil Ingenieur, Christiania", anlände samlingen till sin bestämmelseort utan alt vidare tillkännagifvande (jfr prot. 1878 $^{5}/_{7}$ § 12). Den bestod af 641 mynt och medaljer, till vida öfvervägande antal nyare från skilda länder i Europa och Amerika, enkannerligen Norge, Danmark och Sverige, samt i guld 24, i silfver 466, i nikkel och aluminium 5, resten i brons och koppar.

Från året 1880 ha vi att inregistrera en ännu dyrbarare föräring, hvars blotta metallvärde uppskattats till omkring 2000 rubel silfver. Samlingen var dock icke direkt ärnad till vårt kabinett, utan hade af sin grundläggare och egare, handlanden i S:t Petersburg Karl Michelson († i nov. 1879), blott i allmänhet bestämts att efter hans död tillfalla något finskt museum, helst i Helsingfors. På grund häraf anhöll donatorns enka, fru Pauline Michelson, om benägen åtgärd af d. v. generalguvernören grefve Adlerberg, som i saken förordade vårt universitet, genom hvars försorg samlingen äfven afhemtades från S:t Petersburg i april 1880. Fru Michelson besökte sjelf kort derefter denna ort samt upplyste då närmare om föräringens anledning. Hennes man hade i lifstiden egt medborgarrätt i Tammerfors samt såsom köpman i den ryska residensstaden städse på ett så redbart sätt betjenats af sina finska affärsvänner, att han fattat stor tillgifvenhet för vårt land. — På konsistorii anmälan om donationen behagade universitetets höge Kansler för fru Michelson låta skriftligen uttrycka sin tacksamhet.

I fråga varande kollektion, numera upplagd för sig i tvenne större vitriner, men ty värr oförtecknad, hvilken brist dock någorlunda godtgjorts genom en af universitetets kommissionär (dr R. Hausen) med biträde af fru Michelson vid öfverlåtelsen sammanskrifven inventarielängd, innehåller mer än 2600 numrer, deraf i guld och platina 70, i silfver öfver 1500 samt utöfver 1000 i brons och koppar. Endast bland pjeserna i ädel metall representeras Ryssland af vidpass 600 stycken, Polen och Sverige af mer än 300, dernäst Tyskland och öfriga europeiska stater. Öfver hufvud gå mynten icke längre till baka i tiden än till 1500-talet; blott undantagsvis förekomma några antika, anglosachsiska och orientaliska (mest turkiska samt 1 enda kufiskt). Jemte samlingen, hvari såsom redan erinrats (sid. 83) delar af den Walleniuska ingått, följde åtskilliga värdefulla numismatiska arbeten af Madai, Leitzmann, J. Neumann, Chaudoir, Schubert m. fl., inalles 32 volymer.

Hopsummerade, utgöra de mynt och medaljer, hvilka i och med förenämnda privatkollektioner tillföllo kabinettet 4550 stycken, — en i sanning under jemförelsevis kort tidrymd ganska ansenlig tillökning.

Det återstår att redogöra för samtliga öfriga förvärf, hvarmed inrättningen liktidigt och intill utgången af år 1887 riktades. Speciel uppgift härom följer här nedanför under de tvenne hufvudrubrikerna Gåfvor och Inköp, inom hvilka särskildt fynd- och särskildt de öfriga mynten skola uppnämnas.

Gåfvor inkommo inalles 2473 numrer, nämligen *a)* fyndmynt (444 stycken) *1874* af baron Ax. Mellin 2 svenska kopparmynt 1669, från Sibbo, Hindsby gård; af skepparen S. Brunila 1 ryskt kopparmynt 1772, upptaget ur sjunket fartyg vid Svensksund, Lehmensaari holme; af kantor K.

Lignell 2 Johan III:s och Karl XI:s smärre silfvermynt, från Nådendal; af possessionaten Boisman 2 Kristinas och Karl XII:s kopparmynt, från Orihvesi, Holma gård; af bonden Er. Hindikka 1 svenskt silfvermynt 1617, från Laukkas, Särkisaloby; af studeranden Hertz 1 tyskt medeltidsmynt, från Kivinebb prestgårds mark; af borgaren S. Nikolajev 1 svenskt kopparmynt 1535 och 1 rysk grivnik 1785, från Högholmen invid Helsingfors; genom fornminnesföreningen de följande: af tulluppsyningsman A. Alopaeus 1 öre 1634, från Jaakimvaara, Kalksalo by, och $^1/_6$ öre 1683, från nejden af Kexholm; af rådman V. Pavlov 1 rysk denga, från nejden af Kexholm; af doktor H. Backman 1 öres kopparklipping 1625, från Korpiselkä kyrkoby; af fröken A. Pipping $^1/_6$ öre 1673, från Ängsholm i Pojo viken; af kyrkoherden Kl. Sumelius 22 förrostade svenska kopparmynt från 17 och 18 seklen, funna på Kirkkokokari grund i Kjulo träsk; af handlanden F. V. Pylkkänen 2 Johan III:s silfverklippingar om fyra mark, från Hirvensalmi, Selkola by; af boställsinspektor H. Hierppe 1 sextonöre i silfver 1559, från Mouhijärvi, Suojo hemman.

1875 af magister Ad. Streng 4 gamla kopparmynt, från Viborgs län; af kyrkoherden J. Hertz 1 svenskt silfvermynt 1701, från Kivinebb; af kapellanen K. Winter 2 tyska medeltidsmynt, och af kandidaten G. Heinricius 1 d:o, båda fynden från Kronoborg, Kuuppala (jfr sid. 93, 99); af professor S. O. Lindberg 1 gammalt kopparmynt, från Helsingfors, botaniska trädgården; genom fornminnesföreningen följande: af okänd 1 fyraöre 1672, från Libelits, Huoviolampi hemman; af kyrkoherden Sumelius 3 öreslantar 1667 & 1672, från Hiitis kapellansboställe (Kimito); af okände 7 svenska silfvermynt, från skilda ställen i Muhos, samt 5 svenska mynt 1592—1720 och 1 ryskt Peter I:s, från Åbo, Por-

thanska sqvären, äfvensom 3 nyare från samma granskap, 7 diverse Johan III:s och Gustaf III:s från nejden af Åbo slott och 19 diverse, det äldsta Karl IX:s, från en trädgård i Åbo.

1876 af medicinekandidaten H. Sirén 1 kufiskt silfvermynt, från Hauho, Lehdesmäki rusthåll (jfr sid. 55. 66); af studeranden A. Stråhlman 50 dengas, från Kattila i Ingermanland; af handlanden G. R. Silfverblad 22 äldre koppar- och 9 silfvermynt, deribland 1 svensk klipping 1571, från Hausjärvi, Hikiä station; af studeranden V. Heimbürger 1 jernaftryck af adversen till universitetets jubelmedalj 1840, från Pusula; af professor S. O. Lindberg 1 svensk daler 1715, från Helsingfors, botaniska trädgården; genom fornminnesföreningen: af kronolänsman Lundgren 1 genomborradt svenskt silfvermynt 1665, från Rautus, Variksala by; af okände 6 svenska kopparmynt 1663—1764, från nejden af Brahestad och 1 tennpolett från Hangöudd.

1877 af assessor R. Grotenfelt 32 hela och 28 fragment af tyska medeltidsmynt, från Heinjoki, Ristseppälä gods[62]); af studeranden G. E. Lindström 1 svenskt silfvermynt 1684 och 1 franskt Ludvig XVI:s i messing, från Helsinge, Haneböle; af doktor R. Ek 1 revalskt Kristinas silfvermynt, från Fredrikshamn; af studeranden E. Rindell 3 Johan III:s kopparmynt samt 1 Karl XI:s och 1 Karl XII:s, från Nådendal; genom fornminnesföreningen: af onämde 1 femkopek 1763, från Viborgs socken, Lyykylä by; 1 svenskt kopparmynt 1666, från Tuuteri socken i Ingermanland, 3 äldre svenska silfvermynt och 1 ryskt d:o från Klemi socken, 2 svenska kopparmynt 1635 och 1671 från Viborg, 1 litet Peter I:s silfvermynt från Tuusniemi, Ohtoniemi by, 8 kopparmynt af dykare upptagne vid Hoftensö.

---

[62]) Jfr om detta fynd ett meddelande af prefekten i Fornminnesföreningen 1877 $^{20}/_{10}$ och i H:fors Dagblad n:o 277, Morgonbl. n:o 238.

1878 af herr J. V. Helén 1 svenskt öres mynt 1677, från Nykyrka (Viborgs län), udde i Kaukjärvi sjö; af fröken Elin Johnsson 1 Johan III:s silfvermynt, från Jokkas, stranden af Jukajärvi sjö; genom fornminnesföreningen följande: 2 svenska kopparmynt, från S:t Mårtens, Hirvos by: 1 Johan III:s kopparklipping, från Pöyttis, Kulhua by; 2 svenska mynt 1667 och 1668, från S:t Mårtens, Jättälä nybygge; 2 svenska mynt 1635 och 1708 samt 1 ryskt 1739, från Klemi; 1 svenskt silfvermynt 1666, från Ruskeala kapellansbol; 1 Karl XI:s silfvermynt, från Porossalmi slagfält; 4 Johan III:s silfvermynt, från Hirvensalmi, Kehkola by; 2 myntplåtar 1730 och 1748, från Karis, Läppby, Supers hemman i takfyllning.

1879 af pastor Konst. Modeen 1 polsk bronsmedalj 1582, från Tyris i Ingermanland; af landthandlanden V. Nieminen 1 sachsisk silfvermedalj 1581, från Akkas, Pennola gård; af onämd 1 byzantiskt mynt, från Vesilaks, Sakois by, Hukkari hemman (bevaras i etnogr. museum?); af kronobefallningsman Kasim. Liljestrand 1 svensk brakteat, från Åland, Lemböte.

1880 af fru M. v. Fieandt 5 kopparmynt, från Vesilaks (fynd?); af rusthållaren E. Boman 1 Karl XII:s bronsmedalj, från Esbo, Bergas rusthåll; af bonden S. Heikkilä 1 svenskt silfvermynt 1605, från Alastaro, Heikkilä hemman; genom fornminnesföreningen följande: 1 femöre 1710, från Kiuruvesi, Tikkala hemman; 3 svenska kopparmynt 1667, 1725, från Kiuruvesi, Hautakylä by, Kangas hemman; 1 Gustaf I:s silfvermynt 1541, från S:t Bertils; 1 sachsisk thaler 1636, från Enare, Nangoniemi udde; 1 litet danskt silfvermynt 1645, från Muonioniska vid kyrkan; 6 svenska kopparmynt 1645—1799, från Lillkyro, Karppi hemman; 1 svenskt kopparmynt 1766 samt 3 Johan III:s, 1 Kristinas och 1

Karl XI:s små silfvermynt, från Vörå, Myrbergslund; 48 mest liviska mynt, från Janakkala, stranden af Kervola träsk; 1 svenskt kopparmynt 1634 ur ett större fynd, från Hvittis, Mommola by; 1 äldre svenskt kopparmynt, från Pälkkäne, Lappi by; 1 Peter I:s silfvermedalj, från Iittis kyrkoby, i byggnads trossbotten; 1 Gustaf I:s silfvermynt 1546, från Lillkyro, Frusti hemman.

1881 af studeranden J. G. Hollmén 1 svenskt kopparmynt 1603, från Luvia kapell; af onämd 6 förfalskade svenska riksdalrar 1776, från Kurikka, Alasäntti; af V. Brusila 1 svensk silfverklipping 1577, från Alastaro, Mälleis by. — *1882* af civilingeniör F. E. Edelheim 2 smärre Riga mynt 1537 samt 2 smärre ryska silfvermynt och 17 ryska samt 1 franskt kopparmynt, präglade i slutet af 1700-talet, från nejden af S:t Petersburg, vid kanalgräfning. — *1883* af doktor R. Hausen 1 Vesterås örtug 1470 samt 9 Severin Norbys Visby mynt och 1 norsk korsvid, alla från Kustö slotts ruiner; af öfverstelöjtnant Alfr. Charpentier 2 koppar- samt 1 mindre silfvermynt från medlet af 16-seklet, från Hauho, Hahkiala.

1884 af kronolänsman H. E. A. Sjöberg 3 svenska kopparmynt 1666 ff., från Replot by och socken på hafsbotten; af kamrer F. E. Stenvik 1 mindre bronskors, funnet (jemte mynt?) vid gräfning af källare i Perno, Fasarby. — *1885* af skepparen O. V. Lindblom 3 äldre ryska kopparmynt, från Hangö; af skolläraren V. L. Cajander 2 jernmedaljonger af Gustaf II Adolf och Kristina, från nejden af Borgå; af doktor J. M. af Tengström 1 mindre svenskt silfvermynt 1681, från Lojo, Mongola hemman. — *1886* af rusthållaren Fr. Ylinen 1 kopparklipping 1625, från Harjavalta, Näyhölä rusthåll; af folkskoleläraren A. Limatainen 1 svenskt öre 1667, från Kiukais kapell af Eura; af konsul

O. Granström 7 Johan III:s mynt, funna vid Raumo hamn. — *1887* af magister E. Nervander 5 Gustaf I:s smärre silfvermynt och 1 brakteat, från helgonskåp i Orihpää kyrka, samt 1 Erik XIV:s och 1 Johan III:s silfvermynt och 1 brakteat, från helgonskåp i Urdiala kyrka.

b) öfriga skänker (2029 stycken): *1874* af possessionaten Erflund 11 diverse mynt; af studeranden I. K. Mittler 20 nyare kopparmynt och 1 jernmedalj öfver Napoleon I; af studeranden K. N. Henrikson 1 svenskt silfvermynt 1693; af enkeprostinnan Isabella Bonsdorff 1 grusinskt silfvermynt samt 1 silfver- och 1 kopparmynt från Chiva; af handlanden A. H. Jürgensen 1/2 dollar i guld; af marinlöjtnant Achates Gripenberg 1 guld-, 39 silfver- och 48 kopparmynt, alla moderna, från Japan, Hongkong, Englands och Nederländernas kolonier, Brasilien, Peru, Chili, Bolivia, Mexiko, Amerikas förenta stater samt flere Europas länder; af onämd 1 Tromsö silfvermedalj 1870; af kapellanen Lindström i Vambula 1 turkiskt kopparmynt; af professor Akianders sterbhus 3 smärre silfvermynt och ett större antal kopparslantar; af vicehäradshöfding Schrey 1 mindre chivensiskt silfvermynt; genom fornminnesföreningen af hr Fl. Romer 2 ungerska medaljer.

1875 af k. senaten 1 exemplar i guld af landtdagsmedaljen 1863; af kamrer Skutnabb 1 pollet 1762; af studeranden Justus Forsén 14 mest svenska och ryska silfvermynt i vackra exemplar; af universitetet i Lund dess jubelmedalj 1875; af öfversten Filipenko på Sveaborg 66 mynt, alla antika, deribland 24 i silfver, mest funna i Kertsch; af fröken S. Snellman 1 svensk silfvermedalj 1776; af universitetet i Agram dess invigningsmedalj i brons; genom fornminnesföreningen omkring 250 diverse äldre och nyare

mynt och medaljer, mest i koppar, deribland 35 romerska kejsarmynt, funna vid staden Szombathaly i Ungern.

1876 af statsrådet J. Iversén 1 bronsmedalj öfver Speranski 1872 och 1 silfvermedalj öfver Åbo universitets kansler Nikolai Pavlovitsch 1816; af kapten K. A. Svanljung 7 smärre silfvermynt från Sigismunds tid, funna i närheten af Karkov; af magister R. Renvall 3 nyare mynt från Englands indiska besittningar, Belgien och Preussen; af generalen O. Furuhjelm 1 i ruinerna af Tauromenium på Sicilien funnet romerskt kejsarmynt; af Vasa hofrätt dess jubelmedalj 1875 $^{28}/_{6}$ i silfver; af finska vetenskapssocieteten 1 bronsmedalj öfver J. Fr. Brandts 50-åriga doktorsjubileum; af fröken H. Lefrén 1 medalj öfver J. P. Lefrén 1839 [H. p. 359]; af k. senaten 1 guldmedalj öfver finska utställningen 1876; genom fornminnesföreningen ett större antal kopparmynt och bronsmedaljer, samt några silfvermynt, deribland 1 riksdaler 1560 m. m.

1877 af senator H. V. J. Zilliacus 1 silfvermynt från Strasburg (2 sols) 1683; af handlanden M. Näslindhs sterbhus den förutnämnda samlingen (sid. 118); af handlanden A. Moberg 1 grusinskt silfvermynt; af petersburgska vetenskapsakademin dess jubelmedalj i brons 1876; af herr H. v. Becker 1 Prims mynt (una pesteta) 1869; af doktor J. R. Aspelin 7 bulgariska silfver- och kopparmynt, funna vid det gamla Bulgar; af studeranden A. Stråhlman 24 smärre svenska och Riga mynt, funna i nejden af Kovno i Polen; af civilingeniör K. Carstens 1 litet mohriskt messingsmynt; genom fornminnesföreningen 140 diverse mynt och medaljer, deribland 1 romerskt (Gratianus), 1 finska militärens medalj 1811, konung Fredrik I:s kröningsmedalj, 1 svenskt markstycke 1693, 8 dengas, åtskilliga revalska och medeltidsmynt.

1878 af ingeniör Fr. Thermén 1 sachsiskt silfvermynt 1690 och 1 halfrubel 1732; af kammarherren M. Lagerberg 4 öfver honom slagna medaljer; af majoren baron Kas. Aminoff 4 dengas, jordfynd i Vologda guvernementet; af petersburgska vetenskapsakademin dess bronsmedalj till minne af H. M. Kejsarens närvaro vid dess jubelfester 1826 och 1876; af hofrådet L. Lagus i Odessa 53 smärre silfvermynt, jordfynd vid Chotim i Bessarabien; af universitetet i Upsala dess 400 års jubelmedalj i guld; af civilingeniör G. H. Stendal i Kristiania den förut nämnda kollektionen (sid. 119); af gardeslöjtnanten baron K. Silfverhjelm 24 antika och byzantiska mynt, 1 i guld, 18 i silfver och 5 i koppar, alla medhemtade från fälttåget i Bulgarien; af fröken A. Vykman 1 silfverpenning, slagen vid Karl XI:s död [H.] samt 1 ryskt och 1 spanskt silfvermynt; af kapten Alex. V. Grotenfelt 3 forngrekiska silfvermynt, uppköpta i Bulgarien; af en bonde från Hauho 2 smärre mynt; genom fornminnesföreningen 38 diverse äldre och nyare, mest svenska och ryska, silfver- och kopparmynt.

1879 af studeranden T. Svanström 1 orientaliskt silfvermynt, hemtadt från Bulgarien; af k. senaten 1 guld- och 3 silfverexemplar af medaljen, slagen till minne af kejsar Alexander I:s födelse; af staden Amsterdam med skrifvelse 1 bronsmedalj, slagen 1877 till minne af dess ateneums ombildning till universitet; af baron Gust. Aminoff 4 silfvermynt, nämligen 1 grekiskt och 3 österländska, funna delvis i närheten af Samarkand; af universitetet i Köpenhamn dess 400 års jubelmedalj 1879 i silfver; af kapten G. Fraser 6 forngrekiska, delvis sällsynta mynt; af kapten J. K. Thitz 14 dengas; af räntmästaren G. F. Ahrenberg 1 rubel 1741 och 1 jernmedalj öfver slaget vid Pultava; af restauratören S. Nikolajev 4 silfver- och 23 kopparmynt, svenska och

ryska; af bankbokhållaren A. J. U. V. Tavaststjerna 17 diverse äldre mynt; af universitetet i Köpenhamn dess bronsmedalj öfver J. N. Madvigs 50-års jubileum 1879 $^{17}/_{11}$.

1880 af kassör Ahlfors 1 falskt finskt tiomarksstycke; af fru Pauline Michelson den förut nämnda samlingen (sid. 119); af vetenskapsakademin i Stockholm dess medalj öfver Nordenskjöld och Palander; af professor A. v. Becker 1 chilensiskt silfvermynt; genom fornminnesföreningen 69 diverse mynt, deribland 20 små danska, inköpta ur Enontekis kyrkokassa, 1 svenskt markstycke 1591 klipping, 1 ungersk dukat 1529 med öggla, m. m. — *1881* af handlanden A. Vidbäck 3 äldre kopparmynt; af doktor E. Sundvik 9 orientaliska mynt, medhemtade från Kaukasien; af bulgariska krigsministern, general Kas. Ehrnrooth 25 silfver- och 22 kopparmynt, forngrekiska, romerska och byzantiska.

1882 af hofrådet L. Lagus i Odessa 8 diverse silfvermynt; af lyceisten R. Heimbürger 1 orientaliskt mynt; af prosten E. F. F. Strandberg stampen till teologiska fakultetens i Åbo äldsta sigill, inköpt på en auktion; af finansexpeditionen i k. senaten 1 exemplar i brons af finska vetenskapssocietetens medalj öfver Nordenskjöld; af handlanden D. V. Vidbom 1 romerskt silfvermynt; ur framl. ceremonimästaren baron A. Stiernstedts qvarlåtenskap 44 silfver- och 47 kopparmynt samt 5 silfver- och 10 bronsmedaljer, jemte anteckningar om hans härstamning från Finland [63]); af öfversten A. Tamelander 1 bronsmedalj öfver utställningen i Tromsö 1870; af ingeniör K. Carstens 1 tyskt medeltidsmynt. — *1883* af general K. R. Sederholm 65 antika mynt, af honom funna vid jordarbeten i Kertsch; af

[63]) Jfr de i Helsingfors Dagblad 1880 n:o 257, 258 förekommande notiserna om baron Stjernstedts tillärnade disposition af sin berömda myntsamling.

k. senaten 9 finska silfvermedaljer, nämligen 1 hemslöjdutställningen 1875, 1 prismedalj vid allmänna utställningen 1876, 1 prismedalj vid mejeriutställningen 1879, 1 Vegamedaljen 1881, 1 landtbruksmötets prismedalj 1881, 1 finska konstindustri-utställnings medalj 1881, 1 finska hushållningssällskapets större och 1 dess mindre medalj 1882, 1 öfver Bogskärs båks fulländning 1883.

1884 af arkeologiska kommissionen i S:t Petersburg 1 silfvermynttacka ur fyndet nära byn Taschkirmen i guvernementet Kazan; af finska vetenskapssocieteten en dylik tacka ur samma fynd; af telegrafstationschefen J. A. Lindholm 1 lithauiskt silfvermynt samt 4 dengas. — *1885* af kandidaten A. O. Heikel på universitetets bekostnad uppköpta omkring 800 bulgariska mynt från närheten af staden Bulgars ruiner; af vänner till justitierådet C. F. Herbst i Köpenhamn 1 öfver honom slagen medalj i silfver; af öfversten Aug. Standertskjöld 1 rysk silfvermedalj öfver freden i Verelä. — *1886* af skoleleven A. Jakobson 1 kinesiskt kopparmynt. — *1887* af kapten Mellenius 1 tysk thaler 1648; af friherrinnan Vilh. Mellin 12 svenska silfvermynt och medaljer i vackra exemplar, bl. a. öfver A. B. Horn 1720, öfver Vasa hofrätts stiftelse, öfver N. v. Rosenstein af finska församlingen i Stockholm m. fl.; af finska vetenskapssocieteten 1 bronsmedalj öfver Chr. H. D. Buijs Ballot 1887 $^{16}/_{11}$.

Inköpta blefvo under samma år, 1874—87, inalles 7102 numrer, utgörande dels *a)* fyndmynt (6975 stycken), nämligen: *1874* intet, emedan fynden från Kankanpää, Honkajoki by, och Vederlax, Häppilä by, ansågos obehöfliga för kabinettet; — *1875* från Messuby, Haikara boställe, 1 dukat 1668 (för 13 m. 15 p); från Sibbo, Hangelby by, 24 svenska myntplåtar ur ett större fynd (för 131 m. 63 p.); — *1876* från Pudasjärvi, Sarajärvi by, 4 myntplåtar 1712—47 (för 22 m.

50 p.); från Åbo, vid gatgräfning vid Chrichtonska mekaniska verkstaden, 61 myntplåtar af $1/2$ till 2 dalers valör 1715—39 (för 151 m. 88 p.); från Saltvik, Berdtby by (jfr sid. 115), 818 dels hela dels styckade kufiska silfvermynt (för 471 m. 84 p.); — *1877* från Vindala, Lillstrands hemman, 5 myntplåtar 1715—46 (för 15 m. 50 p.).

1878 från Paavola, Pehkola by, Leppälä hemman, 10 myntplåtar 1711—47 (för 47 m. 92 p.); från Lemo skärgård vid Åbo 15 myntplåtar 1712—30 och 1225 kopparslantar 1640—1749, de flesta 1718, (för 49 m. 50 p.); från Storkyro, nära Laurola by, 21 svenska silfvermynt från 4 mark till smärre 1660—1710 (för 10 m. 13 p.); från Rautalampi, Hytölä hemman, 1 holländsk dukat (för 14 m. 18 p.); från Kexholms socken, Suokinlaks gård, 210 dengas och 10 annat ryskt småmynt (för 12 m. 38 p.); från Ruokolaks, Immolanjärvi by, 1 myntplåt 1711 (för 6 m.); från Kimito, 2 myntplåtar 1728, 29 (för 16 m. 10 p.); — *1879* från Pudasjärvi, Petäjäkangas hemman, 6 äldre svenska öresslantar, början af 1700-talet, ur ett större fynd (för 1 m. 25 p.); från Kauhajoki by och socken 26 Karl XI:s och Karl XII:s smärre silfver- och 74 kopparmynt (för 7 m. 5 p.); från Lillkyro. Saasensivu by, 4 myntplåtar af $1/2$—4 daler 1711—17 (för 20 m. 53 p.); från Lojo, Gerknäs, 1 svenskt silfvermynt 1540 (för 3 m. 50 p.); från Sordavala socken, Sinkosenlaks by, 38 svenska silfvermynt 1664—1705 ur ett större fynd (för 48 m. 10 p.); från Lempälä, Kuokkala by, Jara hemman, ur ett år 1802 gjordt större fynd (jfr ofvan sid. 93) 1 anglosachsiskt, 1 Fredrik Barbarossas, 2 Kölner och 1 Erik XIV:s mynt (för 10 m. 5 p.).

1880 från Vörå 1 mynt och 1 ring af guld (för 42 m. 20 p.); från Paavola 45 svenska silfvermynt, ören 1665—1712, inlagda i en mindre bägare (för 12 m. 16 p.); från Karlö

socken, Ojankylä by, Iljana hemman, 8 myntplåtar 1682—1712 (för 38 m. 25 p.); från Villnäs gård vid Fredrikshamn, 52 mest ryska silfvermynt, Peter I — Katarina II (för 184 m. 50 p.); från Nedertorneå, Alarauma by, Laukila hemman, 8 myntplåtar af 2 och 4 dalers valör 1711—47 (för 38 m. 41 p.); — *1881* från Rovaniemi, bonden Alasuutaris hemman, ur ett större fynd, 3 myntplåtar 1711, 19, 21 af 1 och 2 dalers (ompräglad till 3 dalers) valör (för 9 m. 84 p.); från Borgå, under ett hus, 1 myntplåt 1734 (för 2 m.); från Jomala, Hammarudda by, 3 gamla mynt (för 4 m.); från Finström, Bolstaholm, 825 hela och 25 styckade medeltidsmynt, svenska brakteater, 10 lod (för 35 m.); från Sibbo, Borgby by, 1 Karl XI:s mynt (för 50 p.); från Pidisjärvi, Vähikylä by, på stranden af Kolajoki elf, 7 gamla svenska silfvermynt (för 2 m. 25 p.); från Kuusamo, Törmäsenlahti mosse, 31 Gustaf I.s och hans närmaste efterträdarens silfvermynt, vägande $7^1/_2$ lod, samt 1 ring och 1 sked, båda af silfver (för 20 m.); från Uleå socken, Uleåsuu by, Pukki hemman, 18 myntplåtar 1674—1727 (för 93 m. 38 p.); från Uleå socken, Korpi by, Harju hemman, ur ett större fynd, 10 myntplåtar 1721—50 af $^1/_2$—4 dalers valör (för 46 m. 55 p.); från Jaakimvaara, Metsämigus by, 5 myntplåtar 1649—53 af 1, 2 och 4 dalers valör, samt 707 Gustaf II Adolfs och Kristinas kopparslantar [64]) (för 135 m. 50 p.); från Sippola, Enäjärvi by, ur ett större fynd, 9 myntplåtar 1712—42 (för 28 m. 27 p.).

1882 från Karlö socken, Ojankylä by, Tero hemman, vid reparation af en gammal stuga, 9 Johan III:s, Karl XI:s och Karl XII:s mynt (för 2 m.); från Siikajoki, Matteikki torp, 5 svenska ören 1674—1711 (för 2 m. 25 p.); från Öf-

[64]) Detta intressanta fynd blef samma år undersökt af en svensk numismatiker, som väl derom i sinom tid torde meddela närmare upplysningar.

verkiiminki, Wäänenens hemman, 15 myntplåtar 1675—1732 af 2 och 4 dalers valör (för 79 m. 88 p.); från Vesilaks, Rautila rusthåll, 1 Johan III.s öre (för 1 m.); från Sääresniemi, Pelso mosse, 1 större silfvermynt 1622 (för 4 m. 50 p.); från Hausjärvi, Lemmola hemman, nära Ois station, ur ett större fynd, 53 diverse svenska mynt 1770—89 (för 76 m. 50 p.); från Idensalmi by och socken 1 ryskt guldmynt 1772 (för 20 m.); från Idensalmi, Ulmola by, ur ett större fynd, 1 myntplåt 1745 (för 3 m.); från Rimito, Salo by, Eskola hemman, ur ett större fynd, 5 fyradalers plåtar 1726—41 (för 40 m.); — *1883* från Ilomants, Tokrojärvi by, ur ett större fynd, 60 öresmynt (för 3 m. 80 p.); från Libelits by och socken, ur ett större fynd, 76 svenska kopparslantar, mest 1628 ff (för 5 m. 50 p.); från Lempälä, Kuokkala by, 1 litet Johan III:s silfvermynt; från Tavastkyro, prestgårdens åker, 1 litet Karl XI:s silfvermynt (för 1 m. 50 p.); från Björneborgs vägen till Koivisto år 1875 funnet 1 österrikiskt guldmynt 1630 (för 27 m.); från Lempälä, Kuokkala by, 1 Vasarnes kopparmynt; från Jomala, Hamarudda by, ur ett år 1865 gjordt fynd, 175 dels hela, dels styckade kufiska mynt (för 350 m.); från Tohmajärvi, Värtsilä by, 4 myntplåtar 1726—50 (för 21 m. 56 p.); från Muhos, Kylmelä by, 14 myntplåtar 1711—56 (för 43 m. 44 p.).

1884 från Paldamo, Murtomäki by, Ohtamäki hemman, ur ett större fynd, 59 svenska kopparslantar 1719—67 (för 3 m.); från Paattis kapell, Auvesmäki by, Anttila hemman, 7 myntplåtar 1710—11 (för 21 m. 10 p.); från Rimito, Maanpää rusthåll, 1 guldmedalj 1790 med vidhängande guldked (för 81 m. 25 p.); från Dragonfältet vid Åbo 291 äldre svenska silfvermynt (för 107 m. 50 p.); från Karlö, Ojankylä by, 2 myntplåtar 1711, 12 (för 6 m. 56 p.); från Pyhämaa öförsamling, Kursila Kalkkari hemman, 181 hela och några skärf-

vor Erik XIII:s — Gustaf Vasas silfvermynt (för 20 m.); från Petalaks by och socken 1 myntplåt 1710 (för 6 m. 80 p.); från Säkkijärvi, ur ett större fynd, 19 myntplåtar 1716—50 (för 27 m. 35 p.); — *1885* från Kalvola, Kuurila, 1 lübskt silfvermynt 1559 (för 5 m.); från Sippola, Hirvelä by, 16 myntplåtar 1710—47 (för 67 m. 50 p.); från Mietois, Pyhäranta hemman, 4 österrikiska och schweiziska thalrar 1621 (för 21 m.); från Vambula kapell, Siivikkala by, Alakännä rusthåll, ur ett större fynd, 16 myntplåtar 1723—43 (för 88 m.); från Paldamo, Kajana kapellförsamling, Miettula hemman, ur ett större fynd, 700 dengas (för 37 m. 50 p.); från Vetil socken, Pallari torp, 1 blystamp 1831 för falskmyntning (för 4 m.); från Kyrkslätt, Öfverby, Ravalls hemman, 8 smärre silfvermynt; från Kangasala, Suorama by, 1 Katarina II:s 20 kopek 1764 (för 2 m.).

1886 från Helsinge, Ripu by, ur ett större fynd, 3 myntplåtar 1716, 25, 27; från Replot 1 myntplåt 1725 och $1/4$ öre 1655 (för 2 m. 70 p.); från Muhos, Alapuhakka hemman, 63 silfver- och 13 kopparmynt, Karl XI:s, samt 2 brickor, 1 ring och 2 knappar af silfver (för 17 m. 50 p.); från Hiitola, Veijala by, 230 Gustaf II Adolfs och Kristinas kopparmynt (för 19 m. 70 p.); från Jokkas, Suuriniemi by, 40 små silfver- och 110 kopparmynt, delvis klippingar, mest Johan III:s och Gustaf II Adolfs, (för 17 m. 65 p.); från Sääminge, Otavaniemi by, 209 gamla silfvermynt (för 32 m. 81 p.); från Öfverkiiminki, Karakka by, ur ett större fynd, 49 öresslantar 1719—69 (för 3 m.); från Muhos, Valkkola hemman, 1 litet Johan III:s silfvermynt; från Tyrnävä 1 svensk riksdaler 1643; från Paldamo, Oterma by, Kiiskilä hemman 1 Karl IX:s markstycke (de 3 sista fynden för 6 m. 50 p.); från Haapajärvi, Autionranta by, 1 femöre 1693 och 4 svenska kopparslantar; från Haapavesi, Mieluskoski by 1 danskt silfvermynt 1707;

från Pielavesi, Lampaanjärvi by, Kokkola hemman, 10 svenska kopparslantar 1634—36; från Pulkkila kapell, Tiitto hemman, 1 öresslant 1719; från Haapajärvi, Jämsänranta by, Pekola hemman, 5 öresslantar 1692 och 1 ryskt kopparmynt 1707; från Pidisjärvi, Ojalehto gård, 1 litet svenskt silfvermynt 1779; från Kiuruvesi, Remes by, Mattila hemman, ur ett större fynd, 1 öresslant 1635; från Haapajärvi, Järvenpää gård, 2 slantar 1671 och 1778 (jemte 8 förenämnde fynd för 5 m.).

1887 från närheten af Uleåborgs stad 4 halfdalers myntplåtar 1719—31 (för 4 m. 55 p.); från Tenala prestgårds mark 12 smärre svenska silfvermynt, slutet af 1500-talet (för 4 m. 38 p.); från Yläne, Gammelgård, vid rifning af gammalt tak, ur ett större fynd, 10 öresstycken 1675—1742 (för 7 m. 50 p.); från Lokalaks kapell, Tirkkola boställe, 15 svenska och 1 österrikiskt silfvermynt 1689—1711 samt 1 mynttecken 1718 och 1 simpel silfversked (för 32 m. 50 p.); från Kankanpää, Vihteljärvi by, Puuska hemman, ur ett större fynd, 5 myntplåtar 1725—33 (för 43 m. 75 p.); från Idensalmi, Valkeis by, Mähönen hemman, ur ett större fynd, 127 Gustaf I:s och Johan III:s silfvermynt (för 45 m. 16 p.).

dels *b)* andra mynt (203 stycken), nämligen *1874* diverse svenska och ryska koppar- samt 2 silfvermynt (för 2 m. 50 p.); — *1875* den Bergmanska samlingen (för 300 m., jfr sid. 118); 1 jernmedalj öfver Gemellar 1829 och 1 bronsmedalj öfver naturforskaremötet i Berlin 1828 (för 3 m.); — *1877* svenska numismatiska föreningens medalj öfver El. Brenner 2 exemplar (för 12 kronor) samt öfver N. Keder (14 m. 15 p.); 1 rysk medalj öfver Nikolai monumentet 1859 (för 4 m.); — *1878* sv. numism. föreningens medaljer öfver Jonas Hallenberg och öfver C. R. Berch (för 21 m. 30 p.); 2 österländska guldmynt från Turkestan (för 30 m. 15 p.); 1 tyskt

silfvermynt 1797 och 1 d:o portugisiskt 1812 (för 6 m. 33 p.); 1 schweiziskt guldmynt 1797 (för 16 m.).

1879 1 Ulrika Eleonoras dukat 1719 (för 21 m. 25 p.); sv. numism. föreningens medalj öfver K. J. Tornberg (för 13 m. 96 p.); — *1881* 6 danska silfvermynt (för 26 m. 33 p.); 1 vaccinationsmedalj i silfver (för 5 m. 50 p.); 13 diverse mynt och 1 kontramark (för 3 m.); — *1882* 9 antika mynt (för 14 m. 95 p.); — *1883* 1 romerskt kejsarmynt i silfver (för 3 m. 50 p.); 1 halfdalers plåt 1740 (för 3 m.); sv. numism. föreningens medaljer öfver Tessin och öfver Stjernstedt (för 27 m. 86 p.); — *1884* 5 diverse polska och tyska silfvermynt, det äldsta 1625, och 1 bronsmedalj öfver Chr. Hallsteen 1856, insamlade bland Lapparne i Kittilä [65]) (för 26 m.); — *1885* 1 silfvermedalj öfver G. Ahlman och 1 finska hushållningssällskapets belöningsmedalj i silfver (för 15 m.): 1 hedersmedalj i silfver från Gustaf III:s tid och 1 d:o, gifven åt deputerad vid landtdagen i Borgå 1809 (för 13 m. 50 p.); 10 minnespenningar, 6 äldre svenska mynt, deribland Åbo örtuger, jemte Havercamps arbete, auktionsinrop i Sverige (för 173 m. 3 p.).

Hela tillväxten i kabinettets samlingar under åren 1874—87 utgjorde således 14,201 numrer, hvaraf skänkta 7023 och köpta 7178 (för omkring 4000 m.), samt myntfynd 7419, nämligen bland de förra 444, bland de senare 6975. De särskilda fynden voro 202, nästan jemt fördelade på gåfvor och köp, hvaraf framgår, att i medeltal hvarje gåfva innehöll i det närmaste $4^1/_2$, och hvarje köp litet öfver 69 stycken. Detta höga medeltal för fyndköpens storlek är särdeles påfallande, men har sin grund i förekomsten af ovanligt rikhaltiga enskilda fynd, såsom de år 1876 i Berdtby

---

[65]) Af kronofogden Ch. E. Ahnger, som i bref från Kittilä meddelar att mynt, hvilka gått i arf inom lappska familjer, äfven framdeles kunna vara att påräkna till inlösen.

(818 st.), år 1877 i Lemo skär (1240), år 1881 å Bolstaholm (850) och i Jaakimvaara (712), år 1884 i Paldamo (700) m. fl. Anledningen till myntplåtarnes jemförelsevis ännu märkligare förökelse (med omkr. 300 st.), ehuru det till kabinettet inlösta merendels blott utvaldes ur större antal erbjudna, ha vi redan ofvanför (sid. 117) sökt utreda.

Samtidigt med, och på samma sätt som mynten och medaljerna, d. v. s. dels genom gåfvor dels genom köp, tillväxte jemväl bokförrådet i kabinettet. Bland gåfvor märkas, förutom de till den Michelsonska donationen hörande (jfr sid. 120), förnämligast några skrifter insände af resp. författare, såsom Holmboe, Guldmynten fra Aak; Fl. Romer, Führer im ungar. Nationalmuseum, Budapest 1873; B. E. Hildebrand, Svenska konungahusets etc. minnespenningar, D. 1 Sth. 1874; J. Iversén, Медали . . . Имп. Александра II. С. П. 1880; S. Ambrosoli, Gazzetta numismatica 1, Como 1881; samt ett antal smärre broskyrer, separataftryck och kataloger. — Inköpen åter utgjordes af v. Sallet, Zeitsch. f. Numismatik I, II; Svenska numismatiska föreningens Meddelanden, I—IX; Stjernstedt, Om kopparmyntningen i Sverige; Tornberg, Symbola ad rem num.; Dannenberg, Deutsche Münzen, Berlin 1876; Havercamp (jfr sid. 135); B. E. Hildebrand, anf. arb. D. 2 Sth. 1875; Jungk, Die Bremischen Münzen, Bremen 1875; v. Pansner, Russlands Münzen, Lpzg 1836; C. R. Berch, Utkast etc., Sth. 1788.

Vår historik har härmed följt den successiva utvecklingen af kabinettets samlingar från deras begynnelse ända till slutet af år 1887. En rekapitulerande hopsummering af samtliga till inrättningen under tidernas längd ingångna och der för närvarande bevarade numismatiska förråd är således i sin ordning.

Sedan af de ur gruset efter Åbo brand räddade 4503 mynten och medaljerna[66]) 3937 befunnits användbara, tillkommo yttermera åren 1828—35 (jfr I, 105) 8398, åren 1836—40 (jfr II, 11) 314, åren 1841—48 (jfr II, 29) 2000, åren 1849—52 (jfr II, 46) 1936, åren 1853—56 (jfr II, 54) 346, åren 1857—63 (jfr II, 66 f.) 315, åren 1864—68 (jfr II, 97) 4166, åren 1869—73 (jfr II, 97) 3150, och slutligen åren 1874—87 (jfr II, 135) 14,201, utgörande dessa skilda poster till sammans 41,763 numrer. Under erinran, att primäruppgifterna ofta äro osäkra[67]), ställa vi häremot de beräkningar, enligt hvilka antalet mynt och medaljer vid inventeringen år 1849 skulle utgjort 14,591 (jfr II, 36) samt vid inventeringen år 1863 stigit till 19,714 (jfr II, 74), hvaraf framginge slutsumman 41,231. Låter ock det definitiva facit fastställa sig först sedan hela samlingen blifvit upplagd, — hvilket tillsvidare icke ens halfvägs varit möjligt, — så kan man dock trygt anslå totalbeloppet i rundt tal till minst 40,000 numrer.

Vida långsammare ökade sig kabinettets bibliotek, derest man får begagna denna benämning om ett antal af föga utöfver 100 volymer, deri likväl småskrifterna om ett eller annat ark oräknade. När och huru de vigtigaste arbetena tillkommit, har redan på sina ställen omförmälts[68]). Medel skulle visserligen förefunnits till långt större inköp, men sparsamheten härutinnan egde goda skäl för sig. Å ena sidan står ju för kabinettets vårdare och andra intresserade, — såsom äfven vid tillfälle i konsistorium emot ett förslag af prefekten anmärkts, — lånevägen till allmänna bibliotekets hänsigtliga afdelningar fri; och å den andra, må-

[66]) Jfr I, 66. 70. 105.

[67]) Jfr I, 106; II, not 20 a och 36.

[68]) Jfr I, 87; II, 36. 74. 103. 136.

ste den ständigt tilltagande trängseln i kabinettets enda rum hellre af- än tillråda hopande af en fullständigare litteraturapparat. Behöfvet af en sådan kan först då göra sig rätt gällande, när förhållandena tillstädja ett detaljeradt examinerande och uppläggande af samlingarnas hela inrymme.

Slutligen har inrättningens finansiela läge i allmänhet varit godt, samt synnerligast på senare tid rönt en större förkofran än under tidigare perioder. Efter det nämligen, såsom redan förtäljts (sid. 104), den vid slutet af år 1873 förefintliga behållningen kapitaliserades, ha genom räntan derå lagd till statsanslaget nästan årligen bildats nya behållningar. Sålunda uppgick enligt räkenskaperna, efter det utgifterna för mynt- och bokköp, uppassarens aflöning, diverse godtgörelser för renskrifning m. m. afdragits, och oaktadt dessa utgifter vissa år varit omkring 50 % högre än det ordinarie anslaget (stundom äfven lägre), konto kredit år 1875 till 4918 m. 9 p., år 1880 till 5719 m. 45 p., år 1885 till 6800 m. och år 1887 till öfver 7,500 m. Upplysningsvis bör dock härvid erinras, att den redan för ett par decennier till baka i universitetets ekonomi vidtagna förändringen emot fordom, till följd hvaraf de särskilda vetenskapliga inrättningarnas större materiel, såsom skåp, fackinredningar, vitriner m. m., icke bekostas från deras egna, utan från den allmänna byggnadsfonden, kommit jemväl myntkabinettet till godo.

De fördelaktiga resultat, vi öfverblickat, ha dock icke ernåtts, sanningen och erkänslan fordra detta vidgående, annorlunda än genom understöd af enskilde mecenaters och landsmäns frikostighet och välvilja, båda tvifvelsutan härsprungna ur deltagande för vår högskolas bildningssträfvan. Det låter bevisa sig, att af kabinettets ofvannämnda 40,000 mynt och medaljer mer än hälften tillkommit genom föräringar.

Dessas antal bland relikerna från Åbo brand kan vis-

serligen icke mer utrönas, men det besteg sig under senare nyss angifna perioder till resp. 2650 + 230 + 1450 + 1340 + 332 + 3100 + 2708 + 1181 + 7023, d. ä. till inalles 20,014 numrer.

Måhända har det besvärat, att i våra till grund för dessa summeringar liggande detaljuppgifter hvarje gång, äfven vid en mindre eller minsta skänk, stöta på ett personsnamn, stundom alldeles obekant. Der ett sådant erbjöds, skulle dock förtegenhet varit lika indiskret som godtycklig. De större föräringarna, exempelvis från 500 till 2000 och flera numrer, — såsom de af grefve van Suchtelen, af konsul G. F. v. Böningh, af professor N. J. Berlin, af kapten De Vienne, af baron Simolin, af handlanden M. Näslindh, af civilingeniör G. H. Stendal, af handlanden K. Michelson, eller från 100 till 400 och flera, — såsom de af kammarrådet K. Schaumans arfvingar, af kollegiirådet V. Löwenstimm, af fru Ch. Thorell, af borgmästaren Jul. Nygren m. fl. — förringas ingalunda af sin plats bland andra mindre gåfvor, helst det numerära mången gång suppleras af det numismatiska värdet.

En annan yttring af intresse för kabinettet röja de derstädes alt oftare aflagda besöken. Hafva dylika, till följd af inrättningens speciela uppgift, under ingen period varit till öfvermått freqventa, eger dock liknelsen om det „lästa skrinet“ [69]) sedan länge icke mer sin tillämpning. Så pläga här på mottagningsdagarna icke blott studerande, synnerligast under lektionsqvarterna, stundom i rätt täta skaror, titta in från korridoren, men äfven resande landsmän och främlingar gerna taga samlingarna i beskådande.

Särskildt bör nämnas [70]) att liksom kejsar Alexander I

[69]) Jfr II, 62.

[70]) Jfr I, 48. 101. II, 72.

år 1808 och kejsar Nikolai, kabinettets synnerliga gynnare, år 1833 samt kejsar Alexander II år 1863, så täcktes år 1876 $^{18}/_{7}$ universitetets Höge Kansler, numera kejsar Alexander III jemte Gemål, på sin rundgång genom universitetets vetenskapliga inrättningar, äfven hedra myntkabinettet med nådigt besök.

Den bild af jemn och lyckosam utveckling, kabinettets historik öfver hufvud framter, har icke vidare störts genom något mer genomgripande missöde, efter det ej mindre spåren af förödelsen vid Åbo brand än af Krimkrigets inverkan utjemnats [71]). Mycket gynsamt, det erkännes med tacksamhet, ha förhållandena gestaltat sig synnerligast under de snart 25 år dessa raders tecknare handhaft prefekturen öfver kabinettet [72]). Medan samlingarna vuxit snabbare än förr ens tillnärmelsevis, en följd hufvudsakligast af den i landet alt lifligare vordna kärleken till dess forntid, ha tillfälliga motigheter af yttre art nästan sjelfmant vikit undan. Rätt mycket bråk var visst förknippadt med vitrinernas nödtvungna, nästan totala tömmande och nyordnande år 1868 [73]), men deremot upplöste sig den så hotande krigsfaran år 1878 och åter år 1885, innan i anledning deraf påbjudna och tillrustade åtgärder till räddande af kabinettets dyrbaraste egendom behöft bringas i verkställighet.

Den enda mer betydande och tillika permanenta olägenheten för kabinettet har, sedan längre tid till baka [73 a]), bestuckit sig i saknaden af lämplig och nog rymlig lokal. Detta missförhållande är för öfrigt lätt att fatta, då man

---

[71]) I, 80, II, 61.

[72]) Nämligen 1863 $^{1}/_{5}$—1886 $^{12}/_{6}$ jemte sina öfriga befattningar vid universitetet samt derefter, såsom professor emeritus, enligt frivilligt åtagande och med högvederbörlig tillstädjelse.

[73]) Jfr II, 77. [73 a]) Jfr II, 75. 77.

minnes, att vid uppförande och inredning af vårt universitetshus myntkollektionens då ännu mycket måttliga kraf helt och hållet förglömdes samt efteråt måste fyllas så godt sig göra lät[74]. Det för ändamålet upplåtna enda rummet af 155 qvadratalns area blef hela ersättningen för den visserligen något luxuriöst tilltagna våning af 6 större och mindre lägenheter, hvaröfver kabinettet disponerade i Åbo.

Dock, en icke altför aflägsen framtid skall, så får man hoppas, bringa bot och ändring härutinnan. Ty efter den utredning i det föregående lemnats, står det väl utom all fråga, att äfven vårt nuvarande kabinetts numismatiska kollektion måste inbegripas i de „arkeologiska samlingar“, hvilka enligt nådiga kungörelsen af 19 juni 1884 § 6 äro afsedda att upptagas i det tillärnade nationalmuseet.

Huru högpatriotiskt finsk-ugrisk man än må tänka sig den blifvande asylen för våra fornminnen, så kan kabinettets kollektion, redan för myntfyndens skuld, icke gerna derifrån expatrieras. Det vore purt pruderi eller till och med oförstånd att generas af de heterogena beståndsdelarne. Vunne likväl denna känsla öfverhand, kunde ju åt utbölingarna i museet inredas ett särskildt annex, ett sådant väl ock de utländska partien af de historiskt etnografiska föremålen för sin del erfordra.

Men antaget för ett ögonblick det oantagliga, att endast i Finland jordfunna eller der präglade eller annars dess historia och forntid beträffande mynt och medaljer befunnes värdiga en plats bland våra nationalminnen, huru bör då förfaras med resten, med de antika, orientaliska, medeltida och modernt europeiska? Skola de, blott de, qvarstanna i högskolans värjo, sedan alt af omedelbarare fosterländsk betydelse frånskilts?

---

[74]) I, 101; jfr I, 63.

En slik amputation läte nog utföra sig i första hugget, men huru reglera den framtida tillväxten, att ingen skadlig konkurrens eller kollision uppkomme? Kanske ordna inköpen så, att museet blott tillfördes obemängdt patriotisk vara, inhemska myntfynd o. s. v., och kabinettet blott kosmopolitisk d:o. Detta vore onekligen för det senare, eftersom det komme att fortbestå, en stor uppoffring. Icke heller skulle museet rosa marknaden; ty som man känner äro mynten till sin gemensamma natur kosmopoliter, och bestå derför fynden ofta af till och med extremt utländska tingestar; hvad gjorde man med dylika, beröfvade, som de blefve, all systematisk sammanhörighet, all förmedlande och förmedlad omgifning? De sjönke, dessa sporader, ned till kuriosa, intet vidare.

Värst komme man likväl deran med gåfvorna. Dessas fria gång kan lika litet som deras innehåll reglementeras. Universitetet finge säkert på denna väg, framgent ej mindre än hittills sig erbjudna myntfynd ur finsk jord, och museet kanske ändå flere numismatiska främlingar. Vore man hugad ålägga de båda konkurrenterne sinsemellan omtuskning af föräringarna? Säkert icke! Den enda utvägen ur det brydsamma dilemmat är derför: större liberalism, mindre exklusiv patriotism.

Må följaktligen den blifvande statsinrättningen låta upp för arfvegodset från kabinettet i oskingradt bestånd, samt universitetet, å sin sida, uppställa denna stipulation, med stöd af åberopade nådiga kungörelse, som oeftergiflig för öfverlåtelsen. Ansåges studierna fordra, att högskolan vore, liksom redan flera andra af våra läroverk, i besittning af en, om ock mindre, numismatisk modell-kollektion, kunde en sådan, utan men för det hela, utgallras bland de rikligt förefintliga dupletterna. Vigtigare och vigtigast är, att hvad landet eger bäst och fullständigast i denna väg, d. v. s. vårt

myntkabinetts förråd, för framtiden erhåller en värdig och tjenlig upplagsplats i sammanhang med nationalmuseets öfriga nu- och forntids minnen.

Hvad som för ändamålet äskas är ingalunda mycket: ett par ljusa salar af måttlig storlek och ett arbetsrum samt 5 eller 6 nya vitriner. För billigare pris och på beqvämare sätt skall museet sannerligen aldrig kunna tillegna sig en lika värde- och omfångsrik samling.

Vi tänka oss boflyttningen verkstäld som följer. Alla kabinettets skåp, hyllor och bord med deri eller derpå befintliga föremål, medaljer, myntplåtar, böcker m. m. intaga i den nya lokalen, såvidt möjligt och åtminstone till en början, enahanda anordning som hittills. Samtliga vitriner transporteras varsamt, utan att innehållet rubbas; till hvilken ände för den del af dem, som är bredare än dörröppningen i muren[75]), denna hellre vidgas, än omstjelpning får ske.

Sedan den nya lokalen försetts med erforderligt antal nya vitriner, vidtager uppläggningen. De signerade konvolut och askar, hvari enligt inventarielängden myntfynd bevaras, afskiljas tillsvidare för sig. Af innehållet i de öfriga, äfven som i de hittills blott för trängselns skuld i de gamla vitrinerna tolererade separatkollektionerna, formeras mynt- och medaljserier efter länder och årtal, samt ädel och oädel metall. Söndrandet af nämnda kollektioner, till en del skänkta, till en del köpta, bör desto mindre möta betänklighet, som det påbjudes af öfversigtligheten samt vid gåfvorna intet förbehåll deremot blifvit gjordt, och dessutom de ursprungliga sambestånden jemte tillkomsten nogsamt framgå af vidkommande förteckningar äfvensom, till sina hufvuddrag, af denna historik.

---

[75]) Jfr II, 76.

Ur de sålunda bildade serierna, hvilka komma att blifva ganska rikhaltiga, utväljas ett eller två de bästa exemplaren af hvarje pjes, men resten lemnas till grundläggande af duplettsamlingar, hvarmed förfares efter sig företeende omständigheter. De utvalda exemplaren uppläggas på vanligt sätt i förening med de i de gamla vitrinerna bevarade, hvilka nu först vidröras, och utgöra sedermera i denna förening museets hufvudsamling. Deröfver upprättas ny hufvudkatalog.

Vid fortskridande till de aflagda myntfyndens ordnande gälle som regel, att de hållas fulltaliga och hvart för sig förvaradt i helst öppen, men signerad ask. Sedan hvarje fynd blifvit noga beskrifvet, kunna derur till hufvud- eller duplettsamlingen öfverföras enskilda för dessas kompletterande till äfventyrs behöfliga exemplar, hvarom likväl alltid tydligt antecknas i fyndkatalogen eller inventariet.

Dessa antydningar och råd peka, till det yttre, mot ett kommande, och således bortom kabinettets historik. De sammanhänga dock i grunden så till vida med denna och med det gångna, som deras förverkligande skall, å ena sidan, afsluta och, å den andra, fortsätta den utveckling, kabinettet under sin långa skiftesrika tillvaro dels, genom egna omsorger och landsmäns lika hugfulla som frikostiga medverkan, redan vunnit, dels eftersträfvat, men emot gifna förhållandens tvång icke kunnat uppnå. Vi älska tro, att dess allaredan betydande samlingar, öfverlåtna från den vård ex nobili officio, de vid universitetet rönt, till det blifvande nationalmuseet, i dettas hägn skola gå lyckliga framtidsöden till mötes.

Register.

SVENSKA STATENS

INKÖP AF HEMLIGA LÄKEMEDEL,

OCH SÄRSKILDT

KIRURGEN GUY'S MEDEL MOT KRÄFTA.

Af

OTTO E. A. HJELT.

Vid en närmare bekantskap med det svenska medicinalväsendet kan man icke undgå att fästa sin uppmärksamhet på den vigt man i äldre tider tillerkände de s. k. arcana eller hemligt hållna läkemedel. Icke blott att deras upptäckare ockrade med dem på den stora allmänhetens bekostnad, man drog icke heller i betänkande att emot mer eller mindre rundlig ersättning erbjuda kännedomen om dem åt landets styrelse. Antalet af sådana specifika medel, hvilka under förra århundradet utbjödos till inlösen af staten, är sannerligen icke ringa. Den beredvillighet, med hvilken dessa anbud emottogos och den lätthet, hvarmed belöningar för upptäckter på detta område vunnos, kunde icke heller annat än locka till nya försök och nya meddelanden. Denna lättrogenhet hade visserligen sin rot närmast i naturvetenskapernas och medicinens outvecklade ståndpunkt, men man kan icke heller aflägsna den tanken, att den ifver, med hvilken just under denna tidrymd fäderneslandets alla naturförhållanden undersöktes, den svenska floran bearbetades och de i Sverige växande örternas egenskaper omsorgsfullt granskades, i sin mån särskildt bidrog att underhålla intresset för upptäckten af nya läkemedel och tron på deras nytta. Hvad Linné, som hyllade satsen: „medicamentum curat speciem, raro genus morbi", tänkte om specifika medel, framgår ur ett hans bref till Abraham Bäck af den 25 november 1754.

„Perpendas quæso, quam male actum foret de nostra medicina, si destitueremur medicamentis sic dictis specificis nobis hodie notis Opio, Camphora, Moscho similibus. Perpendas itidem quam felices evaderemus, si duplo pluria ejusmodi medicamenta nobis innotescerent. — In tanta copia medicamentorum specificorum chinensium, quorum pleraque nobis hodie ignota, si modo tertia pars nomen specificum mereretur et hæc nobis innotesceret, longe majus augmentum obtineret medicina quam quae obtinuit per plura saecula“.

Bland de märkvärdigaste inköp för svenska statens räkning af hemliga läkemedel, är utan tvifvel förvärfvandet af kirurgen Richard Guy's i London medel mot kräfta. Det är visserligen bekant, att svenska staten emot en högst betydlig summa inköpt detta medel, men de närmare omständigheter, under hvilka detta köp kom till stånd, och de vilkor, under hvilka det afslöts, hafva hittills icke varit kända. En skildring af de närmare förhållandena vid detta köp torde icke sakna sitt intresse, då vi erinra oss att detsamma kom till stånd under en tid, då Sveriges financiella ställning var långt ifrån god och det svenska myntets vexlande, ständigt fallande värde väckte på alla håll oro och bekymmer i landet. Emedan de enskilda detaljerna vid uppgörandet och afslutandet af detta köp framstå klarast i de urkunder, hvarpå följande framställning grundar sig, har författaren ansett sig böra meddela en del af dem fullständigt[1]).

Medan Pehr Bjerchén under sin studieresa vistades i England 1758, erhöll han kännedom om ett af den dervarande kirurgen Guy med fördel begagnadt medel

---

[1]) Dessa aktstycken finnas i k. Svenska medicinalstyrelsens arkiv, Karolinska institutets bibliotek, Bergianska brefsamlingen och k. Svenska riksarkivets samlingar.

mot kräfta. Med detta namn betecknade man då för tiden en mängd olikartade svulster, i allmänhet utmärkta för sin hårdhet och sitt långsamma förlopp, hvilka genom senare undersökningar skiljts från hvarandra, med afseende så väl å deras finare sammansättning, som deras större eller mindre betydelse för organismen. Emedan de äldre läkarene af brist på kännedom om deras inre byggnad ganska ofta sammanförde så väl god- som elakartade svulster under det gemensamma namnet kräfta, kan man förklara, hvarför uppgifterna öfver de använda läkemedlens verkningar utföllo så olika. Med vexlande framgång användes än det ena, än det andra medlet. En hvar prisade det af honom begagnade, emedan det skapat hans rykte som specialist. Läkarenes ständiga jäktande efter nya läkemedel mot dittills som obotliga ansedda sjukdomar ökade tillika i otrolig grad mängden af de farmaceutiska drogerna och underhöll tron på att en och annan läkare haft lyckan upptäcka vissa af andra ännu icke kända, specifika medel, dem han för egen vinning höll hemliga.

Man kan icke undra om Bjerchén under inflytelse af dessa tidens åsigter och med liflig erinran af den framgång David Schultz (sedermera von Schulzenheim) genom sina i England gjorda studier af koppympningen vunnit, lifligt anslogs af tanken att till fäderneslandet kunna medföra kännedomen om ett ofelbart medel mot den så fruktade kräftsjukdomen. Härom skrifver Bjerchén till arkiater Abr. Bäck från London den 8 oktober 1758

„Det märkvärdigaste jag nu kan nämna och som jag skulle önska at det vore i min magt at göra allmänt bekant, är ett sätt att curera kräftan, hvarmed en min granne här i London vid namn Guy, chirurgus, gort gan-

ska mycket buller och som förtienar all möijelig uppmärksamhet. Herr Guy köpte denna hemlighet förliden vår af en vid namn Plunkett, som ärft den af sin fader och farfader, och som förtient sig stora penningar därmed i Irland och i landet häromkring. Dess renommé har oachtat i sådana olärde händer, dageligen tilltagit, isynnerhet sedan Guy förbättrat methodus applicandi och nyligen gort helt oväntade curer på åtskilliga personer af rikedom och värde, som förut varit under de bästa fältskärers händer och öfvergifne, såsom incurable, utom många andra af fattigt folk, som innan han åtagit sig deras cur, af åtskillige Doctorer och fältskärer blifvit examinerade och ärkände för värkelige kräftpatienter. Jag har sedt åtskilliga af hans fattige patienter, som jag aldrig trott skulle stå at hielpa, hvilka dock blifvit fullkomligen cureade, utan minsta skärning och altid med plågans dageliga aftagande. Medicamentet appliceras endast externe på en cancer localis, är ett simpelt vegetabile i forme af ett grönt pulver, som för mera beqvämlighets skuld appliceras i forme af unguent med något allmänt digestiv, och ombytes hvarannan eller hvar 3:die dag. Det synes eij vara skarpt eller frätande och angriper eij den friska delen, utan endast sielfva kräftan, som eij suppurerar bort, utan småningom lossar och änteligen med alla sina rötter faller ut efter 4 eller 6 veckors tid och lemnar ett godt friskt sår efter sig, hvilket ansas som ett allmänt sår och läkes inom få dagar, utan tilhielp af detta medicamentet. Jag har sedt curen gord på åtskillige ställen, mäst på kvinfolks bröst, i pannan, på läpparne, halsen och penis sine causa venerea. Då han får en patient med en fördold kräfta, väntar han eij på öpningen, utan applicerar ett vesicatorium där hårdheten eller schirhus är, och i des öpning och vätska sedan pulvret, som indrages genom sugrören till cancer och innan få dagar kommer honom at bryta ut och i detta fallet är curen altid gord på kortare tid. Det står alla fritt at se och examinera hans fattiga patienter och såsom fältskär vill han eij blanda

sig uti deras invärtés skötsel, utan om patientens tillstånd fordrar en Doctors bistånd, kallar han altid vid slutet af curen eller och förut, en medicus at förskrifva hvad han finner tienligt. Han tänker innan kort publicera några af de märkvärdigaste casus med alla dess omständigheter och där nämna Personernas namn och boställe med deras tillåtelse. Han åtager sig ingen invärtes kräfta, likaledes har han äfven för så mycket större sin egen säkerhet och credit i början nekat at åtaga sig några få, som varit ganska långt gångne, hvilka han dock eij aldeles tviflat om at kunna hielpa. Han vill eij sälga eller lämna medicamentet utur sine händer, utan då han behöfver bistånd, brukar han Plunkett till hielp och åtager sig eij gärna någon svår casus, utan att rådfråga honom. Han har några gånger nekat at åtaga sig en eller annan patient, som han fruktar vara osäker, men på Plunkets försäkran och ärfarenhet sedermera antagit och lyckligt curerat. Han är mycket modest och tystlåten man, och har inga naturliga gofvor för en kvacksalfvare eller charlatan. De, som mäst sättia sig emot honom och äro hans ovänner, äro de fältskärer, som haft hans patienter förut under sine händer, utan at kunna hielpa dem. Jag har eij ännu gort honom något tillbud för at lära hans method, men tviflar intet at icke han ville lära mig det förrän jag lemnar England, om mina vilkor tillåta mig at förnöija honom derföre. Jag har hört at han gifvit Plunkett 1,000 pund sterlings derföre.

Att Belladonna eij curerar kräftan invärtes tagen, är jag ganska viss om. Det är försökt på oändliga ställen här, både i enskilt och Hospitals practique. Vi hafva eij heller försummat Belladonna i London spital, hvartill jag hör. Men med utvertes saker, äro ännu inga försök gorde“.

Äfven med Nils Rosén von Rosenstein meddelar sig Bjerchén härom i ett bref af den 29 November nämda år.

„Emellertid vill hvarken han eller Plunket yttra sig

om summan. Jag har begärt svar härom till nästa post, men tviflar at jag kan få. Jag har sagt honom, at jag sielf ej äger pengar, men at jag har en slägtinge, som torde vilja assistera mig, om summan ej blir för stor. Saken synes ganska kinkug och förtretlig med så svåra conditioner, och jag ser ingen utväg, huru en sådan caution kan ärhållas. Jag har sielf afsky för sådant nostrummongleri, som synes vara obilligt, ocristeligt och qvacksalfvarlikt, samt, om jag skulle på dessa conditioner bli ägare deraf, säkert skulle ådraga mig många menniskors hat och förakt och isynnerhet chirurgorum ovänskap. Ponera at curen är riktig och jag blir mästare deraf. Nog skulle det löna mödan, men jag skulle ock säkert få sådant tillopp från hela landet, at jag ej skulle hinna sköta dem alla och ej få annat at göra. Då behöfdes det en eller flere till min assistance, hvilket jag enligt min förbindelse ej kunde skaffa mig. Om utaf en händelse medicamentet skulle uppfinnas af en annan, så trodde man at det skedt genom mig, eller hvem vill gå i borgen för mig för något ansenligt värde och risqvera det på min tystlåtenhet? Utan tvifvel hafva dessa conditioner många och stora olägenheter. Dessutom kan cancer eij altid cureras härmed. Af Guy's lista, som han i dag vist mig, på dem som kommit til honom at begära hans hielp, ser jag åtskilliga, som han eij antagit, utan vist bort som incurable, åtminstone sådane, som han eij tordts antaga för sitt ryckte skuld. Han tillstår äfven sielf, likaledes Plunkett, at somlige eij äro curable, till exempel, när kräftan angripit costae, gort dem carieusae, hela adiposa är bortfrätt, så at stora arterier och venae ligga bara, alla glandlerna äro mycket svälde, fastvuxna eller färdiga att bryta ut eller sielfva cancer så fastvuxen vid musklerna och benen, at hon eij är det minsta rörlig med mera. Han säger at lång experience torde med tiden göra äfven dessa casus curable, men emedlertid vill han ej nu åtaga sig dem, såsom osäkra. Han säger at kunskapen om sielfva medicamentet eij gör tillfyllest till cu-

ren. Där är åtskillige cauteler at märka, som genom Plunketts långa experience blifvit inhemtade. — Då patienten är rik, kallar han altid en medicus tillika, mästadels D:r Fothergill.

Detta meddelande till Rosén var afgörande för frågans bringande till ett önskadt slut. Hans högt gällande förord stämde sinnena för inköpet af det dyrbara medlet. Särskilda omständigheter bidrogo i sin mån dertill. Vid samma tid var riksrådet baron Karl Gustaf Löwenhjelms maka Juliana Constantia under Roséns behandling för kräfta i bröstet (cancer mammæ). Det låg Rosén om hjertat att, om möjligt, rädda henne och på samma gång öppna för staten tillfälle att till allmänhetens tjenst förvärfva ett så vigtigt läkemedel.

Sedan Rosén fått kännedom om Guy's medel, skyndade han att i ett bref, dateradt Lisiö den 11 Mars 1759, till baron Löwenhjelm uppmana denne, som var sinnad att från Frankrike inkalla en D:r Dubois, att hellre vända sig till Guy. „Då Hr d:r Dubois' medel och methode efter all liknelse än ej lärer kommit till den fullkomlighet, som Hr Guy's, synes det vara rådligast att hålla sig till den sednare, och som hvar veckas dröjsmål kan sätta Hennes Nåde uti äfventyr, önskade jag att Eders Excellence in antecessum ville befullmäktiga Dr Bjerchén att åtminstone skaffa sig strax så mycket af pulvret, som kunde vara Hennes Nåde till räddning, hvilket sedan kunde komma under samma pris, i fall regeringen skulle behaga nådigt bifalla detta mitt memorial".

Från Frankrike meddelade äfven svenske ambassadören Ulrik Scheffer i bref till baron Löwenhjelm den 30 April 1759, att „han låtit efterhöra den bekante Du Bois, som uppgifvit sig äga kännedom om ett medel

mot kräfta och af samstämmande vitnesbörd funnit att denne Du Bois är en charlatan.“ Det af honom nyttjade medlet skall hafva bestått i „sublimerad mercurius“. Ytterligare meddelade Scheffer att kirurgerne lofvat operera, men tillrådt att det borde ske snart. Deremot hade tvenne läkare Lorg och Mesanger, hvilka blifvit konsulterade, försäkrat att fru Löwenhjelm kunde utan operation kureras och erbjudit sig, att skriftligen lemna uppgift på kuren med dertill hörande medel:

„Ofelbart är det, att om Hennes Nåde Fru Riksrådinnan kunde determinera sig att giöra operationen och ifall någon förfaren fältskärare skulle till den ändan härifrån åstundas, så vore det en sak, som på tre veckor radicalement kunde hjelpas, men derutinnan har jag ej utan Eders Excellences befallning velat någonting giöra“.

I medvetandet af att ega så mäktiga förespråkare, vände sig Rosén nu till ordföranden i kongl. sundhetskommissionen, riksrådet Karl Fredrik Scheffer med en skrifvelse, uppläst i kommissionen den 19 Mars 1759, af följande lydelse:

„Genom correspondence med Herr Doctor Bierkén, som nu vistas i London, har jag med mycken glädje fådt veta, at en engelsk chirurgus vid namn Guy af en irländsk Herre vid namn Plunket för 1,000 pund sterling kiöpt ett gammalt familie recept mot kräftan, hvilket den förre nu nyttjar många eländiga menniskor till hjelp. Doctor Bjerkén berättar, att han talt med åtskillige, hvilka från nu nämnde sjukdom blifvit af Herr Guy fullkommeligen hulpne, samt at han äfven fådt följa honom till flere sjuka, och således äfven sedt medicamentets goda värkan.

Som denna sjukdom är en bland de bedröfligaste, som gifves och hittills intet säkert medel deremot är bekant, dagelig erfarenhet äfven vijsar at den här i landet är ganska gängse, så hos höga som låga, fördenskull understäl-

ler Eders Excellence jag underdån-ödmjukast, om icke Hr Doctor Bierkén kunde få befullmäktigas, att af Hr Guy på publique kostnad få tillhandla sig composition af detta arcanum och till huru stor summa han i den händelse kunde få gå. Herr Guy hafver än intet utnämnt, hvad han fordrar, men nog ser jag, att det under 3 á 4000 pund sterling ej lärer kunna vinnas.

Eders Excellences nitfulla omsorg för det allmenna och medlidande hjerta för dem, som i en pinsam och faselig sjuka se sig utan hjelp, men genom detta medel kunna räddas, giör mig det säkra hopp, att Eders Excellence tager sig detta ömma och för rikets innevånare angelägna ärendet an och utverkar för mig något vist beslut, hvarefter jag mig uti negociation med Herr Guy med trygghet kan rätta".

Efter det statskontoret redan den 22 mars afgifvit yttrande i frågan, lät K. M:jts resolution icke länge vänta på sig. Sundhetskommissionen fick emottaga följande k. bref af den 3 April 1759:

„Vi hafva i Nåder låtit oss föredraga Eder underdåniga skrifvelse af den 19 i nästlidne månad angående det hos en engelsk chirurgus i London vid namn Guy varande pålitelige recept emot kräfvetan, hvilket den på sina utrikes resor stadde svenske medicinae doctoren derstädes Bjerchén förmodar kunna af bemälte chirurgus få lösas för 3 á 4000 pund sterling. Och som Wi i Nåder godt funnit det samma recept må af publique medel inlösas, så framt medic. Doctoren derstädes Bjerchén utaf Engelska medici och chirurgi der å orten, som för vitterhet och erfarenhet uti medicinen allmänt kända och mäst berömda äro och derjemte följaktige varit under sjelfva curen, erhåller säkra och pålitelige skriftliga bevis att denna läkedom emot kräfvetan verkeligen med sådan nytta och fördel, som föregifves, blifvit i England försökt och brukad jemte fullständig kunskap om medicamentets rätta bruk och särskillda verkningar hos differenta personer, som

sig deraf betjent, med alla de flere upplysningar och efterrättelser uti detta ämne, som förtjena att efterspanas, och hvarom I hafven att föranstalta, det han af vederbörande närmare må varda underrättad. Alltså och på det sedan detta behörigen bevist och utröndt blifvit, Doctor Bjerchén må vara i stånd, att om priset för detta recept med ofvannämnde Guy behörigen betinga: ty beordre Wi ock nu Wårt och Riksens Stats Contoir, att till den ändan förskaffa honom Wäxel Contoirets härstädes creditiv till England, på den härtill erforderliga summan högst till 4,000 pound sterling, hvarefter det, som deraf blifvit utbetaldt, sedan kommer af Wårt Stats Contoir till Wäxel Contoiret efter då gångbar cours att härstädes återbetalas genom förskott, som förmodeligen efter Edert underdåniga yttrande lärer framdeles i det mesta kunna blifva ersatt medelst gåfvor af de förmögnare, som af detta recept behöfva sig betjena och dymedelst hullpne blifva, hvilket Eder till bemedlande öfverlemnas: hafvande I jemväl hvad priset för ofvannämnde recept angår, att behörigen föranstalta att detsamma må varda betingadt så noga, som görligen står att winnas".

Samma dag erhöll äfven statskontoret befallning att „genom anticipation af slottsbyggningsfonden, till dess samma förskott antingen medels Vår Sundhets Commissions bemedlande förmodeligen framdeles kan varda ersatt eller i brist deraf fylnaden af riksens ständer sjelfva utses, till Sundhets Commissionen uppgifva vederbörligt creditif från Växelcontoiret härstädes på den härtill erforderliga summan högst till 4,000 pund sterling, hvarefter det, som deraf blifvit utbetaldt, sedan kommer af Eder till växelcontoiret efter då gångbar cours att af förenämda medel återbetalas". Skrifvelsen till statskontoret blef under konungens frånvaro undertecknad af Ehrenpreus, Wrangel, Tessin, Ekeblad, Seth och Hamilton.

Omedelbart derefter underrättade sundhetskommissionen i bref af den 10 april 1759 Rosén om detta k. m:jts beslut.

„Som dr Bierkén tillika kommer att behörigen instrueras om alla de försigtighetsmått, som vid utrönandet af detta medicaments kraft och prisets betingande derföre böra i acht tagas, så har K. Commissionen trott sig gå säkraste vägen, då den samma sådant till Hr Archiatern updrager, som hittills med bemälte Bierkén härom corresponderat, med vänlig anmodan det behagade Hr Archiatern och Riddaren äfven nu genom bref förständiga honom om alla vid denna handel nödiga omständigheters behöriga iachttagande. K. Commissionen öfverlemnar således hela denna angelägenhet till Hr Archiaterns vanliga vittra och ömma åtgiärd."

I följd häraf kommo Rosén och Bjerchén i liflig brefvexling rörande Guy. Stora svårigheter yppade sig att komma den efterlängtade hemligheten på spåren och det pris Guy satte på sitt arcanum var oerhördt. Den 23 mars 1759 skrifver Bjerchén:

„För tvenne dagar sedan hade jag den äran emottaga Herr Archiaterns sista af den 1 Martii och har i följe deraf i dag talt med Herr Guy om samma sak. Ingen ting skulle högre fägna mig, än at häruti kunna uträtta något för Hans Excellence och flere vederbörande, isynnerhet som det är en så öm och vigtig sak. Men jag ser dock ännu ingen bättre och säkrare väg än den jag nämnde i mitt sidsta: nemligen att Hennes Nåde sjelf kommer hit, ty Herr Guy vill på ingen condition gå till Sverget och vill ej höra något ord eller proposition derom. Han kan ej lemna sina patienter här. Han har nu 32 och får dageligen fler. Hans vanliga pris för en cur är 100 pund och han säger sig aldrig taga mindre än 50, om patienten kan betala. Om det lyckas så väl för honom hädanefter som hittils, så tänker han att lemna det

aldeles till sin son inom 5 år och sätta sig i ro på landet. Ingèn privat person i Sverget kan betala honom tillfyllest, i comparaison till hvad han på samma tid kan göra sig här med största beqvämlighet. Han berättade mig i dag, att då han nu får in de pengar, som han nu förtienat på 3 månader, vill det öfverstiga 1,000 pund sterling. Han står ej heller på något sätt att öfvertala till att lemna medicamentet ur sina händer för fruktan af dess uptäckande. Han säger vidare att man kan uträtta ingenting af värde med sjelfva medicamentets ägande, utan omständlig instruktion af dess bruk och applicerande. Men hvad ändå låter besynnerligare är att han ej kan gifva methodus applicandi, utan att tillika uptäcka medicamentet, hvilket paradox han på ära och heder försäkrar vara sant. Han uppehåller mig ännu med hopp, att, om mögeligit är, utan hans skada yppa alt sammans för mig. Jag hade längesedan gådt härifrån till Frankriket, om denna saken ej upphollit mig. Han lofvade mig i dag att vidare tänka på utväg att med sin säkerhet kunna yppa det för mig“.

Under det underhandlingarna med Guy fortforo, erbjöd sig en person, som Bjerchén ofta sett hos Guy, att för billigt pris upptäcka dennes kräftmedel, om Bjerchén ville följa med honom till Holland, för att der pröfva dess verkan, men då Bjerchén förmodade att han stulit receptet af Guy, misstrodde han honom. I stället vände han sig till ett fruntimmer i Guy's hus, som äfven sade sig „by a stratageme“ lärt konsten, och erhöll af henne en mindre qvantitet pulver, fullkomligt liknande det Guy'ska. Dermed anstälde Bjerchén jemförande försök med en kräftpatient, som han på sin bekostnad underhöll och vårdade. Vid underrättelsen härom tillskref Rosén den 13 April baron Löwenhjelm att „om Guy är irraisonable, så tycker jag att han borde få tillstånd

att kiöpa receptet af henne för 100 pund sterling eller så vid pass".

Efter långt dröjsmål blef det slutligen öfverenskommet, att Bjerchén emot ett pris af 3,000 pund sterling skulle, utom mundtlig underrättelse om medlets användande, få hvar tredje månad, eller så ofta han behöfde, af Guy reqvirera det i fråga varande medlet, men hvari det egentligen bestod, ville Guy icke upptäcka, i hopp att parlamentet framdeles skulle inköpa detsamma. Med liflig ed förband sig Bjerchén att icke för någon yppa hemligheten. Härom skref nu Bjerchén till Rosén den 13 April:

„Guy har samtyckt till medicamentets och methodens gifvande för 3,000 Pund, utan at uptäcka hvad det är. Han ger sin obligation och lika stor säkerhet af sin ägendom, i fall han eij fournerar mig härmed. Alla praecautioner äro af mig tagna, så at i fall detta gillas, så blir förmodeligen effecten och utgången aldeles densamma, som om han hade communicerat hela saken till mig. I fall jag skulle dö, så kommer samma förmån till någon annan, antingen af mig eller af vederbörande utnämnd. Jag ser ingen skilnad i anseende till nyttan emellan detta vilkoret och det förra. Ty i den förra händelsen hade jag ändå varit bunden till tysthet genom ed och borgen. Således har Hr Archiatern här slutet på denna affairen, som värkeligen gifvit mig mycket bekymmer. Jag har gort därtill det bästa, som varit i min förmåga och hoppas att Hr Archiatern och höga vederbörande äro någorlunda nöijda med min commission. Det är utan all tvifvel Hr Archiatern, som jag och hela Sverget har att tacka för denna genereusa skänken, som surprinerade mig på det högsta".

Under alla dessa underhandlingar och den för Bjerchén pinsamma osäkerheten, hvad han borde göra, hade

tiden förgått. Fru Löwenhjelms sjukdom, som i väsendtlig mån bidragit till det intresse man i Sverige hyst för frågan, liksom till sakens slutliga afgörande, hade med oemotståndlig makt gripit sitt offer. Medan Guy fortfarande gjorde svårigheter och uppstälde vilkor, hvaröfver Bjerchén ansåg sig böra inhemta råd från hemlandet, erhöll denne från Sverige den ena uppmaningen efter den andra att bringa köpet till stånd. Den 27 April 1759 skref Bjerchén till baron Löwenhjelm:

„Plunkett är äfven sonderad att gå till Sverget, men har aldeles nekat. Han står just på resande fot till Irland, hvarest han har sin famile och har dessutom aldrig åtagit sig att curera någon cancer occultus, utan har altid väntat till dess de öpnats af sig sielfva, om han då funnit dem curable. Detta är en tilläggning och förbättring af Guy.

Plunkett ville så mycket mindre åtaga sig denna cure, oacktat summans storlek, som utgången var då ganska osäker. Om Hr Guy nu gifvit mig godt hopp om Hennes Nådes cur, så hade jag säkert för tidens vinnande straxt vågat at sluta med honom, ehuru jag ej fått svar på mitt sista, och derpå skyndat mig hem, men nu har detta försatt mig i otroligt bekymmer och villrådighet, hvad jag skall göra. Gud gifve att jag snart hade svar på mitt sista, om då föreslagna vilkor accepteras. Jag ser nog med mycken oro at hvar enda dag och veckas utdrägt är af största conseqvence för Eders Excellence; men huru olycklig vore icke jag, om jag komme hem med et så dyrbart medicament och eij vore i stånd at hielpa den, som först borde hielpas och för hvilkens skuld saken blifvit genomdrifven och så stor kostnad gord. Ehuru oskyldig jag vore deruti, så fasar jag ändå för sielfva åtankan deraf. Jag har budit till at förmå Hr Guy at nu straxt med posten sända sjelfva medicamentet til Stockholm med direction om dess applicerande och

lofvat at derpå straxt sluta med honom, i fall han ville samtycka därtill, hvilket vore endast för tidens vinnande och patientens räddande. Men han svarade at patienten eij därigenom kunde räddas i dessa omständigheter, utan det säkraste vore at först praeparera patienten till curen, hvartill Guy gaf anvisning, såsom vegetabilisk diet, åderlåtning, lindriga laxantia, fontanell under bröstet. Dessutom kan intet uträttas, utan tillbörlig instruction och den är af så stor vigt för honom, at han eij kan eller vill förtro den till pennan, eller till någon annan än den, som på viss förbindelse slutat med honom härom. Han vill på ed förbinda mig at eij lemna det minsta af medicamentet ur mina händer, ej heller underrätta någon annan om methoden af dess applicerande. — Jag frågade honom vidare huru lång tid jag skulle behöfva till min fullkomliga instruction, sedan vi slutat köpet. Han svarade at 5 à 6 veckor vore nödvändiga, om jag till min egen satisfaction ville se och genomgå de märkvärdigaste casus. Men om jag ville lita på hans ord och vara nöjd med hans muntliga instruction, hvilket han dock eij ville råda mig till, så kunde det låta sig göra på några timmar. Detta är äfven en sak, som, i anseende till tidens vinnande, är af stor vigt".

Sedan kontraktet med Guy ändtligen blifvit enligt uppgift underskrifvet den 29 maj 1759 och Bjerchén börjat regelbundet följa med honom till hans sjuka, försvunno de tvifvel Bjerchén icke kunnat undgå att hysa och han blef sjelf lifligt öfvertygad om medlets förträfflighet. Den 26 Juni skref Bjerchén till Rosén, att han

„åtminstone på dessa tre dagar blifvit aldeles öfvertygad om medlets verkan, sedan jag under min course med Guy på denna korta tiden sedt huru mycket saken talar för sig sjelf. Det bästa certificat blir att vid min hemkomst göra en eller två curer och jag är nu aldeles öfvertygad om sakens riktighet; önskar allenast att jag på kort tid kunde lära altsammans. Jag har betalt honom

2,700 £ för alt och har Plunketts borgen för 5,000 £ och Guys för 6,000 £ i fall alla vilkoren eij uppfyllas på deras sida. Hvaremot jag gifvit lika stor borgen för mig och mina slägtingar och executorer med mera. Jag har äfven i min magt att vid min hemkomst taga en assistent, i fall sjukdom eller sådant skulle hindra mig, hvilken efter min död är att representera min person i samma contract med Guy".

Bland ytterligare vilkor var äfven det, att Bjerchén icke utan Guy's samtycke finge yppa medlet, i fall han sjelf upptäckte det eller ock något annat lika verksamt. Vidare förband han sig att icke befatta sig med vården af kräftpatienter utom Sverige eller *att lemna medlet åt andra till begagnande.* Till och med utlofvade Bjerchén att, om några år, i fall det blefve möjligt, utbetala hela den i början af Guy fordrade summan af 5,000 £. Kontraktet underskrefs äfven af Plunket, som tillika åtog sig ansvarigheten för dess uppfyllande, emedan han delade summan med Guy.

Bjerchén hade likväl icke försummat att äfven inhemta engelske läkares omdöme, hvilka väl ville gifva muntliga, men icke skriftliga rekommendationer. I ett bref af den 4 Juni 1759 skref han till Rosén om den berömde läkaren John Fothergills yttrande i frågan:

„Han säger för öfrigt at medicamentet altid exstirperar Schirhus och utan relapse, då det ej kommit för långt, isynnerhet i ansigtet och läpparna. Men at detsamma kan giöras med knifven och at der amputation ej hjelper, detta ej heller vill hjelpa, skillnaden är allenast at detta skier utan pina och blod. Detta är hans omdöme i anledning af de få casus han sedt".

Dock hade Bjerchén redan i ett tidigare bref till Rosén af den 17 April 1759 närmare omnämt de fall, i hvilka det Guy'ska medlet icke gjorde åsyftad verkan:

„Till slut vill jag alenast nämna i hvad casus Guy ej vill åtaga sig någon cur, isynnerhet nu, som han bör vara mäst mon om sin credit. Det är då Glandulae axillares äro svälde till någon märkelig storlek, ömhet och aldraminst, om de äro fixerade. Om cancer är occultus eller apertus, så åtager han sig ändå eij curen. Men tvärtom, låt cancer vara apertus eller occultus, ung eller gammal, stor eller liten m. m., om alenast axillares eij äro inficierade, så cureras de alla. Dock är han mycket emot sådana stora bröst, som väga många pund och äro så fulla med vätskor, emedan affluxus humorum där är för stark. Då nödgas han bruka fontaneller, laxantia etc. Små bröst äro de tienligaste. Cancer måste ej vara fastvuxen vid refbenen eller immobilis, ty då äro benen och intercostales inficierade. Om axillares ej äro mycket svälda, så åtager han sig dem. Cancer kan altid och i alla dessa casus exstirperas med detta medicamentet, men om Glandulæ äro mycket ömme och store, så fruktar han at de bryta ut, då bröstet är läkt. Plunkett har aldrig brytt sig om något endast att curera sjelfva cancer, men Guy brukar gerna fontaneller efter bröstet är läkt. Alla kräftor på läpparne cureras utan exeption, största delen i ansigtet, exept. då stora arterier äro angripne. Häraf behagar Hr Archiatern dömma, huruvida detta är specificum eller ej“.

Under denna ovisshet sökte Bjerchén sjelf utreda medlets natur och trodde sig hafva funnit att det var en ört, torkad och sönderstött till pulver. På grund af lukt och smak, men hufvudsakligen i följd af mikroskopisk undersökning, ansåg han sig igenkänna den växt, som sannolikt utgjorde det Guy'ska medlet.

„Gud gifve att någon i Sverget kunde utforska medicamentet. Herr Archiatern nämde ej hvad medicament det är, som synes reussera i lazarettet. Guy har sagt mig att hans medicament är ett vegetabile simplex, som

skulle göra promptare cur, om han tordes applicera det färskt, för fruchtan af dess upptäckande. Det är således efter hans utsago ett fint ♁ af en torkad planta, så är äfven det jag nu fått till försök. Jag har sett honom taga det i munnen till $^{1}/_{2}$ quintin i sender och tugga det för $^{1}/_{4}$ timme, således kan det intet vara viride acris".

Till någon klarhet i detta hänseende kom Bjerchén likväl icke och Guy vägrade bestämdt att uppgifva sammansättningen af sitt medel. Försök måste derför göras på annat håll. Den 30 juni skref Bjerchén till baron Löwenhjelm.

„Af Herr Archiater Roséns sista ser jag äfven Eders Excellences nådiga befallning at för 500 £ af fruntimret lära sielfva medicamentet. Jag har derför kommit öfverens med henne at, sedan min hemkomst till Sverget, hafva samma tillbud öppet, i fall jag, efter gorda försök, finner den rätta och begärte värkan däraf. Jag har därföre af henne fått tillräckeligt qvantum däraf. Likaledes har jag skaffat mig öfverflödigt af den örten, som jag misstänker, så at försök därmed på engång må anställas. Detta låter sig nu så mycket säkrare och bättre göra, som jag af Guy lärt rätta methoden at applicera det."

I Sverige hade emellertid ryktet om de i England pågående underhandlingarne börjat sprida sig och det väckte de svenske kirurgernes afund, när de sågo ett stort och inbringande område af sitt verksamhetsfält öfvergå i läkarenes händer. Man kan åtminstone draga denna slutsats ur följande Roséns bref till Bjerchén, dat. Stockholm den 29 maj 1759.

„Herr Doctorens af den 15 Maj fick jag nu. Skynda nu at sluta med Guy. Herr Doctorn har fullmakt på de bästa conditioner han kan erhålla. Hvarom hans Excellence skref den 8 Maj och äfven nu för 10 dagar sedan.

Schützers[1]) conduite är nedrig. Det är ingen chirurgus, som viste af brefvet mer än han och Pfeiffer. Om de stå på knä natt och dag, äro de ej capable at bringa ihop 1,000 p., än mindre 3,000. Acrell och alla de öfrige giöra nu spe af honom och lärer han bli alfvarsamt klämd, om man kan få honom till bekännelse. Societeten har ej 1,000 ß kpmt. Köpmannen känner ingen här. Jag menar det är ett dicktat namn. Om Herr Doctorn kan af damen få rätta namnet på örten, säger hans Excellens L., at Herr Doctorn gärna må ge henne 500 pund, utom de 3,000, som Guy skall ha, i fall 500 af honom ej kunna afprutas. — Kom i Herrans namn, så snart mögeligit är, men hel-lärd".

Bjerchén återkom till Stockholm i september 1759. Tessin skrifver i sin dagbok: „Riksrådinnan Löwenhjelm dog den 14 September 1759. Några dagar före hennes död kom D:r Bjerchén från England, som tillhandlat sig på 25 års tid den läkedom mot kräftan, som i fall sjukdomen ej angriper kjörtlarna, är bepröfvad ofelbar".

Den, så att säga, konfidentiela delen af köpet var sålunda af Bjerchén lyckligen slutförd. Redovisningen återstod. Under sin långvariga fördröjda vistelse i England i och för uppgörande af köpet med Guy, hade Bjerchén utöfver de 2,700 pund sterling, dem han direkte utbetalat åt Guy, blifvit nödsakad att för egen räkning lyfta från kreditivet 360 pund till bestridande af utgifter, nödiga för affärens lyckliga afslutande och till underhålls- och resekostnader. I bref till Rosén af den 4 juni skrifver Bjerchén:

„Jag tillser mig doch af Herr Archiaterns vanliga grace,

---

[1]) Herman von Schützercrantz var öfverdirektör för kirurgiska societeten i Stockholm 1758—1767 och en ifrig motståndare till läkarene.

att Herr Archiatern lärer söka bemedla det på något sätt med sundhetscommissionen. Herr Archiatern vet sjelf bäst huru otillräckligt mitt stipendium är på en så dyr ort som London är och isynnerhet när jag förlorade 30 pund på växelcoursen. Doctor Schultz hade en dylik förmån. Jag har för denna commissions skull uppehållit mig halfparten längre här än jag eljest gort, haft åtskilliga omkostnader m. m. Det kunde äfven bli en consideration att jag för kronan bespart 1,300 £ af de 4,000, som voro tillslagna, oberäknat de 1000 Hans Excellence Löwenhjelm ville lägga till, förutan de 1500, som skall återbetalas, i fall Parlamentet löser in det af Guy".

Sedan statskontoret den 1 och 31 augusti 1759 anmält, hurusom genom anticipation af slottsbyggnadsfonden en summa af femtioåtta tusen etthundra fyratio daler smt blifvit i tvenne särskilda terminer utbetald till vexelkontoret för de tretusen sextio pund sterling, som doktor Bjerchén i London lyftat, förklarade k. brefvet till sundhetskommissionen af den 16 oktober s. å.

„Emedan Vi i nåder finna godt att I till Oss bören insända behörig räkning öfver hela denna utbetalning, på det samma räkning sedermera till statscontoiret må varda remitterad, att jemte Vårt nådiga bref af den 3 nästlidne april anmälas hos riksens ständers statsdeputation på nästa riksdag, i anseende till ersättningen för sagde förskott till så stor del, som då kunde brista, sedan hvad igenom edert bemedlande influtit vederbörligen blifvit afräknadt samt att för öfrigt den anstalt af eder fogas må, att så fort något härpå igenom eder försorg inflyter, sådant genast aflevereras till statscontoiret i afräkning på merberörde förskott, ty gifve Vi eder det till behörig verkställighet i nåder tillkänna"[1]).

---

[1]) Någon anmälan hos ständerna om det med statsmedel bestridda inköpet af Guy's kräftmedel synes likväl icke hafva egt rum. Enligt af Kammarherren C. Silfverstolpe benäget meddelad upplysning, omnämnes icke detta köp i rådsprotokollen 1759—1761.

Hvad återbetalningen till statsverket af sjelfva hufvudsumman vidkommer, så hade väl den förhoppning uttalats, att åtminstone förmögna personer, hvilka ville begagna sig af det inköpta medlet, skulle medels gåfvor till staten visa sin erkänsla derför. Sundhetskommissionen förändrade likväl snart sin åsigt härom. I underdånig skrifvelse till K. M. af den 12 mars 1760 yttrar sig kommissionen:

„Men utom det att få af dem, som hittills blifvit botade, varit i tillstånd sådan skyldighet fullgöra, bör commissionen till E. K. M. nådigste bepröfvande underdånigst hemställa, huruvida det med E. K. M. höga värdighet och rikets heder samt andra nationers efterföljd må kunna förenas, att undersåtare, hvilka till större delen befinna sig uti knappa vilkor, förbindas till ersättning af de medel, som till inlösen af ett recept för allmän nytta blifvit använde. Commissionen är försäkrad att med tiden en och annan förmögnare patient torde kunna förmås godvilligt något till berörda ersättning bidraga“.

Om dessa ekonomiska förhållanden vinna vi nödiga upplysningar ur k. brefvet till sundhetskommissionen af den 6 maj 1760.

„Uti underdanigt svar af den 12 nästlidne Martii, angående Med: Doctorens Pehr Bierchéns negotiation med Engelske fältskären Guy till erhållande af denne senares botemedel mot kräftan, andragen I huru bemälte Bjerchén i denna sin förrättning brukat all möjelig försigtighet och hushållning, så att han icke allenast fulleligen lärdt methoden vid medicamentets applicerande, samt blifvit försäkrad om en tillräckelig qvantitet deraf årligen, utan ock i det nogaste betingat med Guy till 2,700 £ sterling, hvilka i original afhandlingen finnas qvitterade. Härvid berätten I äfven det Bierchén väl dessutom disponerat 360 £ sterling till åtskilliga andra utgifter under de sju månader han sig för denna sak i

London skall uppehållit, men som han icke är eller skall vara i stånd de samma så verificera, som uti cronans räkenskaper ske bör, så hemställen I, om icke Oss i nåder skulle täckas honom, som så lyckligen samma värf uträttat, ifrån vidare redogörelse för ofvan nämnde 360 £ sterling befria. Ytterligare anmälen I Eder hafva fogat den anstalt, att någon skickelig medicus eller chirurgus med första skall vara utsedd, som enligt contractets innehåll och för dödsfall skull, tillika med Bjerchén får fullt förtroende om medicamentet och dess applicerande, hemställandes slutligen, huruvida de till detta högtnyttiga ändamål af slottsbyggnadsfonden anticiperade och utbetalte 58140 β smt, hvilka Vi väl uti nåd. skrifvelsen af den 3 April och 16 Oktober år 1759 godt funnit, böra till någon del och efter handen ersättas af de patienter, som detta botemedel nyttja, må på berörde sätt värkställas, hållandes I i underdånighet, i anseende till anförda skäl och omständigheter, för betänkeligt att göra en sådan utgift till ett nödvändigt vilkor för dem, som af curen sig vilja betiena, utan ansen det för lämpligare, om en och annan förmögnare patient med tiden skulle kunna förmås godvilligt något till förberörde summas ersättande att bidraga. Och på det nu den allmänt påsyftade nyttan af detta medicament måtte blifva så mycket mehr lysande och flere rikets invånare få tillfälle med underdånig vördnad erkänna denna Vår nådiga författning, hemställen I underdånigst, om icke uti påsttidningarna må införas det cronan inlöst ett sådant medicament mot kräftan, och att de, som uti så svår sjukdom sig befinna, derom kunna med Dr Bierchén correspondera, samt äfven samtlige Landshöfdingar anbefallas, detsamma i länen allmänt kunnigt göra.

Som vi nu till allt detta godt funnit att lämna Vårt nådiga bifall och samtycke, Så gifva Vi Eder sådant härmed till svar.“

I sin praktik använde Bjerchén „med mycken fram-

gång“ det Guy'ska medlet. Sin erfarenhet nedlade han i sitt *„Inträdestal om kräftskadors, skrofulöse och veneriske sårs och svullnaders igenkännande, hållit för K. Collegium medicum den 18 october 1771“*, Stockholm 1772, i hvilket han särskildt framhåller den differentiela diagnostikens vigt och betydelse vid bedömandet af dessa sjukliga tillstånd och deras behandling. Denna hans praktik måste hafva varit ganska betydande, ty P. J. Bergius skref redan den 28 januari 1760 till dr B. L. Zeis, läkare i S:t Petersburg:

„Fältskären Guy's cur emot kräftan (cancer) utöfvas här med största succés af doctor Bierkeen, som mot 25,000 plåtars afgift till Mr Guy blifvit depositaire af denna konst“.

Det af Bjerchén hemförda Guy'ska medlet väckte naturligtvis i hög grad de svenske läkarenes nyfikenhet. Förgäfves ansträngde de sig att utforska den hemlighet, som hvilade deröfver. Sedermera medicine professorn i Åbo Johan Haartman uttalade sig i flere bref om Guy'ska medlet. Redan den 7 november 1759 skref Haartman till Abr. Bäck.

„Det är högst beklageligt att det till Sverige komna specificum mot kräftan ej skall få nyttjas genom andra, än endast genom D. Bierkén. Hvad har riket för sin ansenlige penninge summa då särdeles vunnit. De måste sådane sjuke äro i landsorterna och fattige stackare, som blifva likasom förr ohulpne“.

Ytterligare skref Haartman till A. Bäck den 16 mars 1761.

„Väl vore det, om vi nu kunna lita derpå, att Linnæi Conium är det samma, som Störchens Cicuta, på det cancrosi etc. uti Finland måtte få någon hjelp! Men är det ingen möjlighet, Herr Archiater, att kunna få något af det engelska kräftpulfret hit öfver? Herr Archiatern beha-

gar föredraga kl. Collegium medicum hosföljande Biskop Nylanders bref, som är i nöden stadd och på det ömmaste äskar hjelp för så pinsam sjuka, som kräftan i tungan är. Jag råder dock nu, att han skulle sjelf skrifva derom.

Jag fick af D. Hidén ett pulfver han fådt af Archiater Linnæus, som sistnämde Herre trodde vara detsamma, som engelska kräftpulfret, det försökte jag på en med cancer i läppen i lazarettet, men utan minsta effect. Om det var för litet lämnar jag derhän, men det hade dock bort visa något, t. ex. den verkan, som det i början åstadkommer".

Ännu flere år senare frågar Haartman i bref af den 14 juni 1774 Abr. Bäck om det Guy'ska medlet.

„Kan genom Herr Assessor Bjerchéns död Guy's arcanum mot kräftan blifva mer allmänt och består det ej af Clematis flammula?"

Linné synes verkligen, åtminstone en tid, trott sig hafva funnit sammansättningen af Guy's kräftmedel, emedan han i ett bref till Sauvages i Montpellier den 26 januari 1761 yttrar sig härom på följande sätt:

„Conio in extracto utuntur multi nostratium in morbis chronicis et obstructionibus glandularum cum accessu exoptato. Pulverem D. Guy, angli, contra carcinomata, notum sine dubio tibi habes. Nostrates ab eo emebant pulverem per 20 annos usurpandum pro 5000 guineis. At arcanum non revelabit: Ego tamen indagavi et nunc novi. Mitto hic inclusum unc. Area circum carcinoma exorietur modo quocumque, dein inspergetur pulvis quotidie; pars sana ab ægra separatur et demum excidit ægra. Multi hac ratione apud nos curati. Si plus pulveris desideras, mittam".

Hemligheten af det Guy'ska medlet bevarades likväl troget af Bjerchén. Han var dock berättigad att för dödsfalls skull under tysthetslöfte meddela sin kännedom derom få en annan läkare. Enligt kollegii medici protokoll den 3 april 1770 anmälde Bjerchén på tillfrågan af kolle-

gium, „att han med professor Schulzenheim communicerat sin kunskap om kräftmedlet samt ville föröfrigt inlemna en förseglad skriftlig berättelse om denna vetenskapen“. Guy synes emellertid hafva dött kort derpå, emedan Bjerchén enligt kollegii medici protokoll den 13 september 1771 fann nödigt att till d:r Henrik Gahn, som den tiden vistades i London, öfversända en afskrift af sin öfverenskommelse med Guy, för att bevaka sina rättsanspråk hos arfvingarne. Sannolikt förekommer väl äfven senare något om Guy'ska medlet i kollegii medici protokoller, men förf. har icke genomgått dem. Sjelf dog Bjerchén, som 1771 blifvit assessor i kollegium medicum och adlad 1773, redan den 29 maj följande år. Hans son var den från 1808—1809 års finska krig bekante Pehr af Bjerkén.

Hvad var då det Guy'ska kräftmedlet, torde mången fråga? Hvar sammansättningen af detsamma blifvit offentligen upptäckt, kan förf. icke för det närvarande angifva. Men det s. k. Plunkets pulver, som till verkan och användningssätt fullkomligt öfverensstämde med Guy's kräftmedel, bestod af Ranunculus (flammula?), fenkål, svafvel och hvit arsenik, som med äggula gjordes till en deg och lades på kräftknölen, ehuru det äfven kunde nyttjas i torr form [1]). Det var af kirurgen Plunket, som Guy köpte sitt hemliga medel och, såsom af de ofvan meddelade brefven framgår, erhöll Plunket hälften af den summa Bjerchén erlade. Man måste derför draga den slutsats, att *arsenik* utgjorde hufvudbeståndsdelen i det Guy'ska kräftmedlet. Som bekant, har arsenik af de äldre läkarene länge begagnats i kräftartade sjukdomar.

---

[1]) *Weckoskrift för läkare och naturforskare.* V. Stockh. 1784, sid. 355.

Det sista uppslaget i frågan rörande inköpet af Guy'ska kräftmedlet, som författaren hittills funnit, är k. br. till kollegium medicum af den 19 December 1777. I skrifvelse af den 15 December s. år anmälte nemligen kollegium att, sedan Kl. Majt och kronan inköpt engelske kirurgen Guy's

„applicationssätt af ett remede emot kräftan, med förbindelse, under 5,000 pund sterlings vite, att Guy på sin sida samma remede sjelfkraft vid vissa utsatta tider skulle hit till Stockholm öfversända och assessor Bjerchén, genom hvilken detta köp skedde, deremot eller de, som efter honom curen skulle handhafva, hvarken medlets applicationsätt bekant göra eller dess beståndsdelar upptäcka, om de än under nyttjandet skulle påfinnas, så har detta remede nu mera till sammansättningen blifvit fulleligen bekant och Professor von Schulzenheim samt Assessor Gahn, hvilka efter Bjerchéns död curen handhaft, förklarat sig villige att utan vedergällning meranämnde remede uptäcka, om de befriades ifrån det vite af 5000 pund sterling, som efter contractet förbundit dem, att detsamma hittils tyst hålla. Då contractet blifvit brutet på Guy's sida, i det hvarken han sjelf i lifstiden eller hans arfvingar sedermera på många år å de utsatte terminerne kräftremedet hitsändt, hvarigenom i senaste tider intet annat, än det här tillverkade, blifvit nyttjadt,"

hemstälde Collegium det Prof. Schulzenheim och Assessor Gahn äfven å deras sida måtte befrias från kontraktets uppfyllande och utan fara för det utsatta vitet få upptäcka medlet. Härå lemnar K. M. i nämnda bref det svar, att

„då vid Contractets afslutande ett vite för uptäckten blifvit utlyst, kunna Wi icke därvid göra någon ändring utan Guys arfvingars kunskap, utan låta nu genom Wår Envoyé vid Ängelska hofvet, Cammarherren och Commendeuren af Wår Nordstjerne Orden, Baron von Nol-

ken dem förständiga, att medicamentet härstädes blifvit fullkomligen utrönt och upfunnet, och att de icke längre kunna fordra det ingångna contractets fullgörande af Bierkéns executorer, än de sina ingångna förbindelser uti alt, hvad på dem ankommer, uppfylla".

Under årens lopp synas åtminstone Guy's arfvingar icke hafva uppfylt de ingångna förbindelserna, emedan Bjerchén blef tvungen att börja rättegång med dem. I bref af den 20 april 1773 från kanslipresidenten Ulrik Scheffer till svenska envoyén i London baron G. A. von Nolcken uppmanas denne att såsom förut bevaka Bjerchéns intresse i denna rättstvist.

Dessa förvecklingar måtte hafva fortgått ganska länge, alldenstund ett k. bre ftill kollegium medicum af den 12 juni 1782 underrättar kollegium derom, att ordres afgått till baron von Nolcken „att söka bringa Guy's arfvingar till uppfyllande af det med dem ingångna contractet, angående uppgiften af det engelska kräftpulvrets rätta composition med mera".

Förgäfves har författaren hittills sökt vinna närmare upplysningar om Guy's person. Hans namn har dock icke alldeles spårlöst försvunnit ur litteraturens häfder. Enligt bibliotekarien H. Wieselgrens mig vänskapsfullt meddelade uppgift finnas följande af Guy utgifna arbeten upptagna i „Bibliotheca Britannica by Rob. Watt," Edinb. 1824.

„An Essay on Schirrous tumours and Cancers; to which are added the Histories of Cases cured by means of Mr Plunket's medicine". London 1759, 8:o;

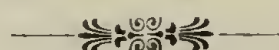
Practical Observations on Cancers and Disorders of the Breast; explaining their different appearences and events.

To which are added, 100 Cases successfully treated, without cutting; with some remarks on the inefficacy of Hemlock". London 1762 8:o;

Answer to certain Invidious Falsehoods and Reflections on his method of curing Cancers, without cutting lately published in an Introduction to the Essays etc. of T. Gataker". London 1765 8:o;

„An extraordinary case of a child". Phil. Trans. Abr. x. p. 565. 1755. Tabes mesenterica.

Några biografiska uppgifter om Guy hafva icke stått att vinna. Genom professor Th. Husemann's i Göttingen benägna medverkan har endast den upplysning erhållits från London, att Guy's namn saknas i förteckningen på medlemmarne af College of Surgeons. Man torde derför vara berättigad till den i London uttalade förmodan att Guy icke var verklig läkare, utan en mycket anlitad och mycket omtänksam praktiker, eller hvad man i England kallar en „Qvack".

Die Calaniden Finlands

von

Osc. Nordqvist.

„Erweitert man den Umfang eines Artbegriffes, indem man nachweist, dass Thiere eines neuen, mit eigenthümlichen physikalischen Eigenschaften ausgestatteten Fundortes nur Varietäten bereits bekannter Formen sind, so wird man den Ursachen der Entstehung und Ausbildung lokaler Varietäten näher geführt, während die vorschnelle Erhebung lokaler Varietäten zu neuen Arten von der Erkennung dieser Ursachen ableitet". (Möbius *Die wirbellosen Thiere der Ostsee*).

Während die Vertebraten und Insekten Finlands sehr fleissig studirt worden sind, hat man bei uns die übrigen Thierklassen fast gar nicht berücksichtigt. Seit einigen Jahren mit dem Studium unserer Crustacéen beschäftigt, ist es meine Absicht zu versuchen die Lücke bezüglich dieser Thierklasse nach Vermögen einigermassen auszufüllen.

Hiermit wird ein Theil meiner Untersuchungen, derjenige den ich über die Calaniden angestellt habe, überliefert. Es war meine Absicht alle unsere freilebenden Copepoden zu bearbeiten, aber die kurze Zeit, die mir zu Gebote stand, hat es nothwendig gemacht mich auf eine einzige Familie zu beschränken. Dass ich gerade diese Familie gewählt habe, beruht darauf, dass sie eine von den interessantesten unter allen bei uns vorkommenden Crustacéen ist.

Ihre meisten Arten leben wie bekannt im Meere, wo sie öfters in grossen Massen vorkommen, und in der Ostsee ist es fast ausschliesslich diese Familie, welche die grossen Wasseröden bevölkert. Ausser denselben leben nämlich in der pelagischen Region der mittleren und nördlichen Ostsee in einer beträchtlichen Menge nur drei Cladoceren (*Podon minutus* G. O. Sars, *Evadne Nordmanni* Lovén und *Bosmina* sp.) und einige Räderthierchen. Die Skandinavischen Landseen bergen eine ziemlich grosse Anzahl von Calaniden-Arten. Von denselben kommen einige

wie *Limnocalanus macrurus, Diaptomus gracilis* und *Heterocope appendiculata* in enormen Massen vor. Die Calaniden spielen also die grösste Rolle unter allen unseren sowohl Landsee- wie Meeresthieren als Vertilger der kleineren mikroskopischen Thiere und als Nahrung der Fische (die Heringe und „Muikka“ *(Coregonus albula)* leben fast ausschliesslich von solchen).

Wie hieraus ersichtlich ist, kann diese Familie ein grösseres Interesse als irgend eine andere Gruppe der bei uns vorkommenden Crustacéen beanspruchen. Die wissenschaftlichen Aufgaben, welche ich zu beantworten versucht habe, sind weiter unten angeführt. Hier will ich nur einige Worte über den Plan dieser Arbeit sagen.

Für den wissenschaftlichen Zweck wäre es vielleicht genug gewesen von den Beschreibungen nur das mitzutheilen, was ich von dem vorher bekannten abweichend gefunden habe. Da aber bis jetzt keine einzige Beschreibung über die in Finland lebenden Crustacéen vorhanden war, so hatte ich ausser dem rein wissenschaftlichen Zweck noch einen zweiten, nämlich den Versuch eine Arbeit, nach welcher man unsere Arten leicht bestimmen könnte, zu liefern.

Darum habe ich in den Beschreibungen wie in den Abbildungen hauptsächlich die am meisten characteristischen Merkmale dargestellt.

Der erste Forscher, der bei uns seine Aufmerksamkeit den Crustacéen zugewandt hat, ist J. A. Malmgren. Er hat in mehreren von den grösseren Seen Finlands, wie Pyhäselkä, Pyhäjärvi, Höytiäinen, Ladoga, Rehja und Uleåträsk draggirt und das Vorkommen der interessanten Meerescrustacéen *Mysis oculata v. relicta* Lovén, *Pallasea cancelloides v. quadrispinosa* (Esmark) G. O. S., *Gammaracanthus loricatus v. lacustris* G. O. S., *Pontoporeia femorata,* Kröyer, daselbst zum erstenmale nachgewiesen [1]. Malmgren hat sich jedoch nur mit den Malakostraken beschäftigt.

In A. H. Cajanders Aufsatz „Bidrag till kännedomen om sydvestra Finlands crustacéer" [2], welches nach dem Tode des Verfassers gedruckt wurde, finden wir zum erstenmale einige Copepoden aus Finland angeführt. Da der Verfasser aber seine Hauptaufmerksamkeit den Cladoceren zuwandte, hat er die Copepoden sehr wenig beachtet. Die ganze Anzahl von diesen beträgt darum auch nur fünf Arten. Diese sind: *Cyclops quadricornis* Linn..

---

[1] A. J. Malmgren, Kritisk öfversigt af Finlands Fisk Fauna. Helsingfors 1863. Sid. IX.
Sv. Lovén, Till frågan om Ishafs faunans fordna utsträckning öfver en del af Nordens fastland. (Öfv. K. Vet. Akad. Förhandl. 1862).
„ „ Om Östersjön. (Förhandlingar vid de Skandinaviske Naturforskarenes 9:de möte i Stockholm 1863. Stockholm 1863).

[2] Notiser ur Sällskapet pro Fauna et Flora fennica förhandlingar X. 1869.

Diaptomus castor Jurine, *Canthocamptus minutus* Müll., *Temora velox* Lilljb. und *Tachidius brevicornis* Müll. Von diesen ist die erste eine kollectiv-Art, welche mehrere verschiedene Arten umfasst. Es ist also unmöglich zu sagen, welche von diesen der Verfasser vor sich gehabt hat. *Diaptomus castor* kommt vielleicht bei uns vor, obwohl ich dieselbe nie gesehen habe, aber muss doch in Landseen viel seltener sein als *D. gracilis*. Es ist also fraglich, ob Cajander wirklich *Diaptomus castor* oder *Diaptomus gracilis* vor sich gehabt hat. Wie wir nunmehr wissen, hat Lilljeborg unter dem Namen *Temora velox* zwei verschiedene aber nahestehende Arten mit einander verwechselt, so dass er das Männchen der einen und das Weibchen der andern Art beschrieben hat. Diese drei Arten sind also fast unmöglich zu identificieren.

Seit dem Erscheinen von Cajanders Verzeichniss war eine Reihe von Jahren verflossen ohne dass irgend eine Arbeit über unsere Crustacéen erschien, bis ich im Jahre 1884 eine kleine Notiz über neue Fundörter und die Lebensverhältnisse der relicten Malakostraken veröffentlichte [1]). Im Jahre 1886 wurde meine „Bidrag till kännedomen om crustacéefaunan i några af mellersta Finlands sjöar“ [2]) gedruckt, welche sich doch lediglich mit den pelagischen Formen einiger grösseren Seen nämlich Kallavesi, Maaningajärvi, Päijänne und Pielisjärvi beschäftigte. In dieser Arbeit wurden folgende Calaniden besprochen: *Diaptomus gracilis* G. o. S., *Diaptomus laticeps* G. O. S., *Heterocope appendiculata* G. O. S., *H. saliens* Lilljeb. und *Limnocalanus macrurus* G. O. Sars. Von diesen muss

[1]) Nordqvist, Om förekomsten af Ishafscrustacéer i några af mellersta Finlands sjöar. (Medd. af Soc. pro Fauna et Flora fennica, 11. 1884.

[2]) Acta Societatis pro Fauna et Flora fennica T. III, N:o 2.

aber *Diaptomas laticeps* ausgehen, da die Anführung desselben auf fehlerhafter Bestimmung beruht. Im nächstfolgenden Jahre veröffentlichte ich eine Abhandlung über die Crustacéfauna des Ladoga [1]) auf Grund da gemachter Untersuchungen im Sommer 1885. Von Calaniden habe ich im Ladoga *Limnocalanus macrurus, Temorella intermedia* mihi (= *T. lacustris* Poppe), *Diaptomus gracilis* und *Heterocope appendiculata* gefunden. In demselben Jahre wurde auch mein Aufsatz über die pelagische und Tiefsee Fauna der grösseren finnischen Seen [2]) gedruckt. Darin wurde auch theilweise der Resultate meiner Untersuchung einer Reihe im nördlichen Finland liegender Seen erwähnung gethan. Von Calaniden habe ich doch zu den früher von mir aufgezählten Arten durch diese Arbeit keine neue hinzugefügt [3]).

Dieses ist alles was über die Calaniden Finlands erschienen ist. Wie hieraus ersichtlich, fehlte uns eine systematische Bearbeitung von Finlands Crustacéen.

Meine erste Aufgabe war darum die Calaniden-Fauna Finlands festzustellen. **Ich hatte also zu erforschen, welche Arten in unseren Meeren und süssen Gewässern leben, und ihre Verbreitung daselbst zu bestimmen.** Dieses einfache Feststellen der vorkommenden Arten war besonders für unsere Meere von grossem Interesse, da die Lebensbedingungen hier durch den geringen Salzgehalt des Wassers und die klimatischen Verhältnisse — Eisbedeckung im Winter, in den weniger tiefen Meerestheilen ziemlich hohe

---

[1]) Nordqvist, Bidrag till kännedomen om Ladoga sjös crustacéfauna. (Medd. af Soc. pro Fauna et Flora fennica, 14. 1887.

[2]) Zoologischer Anzeiger 1887 N:o 254 und 255.

[3]) Der daselbst erwähnte *Diaptomus laticeps* ist nur eine Form vog D. nracilis mit kürzeren Antennen. Siehe unter *Diaptomus gracilis.*

Sommertemperatur, in den grossen Tiefen eine niedrige Temperatur das ganze Jahr hindurch — sehr eigenartig sein müssen, also nur für eine geringe Anzahl von Arten geeignet. **Dann galt es den Ursprung der verschiedenen Elemente dieser Fauna wo möglich zu verfolgen.** Wie bekannt sind die Meinungen über den Ursprung der Ostsee-Fauna noch streitig. Alle stimmen wohl doch darin überein, dass der grösste Theil (der Meeresformen) dieser Fauna aus der Nordsee stammt. Aber ausser dieser Nordsee Arten finden sich hier noch einige Meeresarten, welche in der Nordsee nicht vorkommen. Von diesen behaupten einige Forscher (Lovén, Malmgren, Möbius u. a.), dass sie in ihren gegenwärtigen Fundorten Überbleibsel aus einer Zeit sind, wo die Ostsee ein Meerbusen des Eismeeres gewesen wäre, während andere, die wie Fr. Schmidt, O. Grimm es für wahrscheinlicher halten, dass die Ostsee ein Landsee war, annehmen dass die genannten Arten durch Flüsse oder anders wie activ oder passiv dahin eigewandert sind.

Ein eingehendes Studium der Calaniden-Fauna unserer Meere könnte wahrscheinlich auch einige Aufschlüsse zur Beantwortung dieser Fragen geben.

Wie bekannt sind die Calaniden hauptsächlich Meeresbewohner. Sehr bemerkenswerth ist daher, dass gerade solche Theile der Erde, welche nach geologischen und anderen Merkmalen während des posttertiären Zeitalters unter dem Meere versenkt waren, einige Calaniden in ihren Süssgewässern bergen, welche in anderen Theilen fehlen. Wie soll man sich dieses und überhaupt das Anpassen der Calaniden an das Leben im Süsswasser denken?

Einige Forscher (Pavesi, Imhof, Zacharias) haben in der letzten Zeit behauptet, dass die eupelagische Fauna

der Landseen eine Relictenfauna wäre. Zu dieser Fauna wären dann alle unsere Süsswassercalaniden, nämlich *Diaptomus gracilis, Heterocope appendiculata, H. saliens, Temorella lacustris* und *Limnocalanus macrurus* zu zählen. Die Zahl der Relictenformen wäre dadurch sehr erweitert. Dies würde aber seinerseits eine beträchtliche Erweiterung des ehemaligen Meeres, von welchem die Relictenseen Reste sind, fordern. Eine gründliche Prüfung was als Relictenform anzusehen ist, und was nicht, dürfte also sehr wichtig sein.

Kehren wir nun wieder zu den Meeresformen zurück. Die äusseren Lebensbedingungen können ausser einem Einfluss auf die Verbreitung der Thiere auch ihre Organisation beeinflussen. Mögen diese Einflüsse direkt oder indirekt durch Selection wirken, **so ist es immer nothwendig erst festzustellen, ob irgend welche Veränderungen in der Organisation parallel mit den veränderten äusseren Verhältnissen nachweisbar sind, und wenn so ist, welche die Veränderungen sind.** Bei der allmählichen Verminderung des Salzgehaltes des Wassers von Süden nach Norden bietet die Ostsee und der bottnische Meerbusen eine günstige Gelegenheit solche Untersuchungen anzustellen.

Über die Verbreitung der Calaniden in der nördlichen Ostsee.

In Cajanders Verzeichniss über die im südwestlichen Finland vorkommenden Crustacéen[1]) ist nur ein Meeres-Calanid nämlich *Temora velox* Lillj. angeführt (in den Skären von Åbo und Åland), unter welchem Namen er wahr-

[1]) Cajander, Bidrag etc. p. 376.

scheinlich die in diesen Gegenden häufige von mir als *Temorella affinis v. hirundoides* bezeichnete Form meint. M. Braun[1]) hat auch eine Art hinzugefügt, nämlich *Dias discaudatus* Giesbrecht (Revaler Rhede). In dem verzeichniss seiner Crustacéen-Sammlung auf der Fischerei-Ausstellung in London 1883 hat Lilljeborg eine ziemlich grosse Anzahl von Calaniden aus der Ostsee aufgezählt. Da er aber für die meisten von denselben keinen bestimmteren Fundort als „Baltic Sea" angiebt, können von diesen hier nur *Temorella affinis v. baltica* Lillj.[2]) (von Dalarö bei Stockholm) und *Temorella hirundo* Giesbr. („Baltic Sea, Golf of Bottnia"), von welchen also gesagt ist, dass sie in der nördlichen Ostsee gefunden worden sind, mitgerechnet werden.

Im Jahre 1886 hat J. de Guerne einen Calaniden *Centropages Grimaldii* aus dem finnischen Meerbusen beschrieben. Derselbe ist aber identisch mit dem schon früher von G. O. Sars in den Landseen Norwegens gefundenen *Limnocalanus macrurus*, was ich schon in meiner Crustacéfauna des Ladoga Sees angegeben habe. In einem anderen von Poucher und de Guerne geschriebenen Aufsatze wird *Temora velox* Lillj. (wahrscheinlich = *Temorella affinis var. hirundoides* m.) aus der nördlichen Ostsee erwähnt.

Bis jetzt war also nur *Temorella affinis var. baltica, T. hirundo, Limnocalanus macrurus* und *Dias discaudatus*[3]) aus der nördlichen Ostsee bekannt. Hierzu kann ich folgende Formen hinzufügen, nämlich, *Centropages hamatus, Temora longicornis, Temorella affinis v. hirundoides* und *v. hispida,*

---

[1]) M. Braun, Physikal. und biol. Unters., p. 98.

[2]) Ohne Beschreibung.

[3]) Von diesen habe ich *Temorella hirundo* und *Dias discaudatus* nicht gefunden.

T. Clausii, Clausia elongata, Dias bifilosus und *Dias longiremis.* Die Gesammten Zahl von den gegenwärtig aus der nördlichen Ostsee bekannten Calaniden-Arten wäre also zehn.

Wenn man dieses Verzeichniss mit dem von Giesbrecht über die Calaniden der Kieler Foehrde vergleicht, so findet man, dass kein einziger der letzteren in der nördlichen Ostsee fehlt. Es sind aber doch noch zwei Arten aus der Ostsee bekannt nämlich *Paracalanus parvus* (Claus.) nach Lilljeborg [1]) aus „Baltic Sea" ohne näher angegebenen Fundort und nach Möbius [2]) dieselbe Art und *Calanus finmarchicus* Gunn. aus der Kieler Foehrde. Dieses Verhalten ist sehr merkwürdig, wenn man den grossen Unterschied im Salzgehalt des Wassers, dem wichtigsten Moment bezüglig der Verbreitung von Meeresthieren, ins Auge fasst. Der Salzgehalt des Wassers ist nämlich in der Kieler Foehrde an der Oberfläche 1,60 % und am Boden 2,06 %, zwischen den Skären östlich von Åland variirt derselbe zwischen 0,721 am Boden und 0,576 % an der Oberfläche. In diesem Meere kommen noch alle die genannten Arten mit Ausnahme von *Dias discaudatus,* welche ich selbst nie bei uns gefunden habe, vor. Dies scheint aber für die meisten derselben der niedrigsteerträgliche Salzgehalt des Wassers zu sein. In diesen Skären liegt nämlich die Nordgrenze von *Centropages hamatus, Temora longicornis, Clausia elongata* und *Dias longiremis.* Dagegen habe ich *Dias bifilosus* bei Töjby (62° 36′ N, 21° 5′ E. Gr.) gefunden, wo der Salzgehalt des Wassers nur 0,524 % war.

---

[1]) Lilljeborg, W., Collection of chiefly fresh-water Crustacea from Sweden, p. 8.

[2]) Möbius, Nachtrag zu dem in Jahre 1883 erschienen Verzeichniss der Wirbellosen Thiere der Ostsee. (1884).

Weiter nördlich kommen nur die *Temorella*-Arten und *Limnocalanus* vor. Diese gehen aber bis zum nördlichsten Ende des bottnischen Meerbusens hinauf, wo das Bodenwasser kaum 0,3 % Salz hält, das Oberflächenwasser z. B. bei Malörn (nicht weit von Torneå) nur 0,15 %.

Wenn man also *Limnocalanus macrurus,* und die Gattung *Temorella,* welche theilweise auch im Süsswasser leben, ausnimmt, so fordern alle übrigen hier angeführten Arten Wasser von venigstens 0,5 % Salzgehalt.

Über den Ursprung der Calaniden Fauna der Ostsee.

Woher sind die in der Ostsee lebenden Calaniden dahin gekommen? Darauf hat schon Griesbrecht in seinem wichtigen Werke über die Copepoden der Kieler Foehrde, in Übereinstimmung mit Möbius geantwortet, dass die Ostseefauna ein verarmter Zweig der Nordsee-Fauna ist[1]). Die einzigen von den von Giesbrecht angeführten Calaniden welche in der Nordsee nicht gefunden worden sind, sind *Temorella hirundo* und *Dias discaudatus.* Jener steht aber der an den Nordsee-küsten von Poppe beschriebenen *Temorella affinis* sehr nahe, und stammt darum vielleicht auch ursprünglich aus der Nordsee. Von diesem Meere, kann man auch annehmen dass *Temorella affinis v. hirundoides,* welche sich von der Stammform in derselben Richtung aber nicht so viel wie *T. hirundo* verändert haben, und die Varietät *hispida* wie auch *T. Clausii* in die Ostsee gekommen sind. — Es bleiben

---

[1]) Giesbrecht (l. c. p. 92) und Nachtrag pp. 167 und 168.

noch *Dias discaudatus* und *Limnocalanus macrurus* übrig, welche in der Nordsee nicht gefunden worden sind. Was *Dias discaudatus* anlangt, so ist es nicht unmöglich, dass derselbe in der Nordsee noch gefunden wird. Dagegen ist es höchst unwahrscheinlich, dass eine so characteristische Form wie *Limnocalanus* unbemerkt geblieben wäre. Man muss also annehmen entweder dass dieselbe sich in der Ostsee oder den Landseen gebildet hat oder auch dass sie wie die übrigen Relictenformen ein Überbleibsel der Eismeer-Fauna ist. Gegen die erste Annahme spricht aber der Umstand, dass diese Art auch in den Landseen von Nord-Amerika vorkommt. Es ist daher viel wahrscheinlicher, dass sie sowohl in die Nord-Amerikanischen wie Skandinavischen Seen aus dem Eismeere gekommen sei. Da aber der Umstand, dass die Eier nicht von dem Weibchen herumgetragen werden, sondern, nach dem Austreten bald auf den Boden sinken, den passiven Transport durch Vögel sehr unwarscheinlich macht, so bleibt es nur übrig dieselbe als eine Relicteform anzusehen. Einen weiteren Beleg für diese Ansicht findet man auch darin, dass *Limnocalanus* nie in grösserer Meereshöhe als die übrigen Relictenformen angetroffen wird.

Über den Einfluss der äusseren Existenzbedingungen auf den Körper der Calaniden.

Wie in der Einleitung schon gesagt wurde, ist es eine bekannte Thatsache, dass die äusseren Existenzbedingungen nicht nur eine auswählende sondern auch eine auf die Körpergrösse und den Bau der Thiere verändernde Thätigheit ausüben. Was speciell die Relictenformen der Ostsee anbelangt, so hat schon Lovén in seinen Arbei-

ten über die Relictenfauna nachgewiesen, dass dieselben verkümmert sind. So erreichen z. B. *Idotea entomon* und *Pontoporeia femorata* in der Ostsee nie dieselbe Grösse wie im Eismeere. Was die Fische betrifft hat Malmgren [1]) gezeigt, dass die in dem nördlichen Theile der Ostsee heimischen Arten, welche auch im Eismeere vorkommen, ihren Urältern im Eismeere in allen Theilen gleichen, aber kleiner sind.

Man könnte vielleicht hieraus schliessen, dass nur die relicten Arten der Ostsee verkümmert sind, und dass dieses nicht den aus der Nordsee einigewanderten Formen gilt. So ist es theilweise auch wirklich der Fall, aber nur wenn es sich um Wanderthiere wie z. B. Wanderfische handelt. Solche Arten wie *Cottus bubalis, Spinachia vulgaris, Gobius niger, Rhombus maximus, Ammodytes lanceolatus* und *Belone vulgaris* sind wohl bei uns in grossen Exemplaren gefangen worden, aber sie sind hier mehr zufällige Gäste. Stationäre Arten aber, welche hier schon ganz heimisch geworden sind — wenn auch ursprünglich aus der Nordsee eingewandert — sind gewöhnlich verkümmert. Besonders für die Mollusken ist eine solche Verkümmerung von Westen nach Osten und von Süden nach Norden nachgewiesen [2]) worden.

Für die Crustacéen und speciell für die Calaniden sind die Aufgaben über die Verkümmerung aber sehr spärlich. Von den Calaniden ist — so viel ich weiss — nur *Temora longiremis* der Kieler Foehrde als eine forma

---

[1]) Malmgren. Kritisk öfversigt af Finlands Fiskfauna. Helsingfors 1863, p. VIII u. IX.

[2]) Vrgl. Möbius, Die wirbellosen Thiere der Ostsee, p. 138 und M. Braun, Physik. und. biolog. Untersuchungen im westl. Theile des finn. Meeresbusens, p. 129.

depauperata erwähnt worden. Möbius[1]) sagt nämlich, dass sie in der letzgenannten Foehrde nur die Hälfte der Länge derjenigen von Arendal erreicht.

In der nachstehenden Tabelle habe ich die von mir gemessene Länge der in der nördlichen Ostsee lebenden Calaniden mit den Grössenangaben, welche Giesbrecht[2]) für dieselben Arten aus der Kieler Foehrde, Poppe[3]) aus dem Jadebusen und Claus[4]) aus der Nordsee gemacht haben, zusammengestellt. Da der Jadebusen mit der Nordsee übereinstimmt, habe ich beide in der Tabelle unter die Rubrik Nordsee zusammengefasst.

Grösse der Calaniden in der nördlichen Ostsee, Kieler Foehrde und Nordsee[5]).

	Nördl. Ostsee.	Kieler Foehrde.	Nordsee.
	m. m.	m. m.	m. m.
Dias bifilosus ♀	0,83	1,05	1,25
„ „ ♂	0,84	1,0	
„ longiremis ♀	0,94	1,0	—
„ „ ♂	0,89	0,9	—
Temora longicornis ♀	0,90	1,4	1,5
„ „ ♂	0,96	1,4	1,3
Temorella affinis ♀	0,98 [6])	—	1,5
„ „ ♂	1,02 [6])	—	1,5
„ Clausii ♀	1,3	—	1,5
„ „ ♂	1,3—1,4	—	1,3
Centropages hamatus ♀	0,91	1,45	1,6
„ „ ♂	1,02	1,3	1,6

[1]) Möbius, Die wirbellosen Thiere der Osttee, p. 138.
[2]) Giesbrecht, l. c.
[3]) Poppe, l. c.
[4]) Claus, l. c. p. 193.
[5]) Meine Zahlenangaben über die Grösse der Calaniden aus der nördlichen Ostsee sind Mittelwerthe aus mehreren Messungen.
[6]) *T. affinis v. hirundoides.*

Aus dieser Tabelle ersieht man, dass alle Arten, mit Ausnahme von der im brakischen und süssen Wasser lebenden *Temorella Clausii,* am grössten in der Nordsee sind, etwas kleiner in der Kieler Foehrde und am kleinsten in der nördlichen Ostsee.

Giesbrecht [1]) hat die Vermuthung geäussert, dass die als verschiedene Arten beschriebenen, an den Küsten der Nordsee und Ostsee lebenden *Temorella*-Formen nur durch den verschiedenen Salzgehalt des Wassers entstandene Varietäten derselben Species wären, hat aber selbst diese Vermuthung widerlegt. Dass *Temorella affinis* und *Temorella Clausii* „gute Arten" sind scheint mir auch ziemlich sicher erwiesen zu sein. Dagegen glaube ich, dass die Verkümmerung von *T. affinis* wie auch der übrigen genannten Meeres-Calaniden in der Ostsee durch die veränderten äusseren Verhältnisse — hauptsächlich den geringeren Salzgehalt des Wassers — verursacht sind.

Diese Vermuthung scheint durch folgende Äusserung Giesbrechts widerlegt zu sein: „— — und ferner lehrte mich die Vergleichung des von Herrn Poppe mir übersandten Materials, dass auch die Thiere von *affinis,* waren sie nun in Salzwasser des Jadebusens, in der Ems bei Pettkum, in der Weser bei Waddewarden oder in der Elbe bei Altona gefunden, keine merklichen Abweichungen aufweisen" [2]). Das keine Rassen Unterschiede zwischen den im Salzwasser des Jadebusens und der Nordsee einerseits und im brakischen oder süssen Wasser der obengenannten Flussmündungen lebenden Thiere andererseits existiert, beruht wohl darauf, dass alle diese Orte sehr nahe bei einander stehen, so dass stets neue Individuen

[1]) Giesbrecht, l. c. p. 155.
[2]) Giesbrecht, l. c. p. 156.

aus dem Meere eindringen oder durch die Fluthwelle eingeführt werden, und die Entstehung einer eigenen Süss- oder Brackwasser-Varietät somit in den genannten Flussmündungen, deren Areal im Verhältniss zu dem der Nordsee sehr klein ist, verhindert wird. Dieser Umstand konnte aber nicht die Entstehung von Varietäten in der Ostsee verhindern. Der weite Abstand und die engen Verbindungen wirken isolierend, so dass eine Vermischung nur indirekt durch die Thiere des Sundes und der Belten stattfinden kann. So ist nach meiner Ansicht die Bildung der kleinen Ostsee-Varietäten möglich geworden.

Kehren wir nun zu der Tabelle zurück. Dieselbe zeigt ausser der allgemeinen Verkümmerung der Arten gegen die inneren Theile der Ostsee noch eine andere sehr merkwürdige Thatsache, nämlich, dass die Verkümmerung bei den Weibchen stärker gewesen ist als bei den Männchen, so dass die Männchen, welche gewöhnlich kleiner sind als die Weibchen, in der nördlichen Ostsee im Gegentheil grösser sind[1]).

Ausser diesen Veränderungen, welche fast sämmtlichen Arten gelten, sind die einzelnen Arten nicht selten in irgend einer Weise verändert. So sind z. B. die vorderen Antennen bei *Dias bifilosus* häufig länger als der Cephalothorax, was sonst nicht der Fall ist, die Furca ist bei *Temorella affinis* und *Dias bifilosus* verhältnissmässig länger und schmäler, bei *Centropages hamatus* kürzer.

Schliesslich kann man sagen, dass die in der nördlichen Ostsee lebenden Calaniden sehr variabel sind, sowohl in ihrer Grösse und in den Proportionen der einzelnen Theile wie auch nicht selten in der Behaarung und

---

[1]) Eine Ausnahme macht nur *Dias longiremis*.

Bedornung. Ich glaube, dass die Bildung der Ostseevarietäten durch diese allgemeine grosse Variabilität sehr befördert wurde.

Wollen wir nun versuchen den Ursachen der Verkümmerung der Ostsee-Calaniden nachzuspüren. Von den äusseren Einflüssen, welche auf das Wachsthum hemmend wirken, hat man hauptsächlich niedrige Temperatur, mangelhafte Nahrung und für Meeresthiere ungenügenden Salzgehalt des Wassers hervorgehoben.

1) **Temperatur.** Die nördlichen Theile der Ostsee sind im Winter theilweise mit einer festen Eisdecke oder mit Treibeis bedeckt. Die Temperatur des Wassers muss dann sehr niedrig, höchstens einige Grade über 0 sein. Auch im Sommer ist die Temperatur des Wassers in den grossen Meerestiefen (100—300 m.) nur 2 bis 5 Grade C[1]). An der Oberfläche steigt die Temperatur während des Juli und Augusts im offenen Meere bis auf 11—16^0 C. In flachen Meerbusen und am Ufer steigt die Temperatur bis auf 18—20^0 C. und mehr.

Die mittlere Jahrestemperatur des Oberflächen-Wassers ist in dem nördlichen Theile der Ostsee etwa 4—5^0 C., in dem südlichen Theile 8—10^0 C. Dieser Unterschied ist zwar ziemlich gross, doch glaube ich nicht, dass die niedrige Temperatur irgend eine Schuld an der Verkümmerung der Ostsee-Calaniden haben kann. Dies ersieht man aus den folgenden Thatsachen. In dem Kantalaks Meerbusen des Weissen Meeres habe ich *Dias bifilosus* massenhaft gefunden. Sie erreicht da eine Grösse von 1,07 mm.

[1]) Vrgl. Nordqvist, Iakttagelser öfver hafsvattnets salthalt och temperatur inom Finlands sydvestra skärgård och Bottniska viken, sommaren 1887 (Bidr. t. kännedom. af Finlands natur och folk. 46 H. Helsingfors 1888).

(♀ und ♂); wird also grösser als in der Kieler Foehrde, und doch muss die Temperatur im Weissen Meere bedeutend niedriger als die der Kieler Foehrde sein. Das reiche Thierleben in den arktischen Meeren, welches besonders von den zahlreichen unter Nordenskiölds Leitung unternommenen Expeditionen erwiesen wurde, zeigt auch, dass eine niedrige Temperatur auf die Entwickelung einer grossen Anzahl von Meeresthieren gar nicht hemmend einwirkt.

Der Temperaturwechsel, welcher unvortheilhaft einwirken könnte, ist auch in den tiefen nördlichen und mittleren Theilen der Ostsee geringer als im flachen westlichen Theile. Die Verkümmerungsursachen können also nicht in der Temperatur gesucht werden.

2) **Nahrung.** Da wir bis jetzt sehr wenig über die Nahrung der Calaniden wissen, kann dieses Moment gegenwärtig noch nicht als ein Bekanntes in Betracht genommen werden. Claus sagt wohl[1]: „Die Copepoden ernähren sich von thierischen Stoffen, entweder von Theilen abgestorbener grösserer Thiere, oder von kleineren Geschöpfen, *Infusorien, Rotiferen, Turbellarien,* welche sie sich zur Beute machen. Selbst ihre eigenen Larven und Nachkommen verschonen sie nicht, wovon man sich täglich am Darminhalt der Cyclopiden überzeugen kann. Pflanzliche Körper, Algen und Diatomacéen scheinen nur gelegentlich als Nahrung aufgenommen zu werden.“ Dies scheint mir aber nicht allgemein gültig zu sein. Ich will nur ein paar Beispiele anführen, welche dagegen sprechen. Während meiner Draggierungen auf dem Bottenmeere im Juli des vergangenen Jahres habe ich in der pelagischen Region ausser einigen wenigen Diatomacéen nur eine

[1]) Claus, die freilebenden Copepod. p. 83.

enorme Menge von *Limnocalanus macrurus* gefunden. Die Diatomacéen waren also hier die einzige Nahrung.

Ein zweites Beispiel. Den 7. Juli fischte ich mit dem Schwebnetze im Meere nicht weit von Dalsbruck. Das Netz brachte eine grosse Menge von *Dias bifilosus, Evadne Nordmanni,* Diatomacéen und Phycocromalgen wie auch einige wenige Individueen von *Temorella affinis var. hirundoides* und eine Rotatorie herauf. Die drei „Raubthiere" waren also auch hier fast ausschliesslich auf die Algen als Nahrung hingewiesen.

Hauptsächlich im Winter, wo man keine Rotatorien und Cladoceren findet, muss ihre Nahrung aus Diatomacéen und anderen Algen, die in allen Jahreszeiten vorkommen, bestehen. Wahrscheinlich ist mangelnde und ungenügende Nahrung eine der Verkümmerungsursachen.

3) **Salzgehalt des Wassers.** Karl Semper hat in seinem an Gedanken und Thatsachen so reichem Werke über „Die natürlichen Existenzbedingungen der Thiere" fast alles bis auf 1879 über den Einfluss des verschiedenen Prozentgehaltes salzigen Wassers auf die Thiere zusammengestellt und ist demnach zu der Schlussfolgerung gekommen, „dass Veränderungen im Salzgehalt des Wassers nicht bloss einen auswählenden Einfluss auf die ihnen ausgesetzten Thiere üben müssen, sondern auch mitunter eine bemerkenswerthe Umformung derselben bewirken"[1]). Obwohl direkte Experimente bis jetzt fehlen und es unbegreiflich ist, warum der Salzgehalt irgend einen Einfluss auf die Grösse und Form der Thiere ausübt, so scheint doch gerade der geringe Salzgehalt wahrscheinlich in Verbindung mit Nahrungsmangel die Hauptursache der Verkümmerung der Ostsee-Formen zu sein.

---

[1]) Bd. I. p. 195.

Die Verbreitung der Calaniden in den Landseen Finlands[1]).

Name des Sees.	Flächeninhalt in □km.	Länge in km.	Breite in km.	Meereshöhe in Met.	Grösste Tiefe in Met.	Limnocalanus macrurus.	Temorella lacustris.	Diaptomus gracilis.	Heterocope appendiculata.	Heterocope saliens.
Im südlichen Finland.										
1. Ladoga-See. .	18,129	—	—	5	223	+	+	+	+	
2. Luujärvi (Kirchsp. Kyrkslätt)	—	—	—	—	—			+		
3. Lojo-See . . .	110	—	—	31	59	+	+	+	+	
4. Suolijärvi (Kirchsp. Nurmijärvi)	—	—	—	—	—	+		+		
Im mittleren Finland zwischen Salpaus- und Suomenselkä.										
5. Päijänne . . .	1,142	—	—	78	89	+	+	+	+	+
6. Kallavesi . . .	1,000	—	—	82	51	+	+	+	+	+
7. Maaninganjärvi	—	15	2	82	46	+				
8. Keurusselkä .	159	—	—	100	12—13	+	+	+		
9. Lummene . .	—	—	—	110	—			+		
10. Välivesi	—	—	—	—	—			+	+?	
11. Ätsärinselkä .	—	35	3—4	155	14—15			+	+?	
Im nördlichen Finland.										
12. Majamalompolo (Ylitornio)	—	—	—	—	—		+	+	+?	
13. Iso Lohijärvi „	—	—	—	—	—	+	+	+		
14. Pessalompolo „	—	—	—	—	—					
15. Miekojärvi . „	—	—	—	—	—			+		

[1]) Das Material aus dem Lojo-See ist mir theilweise von Fräulein S. Granstedt und Herrn Stud. Ch. E. Boldt gütigst mit-

Name des Sees.	Flächeninhalt in □km.	Länge in km.	Breite in km.	Meereshöhe in Met.	Grösste Tiefe in Met.	Limnocalanus macrurus.	Temorella lacustris.	Diaptomus gracilis.	Heterocope appendiculata.	Heterocope saliens.
16. Pääjärvi	—	—	—	92	34	+	+	+		
17. Paanajärvi (Kuusamo)	—	22	1	112	89	+	+	+		
18. Ylikitka-järvi „	219	—	—	207	29		+	+	+	
19. Kuusamo-järvi „	—	—	—	224	7		+	+		
20. Muojärvi „	—	—	—	224	36		+	+		
21. Kiitämä „	—	—	—	—	4		+	+	+?	
22. Suininki „	—	—	—	—	25		+		+	
23. Saunajärvi „	—	—	—	—	—			+		
24. Pyhäjärvi „	—	—	—	252	32		+			
25. Rukajärvi „	—	—	—	—	8			+		
26. Tavajärvi „	—	—	—	260	7			+	+?	
27. Oijusluoma „	—	—	—	—	16			+		
28. Kurkijärvi „	—	—	—	292	18			+	+	
29. Teich auf Valtavaara „	—	—	—	430	—			+		

Aus der vorstehenden Tabelle ersieht man, dass *Limnocalanus macrurus* im südlichen und mittleren Finland nicht höher als 100 Met. über den Meeresspiegel, im nördlichen Finland bis zu 112 Met. hinauf geht. Diese Höhen sind aber gerade dieselben, bis zu welchen die von Lovén als *relicten* Formen erkannten *Mysis oculata v. relicta, Palasea cancelloides v. quadrispinosa, Gammaracanthus loricatus* und *Pontoporeia femorata* bei uns gehen. Im

---

getheilt, das aus den Seen Keurusselkä, Lummene, Välivesi und Ätsärinselkä von Herrn Dr. R. Hult und schliesslich die Sammlungen aus dem Majamalompolo, Iso Lohijärvi, Pessalompolo und Miekojärvi von Fräulein H. Hult. Den genannten Damen und Herren spreche ich hiermit meinen besten Dank aus.

nördlichen Finland sind diese sogar noch etwas höher gefunden worden, nämlich von Malmgren in dem 122 Met. hoch gelegenen Uleåträsk. Wenn man ferner bedenkt, dass *Limnocalanus* und die genannten relicten Formen fast dieselbe horizontale Verbreitung haben, und dass *Limnocalanus* mit der im Meere lebenden Gattung *Centropages* so nahe verwandt ist, dass ein hervorragender Forscher, de Guerne, denselben zu dieser Gattung geführt hat, so muss man zugeben, dass *Limnocalanus* mit demselben Recht wie *Mysis* etc. als eine relicte Form betrachtet werden kann. In zwei früher veröffentlichten Arbeiten habe ich diese Ansicht ausgesprochen. Zu demselben Schluss ist auch de Guerne[1]) und nach brieflicher Mittheilung Herr Professor Lilljeborg gekommen.

Temorella lacustris hat seine nächsten Verwandten in *Temorella affinis* und *Clausii*, zwischen welchen dieselbe in ihrer Organisation steht[2]), und welche Meeres- oder Brackwasserformen sind. Durch Poppes Untersuchungen ist es bekannt, dass *T. affinis* die norddeutschen Flüsse hinaufgewandert ist und sich das Leben im süssen Wasser angewöhnt hat. In den innersten Theilen des finnischen und bottnischen Meerbusens, wo das Wasser schon fast süss ist kommen *T. affinis* und *Clausii* noch vor. Es muss für dieselben also leicht gewesen sein auch sich dem Leben in Landseen anzupassen, und eine solche für das Leben in Landseen angepasste Form hat sich in *T.*

---

[1]) Jules de Guerne, Sur les genres Ectinosoma Boeck et Podon Lilljeborg, etc. (Extrait du Bull. de la Société zoologique de France 1887), p. 19.

[2]) Darum habe ich dieselbe in meinem „Bidrag till kännedomen om Ladoga-sjös crustacéfauna“ unter dem Namen *T. intermedia* beschrieben.

lacustris gebildet. Dass sie sogar in so hochgelegenen Seen wie Pyhäjärvi (252 M.), Muojärvi, Kuusamojärvi und Ylikitkajärvi (207 M.) angetroffen wird, kann wahrscheinlich nur durch passiven Transport erklärt werden, denn selbst die Lachse (Salmo salar) können nicht aus dem Weissen Meere durch die steilen Wasserfälle hinauf zu diesen Seen dringen.

Wahrscheinlich ist *T. lacustris* eine noch sehr junge Art. Dies wird durch ihr ziemlich beschränktes Verbreitungsgebiet und ihr sporadisches Vorkommen bewiesen.

Dagegen muss die Gattung *Diaptomus* die älteste unter den Süsswassercalaniden sein. Sie hat ein sehr grosses Verbreitungsgebiet und hat schon Zeit gehabt eine Menge von Arten zu erzeugen. Imhof[1]) hat vor kurzem die bis jetzt beschriebenen Formen zusammengestellt und gefunden, dass dieselben schon eine Zahl von 26 erreicht haben. Davon sind zwar einige wahrscheinlich als synonyme zu streichen. Dagegen hat seit dem Erscheinen von Imhofs Arbeit J. Richard[2]) zwei neue Arten aus Spanien *Diaptomus Roubani* und *Wierzejskii* beschrieben. Bei uns in Finland hat *Diaptomus gracilis* fast jeden Landsee bevölkert und wurde von mir noch in dem Teiche auf Valtavaara (430 M.) in Kuusamo gefunden.

Die Gattung *Heterocope* ist wahrscheinlich auch eine alte Gattung. Ihr sporadisches Auftreten in Mittel-Europa wird dadurch erklärt, dass die Weibchen keine Eiersäckchen tragen, was den Transport erschwert. Von den bei

---

[1]) Imhof, Studien über die Fauna hochalpiner Seen ins besondere des Kantons Graubünden. (Separatabdruck aus dem Jahresbericht der Naturf. Gesellschaft Graubündens, Jahrg. XXX.), S. 137.

[2]) Extrait du Bulletin de la Société Zoologique de France, T. XIII., séance du 28 février 1888.

uns vorkommenden zwei Arten ist *H. appendiculata* sehr allgemein sowohl in grösseren wie in kleineren Seen bis zu einer Höhe von 292 M. (Kurkijärvi). *H. saliens* habe ich dagegen nur in Kallavesi und Päijänne gefunden.

Centropages hamatus, Lilljeborg.

Ichtyophorba hamata,	Lilljeborg, De crustaceis etc., p. 185. 1853.
„ *augustata,*	Claus, die frei lebenden Copepoden, p. 199. 1863.
Centropages hamatus,	Boeck, Ofversigt af Norg. Cop., p. 244. 1864.
„ „	Giesbrecht, Copepod. d. Kieler Foehrde, p. 156.
„ „	Poppe, Copepod. d. Jadebusens. p. 187. 1885.

♀ **Grösse** 0,91 m. m.

Der Cephalothorax (Taf. I, Fig. 1 u. 3) besteht aus sechs Segmenten, von denen das erste etwas weniger als die Hälfte des ganzen Cephalothorax ausmacht. Die Stirn endigt in zwei Spitzen; in der Mitte ist das erste Segment von einer Furche quergetheilt. Das letzte unsymmetrisch gebildete Segment endigt jederseits in einen Haken von denen der rechte grösser und nach aussen gerichtet ist[1]).

Das Abdomen (Taf. I, Fig. 1 u. 3) besteht aus vier Segmenten, von welchen das erste das längste und etwas länger als die Furca ist. Das erste Segment ist mit kurzen Borsten oder Dornen besetzt, von denen beiderseits zwei

[1]) Die beiden von Giesbrecht erwähnten Nebenhäkchen auf dem rechten Haken habe ich ebensowenig wie Poppe finden können.

beisammenstehen und viel grösser als die übrigen sind. Besonders sind die zwei Dornen an der rechten Seite stark entwickelt. Die Geschlechtsöffnung ist von einem grossen Operculum bedekt. Die Furca ist kürzer als die zwei vorhergehenden Segmenten zusammengenommen. Von den Endborsten der Furca ist die zweitinnere, die längste, ein wenig länger als das Abdomen.

Die vorderen Antennen, welche aus 24 Gliedern bestehen, sind länger als der ganze Körper und ziemlich schlank. Am achten Gliede sitzt ein Dorn.

Die hinteren Antennen bestehen 1) aus einem zweigliedrigen Basale (Protopodit), dessen erstes Glied eine Borste, das zweite zwei Borsten trägt; 2) einem zweiästigen Hauptast (Endopodit), dessen erstes Glied mit zwei Borsten versehen ist, das zweite mit 14 in zwei Bündel vertheilten, und 3) einem längeren, aus 6 Gliedern zusammengesetzten Nebenast (Exopodit). Von den Gliedern des Nebenastes trägt das erste zwei Borsten, die vier folgenden je eine und das letzte Glied vier lange Borsten.

Die Mandibeln bestehen aus der kräftigen Kaulade (erstes Glied des Protopodits) und dem Palpus. Am Ende ist jene verbreitert und in einer Reihe von Zähnchen ausgezackt. Das äusserste, von den übrigen etwas entfernte Zähnchen ist grösser als diese. Nach innen endigt die Zahnreihe mit einer kleinen Federborste. Der Palpus besteht aus einem grossen, mit drei kleinen Borsten ausgestatteten Basalgliede (zweites Glied des Protopodits), einem zweigliedrigen und reichlich beborsteten Hauptast (Endopodit) und einem viergliedrigen Nebenast (Exopodit), dessen drei proximale Glieder je eine Borste, das vierte Glied zwei Borsten tragen.

Maxillen. Der Kautheil ist ziemlich gross, gerundet und mit zahlreichen, kurzen, theilweise gezähnten Borsten besetzt. Der Palpus ist in fünf Lappen getheilt, von welchen der äussere, proximale sehr breit und mit neun Federborsten besetzt ist. Die zwei inneren proximalen Lappen sind cylindrisch und tragen Borsten nur am Ende. Von den zwei distalen Lappen ist der innere zweigliedrig, beide sind mit vielen theilweise langen Federborsten besetzt.

Die vorderen Kieferfüsse sind sehr kräftig gebaut. Auf dem Hinterrande kann man eine undeutliche Eintheilung in drei Glieder erkennen. Der Vorderrand läuft in fünf mit Federborsten besetzten Warzen aus. Die am Ende des dritten Gliedes sitzenden Borsten sind besonders kräftig, lang, gebogen und mit starken Federn besetzt.

Die hinteren Kieferfüsse (Taf. I, Fig. 4) sind bedeutend länger als die vorderen und siebengliedrig. Das erste und zweite Glied sind beide fast gleich lang und von derselben Länge wie die fünf distalen Glieder zusammengenommen. Das erste Glied hat auf der Vorderseite drei Höcker, von denen der erste zwei, der zweite drei und der dritte vier Borsten trägt. Das zweite Glied trägt drei Borsten, das dritte vier und die drei folgenden Glieder je zwei Borsten auf der Vorderseite. Auf der Hinterseite des fünften Gliedes sitzt ausserdem noch eine Borste. Das kleine Endglied ist mit vier Borsten besetzt.

Die Schwimmfüsse der vier vorderen Paare bestehen aus einem zweigliedrigen Basale (Protopodit) und zwei dreigliedrigen Aesten (Endo- und Exopodit).

Die Füsse des fünften Paares (Taf. I, Fig. 8) sind wie die vorhergehenden zweiästig und jeder Ast dreiglie-

drig. Das zweite Glied des Aussenastes läuft nach innen in einen Haken aus.

♂ **Grösse** 1,02 m. m.

Der Cephalothorax (Taf. I. Fig. 2) besteht wie bei dem Weibchen aus 6 Segmenten, von denen das Kopfsegment in der Mitte eingeschnürt ist. Das 6. Segment trägt auch hier jederseits einen Haken. Diese sind aber hier weniger stark als bei dem Weibchen und gleich gross.

Das Abdomen (Taf. I. Fig. 5) besteht aus fünf Segmenten. Die Furca ist ebenso lang wie die zwei[1]) vorhergehenden Segmente zusammengenommen. Die Furcaäste werden gegen das hintere Ende etwas breiter. Die längste (zweitinnere) von den Endborsten ist fast gleich lang mit dem ganzen Abdomen.

Die vorderen Antennen. Die rechte 21-gliedrige Antenne ist zu einem Greifarm umgewandelt und hat eine Geniculation zwischen dem achtzehnten und neunzehnten Segmente. Die Biegmuskel durchsetzt die 13—18 Segmenten, welche aufgetrieben sind. Am zwölften und einundzwanzigsten Segmente sitzt ein Dorn. Die linke Antenne ist kürzer als die rechte und wie bei dem Weibchen gebaut.

Das fünfte Fusspaar (Taf. I. fig. 8 u. 7). Jeder Fuss besteht aus einem zweigliedrigen Stamme und zwei Aesten. Der Aussenast des rechten Fusses ist zu einer Zange umgewandelt, dadurch dass das zweite Glied nach innen in einen langen Haken ausläuft, gegen welchen das dritte auch gebogene Glied beweglich ist. Die Innenäste sind beide dreigliedrig und hauptsächlich wie bei den vier er-

[1]) Also kürzer als Giesbrecht und Poppe angeben.

sten Schwimmfusspaaren gebaut. Die zwei ersten ihrer Glieder tragen je eine befiederte Borste, das Endglied sechs. Der Aussenast des linken Fusses ist zweigliedrig, das erste Glied trägt zwei Dornen[1]) das zweite drei.

Fundort und Fundzeit. Wurde während der ersten Hälfte des Juli in den Skären östlich von Åland öfters, aber immer nur in vereinzelten Individuen gefangen. Dabei waren die Männchen ungefähr 10 mal so zahlreich wie die Weibchen.

---

[1]) Nach Poppe nur eine (l. c. p. 191 und Taf. V, Fig. 10). Giesbrecht hat zwei gezeichnet (l. c. Taf. VIII, Fig. 38).

Limnocalanus macrurus G. V. Sars.

Limnocalanus macrurus, Sars, Öfversigt af de indenlandske Ferskvandscopepoder, S. 226.
Centropages Grimaldii, de Guerne, Description du Centropages Grimaldii.

♀ **Grösse** 2,2 mm. (Ladoga), 3,15 (Ålands Haf).

Die Körperform ist langgestreckt aber kräftig.

Der Cephalothorax (Taf. II, Fig. 1) besteht aus 6 Segmenten, von denen das erste gleichlang wie das zweite, dritte und vierte zusammengenommen ist. Jenes ist auf seiner Mitte eingeschnürt und endigt vorn in zwei nach unten und hinten gebogene Spitzen. Der einige feine Härchen tragende Hinterrand des letzten Segmentes ist, wenn von der Seite gesehen, gewöhnlich gerundet oder etwas eckig. Bei einigen wahrscheinlich älteren Individuen habe ich doch denselben in einen kurzen Wulst auslaufen sehen, welcher auf der einen Seite gewöhnlich stärker entwickelt war als auf der anderen.

Das Abdomen (Taf. II, Fig. 1) besteht aus vier Segmenten. Die Furca ist gleichlang wie die zwei vorhergehenden Segmente zusammengenommen. Diese beiden sind fast von derselben Länge. Das erste Segment ist etwas länger. Die Breite der Furcaaeste verhält sich zur Länge wie 1 : 8,3. Der Hinterrand des zweiten Segmentes und die Furca sind mit kurzen Dornen von denen

die des erstgenannten gröber sind, besetzt. Von den Endborsten ist die zweitinnere die längste und ebenso lang wie die drei letzten Abdominalsegmente zusammengenommen. Die erste und vierte Borste sind einander gleichlang und etwas länger als die Furca. Die Aussenborste sitzt auf einem Fünftel der ganzen Furcalänge von der Spitze. Die Innenborste auf der Rückenseite dicht an der inneren Endborste.

Die vorderen Antennen (Taf. II, Fig. 4) sind 25-gliedrig, von denen die zwei ersten am dicksten sind, die folgenden bis zum achten werden allmählich verjüngt. das neunte bis zum zwölften sind ungefähr von derselben Dicke, die übrigen wieder etwas schmäler und bis zum letzten sehr kleinen Segmente gleich dick. Die relative Länge der Glieder kann durch folgende Zahlen ausgedrückt werden:

I	II	III	IV	V	VI	VII
3	4 1/2	2 1/2	2 1/2	2 1/2	2 1/2	2 1/2
VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV
2 1/2	3	3 1/2	3 1/2	4	5	5
XV	XVI	XVII	XVIII	XIX	XX	XXI
6	6	6	6	6	5	4 1/2

XXII	XXIII	XXIV	XXV
4	4	3 1/2	1

Am achten und zwölften Segmente sitzt ein haken-Dorn.[1])

[1]) Die nahe Verwandtschaft zwischen den Gattungen *Centropages* und *Limnocalanus* wird u. a. auch von den Dornen an den vorderen Antennen erwiesen. *Limnocalanus* hat diese Dornen in beiden Geschlechtern, sowohl am achten als am zwölften Gliede. Bei *Centropages hamatus* haben die Geschlechter sich so differentiert, dass beim Weibchen ein Dorn nur am achten Gliede, beim Männchen nur am zwölften vorhanden ist.

Mit Ausnahme des 6. Segments tragen alle auf der Vorderseite Borsten, einige auch blasse Kolben. Das 22—24 Segment hat auch eine Borste am Hinterrande, das kleine Endglied einen Büschel von vier Borsten[1]).

Die hinteren Antennen (Taf. I, Fig. 10) tragen auf einem zweigliedrigen Basalstücke, dessen erstes Glied eine Borste, das zweite zwei Borsten trägt, zwei Aeste. Der Hauptast ist zweigliedrig, der Nebenast siebengliedrig, das kurze dritte Glied ist aber mit dem vorhergehenden langen zweiten Gliede verwachsen, so dass die Sutur ziemlich undeutlich ist.

Die Mandibeln (Taf. III, Fig. 1). Die Kaulade hat eine Reihe von kleineren Zähnen und einen isoliert stehenden grossen hakenförmigen Zahn. Neben jener steht eine Reihe von Dornen, von denen die zwei innersten lang und befiedert sind. Der Palpus ist gross; sein Basale zeigt keine Einschnürungen; der Hauptast ist zwei- (oder vielleicht dreigliedrig), der Nebenast fünf- (oder sechsgliedrig).

Die Maxillen (Taf. III, Fig. 2) bestehen aus dem Kautheile, welcher mit starken Hakenborsten besetzt ist, und aus dem Palpus, an welchem man fünf verschiedene Lappen unterscheiden kann.

Der erste Kieferfuss (Taf. II, Fig. 5) ist kurz und gedrungen, Ausserordentlich kräftig sind fünf auf den kurzen und undeutlichen Endsegmenten sitzende lange, hakenförmig gebogene und stumpfe Borsten.

Der zweite Kieferfuss (Taf. I, Fig. 9) ist sehr lang und besteht aus sieben Segmenten.

Die vier ersten Schwimmfusspaare (Taf. III, Fig. 3)

---

[1]) Bei grossen Meeresexemplaren habe ich am Endgliede ausserdem eine blasse Kolbe gesehen.

haben einen zweigliedrigen Stamm und zwei dreigliedrige Aeste.

Die Füsse des fünften Paares (Taf. I, Fig. 11) bestehen wie die vorhergehenden Schwimmfüsse aus einem zweigliedrigem Stamm und zwei dreigliedrigen Aesten. Jedes von den drei Gliedern des Aussenastes trägt auf seiner Aussenseite am distalen Ende einen starken Dorn, das zweite ist nach innen in einen kräftig gebogenen Haken ausgezogen, das Endglied trägt an der Innenseite drei und am Ende zwei Borsten. Das erste und zweite Glied des Innenastes ist am Innenrande mit je einer Borste versehen, das Endglied ist an der Innenseite mit zwei, am Ende mit zwei und an der Aussenseite mit zwei Borsten besetzt.

♂ **Grösse** 2,07 (Ladoga), 2,78 (Ålands-Haf).

Das Abomen (Taf. II, Fig. 2) besteht aus sechs Segmenten. Die Furca ist ungefähr so lang wie die drei vorhergehenden Segmente zusammen. Nächst der Furca sind das zweite und dritte Segment die längsten, das fünfte ist das kürzeste. Das zweite, dritte und vierte Segment sind am Hinterrande mit Dornen besetzt, die Furca mit Stachelhaaren. Die Furcaborsten verhalten sich wie beim Weibchen.

Die rechte vordere Antenne (Taf. II, Fig. 3) des Männchens ist nur 22-gliedrig, da die 19—21 Segmente zu einem und das 22. und 23. ebenfalls zu einem verschmolzen sind. Das Gelenk liegt zwischen dem 18. und 19. Gliede. Die Biegmuskel des letzteren entspringt am 13. Gliede. Die Segmente, welche dieselbe durchsetzt, sind nur wenig aufgetrieben. Die Zahl der blassen Kolben ist grösser und die Borsten sind länger als beim Weibchen. Wie bei diesem trägt das achte und zwölfte Glied auch bei dem Männchen je einen Dorn.

Das fünfte Fusspaar (Taf. III, Fig. 4). Beide Füsse bestehen aus einem zweigliedrigen Basale, einem Aussen- und einem Innenast. Der Aussenast des rechten Fusses besteht aus zwei deutlichen und einem kleinen rudimentären Gliede. Das erste Glied ist cylindrisch und trägt aussen einen Dorn. Das zweitebesteht aus einem kurzen und breiten Proximaltheile, von dessen Innenrande ein langer fingerförmiger Auswuchs nach unten ragt. Diesem gegenüber ist nach der Aussenseite des breiten Proximaltheiles eine kleine Warze und das kleine rudimentäre Endglied, welches mit zwei Spitzen endigt[1]) — Die zwei ersten Glieder des Innenastes des rechten Fusses tragen je eine Borste am Innenrande, das Endglied ist sowohl am Innnen- und Aussenrande, wie an der Spitze mit je zwei Borsten versehen. — Das erste Glied des Basales am linken Fuss hat am Innenrande eine kleine Warze. Das erste Glied des Aussenastes trägt am distalen Ende des Aussenrandes einen Dorn und einen kleinen abgerundeten Vorsprung. Das zweite lange Glied, welches aus dem Zusammenwachsen des zweiten und dritten Gliedes entstanden ist, ist auf der Aussenseite mit drei kürzeren und an der Spitze mit einem langen nach Aussen gebogenen Dorne bewaffnet.

Fundort. *Limnocalanus macrurus* ist von mir in folgenden Landseen gefunden worden: Ladoga, Suolijärvi, Lojo-See, Keurusselkä[2]), Päijänne, Kallavesi, Maaningajärvi,

---

[1]) Der fingerförmige Auswuchs des zweiten Gliedes ist wahrscheinlich mit dem langen Haken des zweiten Gliedes, das kleine rudimentäre Endglied mit dem beweglichen, auch hakenförmigen Endglied von *Centropages hamatus* homolog und vielleicht aus einer ähnlichen Greifzange entstanden.

[2]) Die Sammlungen von Keurusselkä verdanke ich meinem Freunde Dr. R. Hult.

Pielisjärvi, Paanajärvi, Pääjärvi, Kuukaisjärvi, Mossanjärvi und Koutojärvi[1]). Von diesen Seen ist Paanajärvi der höchst gelegene (Meereshöhe 112 Meter). Im Finnischen Meerbusen wurde dieser Copepod zum ersten Male von Prinz Albert von Monaco gefunden und von J. de Guerne sehr ausführlich unter dem Namen *Centropages Grimaldii* beschrieben. Ich habe *Limnocalanus* im Finnischen Meerbusen bei Helsingfors, in den nördlichen Skären zwischen Åland und Finland, im Ålandshaf, im bottnischen See, wo derselbe weiter vom Lande fast allein angetroffen wurde, und im bottnischen Wik. In all den aufgezählten Seen kommen auch die bekannten *Relicten*-Arten vor. Diese sind auch in Uleåträsk (Meereshöhe 124 M.) gefunden worden. Darum ist es wahrscheinlich, dass auch *Limnocalanus* da lebt. Dagegen fehlt derselbe in allen höheren von mir untersuchten Seen. Auch fehlt er in flachen Seen. Ueberhaupt kann man sagen, dass *Limnocalanus* in Finland in allen mehr als 15–20 Meter tiefen Seen, welche im südlichen und mittleren Finland nicht höher als 100 Meter und im nördlichen Finland nicht über 125 Meter über dem Meeresspiegel gelegen sind, wahrscheinlich gewöhnlich und massenhaft vorkommt.

Verbreitung. In Schweden ist diese Art nur aus dem Mälarn (Lillj.) bekannt. Aus den hochgelegenen Seen in Ume-Lappmarken, welche Trybom untersucht hat, wird ihrer nicht erwähnt. In Norwegen kommt dieselbe nach G. O. Sars nur in den drei grossen Landseen Mjösen (Meereshöhe 121 Met.), Tyrifjord (Meereshöhe 63 Meter) und Storsjön in Odalen vor. Auch hier kommt sie nicht höher als in Finland vor.

---

[1]) Die vier letzteren im nördlichen russischen Karelen befindlich.

Aus Europa ist *Limnocalanus* ausser dem skandinavischen Faunagebiete nicht bekannt. Dagegen wird dieselbe von S. A. Forbes[1]) im Lake Michigan und Geneva Lake, Wisc. gefunden.

Fundzeit. *Limnocalanus* ist von mir zu allen Jahreszeiten gefunden, doch weniger zahlreich im Winter.

Bemerkung. Wie ich in meinen früheren Arbeiten über die Crustacéenfauna der finnischen Seen gezeigt habe, kommt *Limnocalanus* am Tage nur ausnahmsweise an der Oberfläche vor, und dann nur in vereinzelten Individuen. In Sordavala-Fjord des Ladoga-Sees, war diese Art am 25. Juni um 4--5 Uhr Nachm. ungefähr 12 Meter unter der Oberfläche am zahlreichsten. Von diesem Maximum nahm sie ziemlich gleichmässig nach oben und unten bis zum Boden ab, welcher in einer Tiefe von 25—26 Meter gelegen war. An der Oberfläche fehlte sie fast ganz, war aber ziemlich zahlreich schon 2 Meter unter der Oberfläche, wo sie fast in gleich grosser Menge wie 24 Met. unter der Oberfläche gefunden wurde. — Nach de Guerne[2]) wurde diese Art von Prinz Albert Grimaldi von Monaco im finnischen Meerbusen am 8. September 1884, 4 Uhr Nachm., an der Oberfläche im grellen Sonnenschein gefangen, aber nur in wenigen Exemplaren.[3])

---

[1]) Forbes, The lake as a Microcosm, p. (10).

[2]) De Guerne, *Centropages Grimaldii*, p. 10.

[3]) De Guerne, Sur les genres *Ectinosoma* Boeck et *Podon* Lillj., p. 19.

Clausia elongata, Boeck.

Clausia elongata,	Oversigt over de ved Norges Kyster iakttagne Copepoder, p. 10, 1864.
Lucullus acuspes,	Giesbrecht, coped. d. Kieler Foehrde. p. 160, 1881.

Von dieser Art habe ich kein einziges ausgewachsenes Individuum gefunden, warum ich mich dahin beschränken muss ein Abbildung (Taf. III, Fig. 5) von dem jungen Thiere zu geben und nach Giesbrecht die Hauptmerkmale anzuführen.

„**Grösse:** ♀ 1,5 m. m., ♂ 1,25 m. m.“

„**Körperform.** Das Oval des Vorderkörpers ist besonders beim ♀ sehr regelmässig, bei ♂ erinnert die Form des Vorderleibes durch durch die starke laterale Ausladung der Seitenränder des Kopfes mehr an *Centropages*“.

„**Vorderkörper.** Die Zahl der völlig freien Brustringe ist in beiden Geschlechtera auf drei reducirt; denn auch beim ♂ hat eine Verschmelzung der beiden letzten Ringe statt gefunden, obwohl hier das fünfte Fusspaar wohl entwickelt ist. Die Stirn ist breit. vorne rund und trägt an der ventralen Seite zwei nicht sehr lange Spitzen in beiden Geschlechtern; ausschliesslich im männlichen dagegen stehen auf der dorsalen Seite der Stirn, und zwar etwa da, wo ihre Profilcontur sich abwärts wendet, vier kurze, nackte, starre Spitzen“.

„**Hinterlieb.** Her Hinterlieb des ♂ ist vollzählig gegliedert und besteht aus sechs Segmenten; doch ist, wie bei *Dias* das vierte. so hier das fünfte Segment ganz verkürzt; das zweite bis vierte Segment sind weit in einander geschoben; ihre Längen verhalten sich etwa wie 7 : 5 : 4. Die Furkalglieder sino kurz, nich ganz

doppelt so lang als breit. Das weibliche Abdomen besteht aus fünf Segmenten; das Genitalsegment ist den zwei ersten Segmenten des ♂ homolog. Das birnförmige Genitalsegment ist das längste, und die drei folgenden werden der Reihe nach kürzer; doch ist das vorletzte Segment, obwohl auch hier das kürzeste, lange nicht in dem Grade verkürzt wie beim ♂. Die Furkalglieder des ♀ sind etwas schlanker als beim ♂. Die Anhänge der Furca sind in beiden Geschlechtern gleich gebildet; die vier befiederten Endborsten von gewöhnlicher Form; die längste ist kaum so lang als das Abdomen. Die äussere Randborste ist dicht an's Ende gerückt und ganz winzig; eine dorsale Furkalborste, die bei den vorher beschriebenen *Calaniden* regelmässig auftritt und bei *Dias* sehr stark ausgebildet, ist, fehlt hier völlig; dagegen findet sich auf der Bauchseise, dich am Innenrande, eine dünne gebogene Borste".

„**Vordere Antennen.** Beim ♀ 24-, beim ♂ 19-gliedrig. Die weiblichen Antennen reichen angelegt beinahe bis zum Ende der Furca; sie sind in ihrem ganzen Verlauf etwa gleich breit, nur am Grunde etwas verbreitert; die Segmentation ist überall deutlich bis auf die zwischen dem ersten und zweiten Segment. Characteristisch für die Antenne ist die Verlängerung des achten Gliedes auf Kosten des neunten und zehnten und der Borstenbesatz. Die Borsten sind im ganzen sehr kurz, nur an einzelnen Segmenten sitzen constant merklich längere Borsten an, nämlich am dritten, siebenten achten, dreizehnten, siebenzehnten, zwanzigsten und den drei letzten Segmenten".

„Ein sehr characteristisches Ansehen hat die männliche Antenne im ganzen und Einzelnen. An das aufgetriebene, aus zwei Segmenten verschmolzene Basale setzt sich einem Bogen, den die folgenden fünf kürzern Segmente bilden, die immer geradlinig gestreckte distale Hälfte der antennen an, das ♂ pflegt die Antennen so zu halten, dass diese Hälfte mit der Längsaxe des Körpers etwa einen halben Rechten bildet. Das VII Segment ist lang und ist dem achten bis elften des ♀ homolog; die noch folgenden Segmente gleichen ungefähr denem beim ♀, doch zeigt sich noch eine Abweichung darin, dass das neunzehnte und zwanzigste Segment zum XV verschmolzen sind. Die Borsten sind kürzer als beim Weibchen, mit Ausnahme der am II Segmente; die Borsten

an den Segmenten II, IX, XIII, XV die den obengenannten des ♀ homolog sind, sind auch hier länger als die andern. Den wichtigsten Unterschied von den weiblichen Antennen haben wir aber in den blassen Schläuchen, die den proximalen Theil der männlichen Antenne bekränzen. Diese Schläuche sind ziemlich dick und lang und nach der Ventralseite des Thieres hin übergebogen. Das erste Segment trägt deren vier, die folgenden fünf abwechselnd zwei und einen, das lange siebente Segment einen kürzern Schlauch, und schliesslich sitzt noch einer am Ende der letzten Segmentes an“.

„**Schwimmfüsse. Erstes bis viertes Paar.** Ausser der bedeutend gestreckteren Form der männlichen Schwimmfüsse und der theilweisen Verkümmerung der Dornen am Aussenrande des Aussenastes am ersten Paare des ♂, finden sich hier keine geschlechtlichen Unterschiede. Die Aussenäste sind überall dreigliedrig, die Innenäste eingliedrig am ersten Paar, zweigliedrig am zweiten Paar und dreigliedrig am dritten und vierten Paare. Am Ende der Aussenäste des zweiten bis vierten Paares sitzen Sägen mit weitläufigen, spitzen Zähnen; dieselben werden am ersten Paare durch eine Fiederborste ersetzt. Am Ende des Innenrandes des zweiten Basale am ersten Paare findet sich auch hier eine Borste, die wie bei *Halitemora* geschweift und auf der proximalen Seite mit langen Fiedern versehen ist. In Vertheilung und Zahl der Fiederborsten zeigt das zweite bis vierte Paar keine Abweichungen“.

„**Fünftes Fusspaar.** Beim Weibchen ist keine Spur desselben vorhanden. Beim ♂ besteht dasselbe aus zwei langen, dünnen viergliedrigen Aesten. Der rechte Ast läuft in eine Scharfe Spitze aus; der linke dagegen verjüngt sich gegen das Ende weniger stark und trägt am Ende einen kleinen Haken mit verdickter Basis, der vielleicht als fünftes Segment anzusehen ist“. —

Fundort und Fundzeit. Ich habe diese Art ziemlich häufig im Juli in Ålands Meer und im Meere zwischen den Ålands Inseln und dem finnischen Festlande gefunden. Auch habe ich dieselbe im finnischen Meerbusen bei Helsingfors im December Monat gefischt, aber wie gesagt

immer nur junge Individuen[1]. In April und Mai habe ich sie bei Helsingfors nicht gesehen. — Nach Giesbrecht soll *Clausia elongata* in der Kieler Foehrde in grösster Menge im Februar auftreten und dann allmählich verschwinden, erst die Männchen die schon in April selten sind, und dann auch die Weibchen, so dass man sie nach dem Juni nur selten findet. Wenn unsere Art dieselbe wie die in der Kieler Foehrde auftretende ist, so hat sie die Zeit für ihr Auftreten in dem nördlichen Theile der Ostsee verändert.

---

[1] Ich habe anfangs gedacht, dass die Individuen nur stark verkümmert wären. Da ich aber nie ein Männchen mit ausgebildeten Greif-Antenne und fünften Fusspaar oder ein Weibchen mit Eiersäckchen gesehen habe, muss ich diese Vermuthung aufgeben.

Temora longicornis. F. O. Müller.

Cyclops longicornis, O. F. Müller, Entomostraca, p. 115, 1785.
Temora finmarchica, Baird, Brit. Entom., p. 228, 1850.
„ „ Claus, Freilebende Cop., p. 195, 1863.
„ *longicornis,* Boeck, Overs., p. 239, 1864.
„ „ Giesbrecht, Cop. der Kieler Foehrde, p. 149, 1881.
„ „ Poppe, Cop. d. Jadebusens, p. 176, 1885.

♀ **Länge** 0,75 m. m., **grösste Breite** 0,25 m. m.

Die Körperform (Taf. IV, Fig. 1) ist ziemlich plump und die grösste Breite befindet sich an der Mitte des Kopfsegmentes.

Der Cephalothorax. Die Länge des Kopfsegmentes verhält sich zur länge des ganzen Cephalothorax wie 1 : 2. Am kürzesten sind das dritte und vierte Segment, welche fast gleich lang sind. Von dem zweiten Segmente an verjüngt sich der Cephalothorax allmählich nach hinten, so dass der hintere bogenförmig ausgeschnittene Rand des fünften Segmentes nur wenig breiter als das Abdomen ist. Von der Seite gesehen ist dasselbe Segment abgerundet.

Das Abdomen besteht aus vier Segmenten, von denen die Furca etwas länger als die zwei vorhergehenden Seg-

mente zusammengenommen, das erste unbedeutend länger als das dritte und dieses doppelt so lang wie das zweite Segment ist. Das erste Segment ist an den Seiten nicht eingeschnürt und zeigt somit nicht Spuren der Zusammenwachsung aus zwei Segmenten, wie bei der Gattung *Temorella.* Die Furcaäste sind von einander weit abstehend und mit einander parallel. Die Zweitinnere Borste ist in ihrem basalen Theil aufgetrieben.

Die vorderen Antennen sind 24 gliedrig und reichen bis zur Basis der Furca.

Erster Kieferfuss ist kurz und gedrungen, der **zweite** langgestreckt.

Schwimmfüsse. Der Innenast ist zweigliedrig der Aussenast am ersten Fusse (Taf. III, Fig. 6) dreigliedrig, an den folgenden zweigliedrig.

Die Füsse des fünften Paares (Taf. IV, Fig. 4) sind einfach und dreigliedrig. Am zweiten Gliede sitzt eine Borste an der hinteren Seite. Das dritte Glied trägt einen Dorn auf der vorderen und einen auf der hinteren Seite nebst zwei Enddornen.

♂ **Grösse:** 0,96 m. m.

Der Cephalothorax (Taf. IV, Fig. 2) ist gebaut wie bei dem Weibchen aber weniger plump.

Das Abdomen (Taf. IV, Fig. 2 u. 3) besteht aus 6 Segmenten. Die Länge der Furca verhält sich zu dem übrigen Abdomen wie 1 : 1,54. Die Furcaäste sind nicht von einander so weit entfernt wie bei dem Weibchen. Die Endborsten sind länger als bei diesem.

Die vorderen Antennen. Die linke ist wie bei dem Weibchen gebaut. Die rechte (Taf. III, Fig. 9) besteht aus 21 Segmenten und hat zwischen dem 18ten und 19ten Segment ein Gelenk. Das 13te bis 18te Segment sind von

einer starken Biegmuskel durchsetzt und aufgetrieben, aber nicht so viel wie bei der Gattung *Temorella*. Die vordere Seite der meisten Segmente ist mit Borsten und blassen Kolben besetzt [1]).

Schwimmfüsse. Der Innenast ist zweigliedrig, der Aussenast an allen Füssen dreigliedrig, also nicht wie bei dem Weibchen.

Das fünfte Fusspaar (Taf. III, Fig. 7 u. 8). Die Füsse sind einästig und bestehen aus vier Gliedern. Die Basalglieder der beiden Füsse sind theilweise mit einander zusammengewachsen. Das zweite Glied des linken Fusses hat einen langen und dünnen fingerförmigen Fortsatz nach innen, welcher zusammen mit dem dritten und vierten Glied eine Zange bildet. Das dritte Glied trägt an der Aussenseite einen Dorn, das vierte Glied endigt mit zwei ungleich langen Dornen und trägt ausserdem einige ganz kleine Dörnchen. Das zweite Glied des rechten Fusses trägt auf der Innenseite eine weiche Warze veränderlicher Form, auf dem distalen Ende einen Stachel. — Das dritte Glied ist hakenförmig gebogen und trägt an seinem Ende das kleine Endglied.

Fundort und Fundzeit. Wurde auf mehreren Stellen bisweilen in grosser Zahl, im Meere zwischen Åland und dem finnischen Festlande, wie auch im Ålands Meer während der ersten Hälfte von Juli gefunden.

Die Länge des Männchens ist etwas grösser als die des Weibchens. Nach den Angaben von sowohl Giesbrecht wie Poppe soll aber das Weibchen grösser sein. Die Ver-

[1]) Das erste und zweite Glied tragen je eine blasse Kolbe, das erste Glied ausserdem eine Borste, das zweite zwei Borsten, wie es Giesbrecht dargestellt hat. Da dieselben aber an den Inneren Seite gelegen sind, habe ich sie beim Zeichnen der Fig. nicht gesehen.

gleichung beider Geschlechter von unseren Exemplare zeigt, dass der Cephalothorax fast dieselbe Länge hat; dagegen ist das Abdomen des Männchens bedeutend Länger als bei dem Weibchen. Der Cephalothorax verhält sich zum Abdomen bei dem Weibchen wie 100 : 60, bei dem Männchen wie 100 : 77. Durch eine ähnliche Messung von Giesbrechts Figuren habe ich gefunden dass dieselben Körpertheile sich da wie 100 : 50 (♀) und 100 : 70 (♂) verhalten. Also ist das Abdomen bei dem nordbaltischen Exemplaren relativ grösser als bei der Kieler Form, der Cephalothorax hat sich also stärker vermindert als das Abdomen. In beiden Geschlechtern ist die Furca verhältnissmässig kürzer als bei den Kieler- und Nordseexemplaren.

Temorella, Claus.

Temorella, Claus, Über die Gattungen Temora und Temorella, 1881.
Eurytemora, Giesbriecht, Die freilebenden Cop. d. Kieler Foehrde, p. 152, 1881.

Die Gattung *Temorella* unterscheidet sich von *Temora* hauptsächlich durch folgenden Merkmale. Der Cephalothorax besteht aus 6 Segmenten. Bei allen den von mir untersuchten Formen ist der Hinterrand des Kopfsegmentes an der Rückseite mehr oder weniger aufgetrieben. Das letzte Brustsegment besteht bei dem Weibchen aus drei Theilen, einem Mittelstück und zwei Lateraltheile, welche letztere gewöhnlich flügelartig ausgezogen sind [1]). Das Mittelstück ist sehr veränderlich und fehlt nicht selten. Das erste Abdominalsegment des Weibchens ist Eingeschnürt. Die vorderen Antennen reichen nicht über den Hinterrand des Cephalothorax und sind in dem proximalen Theile. ziemlich dick. Bei dem Weibchen verjüngen sie sich allmählich gegen das Ende. Bei dem Männchen hat die rechte Antenne zwischen den 18ten und 19ten

---

[1]) Diese Flügel scheinen eine Blase zu enthalten. Wahrscheinlich ist sie mit irgend welcher leichter Flüssigkeit erfüllt um somit das Tragen der Eiersäcke, wie durch Schwimmblasen, zu erleichtern. Damit würde erklärt sein, warum solche flügelartige Auswüchse nur bei den Weibchen, und zwar bei solchen Arten, welche Eiersäcke tragen, vorkommen.

Segmente ein Gelenk. Das 13—18 Segment, welche von der Biegmuskel durchsetzt sind, sind viel stärker angeschwollen als bei *Temora*. Der zweite Kieferfuss ist kürzer als bei dieser Gattung. Der Innenast des ersten Fusspaares ist eingliedrig (bei *Temora* zweigliedrig). Auf dem fünften Fusspaare des Weibchens ist das vorletzte Glied in einen kräftigen Fortsatz verlängert, welcher bei *Temora* entweder fehlt oder nur von einem kleinen Dorn vertreten ist. Auf demselben Fusspaare des Männchens fehlt dem zweiten Gliede des linken Fusses der kennzeichnende lange Fortsatz von *Temora* und auch sonst sind diese Füsse ganz anders gebaut.

Bemerkung. Bei *T. hirundo* soll das Mittelstück des letzten Brustsegmentes nach Giesbrecht [1]) fehlen. *T. affinis v. hispida* entbehrt es auch. Bei *T. affinis v. hirundoides* habe ich es bisweilen ziemlich deutlich von dem ersten Abdominalsegment abgegrenzt, bisweilen aber mit demselben zusammengeschmolzen, gefunden. Bei *T. Clausii* soll es nach Poppe [2]) vorhanden sein; nach Liljeborg [3]) ist es unter dem vorhergehenden Segmente versteckt. Ich selbst habe es bei dieser Art nicht sehen können. Am deutlichsten ist das Mittelstück bei *T. lacustris* entwickelt.

---

[1]) Giesbrecht, l. c. p. 152.
[2]) Poppe, l. c. Tab. IV, Fig. 1.
[3]) Liljeborg, De crustaceis etc., p. 180.

Temorella affinis Poppe **var. hirundoides** n.

♀ **Grösse** 0,98 m. m.

Die Körperform (Taf. IV, Fig. 5) ist lang und schlank. Die grösste Breite des Körpers verhält sich zur ganzen Körperlänge = 1 : 4,4.

Der Cephalothorax (Taf. IV, Fig. 5, 7, 8, 9, 10 u. 11). Die lateralen Theile des letzten Segmentes sind spitz oder abgerundet und tragen an ihrem Ende einen oder zwei feine Dorne. — Die Länge des ersten Segmentes verhält sich zur ganzen Länge des Cephalothorax wie 1 zu 2,2—2,3.

Das Abdomen (Taf. IV, Fig. 7 u. 8) besteht aus vier Sementen, von denen das erste, in der Mitte gewöhnlich scharf eingebuchtet und in seiner zweiten Hälfte schmäler ist. — Die erste breite Hälfte dieses Segmentes trägt jederseits zwei kleine Dornen. Die Geschlechtsöffnung ist von einem triangulären Operculum (Taf. IV, Fig. 6) bedeckt. Das dritte Segment ist, wie die Furcaglieder, auf der Rückenseite, mit einer Menge von Dornen besetzt. Die Innenränder der Furcaglieder tragen in ihrer ganzen Länge einen feinen Wimperbesatz und ebenso der Theil des Aussenrandes, welcher hinter der Randborste liegt. Die Länge der Furca verhält sich zu derselben der drei vorhergehenden Abdominalsegmente wie 1 : 1,2—1,4, zu der ganzen Körperlänge wie 1 : 5,5—5,7, die Breite der Furcaglieder zu ihrer Länge wie 1 : 8 —12. Die Rand-

borste ist etwa auf ein Viertel der ganzen Furcalänge von der Spitze der Furca entfernt. Von den Endborsten ist die zweitinnere am längsten, unbedeutend kürzer ist die dritte, dann kommt die erste und schliesslich die vierte. Überhaupt ist der Längenunterschied zwischen den verschiedenen Borsten sehr klein. Alle diese sowohl Rand- wie Endborsten sind befiedert. Auf dem Rücken sitzt zwischen der ersten und zweiten Borste eine kleine nackte Borste.

Die vorderen Antennen sind 24 gliedrig und erreichen nicht den Hinterrand des Cephalothorax. Das dritte bis fünfte Glied sind am breitesten, von wo an die Antennen sich allmählich nach dem Ende hin verjüngen. Alle Glieder sind auf der vorderen Seite beborstet, das 22te und 23te tragen auch am Innenrande eine Borste.

Das fünfte Fusspaar (Taf. IV, Fig. 10) besteht aus einem ungegliederten Basalstücke, auf welchem jederseits ein einfacher dreigliedriger Ast steht. Das erste Glied trägt am Aussenrande eine Borste; das zweite ist nach innen in einen starken, spitzen glatten Fortsatz ausgezogen und trägt am Aussenrande zwei grosse und einen ganz kleinen Dorn[1]); das dritte kleine und ovale Glied endigt mit einem langen Dorn und trägt nach aussen von diesem einen anderen kürzeren.

♂ **Grösse** 1,02 m. m.

Der Cephalothorax unterscheidet sich von denselben des Weibchens durch das letzte Segment, welches nicht flügelartig verlängert sondern viel kürzer und abgerundet ist.

Das Abdomen besteht aus sechs Segmenten. Die

[1]) Diesen letzten konnte ich erst nach langem Suchen mit Zeiss Ocul. 2, Object. E finden.

Länge der Furca verhält sich zu derselben des übrigen Abdomens wie 1 : 1,3—1,6, zur ganzen Körperlänge wie 1 : 5,4—5,6, die Breite der Furcaäste zu ihrer Länge wie 1 : 13.

Die vordere rechte Antenne (Taf. VI, Fig. 3). Das 13—18 Segment ist stark aufgetrieben. Das letzte (20ste) Segment ist sehr lang. Die Glieder 8—12 tragen je einen Dorn, von denen der des 8. und 10. Segmentes der kleinste, der am 12. der grösste ist.

Das fünfte Fusspaar (Taf. V, Fig. 5) stimmt mit der von Poppe gegebenen Zeichnung [1]) überein, nur die kleinen Dorne auf dem Basalgliede sind von ihm nicht erwähnt worden. Auch ist der Dorn am zweiten Gliede des rechten Fusses bei unserer Form von einer kleinen Warze ersetzt.

Fundort und Fundzeit. Diese Varietät habe ich in allen Jahreszeiten und nicht selten massenhaft an unseren Küsten bei Helsingfors, im Skärenmeere, im Ålandshaf und im bottnischen Meerbusen bis zum nördlichen Ende desselben gefunden. Nördlich von Qvarken ist sie nebst einer *Bosmina* die Hauptmasse der pelagischen Thierwelt.

Wie aus der Vergleichung der hier gegebenen Beschreibung und der Abbildungen mit denjenigen Poppes [2]) hervorgeht, unterscheidet sich diese Form von der von Poppe beschriebenen hauptsächlich durch ihre Kleinheit, schlankere Körperform und verhältnissmässig längerer und schmälerer Furca. Durch den zwei letzteren Eigenschaften nähert sich die Varietät *hirundoides* zu Giesbrechts *T. hirundo.* Die flügelartigen Lateraltheile des letzten Thoracalsegmentes des Weibchens sind variabel,

[1]) Poppe l. c. Taf. VI, Fig. 26.
[2]) Poppe l. c. p. Tab. VI, Fig. 22—28.

bisweilen spitz ausgezogen, bisweilen mehr oder weniger abgerundet. Sie wechseln also in ihrer Form zwischen *T. affinis* Poppe und *T. hirundo* Giesbrecht. Die Bedornung derselben ist auch nicht ganz konstant. Die meisten Exemplare tragen auf dem genannten Theil nur je einen Dorn. Doch habe ich auch Individuen mit je zwei Dornen gesehn. Das dritte Glied des fünften Fusspaares bei dem Weibchen trägt auf der Aussenseite ausser den zwei grösseren Dornen noch einen dritten ganz kleinen, wie es auch Poppe gezeichnet hat. Dieser soll nach Giesbrecht bei *T. hirundo* fehlen. Der Bau des fünften Fusspaares des Männchens scheint in der Bedornung wie auch in der Form einiger Segmenten etwas variabel zu sein. So habe ich den Dorn am Innenrande des zweiten Segmentes des rechten Fussen bei einigen Individuen gesehen, bei andern nicht. Diese Vergleichung zeigt dass *T. affinis v. hirundoides* eine Zwichenform zwischen *T. affinis* Poppe und *T. hirundo* Giesbr. ist Dies wird vielleicht deutlicher aus nachstehender Tabelle hervorgehen.

Sehr merkwürdig ist der Umstand, dass die extreme Form *T. hirundo* örtlich zwichen den beiden einander näher stehenden Formen eingeschoben ist. Vielleicht wird das dadurch erklärt, dass die Verbindung zwischen der Nordsee und Ostsee durch den Bälten und dem Sunde jüngeren Datums ist, während die alte Verbindung viel nördlicher, über die grossen schwedischen Seen Wenern und Wettern ging.

	Temorella affinis Poppe.	*Temorella affinis v. hirundoides.*	*Temorella hirundo.*
Grösse	♀ 1,5 m. m. ♂	♀ 0,98 m. m. ♂ 1,02 m. m.	♀ 1.4 m. m. ♂ 1.2 m. m.
Verhältniss der Länge zur grössten Breite.	♀ 3 : 1. ♂ 3,75 : 1.	♀ 4,4 : 1. —	♀ 4,8 : 1. ♂ 5 : 1.
Lateraltheile des letzten Thoracalsegmentes des ♀.	In einen zulaufenden Flügel jederseits verlängert und an seinem Ende einen feinen Dorn tragend.	Die Flügel entweder Spitz wie bei *affinis* oder abgerundet, mit einen oder zwei feinen Dornen.	Weniger stark verlängert, anliegend und abgerundet, mit einigen wenigen kleinen Härchen.
Verhältniss der länge der Furcaglieder zu der des übrigen Abdomens.	♀ 1 : 1.5. ♂ 1 : $2\frac{1}{7}$.	♀ 1 : 1,2–1,4. ♂ 1 : 1,3–1,6.	♀ 1 : 1. ♂ 1 : 1,1.
Verhältniss der Furcalänge zur Körperlänge.	♀ 1 : 6. ♂ 1 : $6\frac{1}{2}$.	♀ 1 : 5,5–5,7. ♂ 1 : 5,4–5,6.	♀ 1 : 4,1. ♂ 1 : 4.7.

Temorella affinis Poppe **var. hispida** n.

♀ **Grösse** 1,38 m. m.

Körperform. Die grösste Breite verhält sich zur Länge wie 1 : 4,3, ist somit fast dieselbe wie bei *T. affinis v. hirundoides.*

Cephalothorax (Taf. V, Fig. 1 u. 10). Das letzte Segment besteht nur aus den zwei lateralen Flügeln, deren hintere Ecke spitz ausgezogen ist. Von der Seite gesehen ist der Oberrand der Flügel S-formig gekrümmt, häufig noch mehr als die Tafel V, Fig. 10 es zeigt. Dieses Segment ist mit kurzen Haaren besetzt, und auch die übrigen Segmente sind hie und da mit solchen Härchen versehen.

Abdomen (Taf. V, Fig. 1). Das erste, in der Mitte eingebuchtete Segment trägt auf seiner unteren Seite ein dreieckiges Operculum vulvae wie *T. affinis* Poppe und *var. hirundoides* und ist mit einigen Dornen und kurzen Haaren besetzt. Das dritte Segment und die Furca sind auf der Dorsalseite dicht bedornt. Die Länge der Furca verhält sich zu derselben des übrigen Abdomens wie 1 : 1,9, zur ganzen Körperlänge wie 1 : 6,7. Die Breite der Furcaäste verhält sich zu ihrer Länge wie 1 : 6,6.

Das fünfte Fusspaar (Taf. VI, Fig. 5) stimmt ganz mit demselben der beiden übrigen Formen dieser Ar übereîn.

♂ **Grösse** 1,2 m. m.

Abdomen. Die Furca ist etwas länger als die drei vorhergehenden Segmente zusammengenommen. Ihre Länge verhält sich zu der der vorhergehenden fünf Abdominalsegmente wie 1 : 1,55, zur ganzen Körperlänge wie 1 : 6,0, und die Breite der Äste zu ihrer Länge wie 1 : 6,7.

Die rechte vordere Antenne (Taf. VI, Fig. 4) stimmt am meisten mit derselben von *T. affinis* Poppe überein, ist aber sowohl an der vorderen, wie auch an der hinteren Seite mit kurzen, steifen Härchen, wie es die Fig. zeigt, versehen.

Das fünfte Fusspaar (Taf. V, Fig. 6 u. 7). Das Basalglied des linken Fusses trägt an der Innenseite einen stumpfen Fortsatz, wie *T. hirundo*. Die Glieder dieses Fusses sind verhältnissmässig länger und schmäler als bei den übrigen Formen dieser Gattung.

Fundort. Wurde von mir am Ufer bei Korpo (in den Skären von Åbo) den 4 Juli 1887 gefunden.

Temorella lacustris, Poppe.

Temorella lacustris. Poppe, Beschreibüng einiger neuer Entomostraken aus norddeutschen Seen p. 278, 1886.
„ *intermedia,* Nordqvist, Bidrag till kännedomen om Ladoga sjös crustacéfauna, p. 132, 1887.

♀ **Grösse** 1,1 m. m.

Die Körperform (Taf. VI, Fig. 1) ist ziemlich robust.

Der Cephalothorax (Taf. VI, Fig. 1). Die grösste Breite befindet sich am hinteren Theile des ersten Segmentes. Nach hinten wird der Cephalothorax nur wenig verjüngt. Das letzte Thoracalsegment ist darum viel breiter als das Abdomen und seine Hinterecken sind — wenn das Thier von oben gesehen wird — von dem ersten Abdominalsegment weit abstehend, ziemlich spitz aber nicht ausgezogen oder nach aussen gebogen und mit einem feinen Dorn ausgestattet. Die Länge des ersten Segmentes verhält sich zu den ganzen Cephalothorax wie 1 : 2,3.

Das Abdomen (Taf. VI, Fig. 1) besteht aus vier Segmenten, von denen das zweite das kürzeste ist, während das erste und dritte fast gleich lang sind. Der vordere Theil des ersten Segmentes ist nur wenig aufgetrieben. Das Operculum vulvae ist halbmondförmig (nicht triangu-

lär). Auf keinem Abdominalsegmente sind Dornen zu finden. Die Innenränder der Furca sind mit einer Reihe von feinen Haaren versehen. Die Länge der Furca verhält sich zu der der übrigen Abdominalsegmente wie 1 : 1,7, zu der ganzen Körperlänge wie 1 : 6,7.

Die vorderen Antennen sind 23-gliedrig, dadurch dass die achten und neunten Segmente verschmolzen sind.

Das fünfte Fusspaar (Taf. V, Fig. 4) gleicht in Gliederung und Form demselben der übrigen Arten. Das erste Glied des Aussenastes ist auf der Aussenseite mit einer Borste versehen; das zweite hat zwei Dornen auf derselben Seite und ist nach innen wie die übrigen Arten in einen starken, spitzen Fortsatz ausgezogen, welcher hier auf der distalen Seite mit einer Reihe von feinen Dornen besetzt ist. Das Endglied stimmt mit demselben der übrigen Arten überein.

♂ **Grösse** 1,3 m. m.

Die Körperform ist viel schlanker als bei dem Weibchen.

Der Cephalothorax. Die Länge des ersten Segmentes verhält sich zu derselben des ganzen Cephalothorax wie 1 : 2,1. Der Dorsalrand des genannten Segmentes ist etwas vor der Mitte eingebuchtet, der Hinterrand aufgetrieben. Der Hinterrand des letzten Segmentes ist, von der Seite gesehen, abgerundet. — Dornen fehlen.

Das Abdomen. Die Länge der Furca verhält sich zu der der vorhergehenden fünf Abdominalsegmente wie 1 : 2,7, zu der ganzen Körperlänge wie 1 : 6, die Breite der Furcaäste zu ihrer Länge wie 1 : 9. — Dornen fehlen.

Die rechte vordere Antenne (Taf. VI, Fig. 2) ist hauptsächlich wie bei den übrigen Arten gebaut. Doch ist die Auftreibung der Glieder 13—18 weniger bedeutend als bei *T. Clausii* aber grösser als bei *T. affinis v. hirundoides.* Die Glieder 8—12, welche schmäler als die vorhergehenden sind, tragen je einen Dorn, von denen der auf dem 12. Gliede der grösste, der des 9. Gliedes ein wenig kürzer und der des 12. und 11. Gliedes der kleinste ist. Auch die linke Antenne hat die Glieder 8—12 schmäler als die vorhergehenden, wodurch dieselbe sich von der weiblichen Antenne unterscheidet.

Das fünfte Fusspaar (Taf. VI, Fig. 9). Beide Füsse sind viergliedrig, stimmen aber sonst am meisten mit denselben von *T. Clausii* überein.

Fundort. Diese Art, welche sehr nahe zu *Temorella affinis* steht und wahrscheinlich auch daraus hervorgegangen ist, scheint in einer grossen Zahl von den Landseen Finlands zu leben. Ich habe sie im Ladoga, Lojo-see [1]), Päijänne, Kallavesi, Kuusamojärvi, Muojärvi, Pyhäjärvi (in Kuusamo), Kitkajärvi Kiitämä und Suininki gefunden. Da dieselbe auch in den fünf letztgenannten hochgelegenen Seen (207—252 Meter Meereshöhe), welche sich aller Wahrscheinlichkeit nach nicht unter dem Meere befunden haben, lebt, so ist sie nicht in diesen Seen *relict,* sondern muss dahin allmählich verschleppt worden sein.

Fundzeit. Ist von mir nur im Sommer gefunden.

Bemerkung. Diese Art ist wie es auch Poppe bemerkt — sehr durchsichtig. Diese Durchsichtigkeit scheint eine Folge seines Aufenthaltes im süssen Wasser zu sein. Die Meerescopepoden — wenn auch im Wasser

---

[1]) Von Herrn Stud. Ch. E. Boldt gefischt.

von sehr geringer Salzgehalt lebend — sind immer viel weniger durchsichtig als die Süsswasserarten. Dieser Unterschied ist besonders auffallend bei *Limnocalanus macrurus,* welcher sowohl im süssen wie im salzigen Wasser lebt.

Temorella Clausii Hoeck.

Temora velox ♀ Liljeborg, De crustaceis etc. p. 177, 1853.
Cyclopsine lacinulata Fischer, Beitr. z. Kenntn. d. in die Umgebung von P:burg sich find. Cyclopiden, p. 86, 1853.
Temora Clausii Hoek, Vrijlevende Zoetwater-Copepod., p. 23, 1876 (nach Poppe).
Temorella Clausii Claus, Gattung Temora u. Temorella, p. 490, 1881.

♀ **Grösse** 1,3 m. m., grösste **Breite** 0,4 m. m.

Die Körperform ist plumper als bei den vorhergehenden Arten.

Der Cephalothorax. Das letzte Segment ist charakteristisch durch seine nach aussen gekrümmte lateralen Flügel, welche mit einigen spärlichen Härchen besetzt sind.

Das Abdomen (Taf. VI, Fig. 6). Von den Abdominalsegmenten ist die Furca die längste, darauf folgt, der Länge nach gerechnet, das dritte Segment, dann das erste und schliesslich das zweite, welches fast halb so lang wie die Furca ist. Die Länge der Furca verhält sich zur Länge des übrigen Abdomens wie 1 : 2,2, zur ganzen Körperlänge wie 1 : 8, zur Breite der Furca wie 5 : 1. Die auf der unteren Seite des ersten Segmentes gelegene Geschlechtsöffnung ist von einem halbmondförmigen Operculum bedeckt. Auf den zwei ersten Segmenten habe

ich keine Haare gefunden, auf dem dritten sitzen einige spärliche Härchen; die Furca ist dicht behaart. Die äussere befiederte Seitenborste sitzt am zweiten Drittel der Furca. Von den vier auch befiederten Endborsten sind die drei äusseren fast gleich lang, die innere etwas kürzer. Auf der Rückseite sitzt zwischen der ersten und zweiten Endborste (von innen gerechnet) eine kleine nackte Borste.

Die vorderen Antennen sind 24-gliedrig und reichen, wenn nach hinten gestreckt, bis zum hinteren Ende des Cephalothorax.

Das fünfte Fusspaar (Taf. VI, Fig. 6). Die Füsse sind jederseits gleich gebaut und viergliedrig. Das zweite Glied trägt an der Aussenseite eine lange Borste, das dritte einen Dorn, und ist nach innen in einen ähnlichen Fortsatz wie bei den übrigen Arten ausgezogen. Die distale Seite dieses Fortsatzes ist mit kleinen Dörnchen besetzt. Das vierte Glied endigt auch hier mit einem inneren langen Stachel und einem äusseren kurzen Dorn.

♂ **Grösse** 1,3—1,4 m. m.

Die Körperform ist schlanker als bei dem Weibchen, die grösste Breite verhält sich zur ganzen Körperlänge wie 1 : 7,5.

Der Cephalothorax. Die Länge des ersten Kopfsegmentes verhält sich zu dem ganzen Cephalothorax wie 1 : 2,2. Das letzte Segment ist ausgezogen in nach aussen gekrümmte Flügel, welche mit mehreren Borsten besetzt sind.

Das Abdomen (Taf. VI, Fig. 7). Die Länge der Furca verhält sich zu der der vorhergehenden fünf Abdominalsegmente wie 1 : 2,0—2,4, zur ganzen Körperlänge wie 1 : 7,5, die Breite der Furcaäste zu ihrer Länge wie 1 : 7. Diese

sind nur an der Innenseite mit Haaren besetzt. Sowohl die Endborsten wie die Seitenborste sind gefiedert. Von den ersteren ist die zweitinnere die längste und so lang wie die zwei bis drei letzten Abdomialsegmente zusammen, dann folgt die dritte, erste und schliesslich die vierte. Die Seitenborste ist unbedeutend kürzer als die letztgenannte, übertrifft aber die Furca an Länge.

Die vorderen Antennen. Die rechte Antenne ist zwanziggliedrig und wie bei den übrigen Arten gebaut, aber viel dicker und gedrungener. Nach den dicken sieben ersten Gliedern folgen fünf schmälere. Die vordere Seite der von der Biegmuskel durchsetzten Glieder, besonders der 15—17 sind stark angeschwollen. Das achte, neunte und zwölfte Glied tragen je einen Dorn. — Die linke Antenne ist wie die Antennen des Weibchens gebaut, unterscheidet sich aber auch hier durch die schmäleren 8—12 Glieder.

Das fünfte Fusspaar (Taf. V, Fig. 8). Der rechte Fuss desselben unterscheidet sich von dem der vorhergehenden Arten dadurch, dass das lange Endglied hier in zwei getheilt ist, wodurch der Fuss fünfgliedrig wird. Der linke Fuss ist wie bei den übrigen Arten viergliedrig. Die Form des letzten Gliedes ist wie bei diesen, sehr veränderlich, selbst bei demselben Individuum. Der distale Theil dieses Gliedes, welches wahrscheinlich als ein ursprünglich fünftes Glied zu betrachten ist, ist gewöhnlich mehr oder weniger dreieckig mit einer Ausbuchtung auf seiner distalen Fläche. — Bei einem Männchen, welches ich während der Begattung auf das Objectglas legte, war dieser distale Theil des vierten Gliedes birnenförmig angeschwollen (Taf. VI, Fig. 8). An seiner vorderen Fläche dicht über der Spitze war ein Spermatophor angeklebt.

Fundort und Fundzeit. Wurde im finnischen Meerbusen bei Kirjola (Kirchsp. St. Johannes) nicht weit von Wiborg und auf mehreren Stellen im bottnischen Meerbusen wie bei Kristinestad, Töjbyträsk[1]) und bei Karlö im Sommer gefunden. Wahrscheinlich kommt *T. Clausii* überall an Finlands Küsten vor in flachen Buchten und in Strandpfützen, wo das Wasser kaum merklich salzig ist.

---

[1]) Ein kleiner flacher Sumpfsee am Ufer des bottnischen Meerbusens. Im Anfange dieses Jahrhunderts soll derselbe noch eine Bucht des Meeres gewesen sein.

Heterocope G. O. Sars.

Heterocope, Sars. Overs. af de indenlandske Ferskwands-copepod, p. 220, 1863.

Der Cephalothorax besteht aus sechs Segmenten, von denen doch immer die zwei letzten deutlich von einander getrennt sind. Die Stirn ist abgerundet und es laufen keine Fortsätze aus. Der Kopf ist durch eine Furche in zwei Theile abgeschnürt.[1] Das letzte Thoraxsegment verjüngt sich nach hinten, so dass sein Hinterrand dem Abdomen ziemlich dicht anliegt. Das Abdomen besteht bei dem Weibchen aus 4, bei dem Männchen aus 6 Segmenten. Die Furcaäste sind kurz, höchstens zwei Mal so lang wie breit. Von den Furcaborsten fehlt die äussere Seitenborste immer. Die äusserste Endborste mangelt entweder ganz oder ist kurz, höchstens $1^1/_2$ Mal so lang wie breit, und unbefidert. Dagegen sind die drei inneren

---

[1]) Diese beiden Theile werden von Sars als zwei Segmente aufgefasst, so dass er die Zahl der Segmente auf 7 angiebt (l. c. p. 220). Gruber sagt, dass bei *H. saliens* „die Zahl der freien Thoracalsegmente beträgt vier“ (l. s. p. 5). Dieses ist für *H. saliens* richtig, da gerade bei dieser Art die Zusammenschmelzung der zwei letzten Thoracalsegmente am weitesten gegangen ist. Bei genauer Untersuchung kann man aber auch hier die Zusammenschmelzungslinie erkennen.

Endborsten lang, kräftig und befiedert und haben die Spitzen hakenförmig nach unten gebogen[1]).

Die vorderen Antennen sind lang und bestehen aus 25 Gliedern. Diese tragen auf der Vorderseite Borsten und blasse Kolben. Das 10. Glied entbehrt immer beide. Das zweitletzte Glied trägt auf der Hinterseite zwei oder drei, das drittletzte eine lange befiederte Borste. — Die rechte vordere Antenne des Männchens hat eine Genikulation zwischen dem 18. und 19. Gliede. Die vorhergehenden sechs Segmente, durch welche die Biegmuskel geht, sind kaum merklich aufgeschwollen. Die vorderen Kieferfüsse sind kurz und gedrungen, siebengliedrig; die hinteren viel länger und sechsgliedrig. Die Schwimmfüsse haben einen dreigliedrigen Aussenast und einen eingliedrigen Innenast. Die Füsse des fünften Paares sind einästig und bestehen aus drei Gliedern, von welchen die zwei ersten am Aussenrande je einen Dorn, das dritte am Aussenrande zwei, am Innenrande vier Dornen trägt und mit einem langen gekrümmten Stachel endigt. Das fünfte Fusspaar des Männchens ist unsymmetrisch ausgebildet. Der rechte Fuss ist dreigliedrig, der linke viergliedrig und mit einem langen gebogenen, vom zweiten Gliede ausgehenden Fortsatz[3]) versehen.

---

[1]) Sars Genusbeschreibung: Rami caudales . . . setis modo 3 majoribus uniarticulatis et ciliatis setaque alia tennuissima intus adfixa praediti“ ist nicht ganz richtig. Bei *H. saliens* ist nämlich die äussere Endborste, obwohl ziemlich kurz, vorhanden.

[2]) Merkwürdigerweise ist hier der linke Fuss stärker entwickelt als der rechte. Sonst ist es gewöhnlich bei den Calaniden umgekehrt. Dieser Umstand hat wahrscheinlich Sars zur Verwechselung des linken und rechten Fusses geführt (l. c. p. 221). Dagegen hat sie Gruber (l. c. p. 7) richtig erkannt.

[3]) Bei jungen Individuen von *H. saliens* kann man eine

Bis jetzt sind drei Arten von der Gattung *Heterocope* bekannt: *H. appendiculata* G. O. Sars, *H. saliens* Lillj. und *H. alpina* G. O. Sars. Alle aus den süssen Gewässern von Europa[1]).

Dreigliederung dieses Fortsatzes erkennen. Dieser Umstand, wie auch, dass derselbe vom zweiten Gliede des Protopodits ausgeht. beweisen, dass dieser Fortsatz nicht wie ähnliche Bildungen bei *Centropages, Limnocalanus,* und *Temora* ein dornartiger Fortsatz ist, sondern der veränderte Innenast.

[1]) Dazu kommt noch wahrscheinlich die von Seb. Fischer beschriebene *Cyclopsine borealis* aus dem Taimyrflusse und Boganida im nördlichen Sibirien (Middendorff, Reise in den äussersten Norden und Osten Sibiriens. B. II. Theil 1. St. Petersburg 1851).

Heterocope appendiculata G. O. Sars.

Heterocope appendiculata, Sars, Overs. af de indenlendske Ferskvandscopepoder. S. 224, 1863.

♀ **Grösse** 2 m. m.

Die Körperform (Taf. VII, Fig. 1) ist viel schlanker als bei *H. saliens.*

Der Cephalothorax (Taf. VII, Fig. 1). Am breitesten ist der Kopftheil, von welchem an sich der Körper allmälich nach hinten verjüngt. Das letzte Brustsegment, welches von dem vorhergehenden nur undeutlich abgegliedert ist, ist am Hinterrande fast ebenso breit wie das erste Abdominalsegment.

Das Abdomen (Taf. VII, Fig. 5) besteht aus vier Segmenten, von welchen das erste das längste ist, darnach folgt das dritte, dann das vierte (die Furca) und schliesslich das zweite. Das erste Segment trägt vor der Geschlechtsöffnung eine Reihe von 8 Anhängen, von denen die zwei lateralen, zweilappigen die grössten sind. Nach innen von diesen folgt jederseits ein dreigelappter und innerst vier einfache Anhänge. Die Furcaäste sind kurz, weniger als zweimal so lang wie breit und in einer geraden Linie abgeschnitten. Äussere Seitenborsten fehlen. Von den Endborsten sind nur drei vorhanden. Diese sind aber gefiedert und sehr kräftig. Auf der Dorsalseite am Innenrande sitzt eine winzige ungegliederte Borste.

Die vorderen Antennen (Taf. VII, Fig. 2) sind von der Körperlänge.

Das fünfte Fusspaar (Taf. VII, Fig. 3) ist von der in der Gattungsbeschreibung gegebenen Form. Der lange Endstachel ist auf dem distalen Theile der Hinterseite gezähnt.

♂ **Grösse** 1,8 m. m.

Das Abdomen. Von den fünf Segmenten desselben ist das vierte am längsten.

Die vorderen Antennen. Die rechte Antenne (Taf. VII, Fig. 4) besteht aus 23 Gliedern, doch ist die Gliederung zwischen dem 20. und 21, wie auch zwischen dem 22. und 23. Gliede nicht so deutlich wie zwischen den übrigen[1]). Das 17., 18. und 19. Glied tragen auf der Vorderseite gerade oder etwas gekrümmte dornartige Fortsätze. Die linke Antenne ist wie die weibliche gebaut.

Das fünfte Fusspaar (Taf. VII, Fig. 6) Der rechte Fuss ist dreigliedrig. Die zwei ersten Glieder sind kurz, das dritte lang, mit einer Auftreibung auf der Innenseite und einer kleinen Grube an dem Ende. Der linke Fuss ist viergliedrig. Das zweite Glied läuft nach Innen in einen langen gebogenen Fortsatz aus. Das dritte Glied trägt auf der Innenseite eine kleine Warze. Das vierte Glied ist lang, endigt mit einem Stachel und trägt auf der Aussenseite drei Dornen.

Fundort. Im Kallavesi ist diese eine von den gewöhnlichsten Arten und kommt öfters in grosser Menge vor. Im Päijänne habe ich einige Individuen aus Sauselkä, im Ladoga See nur ein Exemplar (♂) in 56—64

---

[1]) Sowohl Sars wie Gruber geben 22 als die Zahl der Glieder an. Es scheint mir aber, dass das letzte Paar von Segmenten nicht weniger zusammen gewachsen ist als das vorhergehende, so dass man auch diese trennen muss.

Meter Tiefe, 2—3 Kilomet. nach S von Kexholm (17. Juni) gefunden. Häufig in Yli Kitkajärvi, Kiitämä, Suininki.

Aufenthalt. Lebt hauptsächlich in grösseren Seen, welche doch nicht immer tief seen müssen. So habe ich denselben in Kiitämä gefunden, wo die grösste Tiefe nur 4 Meter ist.

Fundzeit. Wurde nur im Sommer und Herbst gefunden. Im Winter und Frühjahr habe ich sie vergebens gesucht. Sie scheint also wie die Cladoceren zum Winter auszusterben und im Sommer aus Dauereiern sich wieder zu entwickeln.

Heterocope saliens Lilljeborg.

Diaptomus saliens, Lilljeborg, Två Crustaceer af ordningen Ostracoda o. Copepoda, p. 395.
Heterocope robusta, Sars, Overs. af de indenlandske Ferskwandscopepoder, p. 225.
„ *saliens,* Sars, Zoologisk Reise 1863, p. 233.
„ *robusta,* Gruber, Ueber zwei Süsswasser-Calaniden, p. 5.
„ *saliens,* Nordqvist, Bidrag till mellersta Finlands crustacéfauna, p. 19.

♀ **Grösse** 2,5 m. m.

Die Körperform (Taf. VIII, Fig. 1) ist sehr dick und kräftig.

Der Cephalothorax (Taf. VIII, Fig. 1). Die Verschmelzung der zwei letzten Thoraxsegmente ist so weit gegangen, dass man die Verschmelzungslinie kaum sehen kann.

Das Abdomen (Taf. VIII, Fig. 1 u. 2). Das erste Segment ist das längste, dann folgt das dritte und vierte, welche unter einander gleich lang sind, und schliesslich das zweite. Die Geschlechtsöffnung an der unteren Seite des ersten Segmentes ist von einem breiten, in zwei Zapfen auslaufenden Operculum bedeckt (Taf. VIII, Fig. 5). Die Furcaäste werden von der Basis nach dem Ende breiter. Auch sind sie im Verhältniss zu ihrer Länge breiter als bei *H. appendiculata.* Von den vier Endborsten ist die äusserste kurz — bei einigen Individuen bis $1^1/_2$ Mal so

lang wie die Furca, bei anderen kürzer als diese und unbefiedert. Die drei inneren Endborsten sind dagegen stark entwickelt und kräftig.

Die vorderen Antennen (Taf. VIII, Fig. 1) sind viel kürzer als die ganze Körperlänge.

Das fünfte Fusspaar (Taf. VIII, Fig. 4) ist gebaut wie bei *H. appendiculata.* Der lange Endstachel ist nicht auf der Hinterseite gezähnt, sondern rundherum auf dem distalen Theile mit kleinen Dornen besetzt.

♂ **Grösse** 2,4 m. m.

Das Abdomen. Nach ihrer Länge geordnet, müssen die Segmente in folgender Ordnung aufgezählt werden: 2. (das längste), 3., 1., 6., 5. und 4. (das kürzeste). Die Furcaborsten sind wie bei dem Weibchen. Die zweitinnere Endborste (die längste) ist ungefähr so lang wie die fünf letzten Abdominalsegmente zusammengenommen.

Die vorderen Antennen sind wie bei *H. appendiculata* gebaut.

Das fünfte Fusspaar (Taf. VIII, Fig. 3). Der rechte Fuss ist kurz, einästig und dreigliedrig. Das dritte Glied ist mit drei Dornen bewaffnet. Der linke Fuss ist viergliedrig. Von seinem zweiten Gliede geht ein gebogener Fortsatz nach innen, auf den man drei undeutliche Glieder unterscheiden kann. Das zweite und dritte Glied trägt auf der Aussenseite je einen Dorn; das vierte trägt daselbst drei Dornen und endigt mit einem langen bedornten Stachel. Die Innenseite dieses Gliedes ist theilweise behaart.

Fundort. In Kallavesi und Päijänne kommt *H. saliens* nicht selten, aber nur in vereinzelten Exemplaren, vor.

Fundzeit. Wie die vorhergehende Art nur im Sommer gefunden.

Diaptomus gracilis G. O. Sars.

Diaptomus gracilis, Sars, Overs. af de indenlenske Ferskwandscopep., p. 218, 1863.
„ „ Gruber, Ueber zwei Süsswasser-Calaniden, p. 11, 1878.

♀ **Grösse** 0,90—1,08 m. m.

Der Cephalothorax (Taf. IX, Fig. 1) besteht aus sechs Segmenten, von denen das Kopfsegment durch eine Rinne quergetheilt ist. Die grösste Breite befindet sich in der Mitte am zweiten Segment, von wo der Cephalothorax sich nach vorne und hinten zu allmälich verjüngt. Die Stirn ist in zwei nach unten und hinten, gebogenen Fortsätzen verlängert. Das letzte Segment ist fast rectangulär und viel breiter als das erste Abdominalsegment. Sein Hinterrand trägt jederseits zwei Dornen. Diese sind aber nicht symmetrisch gestellt.

Das Abdomen (Taf. IX, Fig. 2) besteht aus vier Segmenten, von denen das erste so lang wie die übrigen zusammen ist und in seinem vorderen breiteren Theil jederseits in einem Dorne ausläuft. Das zweite Segment ist das kürzeste. Die Furca ist von der Länge des vorhergehenden Segmentes. Die vier Endborsten und die äussere Seitenborste sind befiedert, und bei dem vollentwickelten Weibchen fächerartig ausgebreitet und mit ihren

Spitzen stark nach unten gebogen[1]). Die kleine innere Seitenborste ist unbefiedert.

Die vorderen Antennen (Taf. IX, Fig. 3) sind 25-gliedrig und sehr schlank. Ihre Länge ist etwas veränderlich. Bei einigen Individuen ragen sie, wenn zurückgestreckt, weit über die Endborsten der Furca, bei anderen haben sie kaum mehr als die Körperlänge. Auf der Vorderseite sind alle Glieder mit einer oder zwei Borsten versehen. Von diesen sind die auf den 11., 13., 14., 16., 18., 21. und 24. Gliede am längsten. Auf der Hinterseite tragen das 22., 23. und 24. Glied je eine Borste. Das 25. Glied trägt vier lange befiederte Borsten. Das 8. und 12. Glied ist ausserdem mit je einem Dorn bewaffnet.

Die hinteren Antennen bestehen aus einem zweigliedrigen Basalstücke, einen zweigliedrigen Hauptast und einem siebengliedrigen Nebenast.

Die vorderen Kieferfüsse sind kurz.

Die hinteren Kieferfüsse sind langgestreckt und siebengliedrig.

Die Schwimmfüsse. Der Aussenast ist dreigliedrig, der Innenast am ersten Fusspaare zweigliedrig, an den drei folgenden Paaren dreigliedrig.

Das fünfte Fusspaar (Taf. IX, Fig. 4). Das erste Basalglied ist gross und trägt auf der Hinterseite einen starken Dorn. Das zweite Basalglied ist klein und entbehrt Borsten und Dornen. Der Aussenast ist dreigliedrig. Das erste Glied ist langgestreckt, das zweite kurz und läuft an der inneren Seite in einen grossen nach vorne hakenförmig gebogenen Fortsatz aus. Am Aussenrande

---

[1]) Bei einigen Weibchen liegen sie dem Eiersack von der Hinterseite dicht an und mögen vielleicht denselben stützen.

sitzt ein kleiner Dorn. Zwischen diesem Dorne und dem hakenförmigen Fortsatze ist das kleine dritte Glied eingeschaltet. Dasselbe endigt mit einer inneren Borste, die beinahe das Ende des Fortsatzes des zweiten Gliedes erreicht, und mit einem kürzeren äusseren Dorne. Der Innenast ist gewöhnlich undeutlich zweigliedrig und endigt mit einigen kürzeren Dornen.

♂ **Grösse** 0,92—0,95.

Der Cephalothorax hat dieselbe Gliederung, verjüngt sich aber stärker nach hinten als bei dem Weibchen. Der Dorn, mit welchem das letzte Segment (Taf. IX, Fig. 5) jederseits nach hinten endigt, ist viel kleiner als bei dem Weibchen und kaum merklich. Ausser demselben sieht man auf dem Hinterrande dieses Segmentes jederseits zwei kleine Härchen.

Das Abdomen (Taf. IX, Fig. 5) besteht aus sechs Segmenten, von welchen das zweite das längste ist. Dann folgt der Länge nach die Furca, sodann das dritte und vierte, darnach das erste und schliesslich das fünfte Segment. Die Furcaborsten sind kleiner und mehr parallel gestellt als bei dem Weibchen.

Die vorderen Antennen erreichen kaum die Körperlänge. Die rechte Antenne (Taf. IX, Fig. 6) ist 22-gliedrig. Wie gewöhnlich bei den Calaniden liegt das Gelenk zwischen dem 18. und 19. Gliede. Die vorhergehenden sechs, von der Biegmuskel durchsetzten Glieder, sind aufgetrieben. Das 10., 11. und 13. Glied trägt je einen Dorn. Das 20. Glied läuft in einen längeren oder kürzeren Fortsatz aus.

Das fünfte Fusspaar (Taf. IX, Fig. 7). Beide Füsse bestehen aus einem zweigliedrigem Basale und zwei Ästen. Das erste Basalglied des rechten Fusses trägt auf

der Hinterseite eine kleine mit einem Dorne endigende Warze. Das erste Glied des Aussenastes ist kurz und hat aussen an seinem distalen Ende einen etwas grösseren stumpfen Fortsatz und innen einen solchen kleineren. Das grosse zweite Glied trägt auf der Aussenseite einen langen gekrümmten Dorn und endigt mit einem ausserordentlich gebogenen und beweglichen Stachel. Der Innenast ist klein, eingliedrig und endigt mit einigen kleinen Dornen. Der linke Fuss, welcher viel kleiner als der rechte ist, trägt auf der Hinterseite seines ersten Gliedes eine ähnliche Warze wie der rechte Fuss; das zweite Basalglied ist aussen mit einem kleinen Dorn ausgestattet. Der Aussenast ist zweigliedrig und zeigt auf der inneren Seite einige abgerundete und mit feinen kurzen Härchen besetzte Höcker. Das zweite Glied scheint zweizapfig zu sein und hat zwischen dem Zapfen eine kleine nach innen gerichtete und mit einigen kleinen Borsten endigende Warze.

Fundort. Wurde von mir in einer Menge von grösseren und kleineren Landseen, sowohl des südlichen, mittleren und nördlichen Finlands, fast überall massenhaft gefunden. Derselbe wurde noch in dem von mir untersuchten Teiche auf dem Berge Valtavaara im nördlichen Finland (Kuusamo), auf einer Meereshöhe von ungefähr 450 Meter angetroffen.

Fundzeit. Wird das ganze Jahr hindurch mit Eier säckchen und Spermatophoren gefunden.

Bemerkung. In den verschiedenen Seen scheinen lokale Varietäten sich ausgebildet zu haben. Folgende Theile sind am meisten veränderlich:

Das letzte Brustsegment ist, von oben gesehen, entweder rectangulär oder nach hinten verjüngt; die Lage

und Grösse der auf seinem Hinterrande sitzenden vier Dornen ist veränderlich. Die vorderen Antennen des Weibchens sind gewöhnlich viel länger als der ganze Körper mit den Endborsten, doch ragen sie bei Individuen aus einigen Seen nur unbedeutend über die Furca hinaus. Das fünfte Fusspaar, sowohl bei dem Weibchen als bei dem Männchen, variirt hauptsächlich in der Länge des Innenastes.

Dias, Liljeborg.

Dias, Liljeborg, De crustaceis etc., p. 181, 1853.

Der Cephalothorax ist ungefähr drei Mal so lang wie das Abdomen. Der erstere ist aus fünf deutlichen Gliedern zusammengesetzt, das letztere bei dem Weibchen aus vier, bei dem Männchen aus sechs, von denen das vierte sehr kurz ist. Die Furca ist ziemlich kurz, höchstens $2^1/_2$ Mal so lang wie breit, und bei dem Männchen immer verhältnissmässig kürzer als bei dem Weibchen [1]). Sie trägt sechs befiederte Borsten, von welchen die innere, auf der Rückenseite gelegene grösser als gewöhnlich bei den Copepoden und ausserdem durch ihre breite Ansatzfläche characterisirt ist. Die vorderen Antennen reichen bis zum hinteren Rande des Cephalothorax oder darüber. Mehrere der Glieder desselben sind mehr oder weniger zusammengeschmolzen und an den Ansatzstellen der Borsten, welche theilweise lang und befiedert sind erweitert, so dass die Antennen dadurch ein „knotiges“ Aussehen bekommen. Die rechte Antenne des Männchens hat ein Gelenk und eine Biegmuskel. Die Glieder, durch welche

---

[1]) Die Länge des rechten Astes ist immer etwas grösser als die des linken Astes. Auch ist die innere Seitenborste immer näher dem Ende der Furca auf dem rechten als auf dem linken Aste gerückt. Dies gilt sowohl *Dias longiremis* wie *bifilosus* und für beide Geschlechter gleich.

diese geht, sind aber fast gar nicht aufgetrieben. Die hinteren Antennen bestehen aus einem zweigliedrigen Basale, einem aus zwei langen Gliedern zusammengesetzten Hauptast, und einem kurzen dreigliedrigen Nebenast. Die vorderen Kieferfüsse sind kurz und undeutlich gegliedert. Auf ihrer vorderen Seite sitzt eine Anzahl von langen und mit starken Fiedern besetzten Borsten. Die hinteren Kieferfüsse sind dreigliedrig. Das erste Glied trägt fünf lange auf Warzen sitzende Fiederborsten, das zweite eine kurze und das dritte fünf kurze Borsten. Die Schwimmfüsse haben einen dreigliedrigen Aussenast und einen zweigliedrigen Innenast. Die Füsse des fünften Paares sind bei dem Weibchen sehr rudimentär und nur aus zwei Gliedern[1]) zusammengesetzt, von denen besonders das zweite klein ist. Jedes Glied trägt eine Borste. Bei dem Männchen sind diese Füsse auch einfach (nicht zweiästig) und zu einem Greiforgan umgewandelt.

Eiersäckchen werden nicht gebildet.

---

[1]) Diese Deutung scheint mir richtiger zu sein als Giesbrechts und Poppes, nach welcher sie eingliedrig wären. Dass das zweite Glied wirklich ein solches und nicht bloss eine Auftreibung der Borste ist, zeigt auch der von Poppe gezeichnete abnorme Fuss von *Dias intermedius* (l. c. Taf. V, Fig. 25).

Dias longiremis, (Liljeborg) Giesbrecht.

Dias longiremis, Liljeborg, De Crustaceis, p. 181, 1853.
„ „ Giesbrecht, Die freilebenden Copep. der Kieler Foehrde, p. 146, 1881.

Non { „ „ Claus, Freilebend. Copep. p. 191, 1863.
„ „ Boeck, Ov. Norg. Cop., p. 237, 1864.
„ „ Brady, Monogr. I, p. 51, 1878. (Nach Giesbrecht).

♀ **Grösse** 0,94 m. m.

Der Cephalothorax (Taf. X, Fig. 1) ist ungefähr dreimal so lang wie das Abdomen. Das erste Segment entbehrt die für *Dias bifilosus* characteristischen Stirnfäden. Das letzte Segment trägt am hinteren Theile seines Aussenrandes einen langen Dorn und hinten zwei kurze Haare.

Das Abdomen (Taf. X, Fig. 2). Das erste Segment ist ungefähr so lang wie die zwei folgenden zusammen und an den Seiten und am Hinterrande, das zweite nur am Hinterrande mit einige Dornen besetzt. Das dritte Segment trägt jederseits einen Dorn. Der Furca fehlen diese ganz. Die Furcaäste sind $2^{1}/_{2}$ mal so lang wie breit. Von den Endborsten, welche wie die beiden Seitenborsten befiedert sind, ist die zweitinnere etwas mehr als $1^{1}/_{3}$ so lang wie das Abdomen.

Die vorderen Antennen (Taf. IX, Fig. 11) reichen zum zweiten Abdominalsegment. Auf dem vierten Gliede sitzt ein Dorn.

Das fünfte Fusspaar (Taf. X, Fig. 10). Jeder Fuss besteht aus zwei Gliedern von welchen das erste an seinem distalen Ende vorne das kleine ovale, in eine lange geknickte Borste endigende zweite Glied trägt, hinten aber eine lange und dünne Borste. Dorne oder Haare auf den Borsten fehlen.

♂ **Grösse** $0{,}_{89}$ m. m.

Das Abdomen (Taf. X, Fig. 3) besteht aus 6 Segmenten, welche alle, mit Ausnahme des dritten und sechsten (der Furca) Dornen tragen [1]). Die Länge der Furcaäste verhält sich zu ihrer Breite wie 15 : 9.

Vordere Antennen (Taf. IX, Fig. 11). Die rechte Antenne hat den Dorn des vierten Gliedes nicht wie bei *Dias bifilosus* verloren. Auch habe ich einen gleichen Dorn auf dem siebenten Gliede von welchem die Biegmuskel entspringt gesehen.

Das fünfte Fusspaar (Taf. X, Fig. 5) besteht aus einem rechten viergliedrigen und einem linken dreigliedrigen Fusse. Auf dem Basalgliede jedes Fusses sitz eine befiederte Borste. Das zweite Glied des rechten Fusses ist von der Innenseite eingeschnitten, und der proximale Lappen trägt einen Dorn [2]). Das dritte Glied hat einen Fortsatz nach Innen, auf welchem ein kleiner Dorn sitzt und das vierte ist hakenförmig gebogen und trägt auch ei-

---

[1]) Giesbrecht (l. c. p. 147) sagt dass Dornen auf allen Segmenten vorkommen, ausgenommen der Furca und dem ersten Segment des ♂. Auf seiner Taf. III, Fig. 16 sind doch zwei Dornen auch auf dem ersten Segmente gezeichnet.

[2]) Bei der Kieler-Form mangelt nach Giesbrecht (l. c. Taf. VIII, Fig. 30) der Einschnitt und der Dorn.

nige Dornen. Das Endglied des linken Fusses ist sehr plump und trägt zwei Dornen, von welchen der eine wahrscheinlich beweglich ist.

Fundort. Diese Art kommt sowohl im finnischen Meerbusen bei Helsingfors als auch in der nördlichen Ostsee zwischen Åland und Finland vor. Dagegen habe ich sie im bottnischen Meerbusen zwischen Sideby und Töjby nicht gesehen. *Dias longiremis* kommt nie in solcher Menge wie *D. bifilosus* vor, ist aber gar nicht selten.

Fundzeit. Wurde in Juli und December erhalten, scheint also das ganze Jahr vorzukommen.

Dias bifilosus, Giesbrecht.

Dias bifilosus, Giesbrecht, Die freilebenden Copepoden der Kieler Foehrde, p. 147, 1881.

♀ **Grösse** 0,85 m. m.

Der Cephalothorax (Taf. X, Fig. 6) ist etwas mehr als dreimal so lang wie das Abdomen. Seine grösste Breite liegt am zweiten Segmente und beträgt 0,21 m. m. Die Stirn trägt zwei nach unten und hinten gerichtete Fäden. Das letzte Segment entbehrt der Dornen und Härchen.

Das Abdomen (Taf. X, Fig. 11). Von den vier Segmenten des Abdomens ist das erste länger als die zwei folgenden zusammengenommen. Die Furcaäste sind fast zweimal so lang wie breit [1]). Von den Endborsten ist die zweitinnere die längste und zwar $1^1/_3$ so lang wie das ganze Abdomen. Dornen und Härchen fehlen gänzlich auf demselben.

Die vorderen Antennen sind etwas variabol in ihrer Länge und reichen bisweilen nur zum Hinterrand der Cephalothorax, bisweilen aber bis zum zweiten Abdominal-Segmente. Die beiden Antennen sind gleich lang. Ihre Länge ist 0,74 m. m.

Das fünfte Fusspaar (Taf. X, Fig. 9) ist gebaut wie

---

[1]) Giesbrecht (l. c. p. 147) sagt wohl dass die Furca nur $1^1/_2$ Mal so lang wie breit ist, aber seine Taf. III, Fig. 20 zeigt doch eine etwas grössere Länge.

bei *Dias longiremis,* nur ist das zweite Glied etwas dicker und die Borste desselben nicht geknickt. Dorne und Haare auf den Borsten habe ich hier ebensowenig wie bei *Dias longiremis* finden können.

♂ **Grösse** 0,86 m. m.

Das Abdomen (Taf. X, Fig. 7) ist glatt und ohne Härchen. Die Furcaäste sind viel breiter als bei dem Weibchen. Ihre Länge verhält zur Breite wie 7 : $5^1/_2$. Von den Endborsten ist die zweitinnere die Längste und etwas mehr als $1^1/_3$ so lang wie das Abdomen.

Die vorderen Antennen (Taf. IX, Fig. 10) des Männchens sind etwas kürzer als bei dem Weibchen.

Das fünfte Fusspaar (Taf. IX, Fig. 8) ist wie bei *Dias longiremis* gebaut. Der eine Dorn auf dem Endgliede des linken Fusses ist aufgetrieben und wie ein selbständiges Glied gebildet [1]); der andere Dorn ist an der Basis breit.

Fundort. Wurde im finnischen Meerbusen bei Helsingfors, in der Ostsee zwischen Åland und Finland und im bottnischen Meerbusen bis Töjby (nach S. von Qvarken) gefunden.

Fundzeit. Kommt wenigstens so lange das Meer eisfrei ist vor. Ich habe diese Art bei Helsingfors von April bis December gefischt.

---

[1]) Hierin uterscheidet sich die nordbaltische Form von der von Giesbrecht beschriebenen. Vielleicht ist dieser Dorn ein rudimentäres viertes Glied? Auf dem rechten Fusse unterscheidet sich das dritte Glied von Giesbrechts Abbildung und nähert sich *Dias discaudatus.*

Verzeichniss der Litteratur, die mir zugänglich war.

W. Baird: Natural History of the British Entomostraca. Ray Society 1850.

Axel Boeck: Oversigt over de ved Norges Kyster iagtagne Copepoder. Vidensk.-Selsk. Forhandl. Christiania. 1864.

M. Braun: Physikalische und biologische Untersuchungen im westlichen Theile des finnischen Meerbusens (Arch. f. Naturk. Liv., Ehst- u. Kurlands Ser. II, B. X. Lief. 1. (Dorpat 1884).

——— Faunistische Untersuchungen in der Bucht von Wismar (S.-A. aus Arch. d. Frde der Naturgesch. in Mecklenb. Jahrg. 42, 1888).

A. H. Cajander: Bidrag till kännedomen om sydvestra Finlands krustaceer (Not. Sällsk. pro Fauna et Flora fennica förh. X. 1869).

C. Claus: Die freilebenden Copepoden. Leipzig 1863.

——— Ueber die Gattungen Temora und Temorella nebst den zugehörigen Arten (Sitzungsber. d. k. Akad. d. Wissensch. Wien. LXXXIII Bd. 1 Abth.). 1881.

S. Fischer: Beiträge zur Kenntniss der in der Umgegend von St. Petersburg sich findenden Cyklopiden (Bull. de la Soc. Imp. des Natural. de Moscou. 1853).

S. A. Forbes: The lake as a Microcosm (Bull. Peoria Sci. Association. 1887).

Wilh. Giesbrecht: Die freilebenden Copepoden der Kieler Foehrde (VII. Bericht d. Comm. z. wiss. Untersuch. d. deutsch. Meere in Kiel 1881).

О. А. Гриммъ: Къ познанію фауны, Балтійскаго моря и исторіи ея возникновенія. St. Petersburg 1877.

August Gruber: Über zwei Süsswasser-Calaniden. Leipzig 1878.

Jules de Guerne: Description du Centropages Grimaldii copépode nouveau du golfe de Finlande (Bull. de la Soc. zool. de France 1886).

——— Sur les genres **Ectinosoma** Boeck et **Podon** Lilljeborg, à propos de deux entomostracés (**Ectinosoma atlanticum** G. S. Brady et Robertson, et **Podon minutus** G. O. Sars) trouvés à la corogne dans l'estomac des sardines (Extr. du Bull. d. l. Société zoolog. de France, t. XII, 1887).

O. E. Imhof: Über die „blassen Kolben“ an den vorderen Antennen der Süsswasser-Calaniden (Zool. Anz. 1885).

——— Studien über die Fauna hochalpiner Seen insbesondere des Kantons Graubünden (Jahresber. d. Naturf. Gesellsch. Graubündens, Jahrg. XXX) 1887.

К. Кесслеръ: Матеріалы для познанія Онежскаго озера и обонежскаго края. С.-Петербургъ 1868.

C. Koelbel: Carcinologisches (Sitzungsber. d. K. Akad. d. Wissensch. Math.-Naturw. classe. XC. B. I Abth. Jahrg. 1884. Wien 1885).

Wilh. Liljeborg: De crustaceis ex ordinibus tribus: Cladocera, Ostracoda et Copepoda in Scania occurrentibus. Lund 1853.

——— Beskrifning öfver två arter Crustaceer af ordningarne Ostracoda och Copepoda (Öfv. K. Vet.-Ak. Förh. 1862).

——— Collection of chiefly freshwater crustacea from Sweden (Great International Fisheries Exhibition, London 1883. Division 50).

Lindström: Bidrag till kännedomen om Östersjöns Invertebratfauna (Öfv. af K. Vet.-Ak. Förh. 1855).

K. Möbius. Die wirbellosen Thiere der Ostsee (Jahresber. d. Comm. z. wiss. Unters. d. deutschen Meere in Kiel für das Jahr 1871. 1 Jahrg.). Berlin 1873.

——— Nachtrag zu dem im Jahre 1873 erschienenen Verzeichniss der wirbellosen Thiere der Ostsee (Jahresber. etc. VII bis XI Jahrgang. I. Abth. Berlin 1882).

O. F. Müller: Entomostraca seu Insecta testacea quae in aquis Daniae et Norvegiae reperit. 1785.

Osc. Nordqvist: Bidrag till kännedomen om Crustacéfaunan i några af mellersta Finlands sjöar (Acta Soc. pro Fauna et Flora fennica, T. III. N:o 2).

Osc. Nordqvist: Bidrag till kännedomen om Ladoga sjös crustacéfauna (Meddel. af Soc. pro Fauna et Flora fennica, 14: 1887).

——— Die pelagische und Tiefsee-Fauna der grösseren finnischen Seen (Zoolog. Anzeiger 1887).

S. A. Poppe: Die freilebenden Copepoden des Jadebusens I. (Abhandl. d. naturwiss. Vereins zu Bremen. IX B. 1885).

——— Ein neuer Diaptomus aus dem Hirschberger Thal (Zeitschr. f. wiss. Zoologie 43. B. 1886).

——— Beschreibung einiger neuer Entomostraken aus norddeutschen Seen (Zeitschr. für wiss. Zoologie XLV B. 1887).

G. Pouchet et *J. de Guerne:* Sur la faune pélagique de la mer Baltique et du golfe de Finlande (Compt. rend. Acad. Sc. 1885).

J. Richard: Entomostracés nouveaux ou peu connus (Extrait du Bulletin de la Société Zool. de France, t. XIII, 1888).

G. O. Sars: Oversigt af de indenlandske Ferskvands copepoder (Forh. i Vidensk.-Selsk. i Christiania 1862).

——— Beretning om en i sommaren 1862 foretagen zoologisk Reise i Christiania och Trondhjems Stifter (Nyt Magazin f. Naturvidensk. XII B. Christiania 1863).

——— Beretning om en i Sommeren 1863 foretagen zoologisk Reise i Christiania Stift. (Nyt Magaz. f. Naturwid. XIII B. Christiania 1864).

A. Wierzejski: O krajowych skorupiakach z rodziny **Calanidae** (S.-A. aus T. XVI. Rozpraw i Sprawozdań Wydzia lu matem.-przyr. Akad. Umiej. Kraków. 1887).

———✂———

Inhaltsverzeichniss.

Berichtigungen und Zusätze.

Seite 196, Zeile 13 von oben steht:
verwechselt, statt: vermengt.
„ 197, „ 2 „ unten steht:
vog D. nracilis, statt: von D. gracilis.

In der Zahl der Abdominalsegmente ist die Furca immer mitgerechnet.

Tafel I.

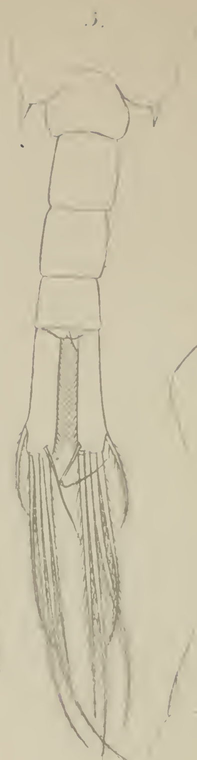
Centropages hamatus.

Fig. 1. ♀. 90 ×.
„ 2. ♂. 90 ×.
„ 3. Erstes Abdominalsegment nebst dem Haken des letzten Brustsegmentes (♀) von der rechten Seite gesehen. 375 ×.
„ 4. Hinterer Kieferfuss (♀). 375 ×.
„ 5. Abdomen des ♂ von oben. 150 ×.
„ 6. Linker fünfter Fuss des ♂. 375 ×.
„ 7. Rechter fünfter Fuss des ♂. 375 ×.
„ 8. Fünfter Fuss des ♀. 375 ×.

Limnocalanus macrurus.

„ 9. Hinterer Kieferfuss. 180 ×.
„ 10. Hintere Antenne. 180 ×.
„ 11. Fünfter Fuss des ♀. 180 ×.

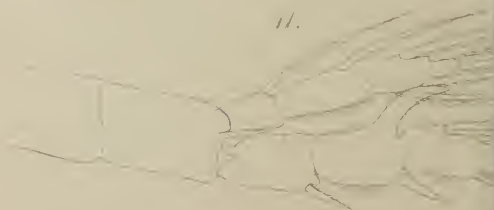

6.

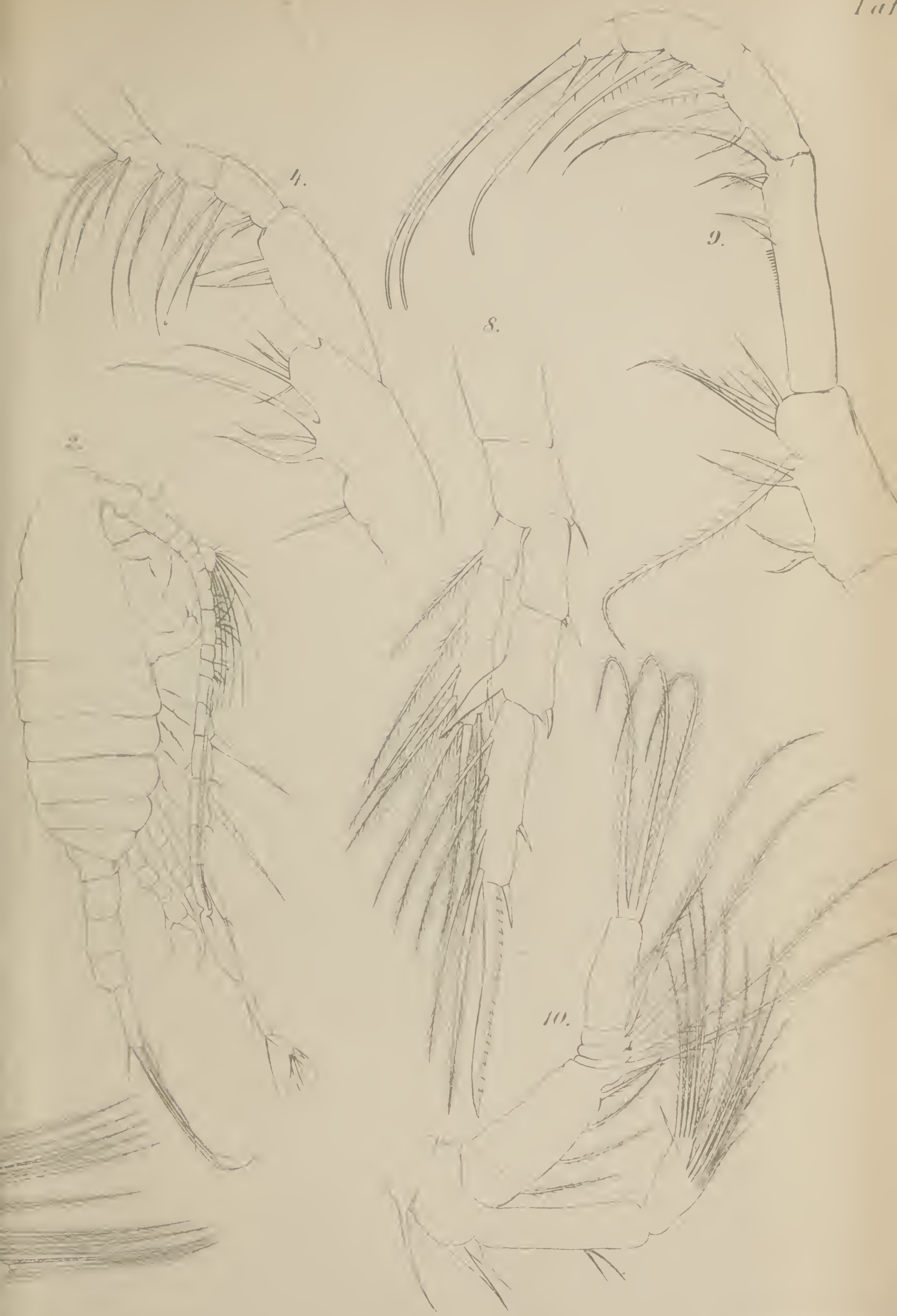

5.

3.

7.

1.

11.

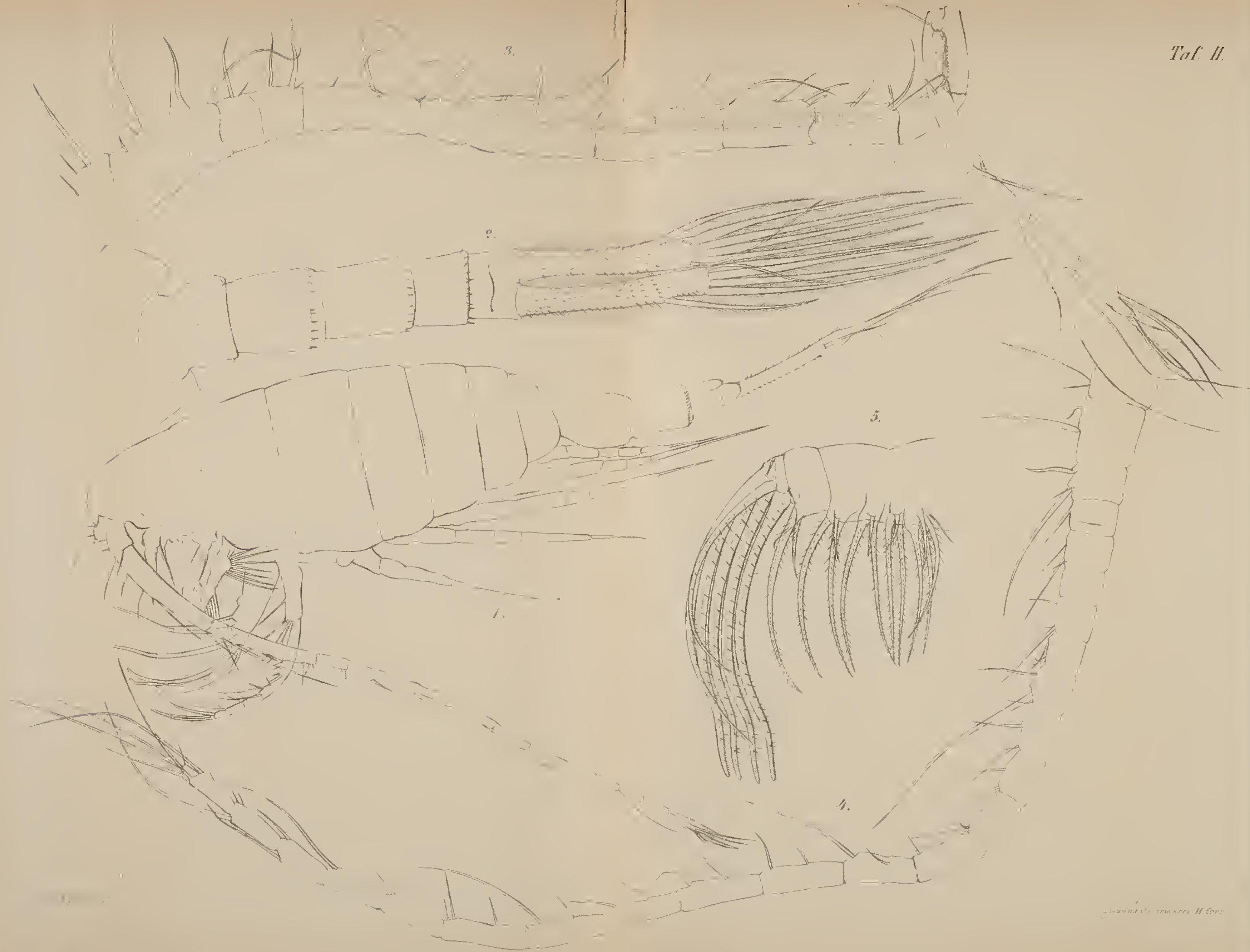

4.
8.
9.
10.

Tafel II.

Limnocalanus macrurus.

Fig. 1. ♀ von der Seite. 90 ×.
„ 2. Abdomen des ♂ von oben. 150 ×.
„ 3. Rechte vordere Antenne des ♂. 180 ×.
„ 4. Vordere Antenne des ♀. 180 ×.
„ 5 Vorderer Kieferfuss des ♂. 160 ×.

3.
2.
5.
1.
4.

Tafel III.

Limnocalanus macrurus.

Fig. 1. Mandibel des ♀. 375 ×.
„ 2. Maxille des ♀. 375 ×.
„ 3. Dritter Schwimmfuss des ♀. 150 ×.
„ 4. Fünftes Fusspaar des ♂. 180 ×.

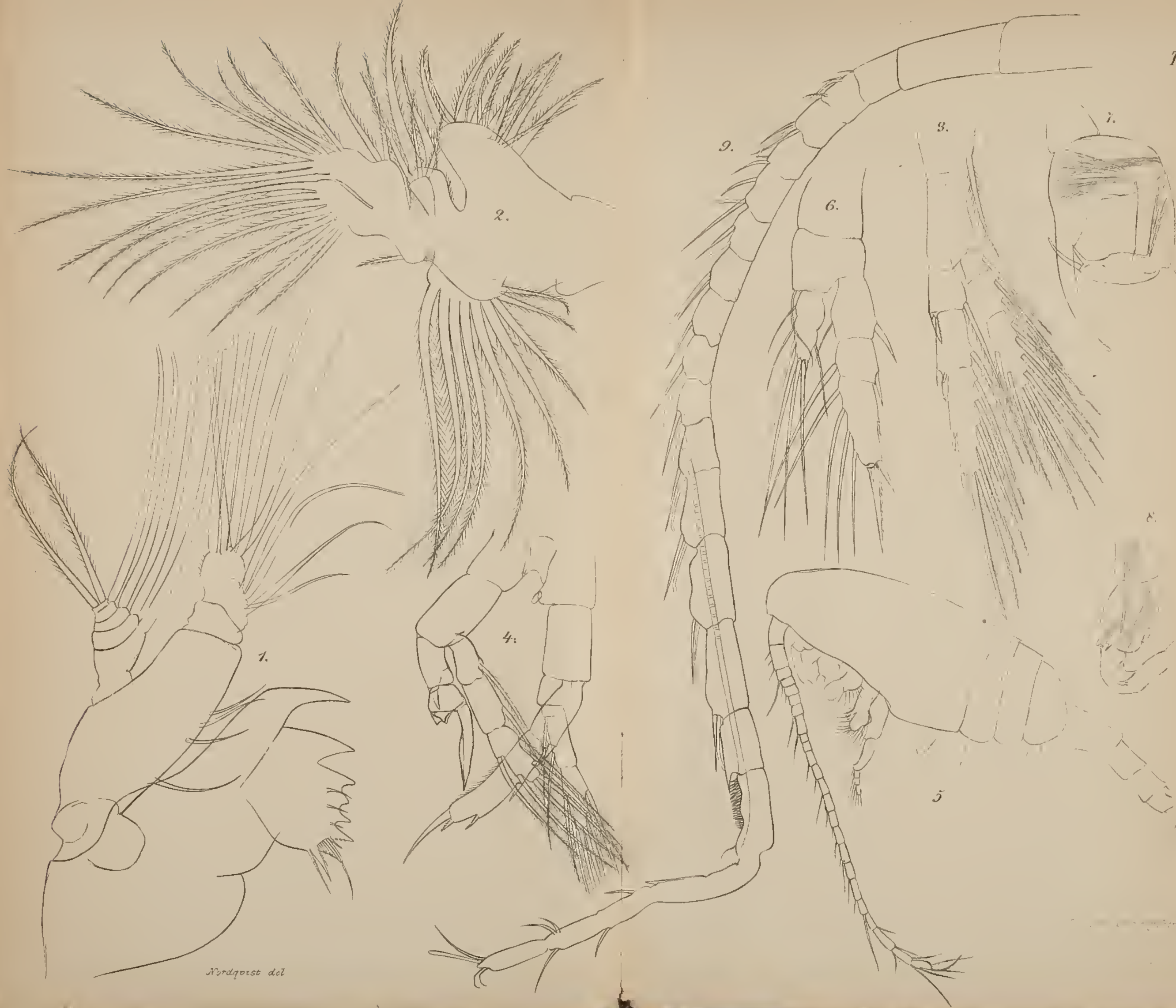
Clausia elongata.

„ 5. Junges ♀ von der Seite. 90 ×.

Temora longicornis.

„ 6. Erster Schwimmfuss des ♀. 375 ×.
„ 7. Linker fünfter Fuss des ♂. 375 ×.
„ 8. Rechter fünfter Fuss des ♂. 375 ×.
„ 9. Rechte vordere Antenne des ♂. 375 ×.

1.
2.
4.
5
6.
7.
8.
9.
Nordqvist del

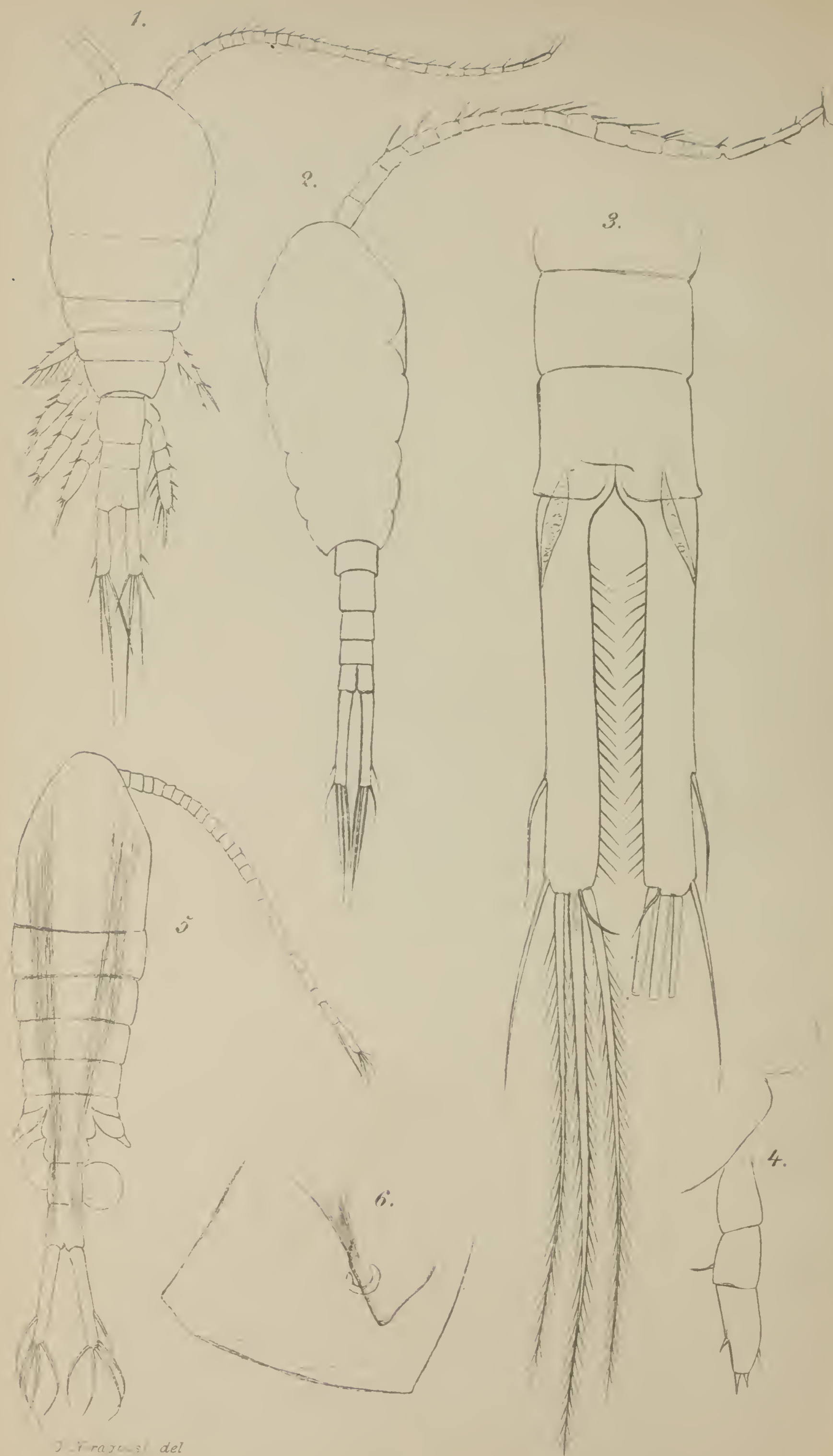
Tafel IV.

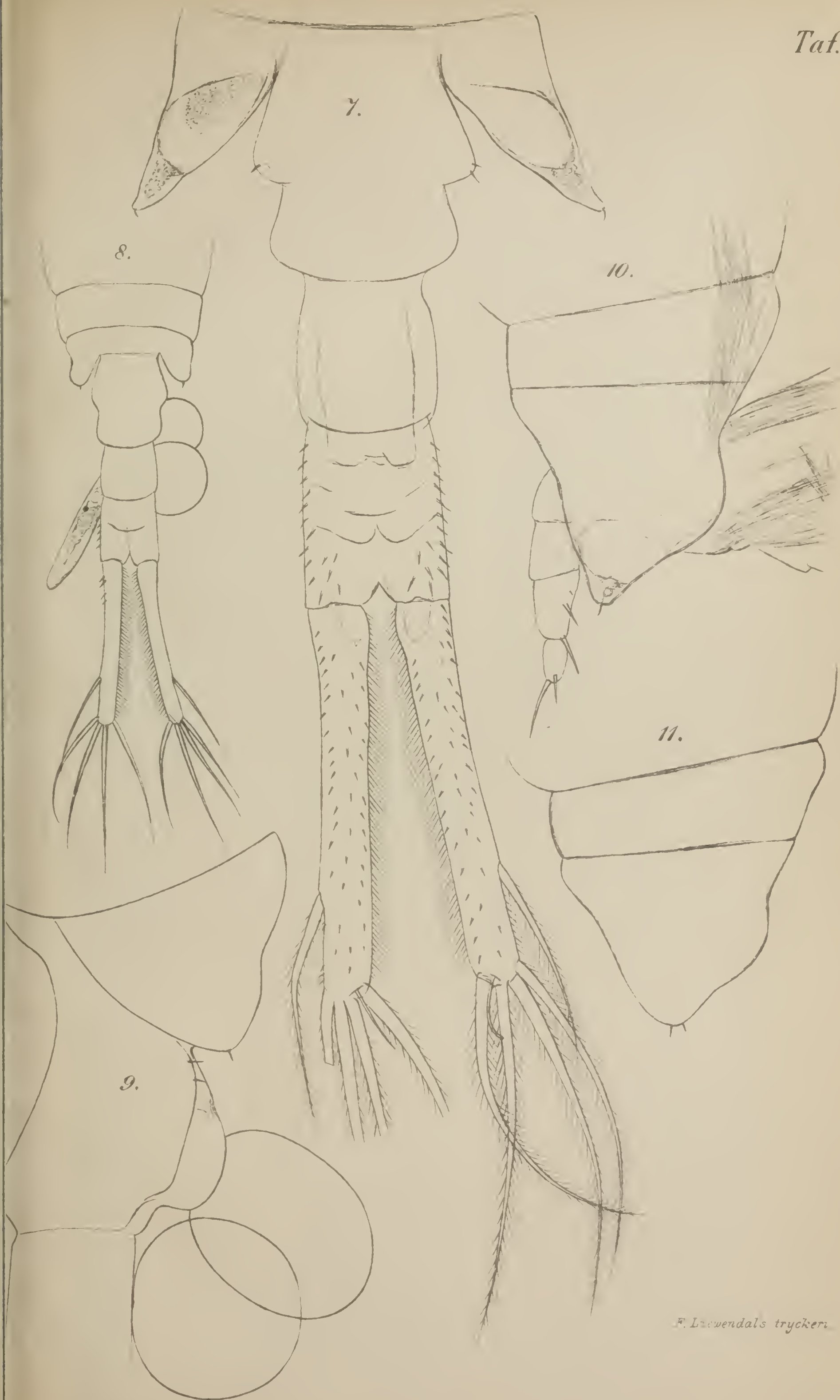
Temora longicornis.

Fig. 1. ♀ von oben. 90 ×.
„ 2. ♂ von oben. 90 ×.
„ 3. Abdomen des ♂ von oben. 375 ×.
„ 4. Fünfter Fuss des ♀. 375 ×.

Temorella affinis v. hirundoides.

„ 5. ♀ von oben. 90 ×.
„ 6. Das erste Abdominalsegment schräg von unten. 375 ×.
„ 7. Abdomen des ♀ von oben. 375 ×.
„ 8. Der hinterer Theil des Cephalothorax und das Abomen des ♀ von oben. 150 ×.
„ 9. Das letzte Thoracal- und erste Abdominalsegment des ♀ von der Seite. 375 ×.
„ 10. Der hintere Theil des Cephalothorax mit einem fünften Fusse (♀) von der Seite. 375 ×.
„ 11. Der hintere Theil des Cephalothorax des ♀ von der Seite. 375 ×.

1.
2.
3.
4.
5
6.

F. Lœwendals tryckeri. H:fors

Tafel V.

Fig. 1. Abdomen und das letzte Brustsegment von **Temorella affinis** v. **hispida** ♀. 150 ×.

„ 2. Der hintere Theil des Cephalothorax und das erste Abdominalsegment von **Temorella lacustris** ♀. 150 ×.

„ 3. Das erste Abdominalsegment von **T. lacustris** ♀ von unten. 180 ×.

„ 4. Das fünfte Fusspaar von **T. lacustris** ♀. 375 ×.

„ 5. Das fünfte Fusspaar von **T. affinis v. hirundoides** ♂. 375 ×.

„ 6. Der linke, fünfte Fuss von **T. affinis v. hispida** ♂. 375 ×.

„ 7. Der rechte, fünfte Fuss derselben. 375 ×.

„ 8. Das fünfte Fusspaar von **T. Clausii** ♂. 375 ×.

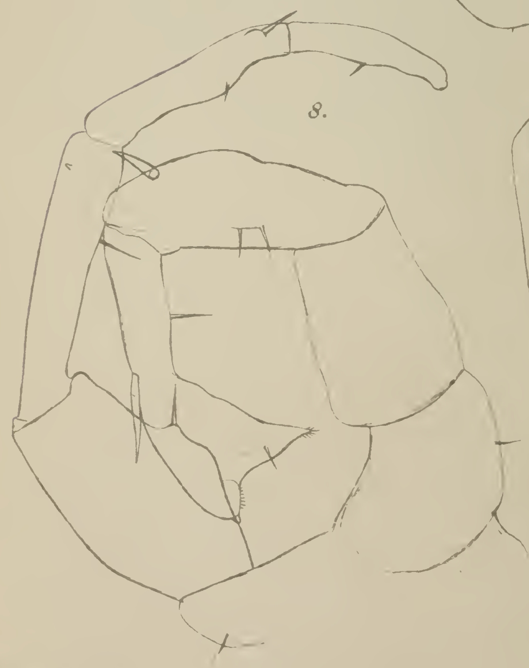
„ 9. Das fünfte Fusspaar von **T. lacustris** ♂. 375 ×.

„ 10. Das letzte Brustsegment von **T. affinis v. hispida** ♀ von der Seite. 150 ×.

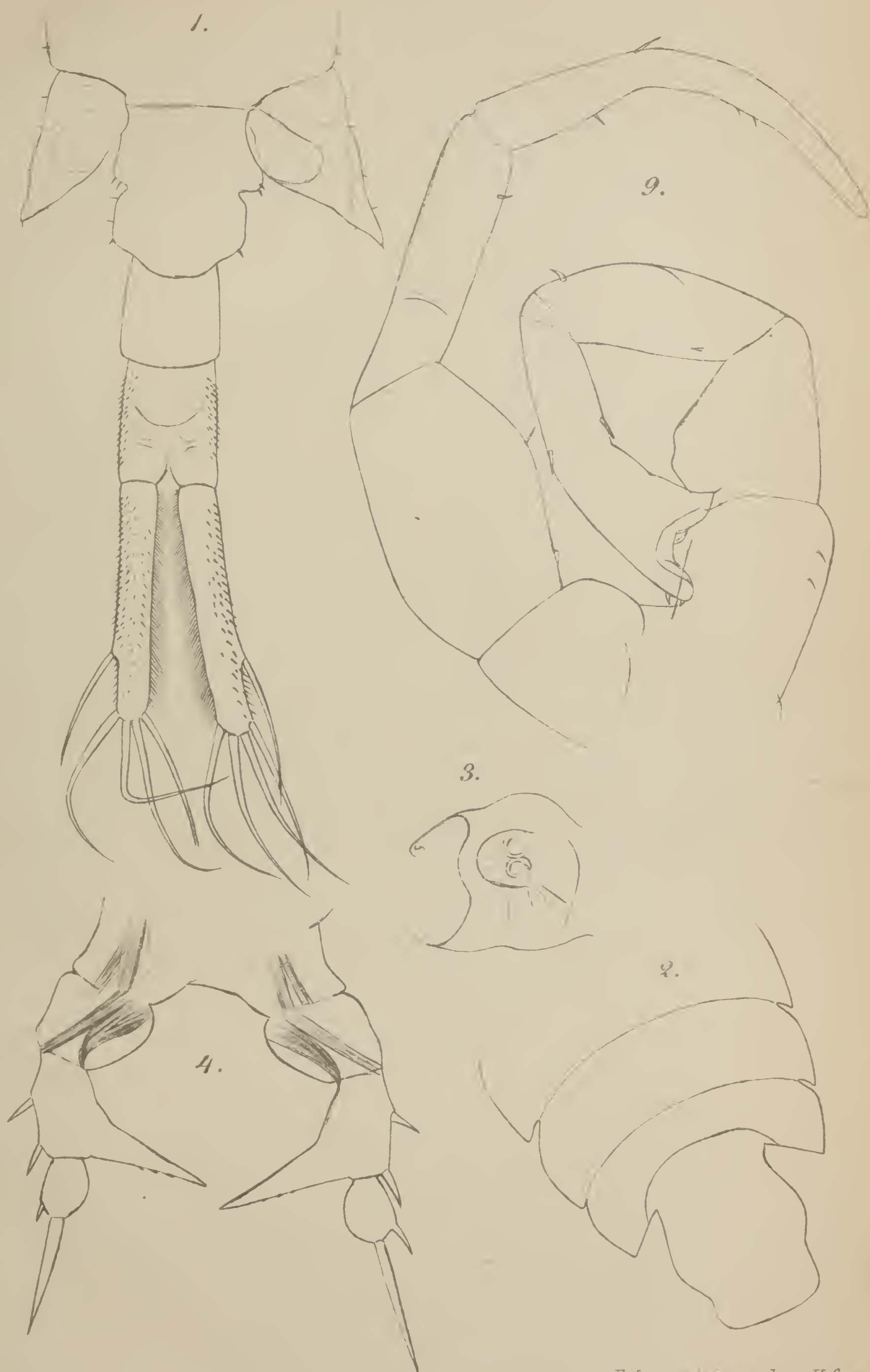

O. Nordqvist del.

F. Liewendals tryckeri H·fors

Tafel VI.

Temorella lacustris.

Fig. 1. ♀. 150 ×.
„ 2. Rechte vordere Antenne des ♂. 150 ×.

Temorella affinis v. hirundoides.

„ 3. Rechte vordere Antenne des ♂. 150 ×.

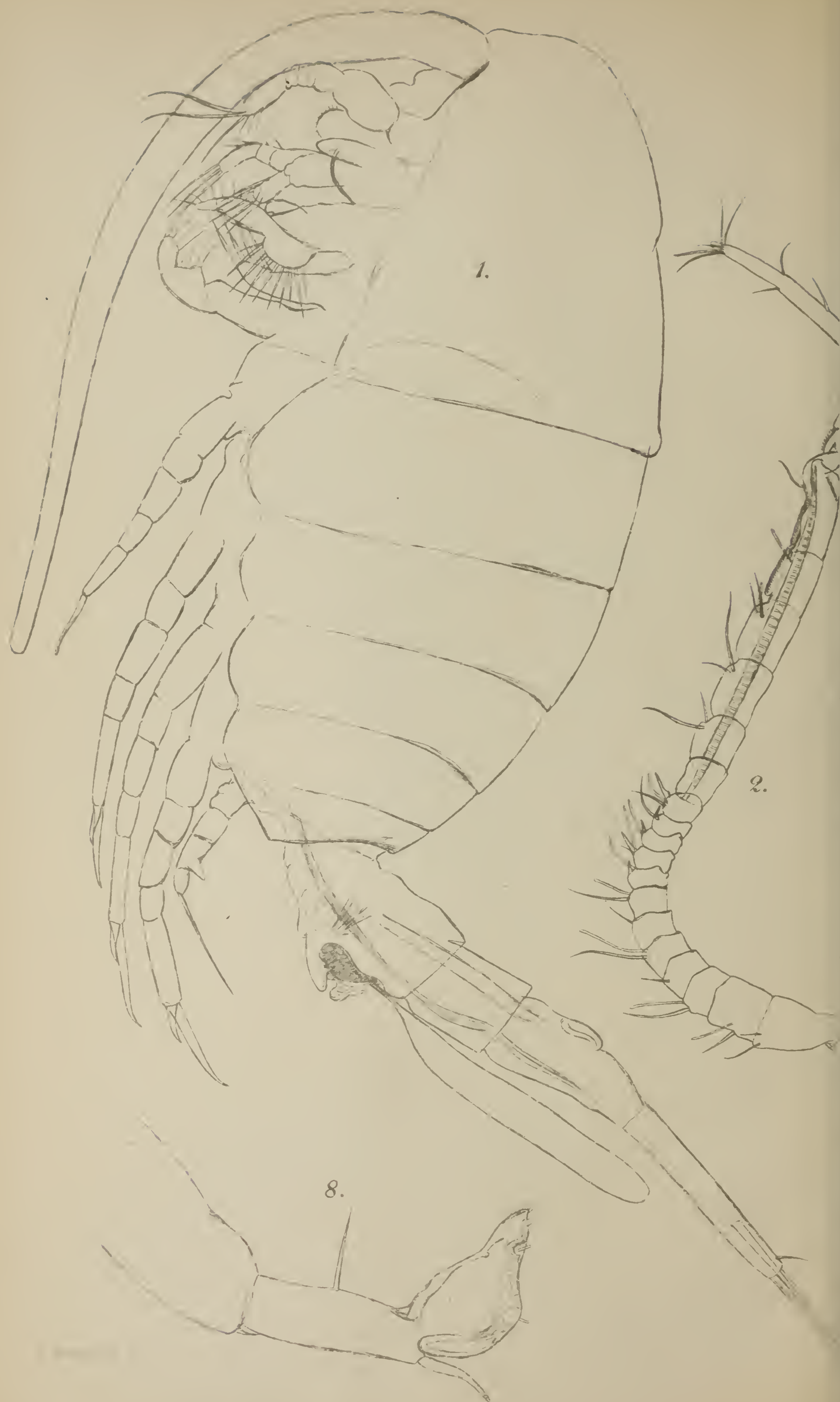
Temorella affinis v. hispida.

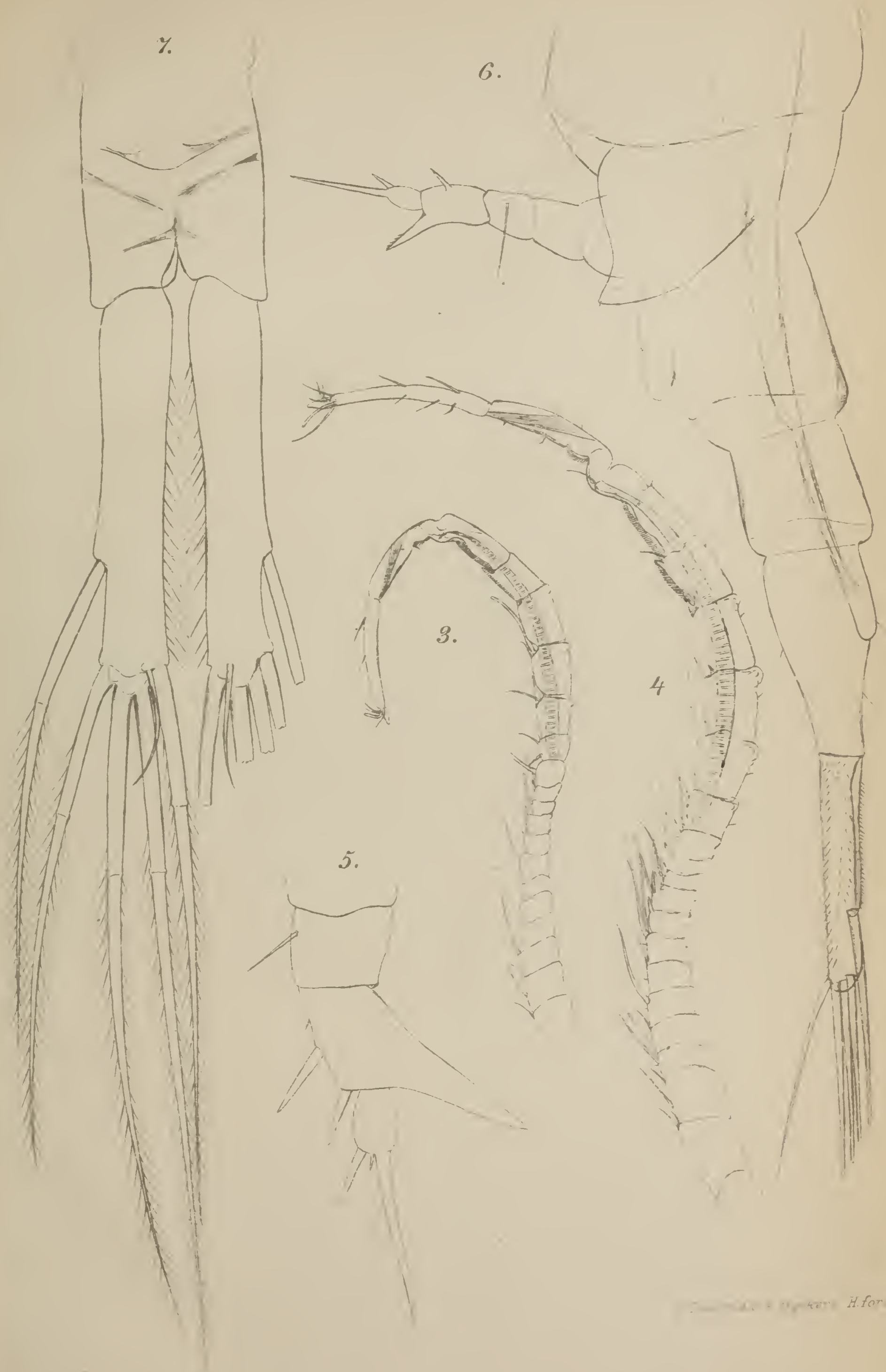
„ 4. Rechte vordere Antenne des ♂. 160 ×.
„ 5. Fünfter Fuss des ♀. 375 ×.

Temorella Clausii.

„ 6. Der hintere Theil des Cephalothorax, ein fünfter Fuss und das Abdomen des ♀, von der Seite gesehen. 180 ×.
„ 7. Der hintere Theil des männlichen Abdomens von oben. 375 ×.
„ 8. Linker fünfter Fuss während und gleich nach der Copulation gezeichnet. Ein Spermetophor war am Innenrande des letzten Segmentes, dicht über der Spitze befestigt. C. 450 ×.

1.
2.
8.

7.
6.
3.
4
5.

Tafel VII.

Heterocope appendiculata.

Fig. 1. ♀ von der Seite gesehen. 90 ×.
„ 2. Vordere Antenne des ♀. 150 ×.
„ 3. Fünfter Fuss des ♀. 375 ×.
„ 4. Rechte vordere Antenne des ♂. 150 ×.
„ 5. Abdomen des ♀ von oben. 150 ×.
„ 6. Fünftes Fusspaar des ♂. 375 ×.
„ 7. Schwimmfuss. 180 ×.
„ 8. Fünftes Fusspaar eines jungen ♂. 180 ×.

Taf. VII.
1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8
F. Liewendals tryckeri

Tafel VIII.

Heterocope saliens.

Fig. 1. ♀ von der Seite. 90 ×.
„ 2. Abdomen des ♀ von der Seite. 150 ×.
„ 3. Fünftes Fusspaar des ♂. 180 ×.
„ 4. Fünfter Fuss des ♀. 160 ×.
„ 5. Erstes abdominalsegment von unten. 150 ×.

Heterocope appendiculata.

„ 6. Erstes abdominalsegment von unten. 150 ×.

4.
2.
1
5.
3.
6.

Tafel IX.

Diaptomus gracilis.

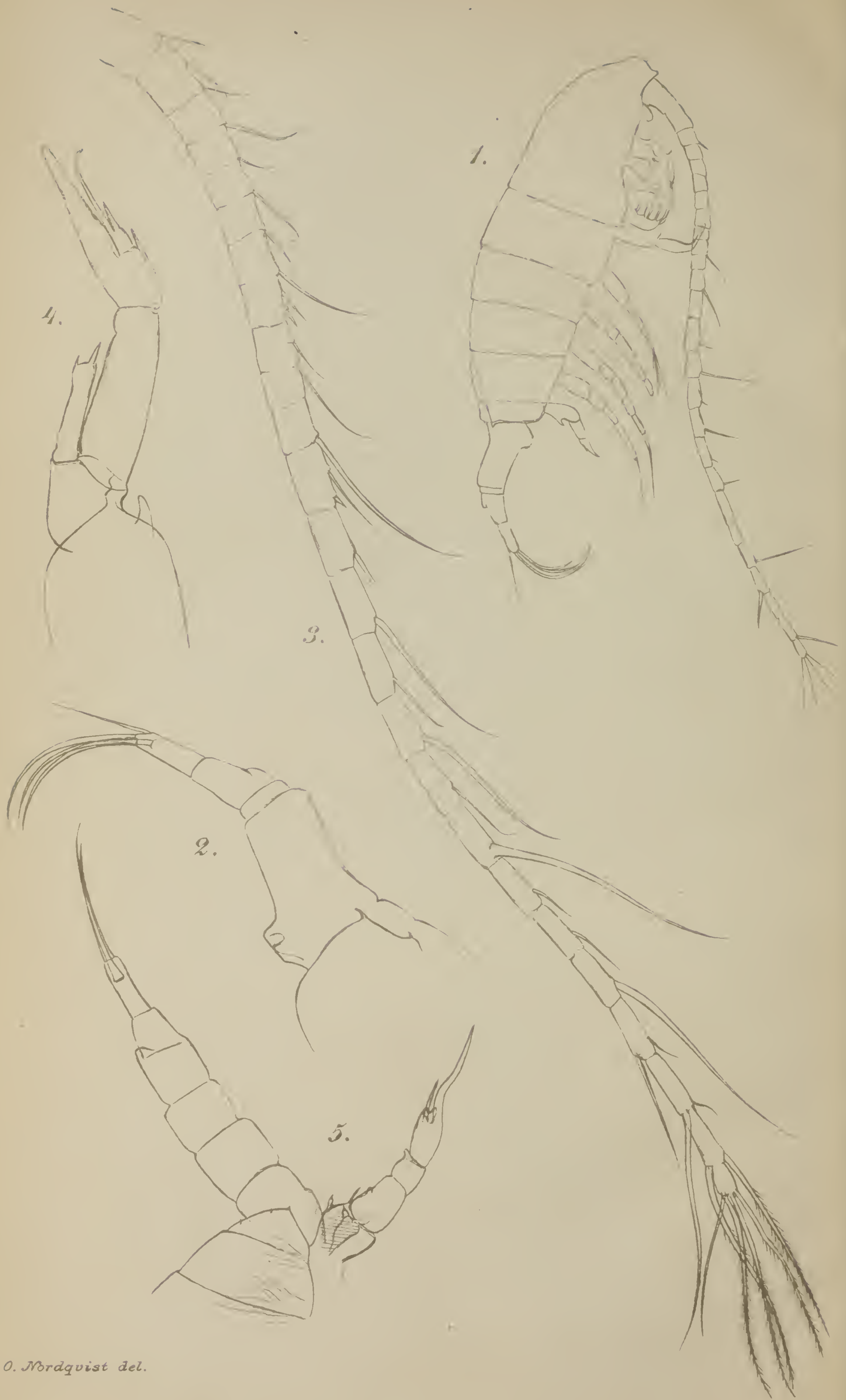
Fig. 1. ♀ von der Seite. 60 ×.
„ 2. Abdomen des ♀ von der rechten Seite. 150 ×.
„ 3. Vordere Antenne des ♀. 150 ×.
„ 4. Fünfter Fuss des ♀. 375 ×.
„ 5. Abdomen, hinterer Theil des Cephalothorax und rechter fünfter Fuss des ♂ von der linken Seite. Von dem linken Fuss ist nur das Basalglied gezeichnet. 150 ×.
„ 6. Rechte, vordere Antenne des ♂. 180 ×.
„ 7. Fünftes Fusspaar des ♂. 375 ×.

Dias bifilosus.

„ 8. Die Kieferfüsse des ♂. 375 ×.
„ 9. Erster Schwimmfuss des ♀. 375 ×.
„ 10. Rechte vordere Antenne des ♂. 150 ×.

Dias longiremis.

„ 11. Vordere Antenne des ♀. 160 ×.

O. Nordqvist del.

F Lie[illegible]dels tryck[illegible] H[illegible]

Tafel X.

Dias longiremis.

Fig. 1. ♀ von der Seite. 90 ×.
„ 2. Abdomen des ♀ von oben. 375 ×.
„ 3. Abdomen des ♂ von oben. 375 ×.
„ 4. Rechte vordere Antenne des ♂. 150 ×.
„ 5. Fünftes Fusspaar des ♂. 375 ×.

Dias bifilosus.

„ 6. ♀ von der Seite. 90 ×.
„ 7. Abdomen des ♂ von oben. 375 ×.
„ 8. Fünftes Fusspaar des ♂. 375 ×.
„ 9. Fünfter Fuss des ♀. 375 ×.

Dias longiremis.

„ 10. Fünfter Fuss des ♀. 375 ×.

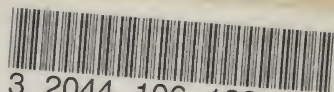

2
1.
5.
4.
3.
Nordqvist del.

F. Liewendals tryckeri, H:fors.

Pris: 3 Mark.

3 2044 106 182 405

